

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA
TEZİ**

**TÜRKİYE'DE TURİZMİN
İKTİSADİ GELİŞME ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİNİN KAMU EKONOMİSİ
YÖNÜNDEN ANALİZİ**

YAŞAR TUĞRUL SEYHAN

MALİYE ANABİLİM DALI

EKİM 2014

**TÜRKİYE’DE TURİZMİN İKTİSADİ GELİŞME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN
KAMU EKONOMİSİ YÖNÜNDEN ANALİZİ**

Yaşar Tuğrul SEYHAN

**DOKTORA TEZİ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

EKİM 2014

Yaşar Tuğrul Seyhan tarafından hazırlanan “ Türkiye’de Turizmin İktisadi Gelişme Üzerindeki Etkilerinin Kamu Ekonomisi Yönünden Analizi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi Maliye Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Mustafa Durmuş
Gazi Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.

Başkan : Prof. Dr. Aziz Konukman
Anabilim Dalı, Üniversite Adı Gazi Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.

Üye : Prof. Dr. Necmiddin Bağdadioğlu
Hacettepe Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.

Üye : Doç Dr. Umur Tosun
Hacettepe Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.

Üye : Prof. Dr. Selda Aydın
Gazi Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.

Tez Savunma Tarihi: 13/10/2014

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hikmet KAVRUK 4.
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Yaşar Tuğrul SEYHAN

13.10.2014

TÜRKİYE’DE TURİZMİN İKTİSADİ GELİŞME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN KAMU EKONOMİSİ YÖNÜNDEN ANALİZİ

(Doktora Tezi)

Yaşar Tuğrul SEYHAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ekim 2014

ÖZET

Turizm sektörü, uzunca bir dönemdir, az gelişmiş ülkelerde, hem iktisadi büyüme, hem dış açığın azaltılmasında, hem de işsizliğin azaltılması ve yeni istihdam yaratılmasında önemli bir araç olarak görülmüştür. Bu çalışmada, Türkiye’de turizm sektörü, hem temel ekonomik büyüklükler üzerindeki, hem de kamu maliyesi ve bölgesel kalkınma üzerindeki etkileri yönünden araştırılmıştır.. Yöntem olarak ileri ekonometrik kantitatif yöntemler kullanılmıştır. Bu nedenle de bu tezin bulguları ve ulaştığı sonuçların tezde uygulanmış olan kantitatif yöntemlerin varsayımlarının kısıtlılığı altında değerlendirilmesi ve genelleştirmeler yapılırken bu kısıtlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Böylece sırasıyla; birinci bölümde Türkiye’ de ekonomik büyüme ile turizm gelirleri arasındaki ilişki regresyon analizi yardımıyla araştırılmıştır. İkinci bölümde, belgeli otellerin verilerine ulaşıldığı ölçüde, tesis türlerine göre veri ve varsayımlar çerçevesinde proje değerlendirme analizleri yapılarak, olması gereken kurumlar vergisi gelirleri tahmin edilerek vergi gayreti ve vergi potansiyeli hesaplanmıştır. Üçüncü bölümde, turizm ve bölgesel kalkınma ilişkisi ele alınmış ve ilgili turizm teşvik politikalarının bölgesel kalkınma üzerindeki etkisi yakınsama analizleriyle yorumlanmıştır. Dördüncü bölümde, bu araştırmalardan elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. İstihdam, gelir ve döviz yaratıcı bir sektör olarak turizmin ve turizm gelirlerinin iktisadi büyümeyi nasıl ve ne kadar etkilediği, bu büyüme sırasında ne kadar vergi gayreti yarattığı, turizm sektörünün vergi potansiyelinin ne olduğu, buna karşılık nasıl bir vergi yükünün ortaya çıktığı, sağlanan turizm teşviklerinin bir vergi kaybına ya da kaçığına neden olup olmadığı ve son olarak turizm teşviklerinin bölgesel kalkınmaya bir katkısının olup olmadığı ortaya konulmuştur.

Bilim Kodu : 1120

Anahtar Kelimeler : Turizm sektörü, vergi kapasitesi /gayreti, ekonomik büyüme, bölgesel kalkınma, yakınsama analizi.

Sayfa Adedi : 206

Tez Yöneticisi : Doç. Dr. Mustafa DURMUŞ

THE ANALYSIS OF THE EFFECTS OF TOURISM IN TURKEY ON ECONOMIC
DEVELOPMENT FROM THE PUBLIC SECTOR ECONOMICS POINT OF VIEW
(Ph.D. Thesis)

Yaşar Tuğrul SEYHAN

GAZI UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

October 2014

ABSTRACT

For a long period of time, the tourism sector in underdeveloped countries has been viewed as an important instrument for both economic growth and the lowering of current account deficits and creating employment while decreasing unemployment. In this study, the Turkish tourism sector has been researched in terms of its effect on both basic economic magnitudes and public finance and regional development. For this purpose advanced econometric quantitative methods have been employed . However, the findings and the results of this thesis should be evaluated under the restrictions of the quantitative method's hypotheses applied and these restrictions should be taken into account when generalizing. Therefore respectively; in first section the relationship between tourism income and the economic growth in Turkey was researched with the aid of regression analysis. In second section, as far as the data could be derived from certified hotels, project evaluation analyses were made according to facility types data and hypotheses by forecasting corporate tax incomes and calculating tax potential and related tax effort. In third section, the relationship between tourism and regional development was investigated and the effect of related tourism incentives on regional development was interpreted by convergence analysis. Finally, fourth section contains the evaluation of results achieved from this study in terms of whether, tourism as an employment, income and foreign currency generating sector, it affects economic growth, increases tax effort, tax capacity and tax burden or causes tax losses and lastly has any positive effect on regional development.

ScienceCode : 1120

Keyword : Tourism sector, tax capacity/effort, economic growth,
regional development, convergence analysis

Number of pages : 206

Supervisor : Doç. Dr. Mustafa DURMUŞ

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım danışmanım Doç. Dr. Mustafa DURMUŞ' a, değerli katkılarıyla destek olan Arş. Gör. Gözde EŞ 'e ve Arş. Gör. Gonca Dadalı 'ya, manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan çok değerli aileme ve bilimsel katkılarıyla destek olan meslektaşım, arkadaşım Kemal Buğra YAMANOĞLU 'na teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	xi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	9
TURİZM SEKTÖRÜNÜN DÜNYA VE TÜRKİYE’DE İKTİSADİ GELİŞME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	9
1.1. Dünyada Turizm	9
1.2. Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri	13
1.2.1. Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı.....	18
1.2.2. Turizmin Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi	21
1.2.3. Turizmin İstihdam Üzerindeki Etkisi	24
1.3. Turizmin Ekonominin Diğer Sektörleriyle İlişkisi	27
1.4. Literatür Taraması	27
1.5. Ekonometrik Analiz 1.....	35
2. BÖLÜM.....	41
TURİZM SEKTÖRÜNÜN KAMU EKONOMİSİ YÖNÜNDEN ANALİZİ.....	41
2.1. Turizm Gelirlerinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı	41
2.2. Turizm Sektörünün Bütçe Gelirleri İçindeki Önemi	46

Sayfa

2.3. Turizm Sektörü Turizm İşletme Belgeli Otellerin Kurumlar Vergisi Kapasitesi Yönünden Değerlendirilmesi.....	50
3. BÖLÜM.....	71
TURİZM SEKTÖRÜNÜN BÖLGESEL GELİŞME FARKLILIKLARINI GİDERME YÖNÜNDEN ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	71
3.1. Türkiye’de Kalkınma Planlarında Turizm Sektörünün Yeri	71
3.1.1. Planlı Dönemde Turizm Sektörü	71
3.1.2.Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)	71
3.1.3.İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)	73
3.1.4.Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)	76
3.1.5.Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)	77
3.1.6.Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)	80
3.1.7.Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994).....	81
3.1.8.Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000).....	82
3.1.9.Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)	84
3.1.10.Dokuzuncu Yedi Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013).....	87
3.2. Türkiye’de Uygulanan Bölgesel Gelişme Politikaları ve Turizm Teşvikleri	90
3.2.1. Bölgesel Gelişme Politikaları.....	90
3.2.2. Turizm Teşviklerinin Tarihçesi.....	93
3.2.3. Turizm Sektörüne Sağlanan Devlet Yardımları ile 16.07.2009 ve 19.06.2012 “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararların” incelenmesi	97
3.2.3.1. Teşviklerin Uygulandığı Yatırım Unsurları.....	98
3.2.3.2. Genel Teşvik Uygulamaları	99
3.2.3.3. Bölgesel Teşvik Uygulamaları ve Büyük Ölçekli Yatırımlar	99
3.2.4. Destek Unsurları	100
3.2.4.1. KDV İstisnası ve İadesi	100

Sayfa

3.2.4.2. Gümrük Vergisi Muafiyeti	101
3.2.4.3. Vergi İndirimi	102
3.2.4.3.1. Yatırıma Katkı Oranı (Bölgesel Teşvik Uygulamaları İçin)	102
3.2.4.3.2. Yatırıma Katkı Oranı (Büyük Ölçekli Yatırımlar İçin)	103
3.2.4.3.3. Vergi İndirim Oranı (Bölgesel ve Büyük Ölçekli Yatırımlar İçin).....	104
3.2.4.4. Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	104
3.2.5. Destek Verilecek Süreler (Bölgesel ve Büyük Ölçekli Yatırımlar İçin)	105
3.2.6. Destek Tavanı (Bölgesel ve Büyük Ölçekli Yatırımlar İçin Geçerlidir)	105
3.2.6.1. Faiz Desteği	106
3.2.6.1.1. Destek Oranları (Yalnızca Bölgesel Teşvik Uygulamaları İçin Geçerlidir)	106
3.2.6.1.2. Azami Destek Tutarları(Yalnızca Bölgesel Teşvik Uygulamaları İçin Geçerlidir.).....	107
3.2.6.2. Gelir Vergisi Stopajı Desteği (Bölgesel ve Büyük Ölçekli Yatırımlar İçin Geçerlidir).....	108
3.2.6.3. Öncelikli Yatırımların Teşviki.....	108
3.3. Ekonometrik Analiz 2.....	109
3.3.1. Ekonometrik Model Yöntem ve Veri Seti	111
3.3.2. Analiz Sonuçları	113
3.3.2.1 Mutlak Yakınsama Analizi Sonuçları.....	113
3.3.2.2. Koşullu Yakınsama Analizi Sonuçları.....	115
4. BÖLÜM.....	117
SONUÇ	117
KAYNAKÇA.....	123
EKLER.....	130

Sayfa

Ek-1. Yıllara Göre Turizm Geliri İle GSYH Arasındaki Logaritmik İlişki	131
Ek-2. Turizm Geliriyle GSYH Arasındaki Logaritmik İlişki.....	132
Ek-3. Yıllara Göre Turizm Geliri	133
Ek-4. Döviz Kuru (ABD doları).....	134
Ek-5. GSYH'nin ABD dolarına Çevrilmesi	135
Ek-6. GSYH.....	136
Ek-7. GSYH 87 Bazlı.....	137
Ek-8. Beş Yıldızlı 675 Yatak Kapasiteli Otel Proje Değerlendirme Raporu	138
EK-9. Dört Yıldızlı 300 Yatak Kapasiteli Otel Proje Değerlendirme Raporu ...	146
Ek-10. Üç Yıldızlı 130 Yatak Kapasiteli Otel Proje Değerlendirme Raporu	156
Ek-11. İki Yıldızlı 80 Yatak Kapasiteli Otel Proje Değerlendirme Raporu	164
Ek-12. Bir Yıldızlı 50 Yatak Kapasiteli Otel Proje Değerlendirme Raporu	173
Ek-13. Elektrik Tüketimi, Turizm Sektörü Teşvik Tutarları, Sektörlerarası Teşvikli Yatırımlar Karşılaştırma Verileri	182
Ek-14. İl bazında, IBBS1, IBBS2 ,GSYH Ortalama Log. Değerleri	185
Ek-15. İl Bazında, IBBS1, IBBS2 Bazında Reel Hasıla, Teşvik, ve Turizm Teşvik Sabit Yatırım Tutarları.....	190
ÖZGEÇMİŞ	206

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 1.1. Uluslararası ziyaretçi sayısı ve ortalama büyüme oranı (%)	10
Çizelge 1.2. Dünya üzerindeki bölgelere göre turizm gelirleri	11
Çizelge 1.3. En Çok ziyaretçi gelen ilk on ülke	12
Çizelge 1.4. Turizmden En Çok Gelir Elde Eden İlk On Ülke	12
Çizelge 1.5. En Çok Turizm Geliri Elde Eden Ülkelerin Turizm Gelirinin /GSYH'ya ve İhracat'a Oranı.....	13
Çizelge 1.6. Türkiye'de Turizm Gelir-Gider ve Dengesi.....	15
Çizelge 1.7. Turizm Gelirlerinin GSYH'ye Oranı	18
Çizelge 1.8. Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Açıklarının Finansmanı İçindeki Payı.....	21
Çizelge 1. 9. Düzeydeki Değişkenler İçin ADF Birim Kök Test Sonuçları	36
Çizelge 1.10. Fark Düzeydeki Değişkenler İçin ADF Birim Kök Test Sonuçları.....	36
Çizelge 1.11: Regresyon Analizi Sonuçları.....	37
Çizelge 1.12. Hata Terimine İlişkin ADF Birim Kök Test Sonuçları.....	37
Çizelge 1.13. Hata Düzeltme Modeli	38
Çizelge 2.1. Merkezi Yönetim Bütçe Büyüklükleri, Bütçe Dengesi/GSYH Oranı (BinTL).....	42
Çizelge 2.2. Türkiye merkezi Bütçe Dolaylı, Dolaysız Vergilerin GSYH'ya Oranı (Bin TL).....	44
Çizelge 2.3. Turizm Sektörü Gelir Vergisinin Hesaplanan Tutarları ve Türkiye Vergi Gelirleri İçindeki Payı	47
Çizelge 2.4. Turizm Sektörü Kurumlar Vergisinin Hesaplanan Tutarları ve Türkiye Vergi Gelirlerindeki Payı	47
Çizelge 2.5. Turizm Sektörü Toplam Vergi Mükellef Sayısı	50
Çizelge 2.6. Beş Yıldızlı Otel İşletme Dönemi Gelir ve Gider Çizelgesi (TL)	54
Çizelge 2.7. Beş Yıldızlı Otel Proforma Gelir Gider Çizelgesi.....	55
Çizelge 2.8. Dört Yıldızlı Otel İşletme Dönemi Gelir ve Gider Çizelgesi (TL).....	57

Çizelge 2.9. Dört Yıldızlı Otel Proforma Gelir –Gider Çizelgesi(TL)	58
Çizelge 2.10. Üç Yıldızlı Otel İşletme Dönemi Gelir ve Gider Çizelgesi(TL)	60
Çizelge 2.11. Üç Yıldızlı Otel Proforma Gelir-Gider Çizelgesi(TL).....	61
Çizelge 2.12. İki Yıldızlı Otel İşletme Dönemi Gelir ve Gider Çizelgesi (TL).....	63
Çizelge 2.13. İki Yıldızlı Otel Proforma Gelir GiderÇizelgesi (TL).....	64
Çizelge 2.14. Bir Yıldızlı Otel İşletme Dönemi Gelir ve Gider Tablosu (TL).....	66
Çizelge 2.15. Bir Yıldızlı Otel Proforma Gelir Gider Çizelgesi (TL).....	67
Çizelge 2.16. Beş Yıldızlı, Dört Yıldızlı, Üç Yıldızlı, İki Yıldızlı, Bir Yıldızlı Otel (Kredi Kullanımı Yok) Proforma Gelir Gider Çizelgesi.(TL)	67
Çizelge 2.17. Beş Yıldızlı, Dört Yıldızlı, Üç Yıldızlı, İki Yıldızlı, Bir Yıldızlı Otel Kredi Kullanımlı Proforma Gelir Gider Çizelgesi.(TL).....	68
Çizelge 3.1. KÖY Kapsamındaki İllerin Yıllar İtibariyle Değişimi.....	92
Çizelge 3. 2. Teşvik Sisteminin Uygulandığı Yatırım Unsurları.....	98
Çizelge 3.3. Genel Teşvik Uygulamaları.....	99
Çizelge 3.4. Bölgesel Teşvik Uygulamaları	100
Çizelge 3.5. Yatırıma Katkı Oranı	103
Çizelge 3.6. Yatırıma Katkı Tutarı	103
Çizelge 3.7. Vergi İndirim Oranı	104
Çizelge 3.8. Sigorta İşveren Hissesi Desteği.....	105
Çizelge 3.9. Destek Tavanı	106
Çizelge 3.10. Faiz Desteği.....	107
Çizelge 3. 11. Azami Destek Oranları.....	107
Çizelge 3.12. Gelir Vergisi Stopajı Desteği.....	108
Çizelge 3.13. Öncelikli Yatırımların Teşviki	109
Çizelge 3.14. 2002-2010 Dönemi Mutlak Yakınsama Modeli	114
Çizelge 3.15. Koşullu Yakınsama Modeli Sonuçları	116

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. 1963-2012 Turizm Gelir-Gider Dengesi	17
Şekil 1.2. Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı (1980-2011).....	19
Şekil 1.3. Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Açıklarını Kapama Payı	22
Şekil 2.1. Yıllara Göre Bütçe Dengesi/GSYH	43
Şekil 2.2. Dolaysız Vergilerin GSYH' ya Oranı	45
Şekil 2.3. Dolaylı Vergilerin GSYH' ya Oranı	45
Şekil 2.4. Turizm Sektörü Gelir Vergisi /Türkiye Toplam Gelir Vergisi Oranı	48
Şekil 2.5. Turizm Sektörü Kurumlar Vergisi/ Türkiye Toplam Kurumlar Vergisi Oranı	49
Şekil 3.1. 2002-2010 Dönemi Serpilme Diyagramı (81 İl).....	114
Şekil 3.2. 2002-2010 Dönemi Serpilme Diyagramı (IBBS2)	114
Şekil 3.3. 2002-2010 Dönemi Serpilme Diyagramı (IBBS1)	115

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABYKP	:Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı
ADF	Augmented Dickey Fuller
AR-GE	Araştırma Geliştirme
ATAK	Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi
BBYKP	Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
BBYKP	Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
ÇSGB	Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DBYKP	Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı
DBYKP	Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IBBS1	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması 1
IBBS2	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması 2
İBYKP	İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
KDV	Katma Değer Vergisi
KKDF	Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
KKDP	Kaynak Kullanımı Destekleme Primi
KOBİ	Küçük ve Orta Bütçeli İşletmeler
KÖY	Kalkınmada Öncelikli Yöre
OECD	Organization For Economic Co-Operation And Development
OPEC	Organization of Petroleum Exporting Countries
SBC	Schwarz Bayesian Criterion
SBYKP	Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TKB	Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.

Kısaltmalar**Açıklamalar****TTYD**

Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği

TUSAPTurizm Sektörünün Uzun Vadeli ve Sağlıklı
Gelişimi Ana Planı**TUGM**

Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü

TÜRSAB

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği

TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu

UNWTO

United Nations World Tourism Organizations

ÜBYKP

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

YBYKP

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

GİRİŞ

20. yüzyılın son çeyreğinden bu yana turizm sektörü hem dünyada hem de Türkiye’de önemli bir gelişme göstermiş ve “turizm sektörü” ya da “turizm sosyolojisi” gibi kavramların yanı sıra “turizm ekonomisi” kavramı giderek ön plana çıkartılarak, sıklıkla sosyo ekonomik analizlerde kullanılmaya başlanmıştır.

Bir başka anlatımla turizm, giderek, gezme, eğlenme, yeme-içme gibi faaliyetlerin ötesine geçerek hem emek gücünün göreceli olarak bol ve ucuz, işsizliğin yaygın olduğu az gelişmiş ülkelerde istihdam yaratan bir umut sektörü olmuş ve “bacasız sanayi” olarak nitelendirilmiş, hem de kapitalizmin küresel eşitsiz gelişiminin¹ bir sonucu olarak, dışa bağımlı büyüme stratejisi izleyen ve bu nedenle de sürekli yapısal dış açık/cari açık sorunları yaşayan ülkelerde, sağladığı döviz gelirleri ile bu açıkların azaltılarak hem büyümenin sürdürülebilmesi hem de finansal kırılganlıkların azaltılması anlamında kendisine önemli işlevler atfedilmiştir.

Ayrıca iktisadi büyüme ve gelişmenin sürdürülmesindeki öneminin yanı sıra turizm sosyal, siyasal ve kültürel değişimin hızlanması ve kolaylaşması üzerinde de etkili olmuştur.

Turizmin istihdam, gelir ve döviz yaratıcı bir sektör olarak ön plana çıkması, her ne kadar 1980’li yıllardan itibaren gündeme gelen neo liberal sermaye birikimi stratejisi ile birlikte gerçekleşse de, öncesinde de özellikle 1950-1980 döneminde, turizm emek-yoğun büyüme stratejisinin önemli bir unsuru olarak hem Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarca hem de döneme damgasını vuran başta Keynesyen büyüme teorisini benimsemiş olan iktisatçılarca önerilmiştir. Örneğin dönemin başat modeli olan Harrod Domar Modeli’nde üç farklı büyüme oranından söz edilir. Fiili ($g_a = s/c$), gerekli (g_w), ve doğal büyüme oranı (g_n). Emek ve sermayenin tam istihdamının sağlanabilmesi için bu üç oranın birbirine eşitlenmesi gerekir². Nitekim bu durumu ünlü Keynesyen iktisatçı J. Robinson

¹ Mandel, E, (1969), The Laws of Uneven Development, (December 1969), **New Left Review** I/59, January-February, 1970, <https://www.marxists.org/archive/mandel/1969/nicolaus/us2.html>

²Sırasıyla; fiili büyüme oranı, gerçekleşen yatırımların gerçekleşen tasarruflara eşitlendiği durumdaki büyüme oranı, gerekli büyüme oranı, planlanmış yatırımların gerçekleşen tasarruflara eşitlendiği durumdaki büyüme oranı ve doğal büyüme oranı, üretim faktörlerinin tam kapasite kullanımıyla meydana gelen büyüme

“kapitalizmin altın çağı” olarak nitelendirmiştir³. Azgelişmiş ülkelerin uzun vadede sermaye büyümesi hızı ile emek gücü artışı hızını dengeleme sorunu yaşadığı (sermayenin kıtlığı anlamında) göz önüne alındığında; bu ülkelerin sermaye birikimini hızlandırabilmesinin yolu (nüfus artışını belli bir oranın altına düşüremediği sürece) ya toplam tasarrufları artırmaktan ya da sermaye/ hâsıla katsayısını (c) düşürmekten geçmektedir.

Yani, turizm sektörü dış turizm gelirleri olarak tasarruf hacmini artırıp, yatırımlar için gerekli olan yabancı girdilerin ve teknolojinin sağlanmasını kolaylaştırıp, sermaye birikimini hızlandırırken, aynı zamanda da emek-yoğun bir sektör olma özelliğinden dolayı marjinal sermaye/hasıla katsayısını düşürerek büyümenin hızlanmasını sağlamaktadır.

Diğer yandan turizmi kapitalist gelişmenin içinden geçtiği sermaye birikiminin tarihsel dönemlerinden kopuk bir biçimde incelemek eksik olacaktır. Bu bağlamda 20. yüzyılda 2. Dünya Savaşı sonrasındaki dönem (1945-1975), ABD’ de “ Altın Çağ”, Avrupa’ da “sosyal devlet” ve azgelişmiş dünyada “Ulusal Kalkınma “ dönemi olarak adlandırılmış ve örneğin turizm sektörü bu dönemde önerilen resmi strateji olan ithal ikameci kalkınma’ nın, istihdam ve döviz geliri yaratıcısı bir tamamlayıcı sektör olarak gündeme getirilmiştir.

1980’lerin başından itibaren ise bu dönem, yerini, neo liberal birikim stratejisinin izlendiği döneme bırakmıştır. Kapitalist gelişmenin tarihinde çok önemli kırılmalardan biri olarak ele alınan ve “neo liberalizmin” yanı sıra “geç kapitalizm”⁴ olarak da nitelenen bu yeni dönemin temel altyapı dinamiği karakteristiği sırasıyla küreselleşme ve finansallaşmanın hızlanması ve baskın hale gelmesi, oligopollerin hayatın her alanında yaygınlaşması, özelleştirmeler ve taşeronlaştırmalar ve serbestleştirmelerle devletlerin ekonomiye müdahale alanlarının iyice daraltılmasıdır. Bu dönem ayrıca ulusal ekonomilerin hemen her sektörde büyük

oranıdır (Muhteşem Kaynak, Büyüme Teorileri, Gazi Kitabevi, İkinci Baskı, Haziran 2011, Ankara, s. 102-103).

³Robinson, J. , (1962), *Essays in the Theory of Economic Growth*, New York, St.Martin’s Press,

⁴İlk kez 1902 tarihinde Werner Sombart tarafından, başyapıtı olan *Der Moderne Kapitalismus* adlı eserinde, ortaya atılan bu kavram, asıl olarak, 1972 yılında Ernest E. Mandel’ce doktora tezi olan *Der Spätkapitalismus*, 1972 (Late Capitalism, trans. Joris de Bres, 1975) adlı çalışmasında kullanıldı. Mandel bu kavram ile, kapitalizmin bu geç aşamasında, sistemin asıl olarak finans kapitalin entrikacı ya da akışkan karakterince ve insan yaşamının giderek her alanının metalaşmasıyla belirlendiğini ileri sürdü.

küresel sermaye gruplarının denetimine girdiği bir dönemdir⁵. Turizm sektörü de bu gelişmelere paralel olarak 1980 sonrasında küresel sermaye gruplarının etki alanına girmiştir.

Bu dönemin bir diğer özelliği iktisadi krizlerin kısa dönemli iş döngüleri olmaktan ziyade uzun yıllar süren uzatılmış durgunluklara (stagnasyon), “büyük resesyona” dönüşmesidir.

Bu durum, sermaye getirisinin azalma eğilimine girmesi gerçeğini de dikkate alarak, uluslararası dev firmaların (bunlara çok büyük turizm firmaları, zincirleri, tur operatörleri de dahildir) küresel bir artı değer oluşumunu⁶ ve bunun üzerinden bir rant yaratılmasına yönelmesine neden olmuştur.

Örneğin Türkiye’de turistik tesislerin kuruluşu sırasında verilen arazi desteği (49 yıllık kiralamar), nakit yardımları (KKDP) ve vergisel teşviklerle desteklenen turizm sektörü, çok düşük emek gücü maliyetleri (ücretler) ile yabancı sermayenin de dikkatini çekmiş ve yerli tesisler giderek uluslararası grupların denetimine girmiştir. Bu da azgelişmişlerden gelişmişlere doğru olan küresel rant aktarımı zincirine turizm sektörünün de eklenmesini sağlamıştır.

İktisadi ve siyasal gelişimin her aşamasında küresel kapitalizme farklı biçimlerde eklemlenen Türkiye neo liberal büyük dönüşümünün dışında kalmamış, tam tersine bu dönüşümün azgelişmiş ülkelerdeki yansımalarının da merkezinde bir yerlerde olmuştur⁷.

Thatcher ve Reagan’ın sırasıyla, 1979 ve 1980’de dünyanın bu iki önemli ülkesinde siyasal iktidarın başına geldiği bu dönemde Türkiye 24 Ocak 1980 kararları ile bu dönüşümü başlatmış ve 12 Eylül Askeri Darbesi ile de bunu adeta perçinlemiştir. Darbeden bu yana geçen otuz dört yıl boyunca Türkiye ekonomisi neo liberal birikim stratejisinin öngörülerini doğrultusunda dönüştürülmüş, serbestleştirme ve de regülasyonlarla yerli ve uluslararası sermayenin ve piyasaların önü tamamen

⁵ Durmuş, M., *Kapitalizmin Krizi, Küresel Krizin Eleştirel Bir Çözümlemesi*, 4. Baskı, Gazi Kitabevi, s. 10.

⁶ Foster J. Bellamy, Amin, S., at 80: 2011, An Introduction and Tribute, Monthly Review, Volume 63, Issue 05 (October), <https://monthlyreview.org>.

⁷ Sönmez, S., Eylül (2005). *Dünya Ekonomisindeki Dönüşüm*, İmge Kitabevi, Ankara, s.435

açılmış, özelleştirmeler ile özel sermaye birikimi hızlandırılırken, Türkiye ekonomisi yeni dünya düzenine uygun bir biçimde küresel kapitalist sisteme entegre edilmiştir⁸.

Turizm sektörünün Türkiye’deki gelişimi böyle bir maddi altyapı ve üstyapı ilişkileri üzerinden şekillenmiştir. Bir yandan sektörde çalışan işçilerin ücretleri baskılanıp, sendikalar etkisizleştirilirken ya da topyekûn sendikasızlaştırılarak emek gücü maliyetleri düşürülmüş, diğer yandan da sermayenin getirilerini artıracak olan serbestiler, teşvik ve sübvansiyonlar ile sektör büyütülmüştür. İzlenen bu neo liberal politikalar sonucunda sektörün gelişimi hızlanmış, sağlanan döviz girdisi giderek artarak dış açıkların kapatılmasında olumlu etki yaratmıştır.

Sektördeki gelişmenin göstergeleri arasında yer alan, yabancı turist sayısı giderek artmıştır. Ayrıca turist başına düşen harcama, turizmin milli gelir, ihracat ve toplam yatırımlar içindeki payı, turistik tesis sayısı, yatak kapasitesi gibi göstergeler de hızla büyümüştür. Bu durum, sektörün yol açtığı ucuz emek istihdamı ve beraberinde gelen adaletsiz gelir bölüşümü ve uluslararası rant aktarımı ile ilgili sorunlar bir tarafa bırakıldığında, günümüze kadar sektörün, Türkiye ekonomisinin en önemli sektörlerinden birisine dönüştüğünü ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın amacı, turizmin Türkiye ekonomisi içindeki yeri ve önemini, gelişimini ve temel ekonomik büyüklükler açısından durumunu ikincil verileri kullanarak analiz etmek ve sektörün büyüme üzerindeki etkilerini ileri ekonometrik yöntemler vasıtasıyla ortaya koymaktır.

İlgili literatür, özellikle turizm sektörünün büyüme üzerine etkileri konusuna yoğunlaşmış olduğundan, kalkınma ile ilgili çalışmalar sınırlı kalmıştır. Bu nedenle bu çalışmada turizm ekonomisinin hem ekonomik büyüme, hem de bölgesel kalkınma üzerindeki etkileri ileri kantitatif yöntemlerle incelenmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmadan elde edilen sonuçların, aynı zamanda, özellikle turizm konusunda politika üreten kişi ve kurumlara yol gösterici nitelikte olması beklenmektedir. Diğer taraftan uygulanan ekonometrik kantitatif yöntemlerin

⁸ Durmuş, M.,(2011). *12 Eylül Askeri Darbesinin Ekonomi Politikası*, Memleket, Siyaset, Yönetim, No. 15, s. 95-138.

varsayımları ve modelin kendi iç kısıtlılıkları ve kullanılan resmi verilerin kısıtlılıkları gibi nedenlerden dolayı, ortaya çıkan sonuçların genelleştirilmesi konusunda dikkatli olunması gerekmektedir.

Turizm sektörünün ekonomi içindeki yerini anlayabilmek için, öncelikle, sektörden elde edilen gelirleri sırasıyla ödemeler dengesi, GSYH, istihdam ve diğer sektörler gibi makro büyüklüklerle birlikte çözümlemek gerekir. Bir ülkenin ekonomisinde bir yılda yaratılan hasılanın ne kadarının turizm sektöründen elde edildiği belirlenirse, sektörün genel ekonomi içindeki yeri daha iyi tanımlanabilecektir.

Bu tespitten hareketle **birinci bölümde**, turizmin Türkiye ekonomisi içindeki yeri ve önemi, gelişimi ve temel ekonomik büyüklükler açısından durumu ele alınmıştır. Türkiye 'ye gelen toplam yabancı turist sayısı, turizm geliri, turist başına harcama tutarı, turizmin milli gelir, ihracat ve ödemeler dengesi içindeki payı ile turizm tesis ve sayısını içeren söz konusu verilere ayrıntılı olarak yer verilerek, sektörün gelişimi yorumlanmıştır.

Bu bölümde yapılan ekonometrik analiz öncesinde ise, özellikle turizm ve ekonometrik büyüme arasındaki ilişkiyi irdeleyen hem kantitatif hem de kalitatif çalışmalardan oluşan bir literatür taramasına yer verilerek bu ilişkinin genel bir nitelik taşıyıp taşımadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu bölümün sonunda, Türkiye' de ekonomik büyüme ile turizm gelirleri arasındaki ilişki regresyon analizi yardımıyla araştırılmıştır. Bu bağlamda y_t (ekonomik büyüme) ve z_t (turizm gelirleri) değişkenleri arasında eşbütünleşmenin varlığını test etmek için Engle-Granger yönteminden faydalanılmıştır.

Eşbütünleşme analizinin mantığı, ekonometrik çalışmalarda sıkça karşılaşılan sahte regresyon olgusunun varlığını tespit etmektir. Söz konusu analiz yardımıyla değişkenlerin eşbütünleşik (ko-entegre) olup olmadığı görülerek tahmin edilen regresyon denkleminin güvenilirliği araştırılmaktadır. Değişkenlerin eşbütünleşik olmaması durumunda değişkenler arasındaki ilişki sahte çıkabilmekte ve yapılan regresyon çalışmasının öngörülerine şüpheyle bakılabilmektedir. Eşbütünleşik değişkenlerin uzun dönem ilişkilerini tespit edebilmek için, Engle –Granger

metodolojisi bağlamında hata düzeltme modeli oluşturularak sonuçlar yorumlanmıştır.

$$y_t = \beta_0 + \beta_1 z_t + \varepsilon_t$$

Yukardaki regresyon denklemimizde β_0 (sabit katsayısı), β_1 (turizm gelirlerinin GSYH üzerindeki etkiyi gösteren katsayısı), ε_t (hata terimini) ifade etmektedir. Değişkenlerin durağanlığı ADF testi ile araştırılmış, serilerin düzeyde durağan olmadığı tespit edilmiştir. Değişkenlerin birinci sıra farkları alındığında durağan oldukları anlaşılmış, aynı düzeyde durağan olan her iki değişkenin eşbütünleşik olduğu ise Engle-Granger Yöntemi ile doğrulanmıştır. Değişkenlerin uzun dönemde ko-entegre olduğunu gösteren bu sonuç, düzeyde tahmin edilen regresyon denkleminin sahte değil gerçek bir ilişkiyi yansıttığını göstermiştir. Dolayısıyla sağlıklı öngörüler yapmamızı sağlayan bu modelden tahmin edilen parametreler yorumlanmıştır.

İkinci bölümde turizm sektörünün kamu ekonomisi içindeki yeri ve önemini vurgulamak için oteller, seyahat acenteleri ve lokantalar kapsamında kurumlar ve gelir vergisi verilerine dayanarak toplam vergi gelirleri ve bütçe içindeki payı incelenmiştir. Tüm belgeli otel ve motellerin verilerine ulaşıldığı ölçüde olması gereken vergi gelirleri (vergi kapasitesi) tahmin edilmiştir. Böylelikle vergi kayıp ve kaçakları ile yatırım teşviklerinin turizm sektöründeki vergi gelirlerini nasıl etkilediği ortaya konulmuştur. Sektörel bazda elde edilen vergi gelirleri ve bunun toplam vergi gelirleri içindeki payı da dikkate alınarak bu durum yorumlanmıştır.

Üçüncü bölümde, turizm ve bölgesel kalkınma ilişkisi ele alınmıştır. Bu çerçevede uygulanan teşvik politikaları ayrıntılı olarak açıklanarak yıllar itibariyle il ve bölge düzeyinde sektör ile ilgili yatırımlara yer verilmiş ve turizm ile ilgili teşvik politikalarının bölgesel kalkınma üzerindeki etkisi yakınsama analizleri aracılığıyla yapılmıştır.

Çalışmada, 2002-2010 için Türkiye’de 81 il ve IBBS bölgeleri arasında mutlak yakınsamanın varlığı aşağıda belirtilen model kullanılarak yatay-kesit analizi ile test edilmiştir.

$$(1/T) \text{Log} [y_{i,t}/y_{i,t-T}] = \alpha - \left[(1 - e^{-\beta T}) / T \right] \text{Log}(y_{i,t-T}) + u_{i,t}$$

Burada, $a = x + \left[(1 - e^{-\beta T}) / T \right] \text{Log}(y^*)$, T zaman aralığını, $y_{i,t}$, t yılında kişi başına düşen gelir miktarını, $y_{i,t-T}$ ise başlangıç yılı gelir düzeylerini ifade etmektedir. β , yakınsama hızını gösteren katsayıdır. Bu katsayının pozitif olması yakınsamayı, negatif olması ise ıraksamayı göstermektedir. Her iki durumda da tahmin edilen katsayı istatistiksel olarak anlamlı olmalıdır. $u_{i0,T}$, 0 ve T zaman aralığında ortalama hata terimini ifade etmektedir. Aynı zamanda hata terimiyle ilgili aşağıdaki özellikler geçerlidir:

$$E(u_{i,t}) = 0, E(u^2) = \sigma_{u_{i,t}}^2$$

Ancak, mutlak yakınsama, iller ve bölgeler arasındaki yapısal farklılıkları dikkate almamaktadır. Bu yapısal farklılıkların da dikkate alındığı yakınsama “ölçüsü koşullu yakınsamadır”. Dolayısıyla yapısal farklılıkların yakınsama katsayısı üzerindeki etkilerini inceleyebilmek amacıyla her ilin ve bölgenin kişi başına düşen reel teşvik miktarı modele eklenerek tahmin edilmiştir. Koşullu yakınsama analizi aşağıdaki denklem yardımıyla gerçekleştirilmiştir.

$$(1/T) \text{Log} [y_{i,t}/y_{i,t-T}] = \alpha - \left[(1 - e^{-\beta T}) / T \right] \text{Log}(y_{i,t-T}) + \lambda X_{i,T} + u_{i,t}$$

Bu denklemde, $X_{i,T}$, bir ilin ve bölgenin denge büyüme oranını etkileyebilecek turizm sektörü bazında kişi başına düşen reel teşvik miktarını ifade etmektedir. Analiz sonucunda elde edilen parametreler aracılığıyla turizm teşvik politikalarının etkinliği analiz edilmiştir.

Dördüncü bölümde, çalışmadan elde edilen sonuçlar ele alınmıştır. İstihdam, gelir ve döviz yaratıcı bir sektör olarak turizmin ve turizm gelirlerinin iktisadi büyümeyi nasıl ve ne kadar etkilediği, bu büyüme sırasında nasıl bir vergi gayretinin oluştuğu, turizm sektörünün gerçekte vergi potansiyelinin ne olduğu buna karşılık nasıl bir fiili vergi yükünün ortaya çıktığı, sağlanan turizm teşviklerinin bir vergi kaybına ya da kaçığına neden olup olmadığı ve turizm teşviklerinin bölgesel kalkınmaya bir katkısının olup olmadığı, uygulanmış olan

ekonometrik modellerin ve proje değerlendirmesinin kısıtlılıkları altında, değerlendirilmiştir.

1. BÖLÜM

TURİZM SEKTÖRÜNÜN DÜNYA VE TÜRKİYE'DE İKTİSADİ GELİŞME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

1.1. Dünyada Turizm

Dünya nüfusunun artmasıyla birlikte, refahtaki yükselişle gelen kişi başına düşen gelir artışları, iletişimdeki patlama; tur operatörlerinin dünya turizm talebini artıracak düzeye ulaşması, konaklama işletmelerinin gelişmesi ve kaliteli tesislerin çoğalmasıyla turizm daha geniş kitleler tarafından benimsenmiş ve turizme katılanların potansiyel talebi artmıştır. 1960'larda başlayan turizmdeki artış potansiyeli 1973 petrol krizi ve Dünya'da gelişen ekonomik durgunluğa rağmen yükselmiştir. 1980'li yıllarda "sermayenin önündeki engelleri kaldıran neo liberal politikaların uygulandığı dönemde", yatırımlarla birlikte, turizm yeniden büyüme süreci ile %5'lere ulaşan büyüme hızlarıyla dünya ticaret hacminden daha hızlı büyümüştür. Böylece 1990-2001 yılları arasında dünya turizm gelirleri %82, uluslararası turizme katılanların sayısı ise %49 artış göstermiştir. Bu yüzden turizm sektörü, en hızlı büyüyen sektör haline gelmiştir⁹.

Öyle ki 1990-2011 yılları arasında toplam dünya turizm talebi 438 milyon kişiden 983 milyon kişiye ulaşmıştır. Bu gelişimde Avrupa %51,3 ile en yüksek payı alırken, Asya Pasifik ülkeleri %28,1'lik bir ziyaretçi payına erişmiştir. Dünya genelinde uluslararası ziyaretçi sayısı da 1990 yılında 438 milyon kişiyken bu rakam 1995'te 534 milyon kişiye 2000 yılında ise 684 milyon kişiye yükselmiş, 2011 yılında da 983 milyon kişi kapasitesini aşmıştır. Çizelge 1.1.'den de görüleceği gibi dünya genelinde uluslararası ziyaretçi sayısında yıllık ortalama büyüme hızı 2005-2011 yılları arasında %3,5 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında 2009 yılına göre uluslararası ziyaretçi sayısında %6,4 büyüme gerçekleşirken, 2011 yılından, 2010 yılına göre ise %4,6'lık bir artış gerçekleşmiştir.

⁹ Durgun, A., (2010). *Dünyada ve Türkiye'de Yaşanan Ekonomik Krizlerin Turizm Üzerine Etkileri*. Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisat Ana bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi .

Çizelge 1.1. Uluslararası ziyaretçi sayısı ve ortalama büyüme oranı (%)

	Uluslararası Ziyaretçi Sayısı (Milyon)										Pazar Payı(%)	Değişim(%)		Ortalama Yıllık Büyüme(%)
	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011	2010-2009	2011-2010	2005-2011
Dünya	438	534	684	799	853	904	922	883	940	983	100	6,4	4,6	3,5
Avrupa	265	309,5	392,6	440,7	468,4	487,9	489,4	461,7	474,8	504	51,3	2,8	6,2	2,3
Asya-Pasifik	55,8	82	110,1	153,6	166	182	184,1	181,1	204,4	217	28,1	12,9	6,1	5,9
Amerika kıtası	92,8	109	128,2	133,3	135,8	142,9	147	141,7	150,7	156,6	15,9	6,4	3,9	2,7
Afrika	15,1	20	27,9	34,8	41,5	45	46,7	45,9	49,7	50,2	5,1	8,5	0,9	6,8
Ortadoğu	9,6	13,7	24,9	36,3	40,9	46,6	55,1	52,8	60,3	55,4	5,6	14,2	-8	7,3

Kaynak:UN World Tourism Organization Tourism Highlights(30.09.2012)

Bu gelişmelerle uluslararası turizm pazarlarına yeni ülkelerde katılmaktadır. 15-20 yıl önce turizm pazarında yeterli düzeyde payı olmayan Ortadoğu ülkeleri ve Japonya gibi ülkeler, turist gönderen ülkeler arasına katılmışlardır. Uluslararası turizm gelirlerini incelediğimizde de dünya toplam turizm gelirlerinin 2011 yılında 1,030 trilyon doları aştığını görmekteyiz¹⁰.

Avrupa kıtasına gelen uluslararası yabancı ziyaretçi sayısı 1990 yılında 265 milyon kişi iken, bu sayı 2005'te 440,7 milyon kişi, 2011 yılında da 504 milyon kişiye ulaşmıştır. Asya Pasifik ülkelerine gelen uluslararası ziyaretçi sayısı 1990 yılında 55,8 milyon kişi iken, 2005 yılında 153,6 milyon kişi, 2011 yılında ise 217 milyon kişiye ulaşmıştır.2005-2011 yılları arasında yukarda bahsettiğimiz Asya Pasifik ülkelerinde uluslararası ziyaretçi sayısında büyüme oranı %5,9 olarak görülmüştür. Amerika Kıtasında 1990 yılında uluslararası ziyaretçi sayısı 92,8 milyon kişi iken, 2005 yılında 133,3 milyon kişi, 2011 yılında da 156,6 milyon kişi olarak gerçekleşmiştir.2005-2011 yılları arasındaki Amerika Kıtası ülkelerindeki uluslararası ziyaretçi sayısı %2,7 artış göstermiştir. Afrika bölgesinde 2005-2011 döneminde uluslararası ziyaretçi sayısının ortalama yıllık büyümesi %6,8, aynı dönemde Ortadoğu ülkelerinininki ise %7,3 olmuştur.

Dünyada ortalama kişi başına düşen turizm harcaması 1050 ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında Avrupa Ülkeleri 409,3 milyar ABD dolarlık gelire ulaşırken, 2011 yılında ise 463,4 milyar ABD dolarına yükselmiş, böylece Avrupa turizm gelirleri açısından ilk sıradaki yerini sürdürmüştür.

¹⁰İnternet:Web:<http://mkt.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2012-edition> *TourismHighlights* adresinden 30.10.2012' de alınmıştır.

Çizelge 1.2. Dünya üzerindeki bölgelere göre turizm gelirleri

	Pay(%)	Gelir(Dolar)		
		Toplam Gelir(Milyar)		Kişibaşına düşen turizm geliri
	2011	2010	2011	2011
Dünya	100	927	1030	1050
Avrupa	45	409,3	463,4	920
Asya ve Pasifik	28,1	255,3	289,4	1330
Amerika Kıtası	19,3	180,7	199,1	1270
Afrika	3,2	30,4	32,6	650
Ortadoğu	4,5	51,7	45,9	830

Kaynak: UN World Organizations Tourism Highlights (30.10.2012)

2010 yılında Asya Pasifik bölgesinin turizm geliri 255,7 milyar ABD doları iken, 2011 yılında 289,4 milyar ABD dolarına yükselmiş, bu bölge toplam turizm gelirinden %28,1 pay almıştır. Amerika Kıtası 199,1 milyar ABD dolarlık gelir sağlarken, 2011 yılında toplam dünya turizm gelirinin %19,3'ünü sağlamış ve üçüncü sıraya yerleşmiştir. Ortadoğu Bölgesi 45,9 milyar ABD doları ve Afrika 32,6 milyar ABD dolarlık turizm geliri ile sırasıyla dördüncü ve beşinci sırada yer almışlardır..

2011 yılında dünya turizm gelirlerinin %45'ini Avrupa ülkeleri , 28,1'ini Asya pasifik ülkeleri ; %19,3 ünü Amerika kıtası; %4,5'ini Ortadoğu Ülkeleri ve %3,2'sinide Afrika ülkeleri gerçekleştirmiştir.

Aşağıda Çizelge 1.3 'te ise 2010 ve 2011yıllarında en çok ziyaretçi çeken ülkeler sıralanmaktadır. Buna göre 2011 yılında 79,5 milyon kişi ile Fransa birinci sırada,62,3 milyon ile ABD, ikinci sırada yer almaktadır. Toplam turizm gelirlerine bakıldığında (Çizelge 1.4) ilk sırada 116,3 milyar ABD doları ile ABD, ikinci sırada 59,9 milyar ABD doları ile İspanya ve 53,8 milyar ABD dolar ile Fransa üçüncü sırada yer almaktadır. 48,5 milyar ABD doları turizm geliriyle Çin dördüncü, 43 milyar ABD doları ile İtalya beşinci sıradadır. 38,8 milyar ABD doları turizm geliri ile Almanya altıncı, 35,9 milyar ABD doları ile de İngiltere yedinci sırayı oluşturmaktadır.

Çizelge 1.3. En Çok ziyaretçi gelen ilk on ülke

		Milyon Kişi		Değişim(%)	
		2010	2011	2010/2009	2011/2010
1	Fransa	77,1	79,5	0,5	3
2	ABD	59,8	62,3	8,8	4,2
3	Çin	55,7	57,6	9,4	3,4
4	İspanya	52,7	56,7	1	7,6
5	İtalya	43,6	46,1	0,9	5,7
6	Türkiye	27	29,3	5,9	8,7
7	İngiltere	28,3	29,2	0,4	3,2
8	Almanya	26,9	26,4	10,9	5,5
9	Malezya	24,6	24,7	3,9	0,6
10	Meksika	23,3	23,4	4,2	0,5

Kaynak: UN World Tourism Organizations Tourism Highlights(30.09.2012)

En çok gelen ziyaretçi sayısı açısından birinci olan Fransa'da gelen turist sayısı 2011 yılından 2010 yılına göre %3 artmıştır. ABD'nin aynı yıl gelen ziyaretçi sayısındaki artış ise %4,2 olarak gerçekleşmiştir.

Çizelge 1.4. Turizmden En Çok Gelir Elde Eden İlk On Ülke

		Milyar	Dolar	Değişim(%)	
		2010	2011	2010/2009	2011/2010
1	ABD	103,5	116,3	9,9	12,3
2	İspanya	52,5	59,9	-1,2	14
3	Fransa	46,6	53,8	-6	15,6
4	Çin	45,8	48,5	15,5	5,8
5	İtalya	38,8	43	-3,6	10,9
6	Almanya	34,7	38,8	0,1	12
7	İngiltere	32,4	35,9	7,5	10,9
8	Avustralya	29,8	31,4	17,4	5,5
9	Macao(Çin)	27,8		53,2	
10	Hong-Kong(Çin)	22,2	27,7	35,3	24,7

Kaynak: UN World Tourism Organizations Tourism Highlights(30.09.2012)

Avrupa Birliği ülkelerinde turizm gelirlerinin GSYH' ye oranı %2,3, ihracata oranı ise %6,2'dir (Çizelge 1.5.). Ortadoğu ülkelerindeki turizm gelirinin, GSYH' ye ve ihracata oranı sırasıyla %1,5 ve % 3,8 ' dir. Aynı oranların ABD' deki durumu ise %0,8 ve %7,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlardan görüleceği gibi ABD' deki dış turizm gelirlerinin GSYH' ye oranı çok düşük olmasına rağmen turizm gelirlerinin ihracata oranı yüksek bir orana ulaşarak ABD 'nin dış ticaret açığını kapatmada önemli bir rol oynamaktadır.

Çizelge 1.5. En Çok Turizm Geliri Elde Eden Ülkelerin Turizm Gelirinin /GSYH'ya ve İhracat'a Oranı

		GSYH(Milyar\$)		İHRACAT(Milyar\$)		İTHALAT(Milyar\$)		TURİZM GELİRİ(Milyar\$)		Turizm Gelirinin GSYH'YA Oranı(%)	Turizm Gelirinin İhracat'a Oranı(%)
		2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011		
1	ABD	14498,93	15075,68	1278,49	1480,29	1969,18	2265,89	103,5	116,3	0,8	7,8
2	Avrupa Birliği Ülkeleri	16287,71	17588,54	5497,91	6478,26	5562,57	6521,43	361,22	407,332	2,3	6,2
3	Ortadoğu	2700,82	2906,64	861,68	1203,38	787,47	848,8	51,66	45,87	1,5	3,8
4	İspanya	1391,76	1479,56	254,42	306,55	327,01	376,6	52,5	59,9	4,05	19,6
5	Fransa	2570,59	2778,09	523,77	596,47	611,07	720,03	46,6	53,8	1,9	9
6	Çin	5930,39	7321,99	1577,75	1898,98	1396,25	1743,48	45,8	48,5	0,6	2,5
7	İtalya	2059,19	2196,33	447,3	523,2	487,04	558,8	38,8	43	1,95	8,2
8	Almanya	3312,19	3607,36	1258,92	1473,98	1054,81	1254,87	34,7	38,8	1,01	2,6
9	İngiltere	2267,48	2431,53	415,95	502,5	591,4	673,69	32,4	35,9	1,5	7,15
10	Japonya	5495,39	5897,02	769,84	823,18	694,06	855,38	13,2	10,96	0,1	1,3

Kaynak:www.unwto.org ; www.unctad.org ;www.imf.org (06.05.2013)

Çizelge 1.5. ' te de görüldüğü gibi, turizm gelirlerinin GSYH' ye oranında İspanya %4,05 ile önemli bir pay almaktadır. İtalya ve Almanya' da bu oran sırasıyla %1,95 ve %1,9 olarak gerçekleşmiştir. Turizm gelirlerinin ihracata oranına baktığımızda, İspanya' da %19,6, İtalya' da %8,2, İngiltere'de %7,15 oranlarına ulaşıldığı görülür. Turizm gelirleri döviz kazancı nitelikte olduğundan ödemeler bilançosuna olumlu yönde katkıda bulunmakta (dış ticaret açığının azalmasında önemli bir rol oynamaktadır)¹¹. Diğer yandan turizmin, özellikle de inşaat ve seyahat-ulaştırma, hava ve kara yolu taşımacılığı üzerinden hem emek hem de doğa/çevre üzerinde yarattığı tahribat göz ardı edilmemelidir¹².

1.2. Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri

Dış ödemeler dengesindeki açıkların, ülke ekonomisi üzerinde önemli etkiler yarattığı, özellikle 2008 krizi sonrasında tüm Avro bölgesi ülkeleri ve Türkiye'deki cari açığın sürdürülemez düzeylere erişmesiyle ortaya konulmuştur. Bu durum büyüme hızını, döviz kurları, enflasyon oranı, işsizlik gibi çok önemli değişkenleri de etkilemektedir. Bu bağlamda cari açığın kapanması açısından dış turizm gelirleri ve turizm sektörü Türkiye gibi ülkelerde büyük önem kazanmaktadır.

¹¹İnternet: Web: http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sRF_ActivePath=p,4&sRF_Expanded=p,;http://www.imf.org/external/datamapper/index.php adreslerinden 30.10.2013' de alınmıştır.

¹² Bu konuda bkz. Kurşuncu, H., (Ekim2014) Bir Tahribat Olarak Turizm , *Heinrich Böll Stiftung, Perspectives Dergisi*, Sayı 10.

Türkiye’de, uluslararası turizm talebinden önemli bir pay alarak turistlerin ortalama kalış sürelerini ve harcamalarını artırmayı hedeflemiştir. Yabancı ziyaretçi sayısı açısından 2010 yılında 27 milyon kişi talep alan Türkiye 2011 yılında, UNWTO verilerine göre 29,3 milyon kişi gelen turist sayısına ulaşarak en çok ziyaretçi çeken ilk on ülke içinde altıncı sıraya yükselmiştir. Böylece 2011 yılında yabancı ziyaretçi sayısındaki en büyük artış %8,7 ile Türkiye için gerçekleşmiştir. Anılan yıllarla ilgili olarak T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine bakıldığında gelen turist sayısının 2010 için 33 milyon kişi, 2011 yılı için ise 36 milyon turiste ulaştığı görülecektir. Gelen turist sayısında Dünya’da ilk altıya giren Türkiye, turizm geliri olarak 2011 yılında 23 milyar ABD doları geliriyle dünyada ilk 10’a girememiştir. Böylelikle Türkiye yaklaşık kişi başı 785 dolar turizm geliri ile turist harcaması bakımından diğer ülkelerin gerisinde kalmıştır. Türkiye’nin 2023 yılında Türkiye Turizm Strateji Belgesi’nde turizm geliri ve gelen turist açısından dünyada ilk beşe girmesi hedeflenmektedir. Gelen turist sayısı açısından 2011 yılında dünyada ilk altıya giren Türkiye’nin bu hedefi rahatlıkla sağlayabileceği görülmekte, ancak turizm geliri açısından ilk beşe girebilmesi için kişi başı turizm gelirini yüksek oranda artırarak, talep profilini geliştirmesi gerekmektedir.

Kişi başı turizm geliri olarak yaklaşık 1870 dolar ile ABD birinci sırada yer almaktadır. Çizelge 1.3 ve 1.4.’ten görüleceği gibi sırasıyla dünyada kişi başı turizm gelirinde 1470 ve 1230 dolarla Almanya ve İngiltere ikinci ve üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye ise yaklaşık kişi başı 785 dolar turizm harcaması ile diğer ülkelere göre oldukça düşük bir seyir izlemektedir.

Çizelge 1.6. Türkiye’de Turizm Gelir-Gider ve Dengesi

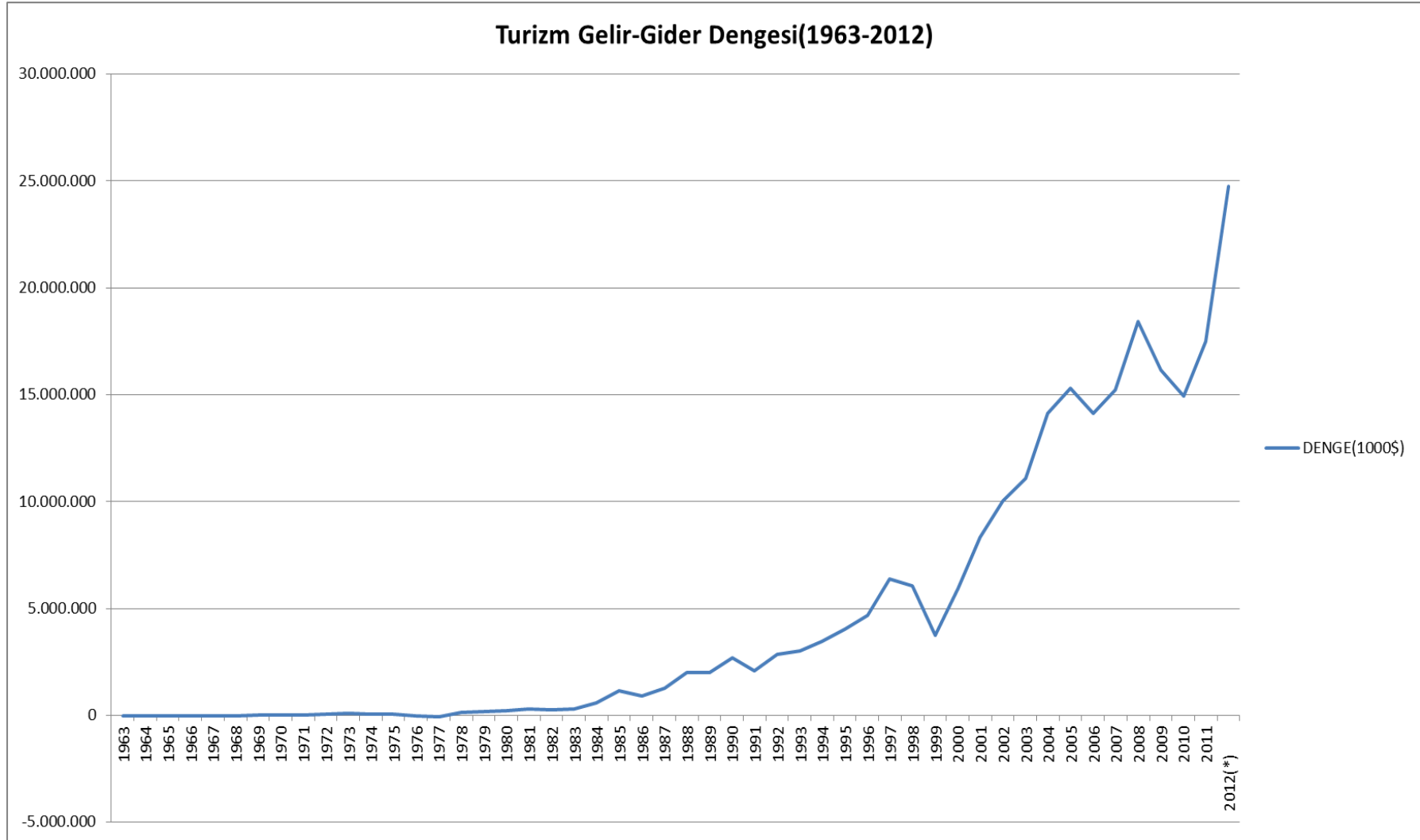
YILLAR	GELİR(1000\$)	GİDER(1000\$)	DENGE(1000\$)	YILLAR	GELİR(1000\$)	GİDER(1000\$)	DENGE(1000\$)
1963	7659	20511	-12852	1988	2355295	357966	1997329
1964	8317	21807	-13490	1989	2556529	565000	1991529
1965	13758	24310	-10522	1990	3225000	520000	2705000
1966	12134	26329	-14195	1991	2654000	592000	2062000
1967	13219	26813	-13594	1992	3639000	776000	2863000
1968	24082	33409	-9327	1993	3959000	934000	3025000
1969	36573	42321	-5658	1994	4321000	866000	3455000
1970	51597	47738	3859	1995	4957000	912000	4045000
1971	62857	42192	20665	1996	5962100	1265000	4697100
1972	103731	59320	44411	1997	8088549	1716000	6372549
1973	171477	93013	78464	1998	7808940	1753900	6055040
1974	193684	151797	41887	1999	5203000	1471000	3732000
1975	200861	154954	45907	2000	7636000	1711000	5925000
1976	180456	207893	-27437	2001	10066500	1738000	8328500
1977	204877	268528	-63651	2002	11900900	1880000	10020900
1978	230398	102476	127922	2003	13203100	2113300	11089800
1979	280727	95070	185657	2004	15887700	2524000	14122150
1980	326654	114738	211916	2005	18153500	2870400	15283100
1981	381268	103313	277955	2006	16850800	2742300	14108500
1982	370320	108919	261401	2007	18487008	3259625	15227383
1983	411088	127337	283751	2008	21910964	3506447	18404517
1984	840000	276809	563194	2009	21249000	5090440	16158560
1985	1482000	323600	1158400	2010	20807000	5874520	14932480
1986	1215000	313570	901430	2011	23020000	5531486	17488514
1987	1721117	447739	1273378	2012(*)	29351446	4593390	24758056

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı(30.10.2012);TCMB;TÜİK verleri;(*)Geçici veriler.

Çizelge 1.6 ‘den de görülebileceği gibi turizm geliri 1963 yılında 7,5 milyon ABD doları iken 1975 yılında 200 milyon ABD dolara çıkmıştır. 1980’li yıllardaki turizm teşviklerinin katkısıyla birlikte turizm gelirleri 1985 yılında 1,5 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Sonrasında sırasıyla 2005 yılında 18 milyar ABD doları, 2011 yılında da 23 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu dönem içinde turizm gelirlerindeki dalgalanmaların bir nedeni; ülkede yaşanan iktisadi ve siyasi istikrarsızlıklar ve terör olayları olmuştur¹³.

¹³ 1991 yılındaki Körfez Krizi sırasında ülkemizde turizm gelirlerinde azalma görülmüştür. Aynı şekilde 1998 yılındaki terör olayları ve, 1999 yılında Abdullah Öcalan’ın yakalanmasıyla Avrupa Ülkelerinin riskli ülke kampanyasını başlatmaları, İstanbul Gültepe Mavi Çarşı saldırısı, Marmara ve Düzce depremleri gibi gelişmelerin sonucunda 1999 yılında gelen turistlerin sayısında %21, turizm gelirlerinde %27’lik bir gerileme görülmüştür. Bu da turizm sektörünün diğer sektörlerle nazaran; ekonomik, doğal ve sosyal olaylara karşı

1963 yılından itibaren dış turizm gelirleri ile dış turizm giderleri arasındaki farktan doğan dış turizm dengesi, 1977 yılına kadar, arada değişimler olsa da açık vermiş iken, 1981 yılından itibaren ise 2011 yılına kadar (bkz: Şekil 1.1) fazla vermiştir. 2010 -2011 yıllarında dış turizm dengesindeki fazla tutar 15 ve 17,5 milyar ABD dolardır. Bu da ödemeler dengesi sıkıntıları yaşayan ve cari açık veren ülke için, döviz kazancı yaratan turizm sektörünün ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 1.1. 1963-2012 Turizm Gelir-Gider Dengesi

Kaynak: TCMB ve TÜİK verileri

Şekil 1.1' den de görüleceği gibi 1963'ten 1977'li yıllara kadar turizm sektöründe gelir-gider dengesi yatay bir seyir takip ederken, izleyen yıllarda 1987 yılına kadar fazla vermiştir. Bu denge 1987-2012 yılları arasında sürekli fazla verirken, ciddi bir artış da gözlenmektedir. Örneğin 1988 yılında turizm gelir-gider dengesi yaklaşık 2 milyar ABD doları fazla verirken, bu değer 2011 yılında 17,5 milyar ABD dolarına, 2012 yılında ise 24,750 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

1.2.1. Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı

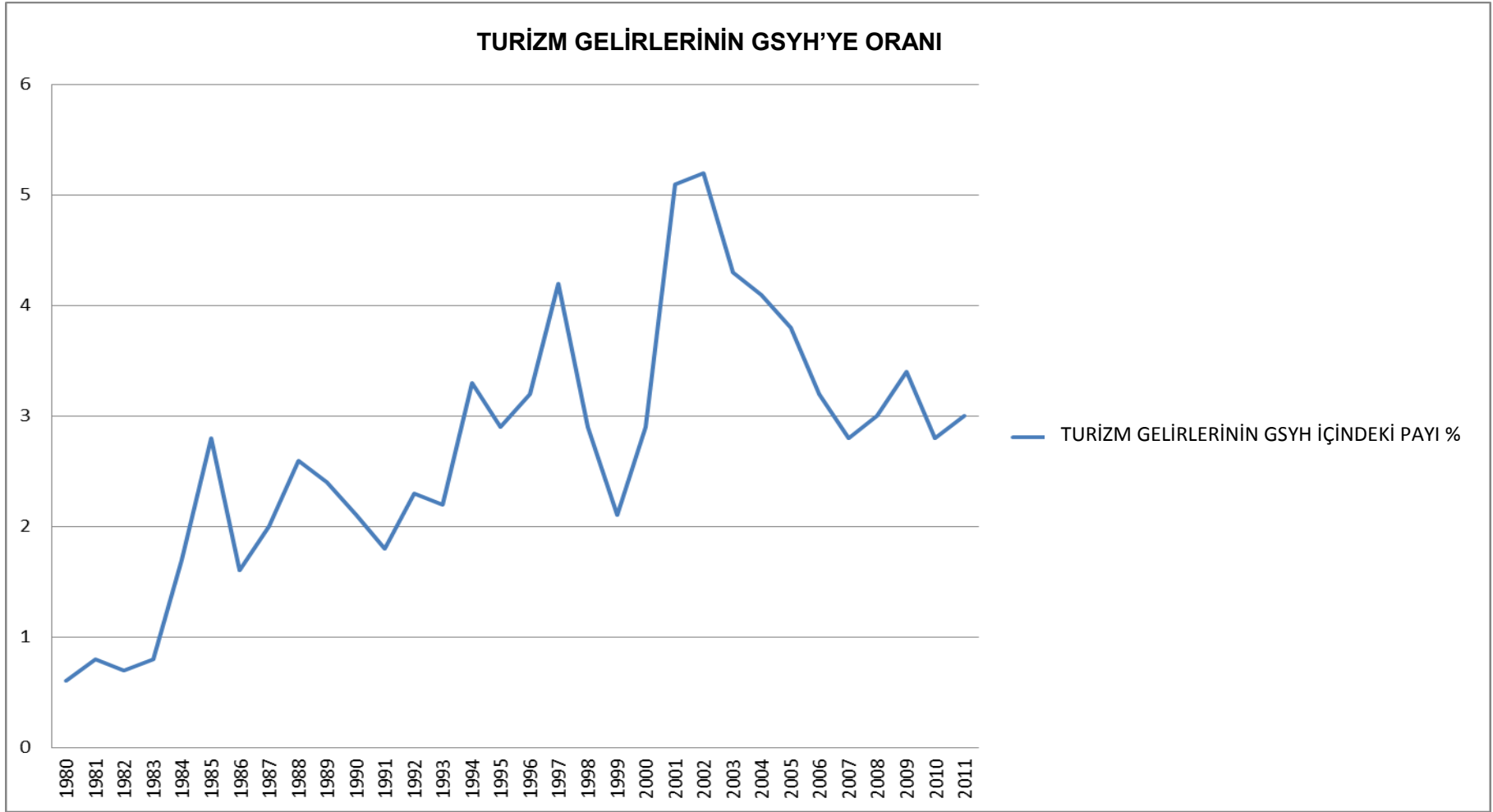
Dış Turizm gelirlerinin GSYH içindeki payı turizmin gelir etkisinin önemli bir göstergesidir. Çizelge 1.7'den de görüleceği gibi Türkiye'deki turizm gelirlerinin GSYH içindeki payı oldukça düşüktür..

Çizelge 1.7. Turizm Gelirlerinin GSYH'ye Oranı

YILLAR	GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA		GELİR(MİLYON \$)	GSYH İÇİNDEKİ PAY(%)	YILLAR	GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA		GELİR (MİLYON \$)	GSYH İÇİNDEKİ PAY (%)
	MİLYON TL	MİLYON \$				MİLYON TL	MİLYON \$		
1980	5303010,2	57198,3	326,7	0,6	1997	29393262147	192383	8088,5	4,2
1981	8022745,3	46087,2	381,3	0,8	1998*	70203	270947	7808,9	2,9
1982	10611859,2	52853	370,3	0,7	1999	104596	247544	5203	2,1
1983	13933008,1	50153,5	411,1	0,8	2000	166658	265384	7636	2,9
1984	22167739,9	48986,5	840	1,7	2001	240224	196736	10066,5	5,1
1985	35350318,4	52597,6	1482	2,8	2002	350476	230494	11900,9	5,2
1986	51184759,3	75173	1214	1,6	2003	454781	304901	13203,1	4,3
1987	75019388,1	85979	1721,1	2	2004	559033	390387	15887,7	4,1
1988	129175103,7	90460	2355,3	2,6	2005	648932	481497	18153,5	3,8
1989	230369937,1	107544	2556,5	2,4	2006	758391	526429	16850,8	3,2
1990	397177547,4	150758	3225	2,1	2007	843178	648754	18847	2,8
1991	634392841	150168	2654	1,8	2008	950144	741792	21910,9	3
1992	1103604909,0	158122	2639	2,3	2009	952559	616700	21249	3,4
1993	1997322597	178715	3959	2,2	2010	1098799	731610	20807	2,8
1994	3887902917	132302	4321	3,3	2011	1298062	774190	23020	3
1995	7854887167	170081	4957	2,9					
1996	14978067283	183601	5962,1	3,2					

Kaynak:Kültür ve Turizm Bakanlığı (30.10.2012);Tüik;

Şekil 1.2'de de görüldüğü gibi 1980-1996 yılları arasında Türkiye' de turizm gelirlerinin GSYH içindeki payı en fazla %3,3 iken,2001-2002 yıllarında ise bu oran %5 olarak gerçekleşmiştir. Öyle ki 2010 ve 2011 yıllarında ise turizm gelirlerinin GSYH içindeki payları sırasıyla %2,8 ve%3' tür. Ancak bu hesaplama, İç turizm gelirleri yansıtılmamıştır. İç turizm gelirleri de hesaplama katıldığında, turizmin GSYH içindeki payı çok daha yüksek olacaktır.(bu bölümün sonunda yapılmış olan regresyon uygulama analizinde de bu ilişkinin etkileri gözlenmektedir)

Şekil 1.2. Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı (1980-2011)

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, TCMB ve TÜİK verileri kullanılmıştır.

Turizm gelirinin ölçülmesinde dikkate alınması gereken diğer bir yöntem, katma değer etkisidir. Turizmin katma değer etkisi, bir ülkede turizm sektöründen elde edilen gelir ile bu gelirin elde edilmesi için diğer sektörlerle mal ve hizmet girdileri için yapılan harcamaların çıkarılmasıyla elde edilen fark olarak açıklanmaktadır¹⁴.

Turizm sektörü bir yandan GSYH yapısında yer alırken, diğer yandan çarpan mekanizması ile ekonomide gelir artışı etkisini yaratmaktadır. Ekonomide bir ekonomik birimin harcaması diğer bir ekonomik fonksiyonun gelirini oluşturmaktadır. Turizm sektöründe de, ülkeye gelen yabancıların ve iç turizme katılan ülke vatandaşlarının konaklama, yeme, içme, ulaştırma, alışveriş ve eğlence gibi çeşitli faaliyetlerini karşılamak için yapılan harcamalar, kendi toplamı kadar gelir yaratmaktadır. Bu geliri elde edenler, bu gelirin bir bölümünü harcayarak üretim faktörlerinin gelirini sağlayacaktır. Bu gelirin harcama süreci bir döngü şeklinde sürecektir. Harcamaların bu şekilde dolaylı ve dolaysız gelir yaratma etkisine, çarpan mekanizması denilmektedir. Turizm sektöründen çıkan gelir, el değiştirerek ve çoğalarak sektörden sektöre geçmekte, böylelikle turizm sektöründe başlatılan çoğaltan etkisi ortaya çıkmaktadır. Ülkeye gelen yabancıların yaptıkları harcamalar, konaklama tesislerinin işletmecilerinin, yiyecek-içecek ve diğer tüketim malları satıcılarının, seyahat işletmelerinin ve tur düzenleyicilerinin gelirlerini ortaya çıkarır. Bu şekilde elde edilen gelirin bir kısmı tasarruf edilirken bir kısmı da yeniden mal ve hizmet alımı için harcanır. Geri kalanı ithal giderlere ve yabancı kredi borcu ile faizi gibi ödemeleri oluşturur. Bu da gelirin bir kısmının ekonominin dışına çıkmasına yol açar. Daha sonra gelir elde edenler yeni mal ve hizmet alımı için harcamalar yaparken, yaratılan istihdam artışı da kişisel gelirleri arttırdığından, harcamalar yükselir, bölgede ticaret ve üretim artışı ortaya çıkar. Dolayısıyla her aşamada, bir önceki aşamada gelir elde edenler, bu gelirlerle yeni harcamalar yaparlar. Bu süreç, ilk yaratılan gelirin azalan etkisi sıfır oluncaya kadar sürecektir. Dışarıdan gelen yabancıların harcamalarıyla oluşan para akımı ekonominin çeşitli sektörlerinin gelirlerini çarpan etkisiyle artırır¹⁵. Çarpan değerinin etkisi, ilk elde edilen gelirin ülkenin gelir grupları arasında ulaştığı her aşamada ne kadarının harcandığına ve ithal malların alımı yoluyla ülkeden çıkan gelirin miktarıyla bağlantılıdır.

¹⁴Olalı, Hasan ve Alp, Timur; (1988). *Turizm Ekonomisi*, Ofis Ticaret Matbaacılık Şti., İzmir, s.130

¹⁵ Durgun,(2010). a.g.e

Dünyada yaşanan küreselleşme, ekonominin dışa açıklığının yükselmesine bağlı olarak dış yansıma ve krizlerden etkilenme ihtimalini yükseltmiştir. Hizmetler sektörü içinde yer alan talep esnekliği yüksek olan turizm sektörü, krizlerden en fazla etkilenen sektörlerden birisidir. Turizm sektörü, ekonomik krizlerden doğrudan etkilenirken dolaylı olarak ta reel sektör üzerinden etkilenmektedir. Çünkü turizm sektörünün diğer sektörlerle olan ileri ve geri bağlantıları fazla sayıda bulunmaktadır¹⁶. Turizm sektörü yaklaşık 52 sektörle bağlantı içindedir. Doğal olarak bu sektörlerde meydana gelen üretim azalması, fiyat artışları ve faktör maliyetlerinin artması gibi durumlar turizm sektörüne de dolaylı olarak etki etmektedir¹⁷.

1.2.2. Turizmin Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi

Gelen yabancıların yaptığı harcamalar döviz kazancı niteliğinde olduğundan, ödemeler bilançosunu olumlu yönde etkilemektedir. Böylece görünmeyen bir ihracat kalemi olarak turizmin döviz katkısı ülkelerin dış ticaret açığını kapatmada oldukça önemlidir. Bu açıdan Türkiye'deki dış ticaret açığının finansmanındaki dış turizm gelirlerinin katkısı 2010 'da % 36,7 ve 2011'de % 25,8 olmuştur.

Çizelge 1.8. Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Açıklarının Finansmanı İçindeki Payı

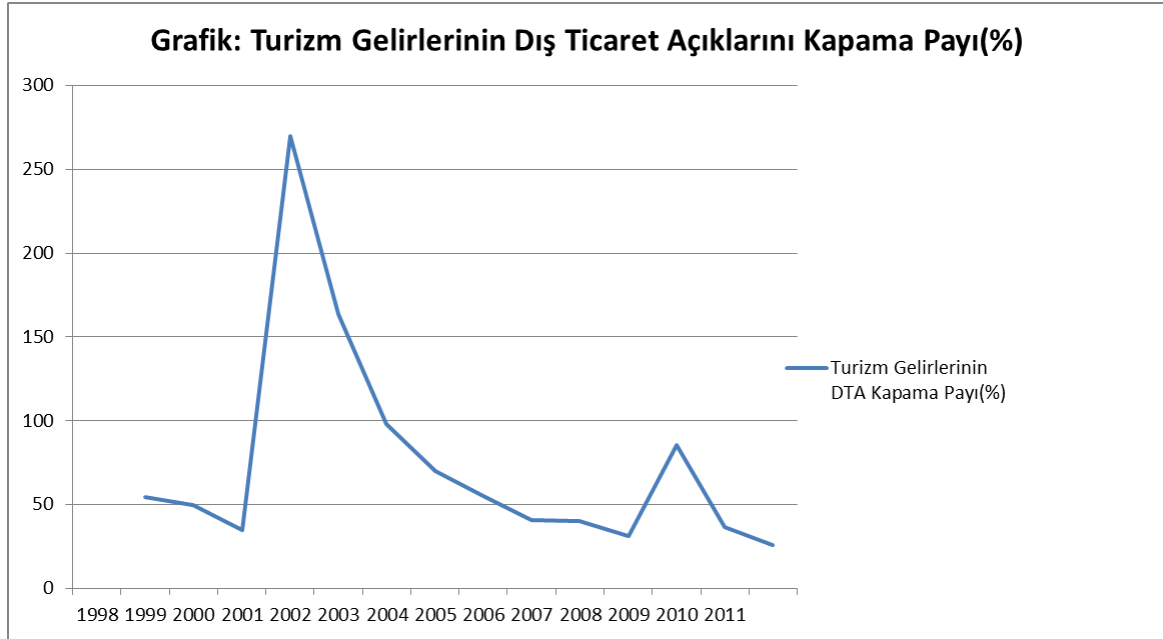
Yıllar	İhracat(Milyon \$)	İthalat(Milyon\$)	Net(X-M)(Milyon\$)	Turizm Gelirleri(Milyon\$)	Turizm Gelirlerinin DTA Kapama Payı(%)
1998	30662	44926	-14264	7808,9	54,7
1999	28842	39311	-10469	5203	49,7
2000	30721	52680	-21959	7636	34,8
2001	34373	38106	-3733	10066,5	269,7
2002	40124	47407	-7283	11900,9	163,4
2003	52394	65883	-13489	13203,1	97,8
2004	68535	91271	-22736	15887,7	69,9
2005	78365	111445	-33080	18153,5	54,9
2006	93612	136669	-41057	16850,8	41
2007	115361	162156	-46795	18847	40,3
2008	132027	201964	-69936	21910,9	31,3
2009	109647	134497	-24850	21249	85,5
2010	120902	177347	-56445	20807	36,7
2011	143396	232535	-89139	23020	25,8

Kaynak:www.tuik.gov.tr; TCMB,Kültür ve Turizm Bakanlığı verileri(30.10.2012)

¹⁶ Çakır, M.; Bostan, A.; Turizm sektörünün Ekonominin Diğer Sektörleri İle Bağlantılarının Girdi-Çıktı Analizi İle Değerlendirilmesi, *Anatolia Dergisi*, Yıl:11 ,Sy:32-44

¹⁷ Durgun; A. ; (Aralık 2011) *1990 Sonrası Ekonomik Krizlerin Turizm Üzerine Etkileri* s.:860, Eğirdir Turizm Sempozyumu

Çizelge 1.8’de de görüleceği gibi, turizm gelirlerinin dış ticaret açıklarını kapamadaki etkisi oldukça yüksektir. Bu oran 1998 yılında %54,7 olarak gerçekleşmiştir. İlerleyen yıllarda dalgalı bir seyir izlemesine rağmen ekonomik kriz dönemlerinde dış ticaret açıklarını kapamakla kalmayıp 2001 yılında %269,7 oranına ulaşmıştır. 2001 yılında ithalattaki keskin düşüş de bu sonuca yol açmıştır ve çünkü dış ticaret açığı 21 959 milyon ABD dolarından 3733 milyon ABD dolarına gerilemiştir. Bu oran daha sonraki yıllarda %31,3 ‘e kadar düşmüş ve 2009 yılında tekrar %85,5’ e yükselmiştir. Bu gelişmeleri değerlendirdiğimizde turizm gelirlerinin dış ticaret açığının yaklaşık yarısını, ekonomik kriz dönemlerinde neredeyse tamamını karşıladığını söyleyebiliriz. Aşağıdaki Şekil 1.3 de yıllara göre turizm gelirlerinin dış ticaret açıklarını kapama payını izleyebiliriz.

Şekil 1.3. Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Açıklarının Kapama Payı

Kaynak: www.tuik.gov.tr; TCMB, Kültür ve Turizm Bakanlığı verileri

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı’ na göre, Türkiye turizm sektörünün 2013 yılında 1,5 milyon yatak kapasitesine, 40 milyonun üzerinde turiste, yaklaşık 50 milyar ABD doları dış turizm geliri ve 1000 ABD doları turist başına harcamaya erişmesi hedeflenmektedir. 2013 hedefleriyle birlikte, 2023 yılına doğru da 60 milyon turist, 60 milyar ABD doları turizm geliri beklenmektedir¹⁸. Bu hedef

¹⁸İnternet: Web: <http://www.ttyd.org.tr/sayfa/2023e-Dogru-Turk-Turizminde-Yatirim-Hamlesi-19/28> adresinden 30.10.2012’de alınmıştır.

içinde Turizm Yatırımcıları Derneği, 2023 yılına kadar özel sektörün 24 milyar ABD dolarlık yatırım yapmasını öngörmektedir. Aynı dönem için kamunun da 15 milyar ABD dolarlık yatırım gerçekleştirmesi beklenmektedir. Ancak özelleştirmelerin hızla yapıldığı ve aşağıda açıkladığımız kırılgan ekonomik yapıdan dolayı kamunun beklenen bu yatırımları gerçekleştirmesi zorlaşmakta, hatta imkansız bir noktaya doğru gitmektedir. Bu hedeflerde Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan dış ödemeler dengesi açıklarının kapanmasında önümüzdeki yıllarda turizm sektörü gelirlerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ancak 2012'deki sermaye hareketleri ve cari denge incelendiğinde;

- Yabancı sermaye artmış; toplam sermaye akımları azalmıştır.
- Dış kaynak hareketlerinde çalkantılar büyüme hızını aşağıya çekmiştir.
- Cari açık yapay olarak düşük gösterilmiştir.
- Sıcak para ve dış borçlanmanın ağırlığı artmıştır.

Böylelikle, dış kaynak hareketlerinin bileşimi bozulmuş; ekonominin dış çalkantılara karşı kırılganlığı artmıştır¹⁹. Türkiye ekonomisinde bir cari işlemler açığı problemi olduğu açıktır. Bu açığı kapatmadaki önemli faktörlerden biri olan, turizm sektörü gelirlerinin artırılmasında, Türkiye potansiyelini tam olarak kullanamadığından, bu sektör yeterli katkıyı sağlayamamaktadır. Ayrıca ihracat pazarlarındaki sorunlar cari açığı daha riskli bir sorun haline getirmektedir. Cari işlemler açığındaki hızlı bozulma, ihracat canlanamazken, iç talebe dayalı hızlı büyümenin bir sonucudur²⁰.İhraç edilen ürünlerin teknolojik niteliğindeki iyileşmenin son yıllarda durduğu görülmektedir. Bu olgu da, Türkiye'nin sürdürülebilir büyüme hızının yükselmesinde ciddi bir engel oluşturmaktadır²¹. Bu değerlendirmelerin ışığında, Türkiye Ekonomisinin dış çalkantılara karşı kırılganlığının arttığı bu dönemde, tek başına turizm sektöründeki gelişmelerinde dış ticaret açığına yeterli katkı sağlamayacağı açıktır.

¹⁹İnternet: Web: <http://haber.sol.org.tr/KorkutBoratav>, 2012'de Sermaye Hareketleri ve Cari Denge. Adresinden 30.10.2012' de alınmıştır.

²⁰ Kalkan, S.:(Şubat 2011). Cari İşlemler Açığında Neler Oluyor?.*Tepav Değerlendirme Notu*.

²¹Cünedioğlu, E., (2012). İhracatın Çeşitliliği ve Niteliği. *Tepav Politika Notu*.

1.2.3. Turizmin İstihdam Üzerindeki Etkisi

Turizm sektöründe hizmet unsuru çok önemli olduğundan, bu sektör emek yoğun yani istihdam olanakları yaratan bir sektördür. Turizm sektörü, ulaşım, eğlence, yönetim, finans, sağlık, seyahat acenteleri, konaklama, gibi birçok faaliyetle doğrudan etkileşim içindedir. Yapı endüstrisi, tarım ve imalat gibi diğer sektörlerle de dolaylı olarak kaynak sağlar.

Turizmin doğrudan, dolaylı ve uyarılmış olmak üzere ülke ekonomilerinde yarattığı üç tip istihdam bulunmaktadır. Sırasıyla, konaklama, yiyecek-içecek, ulaştırma veya seyahat acenteleri gibi işletmelerde çalışanlar doğrudan istihdamı belirlemektedir. Buna karşın dolaylı istihdam; turizm sektöründe ihtiyaç duyulan ürün ve hizmetleri sağlayan bireylerin istihdamını anlatırken, uyarılmış istihdam; doğrudan ve dolaylı istihdamla elde edilen gelirler ile diğer sektörlerde yapılan harcamalarla yeni istihdam olanakları yaratmaya uyarılmış istihdam olanakları anlamına gelmektedir.

Diğer yandan turizmin sezonluk bir faaliyet olması, ekonomideki ve siyasetteki olumsuz gelişmelerden hızla etkilenmesi ve işletmelerin daha düşük ücretle personel çalıştırma taleplerine bağlı olarak; işsizlik, yüksek işgücü devir oranları, sosyal güvence eksikliği, düşük ücret gibi konular sektördeki istihdam sorunlarının temeli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de turizm sektöründe çalışmanın bir çok dezavantajı vardır. Birincisi; işler genellikle düşük gelirli ve yüksek bir eğitim gerektirmeyen işlerdir (temizlikçiler, şoförler, garsonlar, komiler, satış elemanları, animatörler, bell boylar vb.). İkinci olarak; turizm sektöründe işler sezonluktur ve çalışanlar ile aileleri için yıl boyunca güvenilir bir gelir kaynağı değildir. Bu yüzden turizm bir işçi göçüne neden olmaktadır. Yaz aylarında iş arayanlar kıyı kesimlere giderken yılın kalan kısmında ya evlerine geri dönmekte ya da büyük şehirlerde iş aramaktadırlar²².

Turizm sektöründeki istihdama ilişkin verilere göre; Türkiye’de 2000 yılında yaklaşık 542 bini doğrudan istihdam olmak üzere 1,547 milyon kişi istihdam

²²Seckelmann, A. , (February 2002). Domestic Tourism on Chance for Regional Development İn Turkey, *Tourism Management* , *volume 23 issue 1* , s.85-92

edilmiştir. 2005 yılı itibariyle de 473 bini doğrudan olmak üzere 1,741 milyon kişi sektörde istihdam imkanı bulmuştur. 2011 yılında ise sırasıyla doğrudan 488 bin kişi ve toplam 1,982 milyon kişiye sektörde istihdam imkanı sağlanmıştır. Dünya Seyahat Ve Turizm Kurumu verilerine göre; turizm sektörü, 2011 yılında dünya genelinde 257 milyondan fazla insanın çalıştığı toplam işgücünün %8,7 'ini ve dünya hasılasının %9,2 sini oluşturmuştur²³.

Tarım sektöründe çok düşük geliri olan ve çalışmalarının karşılığında çok düşük üretim artışı sağlayan gizli işsizlerin, turizm sektöründeki istihdam yapısına bakıldığında, turizm sektörüne kaydıklarını gözlemliyoruz. Turizm talebinin belli dönemlerde yoğunlaşması, yaz aylarında konaklama tesislerinin kapasitelerinin üzerine çıkmasına , düşük sezonda da tesislerin atıl kapasite ile çalışmasına neden olmaktadır. Seyahat sektöründe de tur operatörleri, seyahat acenteleri ve havayolu şirketlerinde de mevsimsel özellikler, istihdam konusunda önemini korumaktadır. Düşük sezonda birçok personel işsiz kalmaktadır. Yüksek sezonda tam istihdama yaklaşılmakla birlikte, sezon dışında istihdam azalmakta; böylelikle kayıtdışı istihdamı artıran koşulları oluşturmaktadır. 2009 yılında kayıtdışı istihdam tarımda %86' dır. Aynı yıllarda tarım, inşaat, toptan/ perakende ticaret, otel, motel ve lokantacılık ile ulaştırma sektörlerinde kayıt dışılık yaygındır. Bu durumda turizm sektöründe kayıt dışı istihdamın %70-75 düzeyinde olduğu tahmin edilmektedir²⁴. Dolayısıyla turizm gelirlerindeki ciddi artışa rağmen sektörün çalışma koşullarında ve gelir dağılımında oluşan olumsuzluklar nedeniyle yaratılan refahtan çalışan kesimler yeterli payı alamamaktadır.

Sosyal Güvenlik Kurumu 2013 yılı verilerine göre, konaklama sektöründe 257.979 kişi sigortalı olarak çalışabilmektedir²⁵. Kayıtlı istihdam sayısının ne kadar az olduğunu bu veriler göstermektedir. Diğer taraftan yapılan araştırmalara rağmen, turizm sektöründeki sendikalı işçi sayısı konusunda sağlıklı bir veriye ulaşılamamıştır. Buna rağmen, eldeki veriler sendikalı işçi sayısının toplam çalışanlar içindeki payının son derece düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı web sitesindeki 2009 yılı ocak ayı

²³İnternet: Web:<http://www.wttc.org/research/economic-data> adresinden 30.10.2012 'de alınmıştır.

²⁴İnternet: Web: [http://www.sendika.org/2011/02/ulusal-istihdam-strateji-belgesi: s-7](http://www.sendika.org/2011/02/ulusal-istihdam-strateji-belgesi-s-7) adresinden 30.10.2013' de alınmıştır.

²⁵İnternet: Web: <http://www.tuyed.org.tr/turizmde-istihdam> adresinden 30.10.2013'de alınmıştır.

istatistiklerine göre turistik konaklama tesislerindeki işçi sayısı 329.920 iken sendikalı işçi sayısı yaklaşık 109.000 kişi olarak gerçekleşmiştir. 2013 ocak ayı verilerine göre konaklama ve eğlence işyerlerinde 630.768 kişi istihdam edilirken, sendikalı işçi sayısı olarak 27.842 kişi yer almaktadır. Dolayısıyla sendikalı işçi sayısının toplam çalışanlar içindeki payının düşüklüğünü ortaya koymaktadır²⁶.

Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği “Türkiye Turizmi ile İlgili Seçilmiş Veriler” 2011 yılı yayınına göre , başlıca sektörlerde kişi başı istihdam maliyeti 2011 yılı için madencilik sektöründe 245.123 \$ iken imalat sanayinde bu rakam 337.524 \$’ dır. Turizm sektöründe ise bir kişilik istihdamın maliyeti 248.898 \$ olarak gerçekleşmiştir. Bu verilerden de anlaşılacağı gibi emek-yoğun bir sektör olan turizm sektörünün sermaye/hasıla katsayısı yüksek değildir.

Yukarıdaki açıklamaların ışığında, küreselleşmenin emeğin sıkı denetime alınması, dolayısıyla çalışan kesimlerin kazanmış olduğu ekonomik ve sosyal hakların olabildiğince budanmasını sağlayarak ve emek gücünün²⁷ 12 Eylül askeri darbesinin oluşturduğu, emek karşıtı bir siyasal ortamda geçen 1980’li yılların turizm sektörünün gelişme faktörlerinden biri olduğu ileri sürülebilir. 1980sonrası yaşanan küreselleşme, küresel krizlerin etkilerine açık bir yapı yarattığından, bu krizlerin en belirgin etkisi emek gücü piyasasında gözlenmiştir. Hızla düşen küresel talep, başta sanayi sektöründe olmak üzere üretimin gerilemesine yol açmış; üretimdeki gerileme ve küresel ekonomiye ilişkin belirsizliklerin uzun süre devam etmesi, istihdamın hızla erimesine neden olmuştur. Yaşanan istihdam kayıplarının yanı sıra,emek gücüne katılmadaki artış da işsizlik oranlarının hızla yükselmesine yol açmıştır. 2009 yılında işsizlik oranı %14 seviyesinde gerçekleşmiştir. Halen Türkiye’de kayıt dışı istihdam oranı, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça yüksektir. 2008 yılı verileri incelendiğinde tarım, inşaat, toptan/perakende ticaret, otel ve lokantacılık ile ulaştırma sektörlerinde kayıt dışılık yaygındır²⁸. Kayıt dışılığın yanında turizm sektöründe çalışan kesimler, ekonomik ve sosyal haklarının olabildiğince budanmış olması nedeniyle oluşan refahtan son derece yetersiz pay almaktadırlar.

²⁶İnternet: Web: <http://www.çsgb.gov.tr/istatistikler> adresinden 30.10.2013’ de alınmıştır.

²⁷Sönmez ;a.g.e.(2005), İmge Kitabevi-Ankara, s.450

²⁸İnternet: Web: www.sendika.org/2011/02/ulusal istihdam strateji belgesi; sy:7 adresinden 30.10.2013’ de alınmıştır.

1.3. Turizmin Ekonominin Diğer Sektörleriyle İlişkisi

Ekonomide sektörler arası ilişkinin biçimi ve yönü girdi–çıktı (input-output) tabloları analizleri yardımıyla incelenebilmektedir²⁹.Yapılan girdi-çıktı analizlerine göre, turizm sektörünün girdi kullanımı yoluyla uyardığı kendisi dahil 37 tane alt sektör bulunmaktadır. Bu sektörlerden 23'ünün imalat sanayi sektörü olduğu belirlenmiştir. Turizm sektörünün, en yüksek oranda girdi kullandığı sektörlerin başında, hayvancılık sektörü olmak üzere, toptan ve perakende ticaret, karayolu taşımacılığı, tarım, kişisel ve mesleki hizmetler, alkollü içkiler ve şeker üretimi sanayileri bulunmaktadır³⁰.

Ekonomiye sağladığı desteklerle turizm sektörü, tarım, sanayi ve hizmetler sektörüyle, yarattığı tüketim ve gelir hacmi ile saydığımız sektörlerde uyarıcı etki yaratmaktadır. Turizmin sanayi sektörüyle ilişkisi ise, tüketim malı ve ara malı üreten sanayilerindeki etkileriyle oluşmaktadır. Gıda ve içki sanayilerinde, ayrıca deri ve deri mamulleri gibi ara malı üreten sektörlerde hızlandıran etkisi yaratmaktadır. Turizmin getirdiği altyapı ve üstyapı yatırımları; inşaat malzemeleri, tarıma dayalı sanayiler ve bilgi teknolojileri sanayilerinde gelişmeye neden olmaktadır.

Turizm sektörünün hizmetler sektöründe sağlık, güvenlik, ulaşım, kuyumcu, parfümeri, antikacı vb. lüks tüketime yönelik hizmet verenler ile eğlence ve rekreasyon faaliyetleri üzerinde etkisi söz konusudur.

1.4. Literatür Taraması

Turizm ve iktisadi büyüme arasındaki ilişki birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Bu çalışmaların büyük bir çoğunluğu turizm ile iktisadi büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki bulmuştur. Ancak bu çalışmalar da iktisadi kalkınma ile büyümenin özdeş iki gelişme olarak görüldüğünün altının çizilmesi gereklidir. Oysa iktisadi büyüme ve kalkınma aynı şeyler değildir. Öyle ki iktisadi büyüme

²⁹ Önal, Y. Beyazıt, Düzakın, E., Çiftçi, H ;(2006). Ekonominin Yükselen Değeri Turizm ve Türkiye Ekonomisine Etkisinin Analizi,İstanbul,

³⁰Yıldırım, H. M., (2008) *Türkiye’de Turizmin Ekonomik Kalkınma Üzerine Etkisinin Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 51

olmaksızın kalkınma mümkün değilse de, son dönem çok sayıda ülke örneğinde de yaşanmakta olduğu gibi, kalkınma olmaksızın ekonomiler büyüebilmektedirler.

Turizm ve bölgesel kalkınma ilişkisini ele alan çalışma sayısı son derece az ve genelde bu ilişkinin en azından net olmadığı yönünde iken, özgün olarak turizm ve vergi kapasitesi ilişkisini ele alan çalışmalara rastlanılmamıştır.

Turizm büyüme ilişkisini inceleyerek değişkenler arasında pozitif yönlü bir ilişki bulan bir çalışma Fawaz, Rahnama ve Stout (2014) tarafından yapılan ampirik bir çözümleme çalışmasıdır³¹. 1975-2010 yılları arasında ekonomik büyümeyi etkileyen faktörlerin tespit edilmesine yönelik yapılan bu çalışmada, Orta Doğu ve Kuzey Afrika, Latin Amerika ve Karayipler, Doğu Asya ve Pasifik, Avrupa ve Orta Asya, Güney Asya ve Kuzey Amerika için Dünya Bankası'nın "Dünya Kalkınma Ekonomik Göstergeleri"nden elde edilen veriler kullanılarak Hausman Spetikasyon Testi uygulanmıştır.

İlgili modelde ekonomik büyümeyi etkilemesi beklenen değişkenlerden biri olarak uluslararası gelen turistlerin harcamalarından elde edilen turizm gelirlerinin doğal logaritması kullanılmıştır. Ekonomik büyüme ve uluslararası turizm arasındaki ilişkinin analiz edildiği modelin test sonuçları ilgili ülke grupları itibariyle hepsinde pozitif ve anlamlı yönde bulunmuştur. Buna göre; uluslararası turizm ekonomik büyümeye olumlu yönde katkı sağlayan ve ekonomik büyümenin gelişiminde etkin bir rol gören faktörlerden biridir.

Turizm, kalkınma - büyüme ilişkisini ülke bazında inceleyen bazı çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalardan ilki, Eugenio-Martin, Morales ve Scarpa (2004) tarafından Latin Amerika ülkeleri için yapılan çalışmadır³². Latin Amerika ülkelerinde turizm ve ekonomik gelişmişliğin incelendiği bu çalışmada öncelikle panel veri analizi ile 1985-1998 yılları arasındaki etki incelenmiştir. Buna göre kişi başı turist sayısındaki gelişme ekonomik gelişme için önemli bir rol oynamaktadır. Ancak Latin Amerika bölgesi için yapılan çalışmada bölge, GSYH açısından

³¹Fawaz F.,Rahnama M., and Stout B.,(2014), An Empirical Refinement of the Relationship between Tourism and Economic Growth, Anatolia. An International Journal of Tourism and Hospitality Research Volume 25 No:3, s:352-363.

³²Luis Eugenio-Martín J.,Martín Morales N. And Scarpa R.,(February 2004), Tourism and Economic Growth in Latin American Countries: A Panel Data Approach, Natural Resources Management, s:17.

düşük, orta ve yüksek GSYH'ye sahip olan ülkeler olarak üç bölgeye ayrılmıştır: Buna göre; turizmdeki gelişmeler düşük ve orta düzeyde GSYH'ye sahip olan ülkelerde ekonomik gelişme açısından olumlu bir katkıya sahip iken aynı etkiyi yüksek GSYH'ye sahip ülkelerde belirgin olarak görmek mümkün değildir.

Ayrıca “Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi” ile AR (1) panel veri modeli kullanılan analizin sonuçları, turist gelişlerinin seçili Latin Amerika ülkeleri için kişi başı GSYH, uluslararası ticaret ve doğumda yaşam beklentisi ile pozitif ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Ancak ülkelerin düşük, orta ve yüksek düzeyde GSYH'ye sahip olmalarına göre bu üç faktörün beklenen düzeyleri değişmektedir.

Mc Aleer, Shareef ve Da-Veiga (2005)'nin çalışmasında³³, 1994-2003 yılları arasında Maldivler için VAR modeli ile günlük turist vergi gelirlerinin risk analizi test edilmiştir. Buna göre turist gelişlerinde geçmiş olumsuz şokların dalgalanma etkisi geçmiş olumlu şokların etkisine göre daha kuvvetli bir etkiye sahiptir. Bu durum VAR modelinin tahmin sonuçlarında en küçük olası büyüme oranı olarak % -6.59 olarak tahmin edilmiş, buradan hareketle turist vergi gelirlerinin % -6.59 oranında azaldığı tespiti yapılmıştır.

Turizm ve mali harcamaların uzak adalardaki etkilerini Japonya'daki Amami Adaları üzerinden inceleyen bir çalışmada³⁴; merkez ülkeden uzakta bulunan bu adaların Japon merkezi hükümetinden büyük mali destek almasına rağmen ekonomik açıdan, gelişmemiş bir bölge olmasından dolayı, turizm faktörünün bölge üzerindeki etkileri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Gelir, mali harcamalar ve turizm arasındaki uzun dönem etkileri iki ayrı ekonometrik model ile test edilmeye çalışılmıştır: “Dağıtılmış Gecikme Modeli” ve “Kısmi Uyarılama Modeli”. 1976-2001 yılları arası için analiz sonuçlarına göre bir turistin katkısı ancak 52000 yen (480 ABD doları) mali harcama ile ikame edilebilmektedir. Ayrıca mali harcamalar, vergilendirilebilir gelirin sadece 0.63

³³McAleer, M.;Shareef, R.; da Veiga, B.,(November 2005) Risk Management of Daily Tourist Tax Revenues for the Maldives, Natural Resources Management, s:15

³⁴Ishikawa N. And Fukushige M.,(2007) Impacts of Tourism and Fiscal Expenditure Toremote Islands: the case of the Amami Islands in Japan,Applied Economics Letters,Sayı:14, s:661-666.

birimlik kısmını karşılamaktadır ki, bu da, mali harcamaların sızıntılarının Japonya'nın diğer bölgelerine doğru göreceli olarak daha büyük olduğunu göstermektedir. Analizin bir diğer sonucu ise turizm ve mali harcamaların uzun dönem ilişkisi ile ilgilidir. Vergilendirilebilir gelire katkıları açısından turizm ve mali harcamaların etkisi eşit olup, birlikte uzun dönemde hareket edildiğinde vergilendirilebilir gelir üzerindeki toplam etki daha büyük olmaktadır.

Bu çalışmalardan bir diğeri, Kumar, Loganathan, Patel ve Kumar (2014) tarafından Malezya için yapılan çalışmadır³⁵. 1975-2012 yılları arasında Malezya'da turizm kazançlarının ekonomik büyümeye olan kısa ve uzun dönem etkilerinin analiz edildiği bu çalışmada; "Solow Büyüme Modeli" ve "Otoregresif Dağıtılmış Gecikme Modelin"den (ARDL) yararlanılmıştır. Analizin sonuçları, turizmin Malezya'da ekonomik büyümeye olumlu ve önemli bir uzun dönem etkisi olduğunu göstermektedir. Bir başka ifadeyle; diğer her şey sabit olduğunda turizm kazançlarındaki % 1 birimlik bir artış ekonomik büyümeyi % 0.26 birim artırmaktadır. Buna karşılık turizmin ekonomik büyüme üzerindeki iki dönem gecikmeli kısa dönem etkisi % 0.06 gibi negatif bir etkidir. Bunun anlamı, turizm kazançlarının hemen yatırıma ya da üretken faaliyetlere dönüşmemesidir. Bu, turistlerin ülkede ortalama kalış sürelerinin ve turistlerin günlük harcamalarının düşük olmasından kaynaklı olarak turizm sektöründe düşük verimli kazançlara yol açmaktadır. Dolayısıyla kısa dönemde turizmin ekonomik büyümeye olan katkısı da düşük seviyede gerçekleşmektedir.

Karayip adaları ülkeleri gibi bazı küçük ülkelere ilişkin olarak yapılmış olan çalışmaların ortak noktası turizmin kalkınma ve büyümeyi tetikleyici bir etki yarattığı yönündedir³⁶.

Örneğin Bryden (1976), Blackman (1991), Bulb (1992) ve Modeswte'a (1994) göre³⁷ turizm sırasıyla, döviz kazancı sağlamakta, sermaye malı ithalatını mümkün

³⁵ Kumar R., Loganathan N., Patel A., Devi Kumar R., (22.May .2014) , Nexus between Tourisme Arnings and Economic Growth: a study of Malaysia, Springer Science+ Business Media Dordrecht, s:15.

³⁶ Carribbean Development Bank, (1994). Nelson C. Modeswte, The Impact of Growth in theTtourism Sector on Economic Development: The Experience of Selected Carribbeen Countries.

³⁷Bryden, J.M., (1976) Tourism and Development: A case Study of the Commonwealth Caribbean, Cambridge: Cambridge University Press,1973. De Kadt Blackman, C. N., (1991) Tourism and Other Services in the Anglophone Labor Flows! Experiences in the Caribbean (Volume,V, Edt.a. p. Maingob),

kılmaktadır, ülkenin faktör donanımına uygun kaynaklarını harekete geçirmektedir, istihdam yaratmaktadır, yerel halkın da yararlandığı alt yapı yatırımlarına yol açmaktadır, ekonomiye yeni teknoloji ve yöresel bilginin aktarımında aracı olmaktadır ve son olarak tarım, hizmetler ve sanayi gibi diğer sektörlerle ileri geri bağlantıları sayesinde ekonomiyi geliştirmesi gibi nedenlerle büyümeyi olumlu etkilemektedir.

Yapılan çalışmalar bu ilişkiyi Barbados, Antigua, Barbuda ve Anguilla ülkelerinde sınamıştır. Bu çalışmalara göre, turizm sektöründe meydana gelen büyüme kalkınmayı tetiklemektedir. Turizm sektöründeki bu büyüme tarım sektöründeki daralma ile birlikte yürümekte ve tarımdan turizme kaynak aktarımı söz konusu olmaktadır.

Turizm ekonomik kalkınma – büyüme ilişkisini ülke bazında inceleyen bir başka ampirik analiz ise Petrevska (2012) tarafından Makedonya için yapılan analizdir³⁸. Bu çalışmada turizm sektörünün Makedonya'nın bölgesel kalkınmasına olan katkısı ikincil veri kaynakları kullanarak irdelenmiştir. Bu amaçla 2004-2011 döneminde Güney-Batı Makedonya örnek bölge olarak alınmıştır. Sonuçta yazar, turizm sektörünün geliştirilmesiyle bölgesel kalkınmanın ilerletilebileceği sonucuna varmıştır. Buna karşılık yazar bu amaç için devletin çok sayıda başka önlemi alma gerekliliğinin de altını çizmektedir.

Papadimitriou, Nikiforas ve Zezza (2014³⁹) ise Yunanistan için turizm iktisadi kalkınma / büyüme ilişkisini incelemişlerdir. 2008 krizi sonrası ciddi anlamda çöküşün eşiğine gelmiş olan Yunanistan' da uygulanan kemer sıkma, düşük ücret politikası (dahili devalüasyon) gibi politikalarla ucuzlayan turizm sektöründeki olası bir canlanmanın cari açık ve gelir ve istihdam üzerindeki etkilerini araştırmışlar ve sonuçta; turizm sektöründeki gelirin (ciro endeksi) 2014' ün ilk çeyreğinde, önceki yılın aynı dönemine göre %14 yükseldiğini (ama hala 2008' in %30 gerisinde olduğunu) belirlemişlerdir. Yazarlara göre, bu durum turist sayısındaki artışın bir sonucudur ve bunun cari açık üzerinde küçük de olsa olumlu bir etkisi mevcuttur.

Bulb, A., (1992) ,The Economics of Travel and Tourism.

³⁸Petrevska, B., Tourism Contribution to Regional Development: Best Practice in Macedonia, Journal of Community Positive Practices, Issue 3/2012, s. 425-440. www.ceeol.com.

³⁹Papadimitriou, D., Nikiforas, M. And Zezza, G., Will Tourism Save Greece?, Levy Economics Institute of Bard College, Strategic Analysis, August 2014.

İstihdam üzerindeki etki ise minimal düzeyde kalmıştır. Bunu da yazarlar emek gücü verimliliğinin artmasına bağlamaktadırlar. Yani turizmin yaygın işsizliği azaltma etkisi beklendiği gibi olmamıştır. Kısaca her iki etki de çok mütevazı olmuştur.

Turizm sektörünün iktisadi gelişmeye yaptığı katkıyı inceleyen çalışmalar arasında turizm – iktisadi gelişme ilişkisi kurulurken kullanılan modellerin bir takım değişkenleri göz ardı ettiğine vurgu yapan çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin Meledden (2013) ⁴⁰, turizmin ekonomi üzerindeki etkileri konusunda yapılmış ampirik çalışmaları değerlendirirken bu çalışmaların en önemli eksiğinin kuvvetli bir ekonomi teorisini kuramamaları olduğunu ileri sürmektedir. Yazara göre bu çalışmalar, halkın tercihlerini dikkate almamakta ve tüketici teorisini ihmal etmektedir. Oysa halkın, turizm ile birlikte refahının değerlendirilmesi çok yönlü bir bakış açısı ve analiz yöntemi ile mümkün olabilmektedir.

Bölgesel gelişmişlikte, sosyo-ekonomik kalkınma standartlarının iyileşmesine katkısı yönünden, turizmin etkisinin olumlu yönde olduğu, düşük gelirli bazı bölgelerde ortaya çıkmıştır. Örneğin Scutariu (2012) ⁴¹ turizm- bölgesel kalkınma ilişkisini Romanya için sınıamış ve Romanya'daki Kuzey-Doğu, Güney-Batı Oltenia, Güney-Muntenia bölgelerinde turizmin bölgesel gelişmişliğe olumlu katkısı olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre turizmdeki gelişmeler hem insanların gelirleri hem de turizm ile doğrudan ilişkili olmayan diğer sektörlerin faaliyetleri üzerinde de olumlu gelişmeler yaratmaktadır.

Saariben ve Lenal (2014) tarafından yapılan çalışmada⁴², turizmin az gelişmiş ülkelerdeki kırsal bölgelerin kalkınmışlık farklılığından kaynaklanan sorunların çözümünde çıkış yolu olarak kullanılmasına ve entegre kırsal turizm kalkınma modelleri (IRT) gibi kuzey ülkelerinden kaynaklı modellerin önerilmesine rağmen Güney bölgesine bu modellerin uygulanmasında dikkatli olunması gerektiğinin altı çizilmiştir. Yazarlara göre bu durum IRT modelinin küreselleşmenin beraberinde getirdiği durumları, kırsal bölgelerin ve toplumların karmaşık yapıları gibi faktörleri yakalamaktan uzak teorik bir model olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle

⁴⁰Meledden, M.,Tourism, Residents Welfare and Economic Choice: A Literature Review, Journal of Economic Surveys,2013.

⁴¹Liviu Scutariu A.,(4.2012) Measuring the Regional Tourism Activity in Romania: an EU Pre- and Post-Accession Comparative Analysis, Economic Insights Trends and Challenges Vol.1 (LXIV) , s: 79-88.

⁴²Saariben, J. ve Lenal, Mankgogi, Integrating Tourism Rural Development and Planning and Planning in the Developing World, October 2014.

AGÜ'lerde gerçekçi sonuçlar elde edebilmek için daha ileri çalışmalara ve örnek uygulamaların netleşmiş sonuçlarına ihtiyaç vardır.

Türkiye'de ekonomik büyüme ile turizm gelirleri arasındaki ilişkiyi araştıran bazı regresyon analizlerinin sonuçları ise şöyle özetlenebilir:

- Bahar, O., (2006)'nın ⁴³ turizm ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığını test etmek ve bu sektörün ekonomik büyümeye ilişkin olası katkısını ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmasında elde edilen bulgular turizm gelirlerinden ekonomik büyümeye yönelik tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin mevcut olduğunu göstermektedir. Yapılan regresyon sonucunda turizm gelirlerinde %1 birimlik bir artış olduğu zaman, GSYH 'de 0.16 birimlik bir artışın meydana geldiği görülmektedir.

- Yavuz, N. Ç. , (2006)'ye göre⁴⁴, turizm sektöründe meydana gelen bir gelişme ülkenin ekonomik büyüme seyrini pozitif etkilemekte, turizm sektöründeki bir büyüme ekonomik büyüme yaratmaktadır.

- Kızılgöl, Ö., Erbaykal, E. ; (2008) ⁴⁵, ekonomik büyüme ve turizm gelirleri arasında uzun dönemli dolaylı bir ilişkinin mevcut olduğunu analizlerinde ortaya koymuşlardır.

- Köse, N. ; Yalçın, Y. ; (2006) ⁴⁶, Türkiye turizm sektörünün talep analizini esas alan çalışmalarının sonucunda turizm talebi üzerinde gelir ve fiyat değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip oldukları görülmüştür.

- Çetintaş, H.; Bektaş, Ç.; (2008) ⁴⁷, "Türkiye' de Turizm ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Kısa ve Uzun Dönemli İlişkiler" başlıklı çalışmalarında, 1964-2006 döneminde Türkiye' de turizm ve ekonomik büyüme arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkileri ve nedensellik ARDL yöntemi ile analiz etmişlerdir. Kısa

⁴³ Bahar, O., (2006), Turizm Sektörünün Türkiye' nin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkisi: Var Analizi Yaklaşımı. *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi Cilt:13 Sayı2, Doğuş Üniversitesi, İİBF Manisa*, s:147.

⁴⁴ Yavuz, N. Ç. , (2006), Türkiye'de Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyümeye Etkisinin Testi: Yapısal Kırılma ve Nedensellik Analizi, *Doğuş Üniversitesi Dergisi, Cilt:7,Sayı:2, İstanbul Üniversitesi Ekonometri Bölümü*, s:101.

⁴⁵ Kızılgöl, Ö., Erbaykal, E. ; (2008), Türkiye' de Turizm Gelirleri İle Ekonomik büyüme İlişkisi : Bir Nedensellik Analizi, *Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:13 Sayı:2* s: 351-360.

⁴⁶ Köse, N. ; Yalçın, Y. ; (2006) , *Türkiye Turizm Sektörünün Talep Analizi*, Gazi Üniversitesi, İİBF Ekonometri Bölümü, s:13

⁴⁷ Çetintaş, H.; Bektaş, Ç.; (2008), Türkiye' de Turizm ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Kısa ve Uzun Dönemli İlişkiler, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt:19 Sayı:1*, s:7.

dönemde iki değişken arasında bir ilişki bulunmazken, turizmin uzun dönemde ekonomik büyümenin önemli bir belirleyicisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Turizm gelirleri ekonomik büyümenin anlamlı Granger nedeni iken ters yönde bir nedenselliği verilerin desteklemediği tespit edilmiştir. Tüm bu bulgular ışığında turizm endüstrisinin Türkiye' nin önemli büyüme kaynaklarından biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Çoban, O., Özcan, C. Can; (2013)'nın çalışmasında⁴⁸, turizm ve ekonomik büyüme arasında kısa dönemde bir ilişkiye rastlanmamıştır. Uzun dönemde ise hata teriminin katsayıları, turizmin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Bulgulara göre, incelenen dönem içinde turizm gelirlerindeki %1' lik artışın, ekonomik büyümede %0,23' lük bir artışa neden olduğu tespit edilmiştir.

- Kamacı, A.; Oğan, Y.; (2014) çalışmasında⁴⁹, turizm gelirleri ile büyüme oranı ilişkileri, Türkiye ile beş ülke (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Makedonya ve Özbekistan) için eşbütünleşme ve nedensellik analizleri kullanılarak 1995-2011 arası dönemlere ait yapılan analizler sonucunda, uzun dönemde turizm gelirlerinden ekonomik büyümeye doğru çift yönlü bir nedensel ilişki tespit edilmiştir.

- Son olarak Samırkaş, M.,Bahar, O., Tuncer, İ., (2013) "Turizm Sektörünün Yakınsamaya Etkisi:1990-2000 Yılları Türkiye Uygulaması"⁵⁰ adlı çalışmalarında Türkiye' de, 39 il; birinci bölge ve ikinci bölge bazında, yakınsama modeli kapsamında, sıradan en küçük kareler yöntemini kullanarak turizm sektörünün bölgesel gelişmişlik farklarını gidermede etkisi olup olmadığının analizi yapmışlar ve yapılan analiz sonucunda turizm sektörünün bölgelerarası gelir farklılıklarını gidermede anlamlı bir etki yaratmadığı bulgusuna ulaşmışlardır. Birinci bölge bazında bir değerlendirme yapıldığında, 1990-2000 döneminde illerin kişi başına gelirleri arasında yılda yaklaşık %1,4 gibi bir oranda ıraksama gerçekleşmiş olduğu görülmektedir.

⁴⁸ Çoban, O., Özcan, C. Can; (2013), Türkiye' de Turizm Gelirleri-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nedensellik Analizi (1963-2010),*Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:8 Sayı:1*, s:243-261.

⁴⁹ Kamacı, A.; Oğan, Y.; (2014), *Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: Panel Eşbütünleşme ve Nedensellik Analizi*, International Conference On Eurasian Economies 2014, s: 5.

⁵⁰Samırkaş, M.,Bahar, O., Tuncer, İ., (2013) Turizm Sektörünün Yakınsamaya Etkisi: 1990-2000 Yılları Türkiye Uygulaması, *Muğla Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi Cilt 11, Sayı(22)*,s.99-119

1.5. Ekonometrik Analiz 1

Bu bölümde Türkiye’de ekonomik büyüme ile turizm gelirleri arasındaki ilişki regresyon analizi yardımıyla araştırılmıştır. Söz konusu değişkenler arasında ,eşbütünleşmenin varlığını test etmek için Engle-Granger Yönteminden faydalanılmıştır. Eşbütünleşik değişkenlerin kısa dönem ilişkilerini tespit edebilmek için, Engle-Granger metodolojisi bağlamında hata düzeltme modeli oluşturularak sonuçlar yorumlanmıştır. Analizler için E-Views 6 paket programı kullanılmıştır.

Çalışmada 1980 - 2011 dönemini kapsayan yıllık zaman serileri kullanılmıştır. Modelde kullanılan zaman serileri başlangıcının 1980 yılı ile sınırlanması, 1980 öncesi dönem için Gayrisafi Yurtiçi Hasıla’ya (GSYH) ilişkin sağlıklı verinin elde edilememesinden kaynaklanmaktadır. GSYH verileri Türkiye İstatistik Kurumu’ndan (TÜİK), Turizm Gelirleri verileri ise T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan temin edilmiştir.

TÜİK ’ten 1980-2006 dönemi için 1987 baz yılı fiyatlarıyla temin edilen GSYH verileri, 1998 yılı cari fiyatları baz alınarak dönüştürülmüştür. Bu şekilde 1998-2011 dönemi için TÜİK ’ten temin edilen 1998 cari fiyatlı GSYH verileriyle birleştirilerek, 1980-2011 dönemi yıllık veriler elde edilmiştir. GSYH verileri, TCMB’den elde edilen TL dönüşümü yapılmış yılsonu döviz satış kuru verileri kullanılarak Amerikan Doları cinsinden ifade edilmiştir. Böylece T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan Amerikan Doları olarak temin edilen Turizm Geliri verileriyle eşleşme sağlanmıştır⁵¹.

Zaman serileri ile yapılan bir çalışmanın en önemli noktası, durağan olmayan serileri durağan hale getirmektir. Aksi halde değişkenler arasındaki ilişki sahte çıkabilmektedir. Ayrıca zaman serileri verileri kullanılarak elde edilen regresyon modelleri ile öngörüler yapılmakta ve eğer zaman serileri verileri durağan değilse bu öngörülerin ne derece geçerli olduğuna şüpheyle bakılmaktadır. Dolayısıyla ilk olarak serilerin durağanlık testi yapılmıştır. Değişkenlerin durağanlığı ADF testi ile araştırılmış ve sonuçlar Çizelge 1.9’de verilmiştir. ADF eşitliği için uygun gecikme uzunluğu maksimum gecikme 7 olmak üzere SBC kriteri ile seçilmiştir.

⁵¹Bknz: Ek: 1-7

Çizelge 1. 9. Düzeydeki Değişkenler İçin ADF Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	Test Biçimi	Gecikme	ADF	Mac Kinnon Kritik Değerleri		
				1%	5%	10%
GSYİH	Düzey+SabitTerim+Trend	0	-1.551388	-4.284580	-3.562882	-3.215267
TURİZM GELİRLERİ	Düzey+SabitTerim+Trend	2	-1.032356	-4.309824	-3.574244	-3.221728

Çizelge 1.9’te düzeydeki serilere ilişkin ADF birim kök testi sonuçları verilmiştir. Bütün seriler içinde birim kök yokluk hipotezi anlamlılık düzeylerinde reddedilememektedir. Yani seriler düzeyde durağan değildir. Düzeyde durağan olmayan değişkenler 1. sıra farkları alınarak durağan olup olmadıkları incelenmiştir. 1. sıra farklara ilişkin birim kök testi sonuçları Çizelge 1.10 ’da verilmiştir.

Çizelge 1.10. Fark Düzeydeki Değişkenler İçin ADF Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	Test Biçimi	Gecikme	ADF	Mac Kinnon Kritik Değerleri		
				1%	5%	10%
GSYİH	Düzey+SabitTerim+Trend	0	-6.184656	-4.296729	-3.568379	-3.218382
TURİZM GELİRLERİ	Düzey+SabitTerim+Trend	1	-6.724980	-4.309824	-3.574244	-3.221728

Çizelge 1.10’da 1. sıra farkları alınan değişkenlerin her ikisinin de durağan olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle seriler 1. sıra fark durağandır .

Durağan olmayan serileri durağanlaştırmak için yapılan fark alma işlemi sonucunda uzun dönem bilgiler kaybolmaktadır. Çalışma kapsamındaki değişkenler durağan olmadığından, uzun dönem ilişkinin varlığını araştırmak için eşbütünleşme analizi yapılmıştır. Eşbütünleşme analizinde 2 farklı yaklaşım kullanılmaktadır. Bunlar: Engle,Granger (1987) ve Johansen (1988). Çalışmada Engle ve Granger yaklaşımı uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Çizelge 1.11ve 1.12 ‘de verilmiştir.

Çizelge 1.11: Regresyon Analizi Sonuçları

<i>Sabit</i>	40.526.028** ⁵²
	(0,0202)
<i>Turizm Geliri</i>	27,07305*
	(0,0000)
<i>F</i>	305,2828
<i>R</i> ²	0,915560
<i>R</i> ²	0,912746
<i>DW</i>	1,030455

Değişkenler aynı sıradan bütünleşik I (1) olduğu için Çizelge 1.11'deki regresyon analizi sonuçlarından elde edilen hata terimlerinin birim köke sahip olup olmadığı test edilerek sonuçlar Çizelge 1.12'de sunulmuştur.

Çizelge 1.12. Hata Terimine İlişkin ADF Birim Kök Test Sonuçları

Değişken	Test Biçimi	Gecikme	ADF	Mac Kinnon Kritik Değerleri		
				1%	5%	10%
<i>e</i>	Düzy+SabitTerim+Trend Yok	0	-3.249670	-2.641672	-2.952066	-1.610400

Engle Granger yöntemine göre, durağan olmayan serilerle yapılan regresyondan elde edilen artıklara ilişkin, ADF testi sonuçlarına göre artıkların % 1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu görülmektedir. Yani seriler Engle Granger yöntemine göre uzun dönem denge ilişkisine sahiplerdir. Çizelge 1.11 'de verilen uzun dönem denge denkleminde göre Turizm Gelirleri, Gayrisafi Yurtiçi Hasılayı pozitif yönde etkilemektedir. Turizm Gelirlerindeki 1ABD dolar düzeyindeki artış, gayri safi yurtiçi hasılda uzun dönemde yaklaşık 27 ABD dolarlık bir artışa yol açmaktadır.

Değişkenlerin eşbütünleşik oldukları sonucu, durağan olmayan serilerin fark alınmasıyla kaybolan uzun dönem ilişkilerin modele yansıtılması amacıyla, değişkenler için hata düzeltme modeli oluşturularak sonuçlar Tablo 13'de sunulmuştur.

⁵²*, %1 seviyesinde anlamlıdır.

**, %5 seviyesinde anlamlıdır.

***, %10 seviyesinde anlamlıdır.

Çizelge 1.13. Hata Düzeltme Modeli

<i>Sabit</i>	15.894.963 (0,1228)
Δ Turizm Geliri	4,468247 (0,5177)
$\hat{e}_{t-1}$	-0,456685* ⁵³ (0,0031)
<i>F</i>	5,262378
R^2	0,273195
$\bar{R}^2$	0,221280
<i>DW</i>	2,128090

Modelde hata terimine ilişkin katsayının anlamlı bulunması, uzun dönem ilişkisi ile birlikte kısa dönemde meydana gelecek dengesizliğin bir dönem sonra hangi oranda düzeltilebileceği bilgisini vermektedir. Katsayının pozitif olması dengeden uzaklaşma, negatif olması uzun dönem değerine yaklaşmayı ifade edecektir.

Çizelge 1.11’da tahmin edilen regresyon, gayri safi yurtiçi hasıladaki değişmeyi turizm gelirlerindeki değişmeye ve bir önceki dönemin dengeleme hatasına bağlar. Bu regresyonda Δ GSYH bağımlı değişkeni, Δ Turizm gelirindeki kısa dönem bozucu terimlerinin etkisini yakalarken, hata düzeltme terimi uzun dönem dengesine olan uyarlanmaları yakalamaktadır..

Tahmin sonuçlarına göre katsayı istatistiksel olarak anlamlıdır. Diğer bir deyişle, gayrisafi yurtiçi hasıla ile turizm gelirleri için kısa ve uzun dönem arasında hata düzeltme mekanizması çalışmaktadır. Tahmin edilen modele göre kısa ve uzun dönem arasındaki dengesizlik bir dönem sonunda (1 yıl) yaklaşık %45 oranında azalmaktadır. Bununla birlikte, bozucu bir etkinin ardından, gayrisafi yurtiçi hasıla ile turizm gelirleri arasındaki ilişki yaklaşık iki dönem sonra dengeye gelmektedir ($1/0,456685=2,19$). Ciddi bir ücret baskılamasının olduğu, iktisadi refahın turizmdeki gelir artışının bir azınlık grup tarafından paylaşıldığı faktörleri dikkate alındığında, turizmdeki çarpık gelişmenin yarattığı doğa tahribatı ve çevre sorunlarına rağmen, regresyon analizi sonuçlarında ortaya çıkan turizm gelirlerinde 1 ABD dolarlık artışın GSYH’de 27 ABD doları gelir artışına neden

⁵³ *, %1 seviyesinde anlamlıdır.

**, %5 seviyesinde anlamlıdır.

***, %10 seviyesinde anlamlıdır.

olduğunu görmekteyiz. Bu artışı tekrar değerlendirdiğimizde, turizm sektörünün diğer sektörlerle ileriye ve geriye dönük bağlarının çok güçlü olması, sonucun göstergesi olsa da, sektördeki sorunlarla bir arada değerlendirildiğinde ekonometrik analizin sonucunda turizm gelirlerinin GSYH artışında dolayısıyla refah artışında ve özellikle gelir dağılımında bu kadar etki yaratmayacağı gibi, belirli bir azınlığa fayda sağlayacağı dikkate alınması gereken önemli bir faktördür. “Türkiye Turizm Stratejisi Belgesinde” belirtildiği gibi, Türkiye’deki kitle turizmine yönelik gelişmeler ve turizm planlamasının parçası yaklaşımlar sonucunda :

-Akdeniz ve Ege kıyı kesiminde aşırı yığılma,

-Kıyı gerisi ve çevresi alanlarda çarpık kentleşme/yapılaşma,

-Altyapı yetersizliği ve çevre sorunları ortaya çıkmıştır⁵⁴. Bakanlığın resmi belgesindeki bu vurgulamada, turizm’deki çarpık gelişmenin ve refah artışının kamuoyuna yanlış yansıtıldığını açıkça ortaya koyarken, 12 Eylül askeri darbesiyle desteklenen 1980’lerdeki yüksek ivmeli turizm sektör gelişmesinin bedelinin çok ağır olduğu görülmektedir. Toplumun büyük kesiminin yoksulluk ve gelir adaletsizliği içinde yaşadığı, zenginliğin bir avuç insanın elinde toplandığı bir ekonomideki turizm gelirlerine bağlı GSYH artışı sadece küçük azınlığın refahının artmakta olduğunu bir göstergesi olmaktan öteye geçememektedir⁵⁵. Ayrıca Kalkınma İktisatçısı Goulet, kalkınmış bir ülkenin üç olmazsa olmazından söz etmektedir. Zorunlu ihtiyaçların karşılanması, özgüven-bağımsızlık ve özgürlük. Buna göre, i) Yurttaşlarının konut-barınma, gıda, eğitim, sağlık gibi zorunlu ihtiyaçlarını bedelsiz olarak karşılayamayan, ii) Kaynakları diğer ülkelerce sömürülen ve diğer ülkelerle ilişkilerini eşit bir zeminde sürdüremeyen ve iii) halkının, yurttaşlarının kendi geleceklerini özgürce belirleyebilme hak ve özgürlüklerine sahip olmadığı bir ülke, bir toplum ve bir ekonomi gerçek anlamda kalkınmış sayılamaz⁵⁶. Bu nedenlerle 1980’lerden itibaren hızlı bir büyüme sürecine giren Türkiye’deki turizm sektörüne ve sanayi sektörüne bakarak, Türkiye’nin kalkınmakta olduğunu ileri

⁵⁴ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı; (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013*, Ankara, s.1

⁵⁵ Durmuş, M., Büyüme: Neyin Büyümesi. *Gazi Üniversitesi İİBF Ekonomik Yaklaşım Dergisi* s.83,s-46

⁵⁶ Durmuş, a..g.m.. s:83;s-46

süremeyiz. Dolayısıyla siyasi iktidarların hızlı büyüme oranlarına bakarak, iktisadi kalkınmadan söz etmeleri gerçekçi değildir. Ayrıca GSYH'nin sonsuza kadar büyütülmesi gibi gerçekleşmesi imkansız bir amaca kilitlenmektedir. Oysa böyle bir durum gezegene zarar vereceği gibi küresel sanayi toplumunun tümünden çöküşünü de beraberinde getirecektir⁵⁷.

⁵⁷ Durmuş, a.g.m., s:83; s-47

2. BÖLÜM

TURİZM SEKTÖRÜNÜN KAMU EKONOMİSİ YÖNÜNDEN ANALİZİ

2.1. Turizm Gelirlerinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı

Tezin bu bölümünde, turizm ekonomisinden elde edilen vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içindeki payı sergilenerek, kamu ekonomisi içindeki önemi de ortaya konulacaktır. Bu kapsamda sektöre ait vergilerin taban matrah büyüklüğü veya potansiyelini ifade eden vergi gelirlerinin içinde en önemli bölüm olarak yer alması gereken oteller -moteller ile ilgili proje değerlendirme çalışmalarından hareketle olması gereken kurumlar vergisi potansiyelinin hesaplanması amaçlanmıştır. Böylelikle Gelir İdaresi Başkanlığı vergi istatistiklerinden hesaplanan kurumlar vergisi miktarı ile proje değerlendirme çalışmaları sonucunda tahmin edilen kurumlar vergisi toplamı karşılaştırılarak, turizm sektöründe hesaplanan gelir vergisi ile turizm seyahat acenteleri ve lokantalara ait vergi gelirleri toplamlarını kıyaslayarak elde edilen kamu gelirleri yorumlanacaktır. Böylelikle sektörel vergi kapasitesi ve vergi gayreti hesaplanarak, elde edilen sonuçlar kapsamında, turizm sektörü vergi politikalarının etkinliği konusunda çözümleme yapılacaktır.

Bütçe kamusal birimlerinin bir mali yılda gelir ve gider öngörülerini gösteren ve söz konusu öngörülerin uygulanmasına yetki ve izin veren kanun metni olarak ifade edilmektedir. Çağdaş bütçe fonksiyonları ise; konjonktürel (iktisadi istikrar), kaynakların tahsisi, gelir dağılımı, iktisadi büyüme, planlama ve yönetim aracı olma fonksiyonları olarak gruplandırılmaktadır⁵⁸. Kamunun turizm sektöründen elde ettiği gelirler genellikle vergiler türünde olduğundan, bu gelirler bütçenin gelir kalemi olarak ekonomi politikaları için önem kazanmaktadır. Diğer taraftan gelişmekte olan ülkelerde özel tasarruf düzeyinin yetersiz olması, kamusal tasarrufları (vergi) çok önemli hale getirirken verimsiz harcamaların kontrolünü gerekli kılmaktadır⁵⁹.

Ekonomiler büyüme dönemindeyken, politika yapıcıları bütçe gelirlerini artırıcı bir karar almamış olsalar da ekonomiler hızla büyürken vergi gelirleri de normalin üzerinde artmaktadır. Buna karşılık, ekonomiler daralırken devletin sosyal

⁵⁸ Aydın, S., ve Çaşkurlu, E., (Nisan2013). *Kamu Maliyesi*; Gazi Kitabevi, s:247-249

⁵⁹ Durmuş, M., (2008). *Kamu Ekonomisi*; Gazi Kitabevi; sy:4.

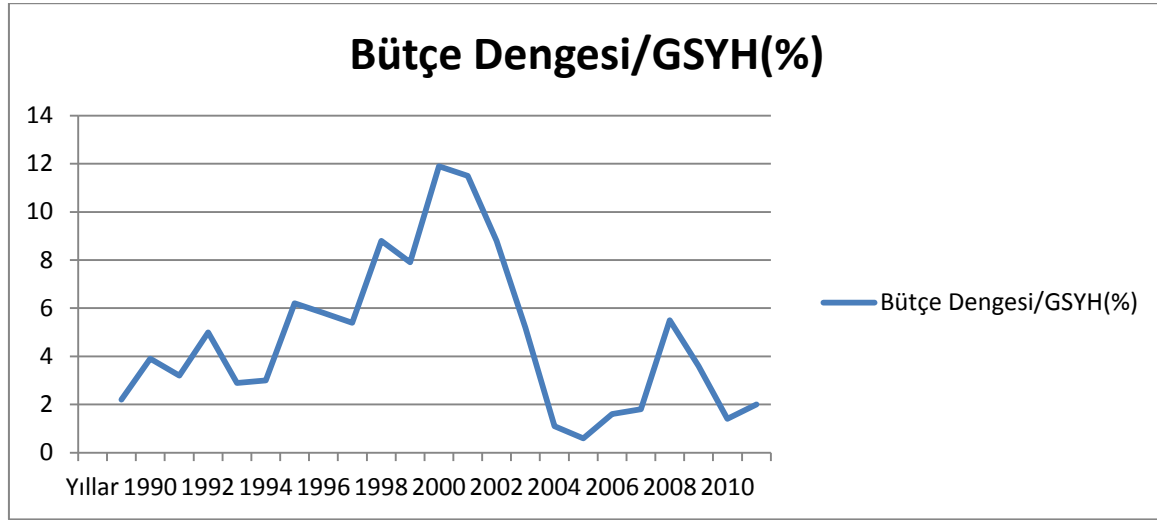
politikalarının ne denli yaygın olduğuna bağlı olarak, bütçeden yapılan transferler artmaktadır⁶⁰. Açıklamalardan da anlaşılacağı gibi büyüme dönemlerindeki vergi gelirlerinin artışı da kamu tasarrufu olarak vergi gelirlerini artırmakta ancak harcamalar kontrol edilemediğinden, transfer harcamalarının büyümesiyle bütçe dengesinin sağlanması zorlaşmaktadır. Aşağıdaki Çizelge 2.1' den görüleceği gibi 1990 yılında 11 milyon TL olan bütçe açığı 2009 yılında 52,761 milyar TL'ye ulaşmıştır. Diğer yandan ekonominin daralma ve kriz dönemlerinde bütçe açığı azalmaktadır. Nitekim 1990 yılında GSYH' ye oranı %2,2 olan bütçe açığı 2001 yılında %11,9' a çıkarken sırasıyla 2010 yılında %3,6' ya, 2011 yılında ise % 1,4' e gerilemiştir

Çizelge 2.1. Merkezi Yönetim Bütçe Büyüklükleri, Bütçe Dengesi/GSYH Oranı (BinTL)

Yıllar	Harcamalar	Gelirler	GSYH	Bütçe Dengesi	Bütçe Dengesi/GSYH(%)	Vergi Gelirleri/GSYH(%)
1990	68335	66573	528369	-11782	2,2	8,5
1991	132401	99085	847032	-33316	3,9	9,2
1992	225398	178070	1469755	-47328	3,2	9,6
1993	490438	367333	2664116	-133015	5	9,9
1994	902454	751615	5200219	-150839	2,9	11,3
1995	1724194	1409250	10434647	-314944	3	10,4
1996	3961308	2727968	19857343	-1233350	6,2	11,3
1997	8050252	5815099	38762506	-2235153	5,8	12,2
1998	15614441	11811066	70203147	-3803376	5,4	13,1
1999	28084685	18933066	104595926	-9161620	8,8	14,1
2000	51344000	38229000	166658021	-13115000	7,9	17,7
2001	86972000	58416000	240224083	-28556000	11,9	18,2
2002	119604000	79420000	350476089	-40184000	11,5	17,2
2003	141248000	101040000	454780659	-40208000	8,8	18,1
2004	152093000	122964000	559033026	-29128000	5,2	17,9
2005	159687000	152784000	648931712	-6903000	1,1	18,4
2006	178126000	173483000	758390785	-4463000	0,6	18,1
2007	204068000	190360000	843178421	-13708000	1,6	18,1
2008	227031000	209598000	950534251	-17432000	1,8	17,6
2009	268219000	215458000	952558579	-52761000	5,5	18,1
2010	294359000	254277000	1098799348	-40081000	3,6	19,2
2011	314607000	296824000	1298062004	-17783000	1,4	19,6
2012	360491000	331700000	1434712000	-28791000	2	19,4
www.maliye.gov.tr(06.05.2012); Bütçe Mali Kontrol Gn. Md.lüğü(1990-2006 yılları arasında konsolide bütçe verileri kullanılmıştır.2006 yılından itibaren merkezi yönetim bütçe büyüklükleri verileri kullanılmıştır.) ;Tüik verileri						

⁶⁰Özatay , F., Şubat 2011. Bütçeyi Biraz Daha Sıkma, www. radikal.com.tr.

1990' lı yıllarda kamu gelirlerinin GSYH içindeki payının %20-25 arasında olduğunu ve bunun %17-18' inin vergi gelirleri, kalanının ise vergi dışı gelirlerinden oluştuğu belirlenmiştir⁶¹. Genelde gelişmekte olan ülkelerde toplam vergi yükü, gelişmişlerin %10-20 puan altındadır. Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin vergi gelirlerinin, GSYH' ya oranı ise 1990 yılında %8,5 olarak başlamış, 2011 yılında ise %19,6, 2012 yılında ise %19,4 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 2.1. Yıllara Göre Bütçe Dengesi/GSYH

Kaynak: Maliye.gov.tr; Bütçe Mali Kontrol Gn. Md. Lügü; Tüik verileri

Şekil 2.1' den de görüldüğü gibi bütçe dengesinin/GSYH' ya oranı 2001-2002 yıllarında %11,9' a çıkarken, bu oranın 2011-2012 yıllarında %1,5' lara düşmesi, asıl olarak kamu harcamalarını kısma yönünde mali disiplin tedbirlerinden kaynaklanmaktadır. Çizelge 2.1 ' den görüldüğü gibi dolaysız vergilerin GSYH' ye oranı %4,4 iken 1998-2001 yıllarında %6-6,5 civarında gerçekleşmiştir. Ancak dolaylı vergilerin GSYH' ya oranı 1990 yılında %4,12 ile dolaysız vergilerle aynı seviyedeyken 2002 yılından itibaren dolaylı vergilerin GSYH' ya payı %10,13 ten 2011 yılında %11,94 e kadar yükselmiştir. Dolaysız vergilerin vergi gelirlerine oranı %29 iken, dolaylı vergilerin vergi gelirlerine oranı %71 olarak gerçekleşmiştir. (Bknz. Çizelge 2.1)

⁶¹Burgess , R. , Stern , N. , Vergileme Ve Kalkınma, (Çeviren: Mustafa Durmuş), *Maliye Dergisi*; Sayı: 152, s:39

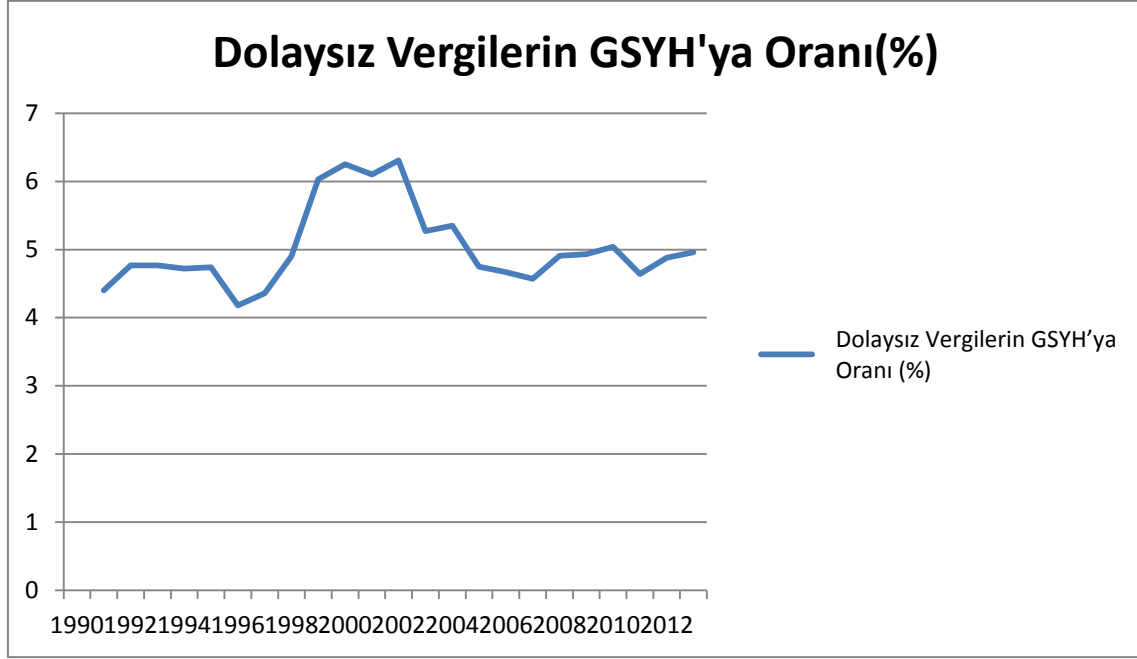
Çizelge 2.2. Türkiye merkezi Bütçe Dolaylı, Dolaysız Vergilerin GSYH'ya Oranı (Bin TL)

Yıllar	Vergi Gelirleri	Dolaysız Vergiler	Dolaylı Vergiler	Dolaysız Vergilerin GSYH'ya Oranı(%)	Dolaylı Vergilerin GSYH'ya Oranı(%)
1990	44989	23246	21743	4,4	4,12
1991	77968	40419	37549	4,77	4,43
1992	140344	70134	70210	4,77	4,78
1993	261742	125793	135949	4,72	5,1
1994	550606	246579	304027	4,74	5,85
1995	1059912	436000	623912	4,18	5,98
1996	2223952	865909	1358043	4,36	6,84
1997	4709182	1897693	2811489	4,9	7,25
1998	9154967	4231795	4923172	6,03	7,01
1999	14623877	6537502	8086375	6,25	7,73
2000	24820344	10159551	14660793	6,1	8,8
2001	36787292	15147952	21639340	6,31	9,01
2002	53978158	18465678	35512480	5,27	10,13
2003	74885918	24331351	50554567	5,35	11,12
2004	88638800	26558351	62079967	4,75	11,1
2005	104580284	30323864	74256420	4,67	11,44
2006	121433224	34639369	86793855	4,57	11,44
2007	133308844	41419657	91889188	4,91	10,9
2008	145183706	46899101	98284604	4,93	10,34
2009	147936728	47995592	99941136	5,04	10,49
2010	181041115	50956870	130084244	4,64	11,84
2011	218438260	63388808	155049452	4,88	11,94
2012	238910415	71174619	167735796	4,96	11,69

ww.maliye.gov.tr(06.05.2012);Bütçe Mali Kontrol Gn. Md.lüğü bütçe istatistikleri;Tük verile

Sonuç olarak, faiz giderlerinin payı yıllar içinde azalırken, sosyal güvenlikteki açık finansmanı, yıllar içindeki en büyük paylardan birini oluşturmuştur. Gelir artışının azaldığı dönemlerde genellikle dolaylı vergi oranları artırılarak, bütçe dengesinin sağlanmasına çalışılmıştır⁶². Sosyal Güvenlik harcamalarındaki artış bu dönemde % 20 'lere ulaşmasına rağmen, bütçe açığının GSYH' ye oranı %2-3 düzeyinde kaldığı sürece , makro ekonomik bakımdan ekonomiyi tehdit eden bir gelişme yaşanmayabilecektir.

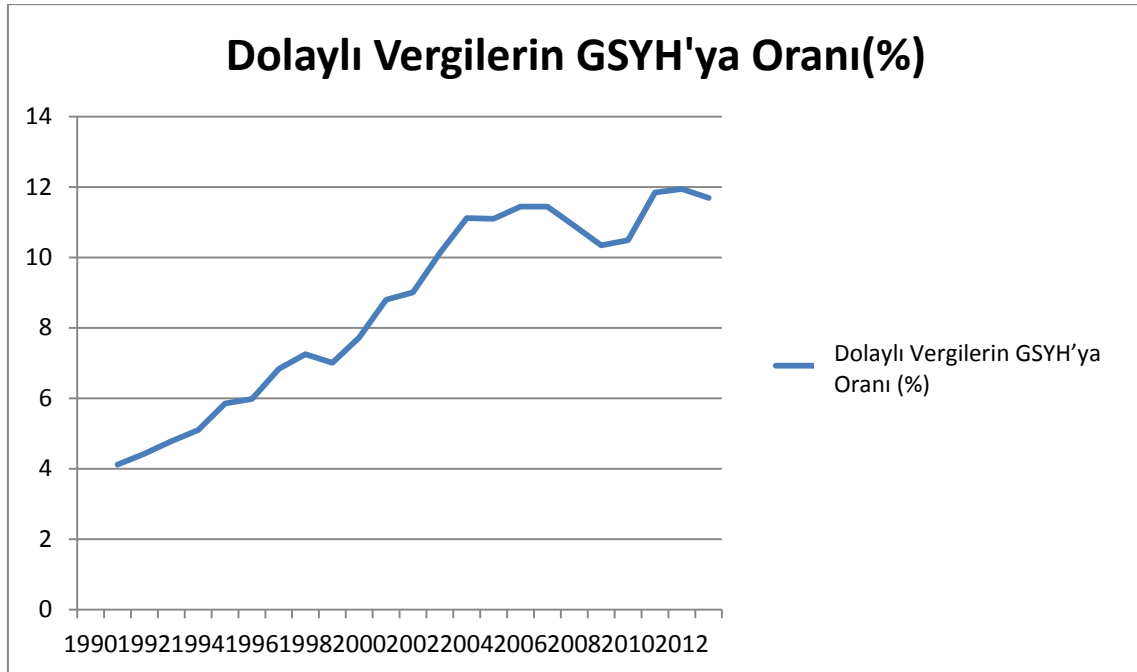
⁶²Kumcu, E. ; Bütçedeki Harcama Artışları Sürdürülebilir Değil, *Hürriyet*, 21.03.2013

Şekil 2.2. Dolaysız Vergilerin GSYH' ya Oranı

Kaynak: Maliye.gov.tr; Bütçe Mali Kontrol Gn. Md. İüğü Bütçe İstatistikleri; Tüik verileri

Şekil 2.2 'den de izlendiği gibi dolaysız vergilerin GSYH' ya oranları yıllara göre önemli bir değişiklik göstermemiştir.

Şekil 2.3. Dolaylı Vergilerin GSYH' ya Oranı

Kaynak: www.Maliye.gov.tr; Bütçe Mali Kontrol Gn. Md. İüğü Bütçe İstatistikleri

Dolaylı ve dolaysız vergilerin GSYH' ya oranı ile ilgili Şekil 2.2 ve Şekil 2.3' dede görüldüğü gibi, dolaylı vergilerin GSYH ' ya oranı giderek artmıştır. Azgelişmiş ülkelerdeki vergilerin kabaca $2/3$ ' ü dolaylı vergilerden(yerli ve dış ticaret vergilerinin görece payları eşit) sağlanır. Kalan $1/3$ ' ü ise büyük ölçüde kurumlar vergisidir. Gelişmiş ülkelerde ise, kabaca $2/3$ 'ü dolaysız vergilerden(büyük çoğunluğunu gelir vergisi ve sosyal güvenlik katkı payları oluşturur.) elde edilir⁶³. Bu saptamada azgelişmiş bir ülke olan Türkiye'deki durumunu kabaca özetlemektedir.

2.2. Turizm Sektörünün Bütçe Gelirleri İçindeki Önemi

Türkiye' de turizm sektörü, 1980 yılından sonra büyük bir gelişme göstermiş ve ülkenin ekonomik sıkıntılar yaşadığı dönemlerde büyük bir döviz girdisi sağlayarak dış ticaret açıklarının giderilmesinde, işsizliğin azaltılmasında, ödemeler bilançosunun iyileştirilmesinde önemli bir paya sahip olmuştur. Ancak sektörün istihdama katkısı; çalışanlara refah artışı sağlamaktan ziyade, yaratılan değer bir azınlık tarafından paylaşılmasını sağlamıştır.(İhracat artışının sürdürülmesini sağlayan teknolojik gelişmede de sınıra gelindiği düşünüldüğünde, ihracatın artış oranının azalması sonucunda, cari açığın giderek artması nedeniyle turizm sektörünün dış ödemeler açığına yeterli katkısı olmadığı 1. bölümde de detaylarıyla açıklanmıştır).

Bu bölümde turizm ekonomisinden elde edilen vergi gelirleri, gelir ve kurumlar vergisi tahsilatları bağlamında (sadece bu vergilere ait veriler elde edilebildiğinden) değerlendirilmiştir. Aşağıdaki Çizelge 2.3 ve Çizelge 2.4 turizm sektörü gelir vergisinin hesaplanan tutarlarının, Türkiye' deki toplam vergi gelirleri içindeki payı ortaya koyulmaktadır. Bu tablolar incelendiğinde 2001 yılı için turizm sektörü gelir vergisinin toplam vergi gelirlerine oranı%0,1 gibi çok düşük bir orana karşılık gelmektedir. Bu oran 2011 yılında %0,075 gibi daha da azalan bir seyir izlemektedir. Tabloların detaylarına bakıldığında oteller- moteller olarak kurumlar vergisi hesaplanan 2011 yılı tutarı yaklaşık 10 milyon TL. dir. Yine oteller- moteller için 2011 yılı gelir vergisi tutarı 7,5 milyon TL. dir.

⁶³Burgess ve Stern,(Haziran 2007) a.g.m.,

Çizelge 2.3. Turizm Sektörü Gelir Vergisinin Hesaplanan Tutarları ve Türkiye Vergi Gelirleri İçindeki Payı

Yıllar	Oteller Moteller Gelir Vergisi Tutarı	Seyahat Acentaları ve Turizm İşl.	Lokantalar	Turizm Sektörü Gelir Vergisi Toplamı	Toplam Gelir Vergisi Hesaplanan Tutar	Turizm Sektörü Gelir Vergisi/Türkiye Gelir Vergisi Oranı(%)	Turizm Sektörü Gelir Vergisi/Toplam Vergi Gelirleri (%)
2001	2750448	3684786	13581260	20016494	1088254289	1,84	0,05
2003	3148750	2598325	15411162	21158237	1598702712	1,32	0,028
2004	7028743	4970630	26857264	38856637	2557035540	1,52	0,04
2005	10903658	5915756	33782659	50602073	3020561488	1,68	0,048
2006	13121226	7462873	34129747	54713846	3482480214	1,57	0,045
2007	16158751	10022937	39630777	65812465	4309176611	1,53	0,049
2008	23998190	10134197	54376367	88508754	4764627115	1,86	0,06
2009	6093195	9473965	60665945	76233105	5099634136	1,49	0,05
2010	6830383	10125281	86450508	103406172	5767493512	1,79	0,057
2011	7463498	10594334	93955476	112013308	6647803754	1,68	0,05

www.gib.gov.tr(30.11.2012) vergiistatistikleri, TÜİK verileri

Yani, çok düşük bir vergi gayreti olarak sektörün performansı açısından neredeyse hiç vergi ödenmemektedir. Ayrıca turizm sektörü, sağlanan vergi teşviklerinin yanı sıra, kayıt dışı olarak vergi kaçığının son derece yüksek olduğu bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda birçok yabancı sermayeli firma, vergi kanunlarının boşluklarından yararlanarak yasal yollardan yurtdışına sermaye transfer ederek bu kayıp kaçığı artırmaktadırlar. Refahın paylaşımı ve gelir dağılımının düzelmesinde katkı sağlamaması da, turizm sektörünün sadece dış ticaret açıklarını azaltıcı etkisi nedeniyle “ sektörün bu kadar teşvik edilmesi doğru bir politika mıdır?” sorusunu akla getirmektedir.

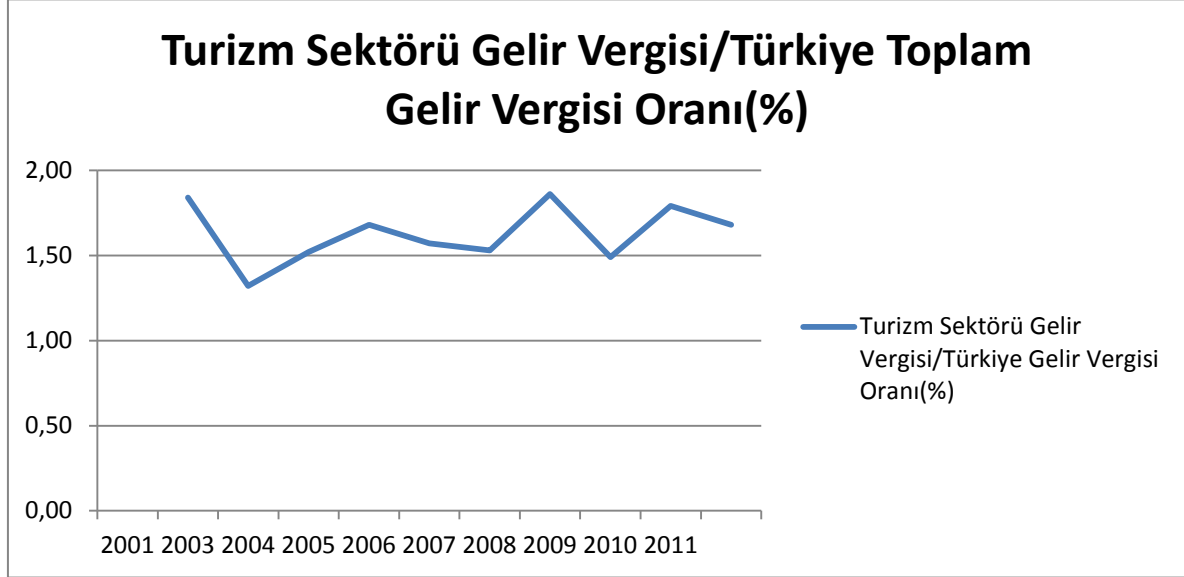
Çizelge 2.4. Turizm Sektörü Kurumlar Vergisinin Hesaplanan Tutarları ve Türkiye Vergi Gelirlerindeki Payı

Yıllar	Oteller Moteller Kurumlar Vergisi	Seyahat Acentaları ve Turizm İşl.	Lokantalar	Turizm Sektörü Kurumlar Vergisi Toplamı	Türkiye Kurumlar Vergisi Hesaplanan Tutar	Turizm Sektörü Kurumlar Vergisi/Türkiye Gelir Vergisi Oranı(%)	Turizm Sektörü Kurumlar Vergisi/Toplam Vergi Gelirleri (%)
2001	16003203	34003945	6044243	56051391	5617571576	1,00	0,15
2002	18291254	36715614	8849613	63856481	6109348709	1,05	0,12
2003	18083271	106291122	8542594	132916987	8378223024	1,59	0,18
2004	27797408	24315421	15635688	67748517	10824294639	0,63	0,08
2005	30774394	23150701	19037332	72962427	12661761072	0,58	0,07
2006	30903691	26746298	19408230	77058219	12034971841	0,64	0,06
2007	49910335	45480219	24201943	119592497	16477662359	0,73	0,09
2008	78876635	54004768	37734347	170615750	17033356628	1,00	0,12
2009	8039706	65194242	45801392	119035340	22412445019	0,53	0,08
2010	6609713	75899338	63507043	146016094	25076585440	0,58	0,08
2011	9982126	127842861	72125378	209950365	26219293248	0,80	0,1

www.gib.gov.tr vergiistatistikleri(30.11.2012), TÜİK verileri

Türkiye’ de yeterli vergi geliri elde edilememesinin nedenlerinden birisi de turizm vergi gelirlerinin yeterli kapasiteye ulaşamamasındandır. Dolayısıyla bütçe açıklarının kapatılmasında vergi gelirlerindeki kayıp-kaçığı azaltmak yerine borçlanma ve para basma gibi enstrümanlar, sürdürülemez gelir kaynaklarıdır.

Uzun dönemde, gelir yaratmada vergilemenin gerçek bir alternatifi mevcut değildir⁶⁴.

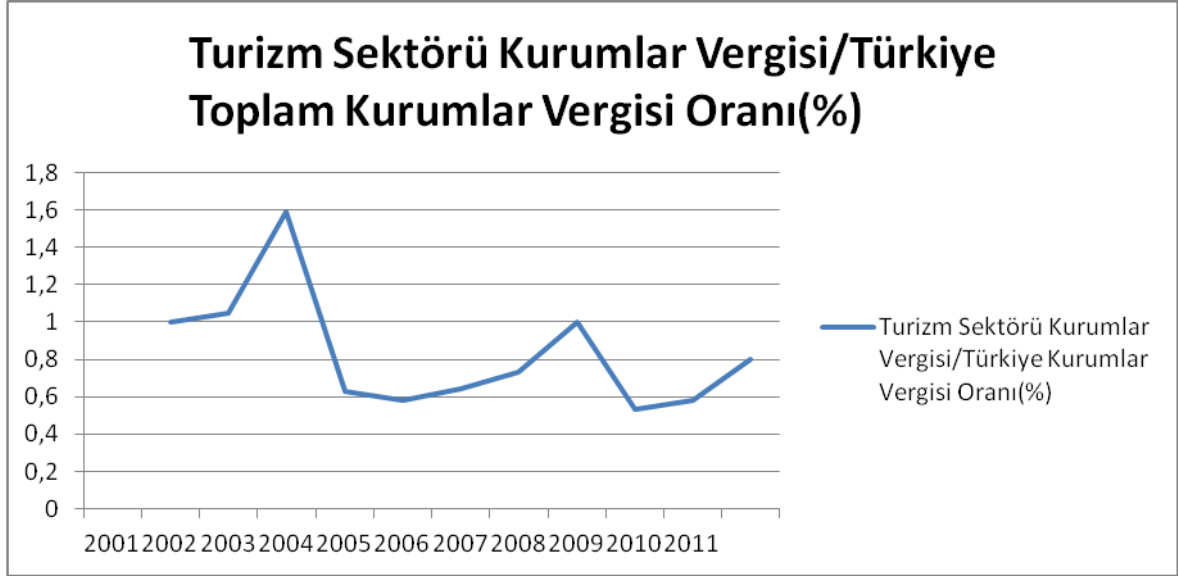

Şekil 2.4. Turizm Sektörü Gelir Vergisi /Türkiye Toplam Gelir Vergisi Oranı

Kaynak: www.gib.gov.tr vergi istatistikleri; TÜİK Verileri

Şekil 2.4' de Gelir İdaresi Başkanlığının vergi istatistiklerine göre 2001 yılında turizm sektöründen elde edilen gelir vergisi tahsilatlarının toplam gelir vergisine oranı% 1,84 iken 2011 yılında bu oran %1,68 oranına düşmektedir. Genel anlamda 2001-2011 bu oranın %1,32 ile %1,86 arasında bir yerde bir seyir izlemektedir.

⁶⁴Burgess ve Stern, (2007) a.g.m., s.:39.

Şekil 2.5. Turizm Sektörü Kurumlar Vergisi/ Türkiye Toplam Kurumlar Vergisi Oranı

Kaynak: www.gib.gov.tr Vergi İstatistikleri; Tük Verileri

Şekil 2.5’de de 2001-2011 döneminde turizm sektöründe yaratılan kurumlar vergisi tahsilatının toplam kurumlar vergisi içindeki payının %0,53 ile %1,59 arasında olduğu görülmektedir. Hatta gelir vergisine göre daha da düşük bir tahsilat söz konusudur. Yani turizm sektörü hem kamu tasarruf aracı olarak hem de gelir türü olarak çok düşük vergi katkısı sağlamaktadır. Bir başka anlatımla turizm sektöründe yeterli vergi kapasitesi olmasına rağmen, çok düşük bir vergi gayreti söz konusudur. Bu nedenle de toplanan vergiler çok düşük kalmaktadır.

Turizm sektöründeki vergi mükellef sayısını; 2001-2011 yılları arasında incelediğimizde, (2002 yılı verileri ilgili www.gib.gov.tr sayfasında verilmemiştir) “oteller-moteller mükellef sayısı 2001 yılı için 2119 iken”, 2008 yılında 6789 mükellef sayısına ulaşmış olmasına rağmen 2009 yılında mükellef sayısı aniden 3399’a düşmüştür.

Çizelge 2.5. Turizm Sektörü Toplam Vergi Mükellef Sayısı

Yıllar	Oteller Moteller(G.V.)	Seyahat Acentaları(G.V.)	Lokantalar (G.V.)	Toplam(G.V.) Mükellef Sayısı	Oteller Moteller(K.V.)	Seyahat Acentaları(K.V.)	Lokantalar (K.V.)	Toplam(K.V.) Mükellef Sayısı	Toplam Turizm Sektörü Mükellef Sayısı
2001	2119	3272	23482	28873	1615	3161	3844	8620	37493
2002					1679	3309	4460	9448	9448
2003	2041	3023	28580	33644	1663	3206	4456	9325	42969
2004	4542	6161	40420	51123	2832	3844	5541	12217	63340
2005	5033	6476	44379	55888	3160	4158	6114	13432	69320
2006	5565	7026	48835	61426	3387	4406	6724	14517	75943
2007	6537	8452	52912	67901	3771	4907	7500	16178	84079
2008	6789	8108	55870	70767	3987	5224	7985	17196	87963
2009	3399	10133	64888	78420	826	5849	9827	16502	94922
2010	3595	10133	105436	119164	925	6389	11188	18502	137666
2011	3621	9761	105589	118971	997	6795	11732	19524	138495

Çizelge 2.5’ de de görüleceği gibi 2009, 2010, 2011 yıllarında oteller ve motellere ait gelir vergisi mükellef sayısı sırasıyla 3399, 3595, 3621 olmuştur. Toplam turizm sektörü mükellef sayısı, oteller-moteller, seyahat acenteler, lokantalar bir arada ele alındığında 138.495’ e ulaşmaktadır. Kurumlar vergisi mükellef sayısında da benzer bir gelişme gözlenmektedir. Buna göre 2008’de 3987 olan mükellef sayısı 2009’ da 826’ ya düşmektedir. Bu düşüş sektörde, kayıt dışılığın yüksek olduğunu ve böylece vergi geliri kaybının da üst düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır⁶⁵.

2.3. Turizm Sektörü Turizm İşletme Belgeli Otellerin Kurumlar Vergisi Kapasitesi Yönünden Değerlendirilmesi

Devletin turizmden elde ettiği gelirler genellikle vergiler şeklindedir. Havaalanı vergileri, turizmde kullanılan ithal mallardan alınan gümrük vergileri ve bu turizm işletmelerinden alınan kurumlar vergileri ve çalışanlardan alınan gelir vergileri, kamu gelirlerinin unsurları arasında sayılabilir. Dolayısıyla turizm sektöründen elde edilen çeşitli vergi gelirleri sayesinde artan kamu gelirleri, genel ekonomik gelişmeye katkı sağlayabilmektedir⁶⁶.

Bir önceki bölümde vergi istatistiklerine göre turizm sektörünün toplam vergi gelirleri içindeki payının çok küçük olduğu ortaya konulmuştu. Daha önce de vurguladığı gibi, bütçe harcamalarını karşılamak ve genel ekonomik gelişmeye katkı sağlamak için en önemli kalem olarak vergi gelirlerini artırmak önem kazanmaktadır. Zira monetizasyon, borçlanma gibi kaynakların sürdürülemez

⁶⁵ Gelir İdaresi Başkanlığı’ na mükellef sayısındaki ciddi azalmanın nedenleri sorulmuş, ancak gelen cevapta bu azalmanın nedenleriyle ilgili bir analizlerinin olmadığını bildirmişlerdir

⁶⁶Yıldırım, (2008) a.g.e., Yüksek Lisans Tezi, 2008. s:37.

olması, cari açığın büyümesiyle ekonominin kırılgan bir yapı kazanması, ülkenin geleceğindeki zor günlerin habercisi olarak değerlendirilebilir. Turizm sektörü vergi gelirlerinin 2011 yılında toplam vergi gelirleri içindeki payı % 0,075 gibi çok düşük bir orandadır.

Bu bölümde 2011 yılı için tahakkuk edilmesi gereken kurumlar vergisi miktarı ve kapasitesi oteller –moteller için hesaplanmıştır. Gelir İdaresi Başkanlığının bu konuda bir analizinin olmadığı daha önce vurgulanmıştı. Dolayısıyla, bu kısımdaki analiz, sektördeki kayıp kaçığın hesaplanması şeklinde olacaktır. Oteller – motellere ait kurumlar vergisi kapasitesi hesaplanırken, turizm belgeli tesisler çerçevesinde otel yıldız türlerine göre ortalama yatak kapasiteleri hesaplanmış, hesaplanan kapasitelere göre proje değerlendirme raporları hazırlanmış, bu hesaplamalar çerçevesinde mali tablolar analizi sonucunda minimum ve maksimum değerlerde her bir otelin ne kadar kurumlar vergisi ödemesi gerektiği tahmin edilmiştir. Turizm sektöründeki oteller- moteller Turizm Yatırımcıları Derneği'ne ait Türkiye turizmi ile ilgili seçilmiş veriler (2011) kitapçığından alınan verilere göre 2010 yılında 2647 turizm işletme belgeli tesisinin 2647 ' si kurumlar vergisi mükellefi olarak varsayılmıştır. Belediye belgeli tesisler bu hesaplamalara dahil edilmemiştir. Bu tesislerde dahil edilmesi durumunda vergi kapasitesi daha da yüksek çıkacaktır. Seyahat acenteleri için proje değerlendirme çalışmaları yoluyla vergi kapasitesi hesaplamaları, proje formatı ve verilerle ilgili bilgi birikimi olmadığından yapılamamıştır. Dolayısıyla seyahat acenteleri vergi kapasitesi olarak çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu çalışma yapılabilseydi sektörün vergi gayretinin çok daha yetersiz olduğu ortaya çıkacaktı.

Turizm işletme belgeli tesisler ortalama olarak 1 yıldızlı 50 yatak kapasiteli 91 tesis, 2 yıldızlı 80 yatak kapasiteli 701 tesis, 3 yıldızlı 130 yatak kapasiteli 803 tesis, 4 yıldızlı 300 yatak kapasiteli 655 tesis, 5 yıldızlı 675 yatak kapasiteli 397 tesis oteller olarak belirlenmiştir. Devam eden bölümlerde, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. , belgeli tesislerdeki 2010 yılı yatak başı yatırım maliyetleri hesaplamaları sonucunda, tesis türlerine göre yatırım tutarları hesaplanmış, daha sonra ilgili veriler çerçevesinde tesis türlerine göre proforma gelir-gider tablolarının hesaplamaları düzenlenerek, tesis türlerine göre kurumlar vergisi hesaplamaları

yapılmıştır. Tahmin edilen kurumlar vergisi tahakkuk miktarına ulaşırken yapılan analizler özetleri sırasıyla;

-Beş Yıldızlı Otel Özet Proje Değerlendirme Raporu

Proje konusu beş yıldızlı tesisin öngörülen varsayımları tesise eşdeğer faaliyette olan tesislerden edinilen bilgiler değerlendirilerek tespit edilmiştir^{67,68,69}. Bu veri ve varsayımlar çerçevesinde beş yıldızlı 675 yatak kapasiteli 397 tesise dayanak olacak örnek tesis proje değerlendirme raporu aşağıda detaylandırılmıştır. Bu konuda daha detaylı bilgi için bkzn. Ek:8. Euro üzerinden öngörülen fiyatlar 01.01.2011 tarihindeki Euro kuru (2,15 TL) baz alınarak TL. ye dönüştürülmüştür. Eşdeğer tesislerden elde edilen veri ve varsayımlar aşağıdaki gibidir.

Beş Yıldızlı Otel Varsayımları

Varsayımlar

1. Yıl Diğer Yıllar

1. Tesisin açık olduğu gün sayısı	
Sezon	: 365
Yarı Sezon	:
2. Münferit Konaklama Oranı	: % 30
3. Grup Konaklama Oranı	: % 70
4. Tek Kişi Konaklama Oranı	: % 30
5. Çift Kişi Konaklama Oranı	: % 70
6. Kahvaltı Alma Oranı	: % 60
7. Yarım Pansiyon Alma Oranı	: % 40
8. Alkollü İçecek Alma Oranı	: % 60
9. Alkolsüz İçecek Alma Oranı	: 1,0
10. Diğer Gelirler Oranı	: % 20
11. Grup İndirim Oranı	: % 25
12. Çalışan Personel Sayısı	: 250 Kişi

⁶⁷ Türkiye Kalkınma Bankası A. Ş. (Temmuz 2011) , *Atayol Otelcilik Beş Yıldızlı Otel Proje Değerlendirme Raporu*.Ankara.

⁶⁸ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. (Temmuz 2011), *Güvercinlik Beş Yıldızlı Otel Proje Değerlendirme Raporu*.Ankara

⁶⁹ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. (Ekim 2010) , *İmtaş Beş Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu*.Ankara

Öngörülen Fiyatlar (KDV Hariç) :

-Oda Fiyatları

Münferit Oda (EURO)

	SEZON	YARI SEZON
Tek Kişi	70	
Çift Kişi	98	
Üç Kişi		

Grup Oda (EURO)

	SEZON	YARI SEZON
Tek Kişi	95	
Çift Kişi	148	
Üç Kişi		

-Otel Müşterisi İçin Yiyecek İçecek Fiyatları (Euro)

Kahvaltı Fiyatı : 8
 Tabldot Fiyatı : 17
 Alkollü İçecek Fiyatı: 7
 Alkolsüz İçecek Fiyatı : 4

-Günübirlik Müşteri için Yiyecek İçecek Harcamaları (Euro)

Yiyecek Harcaması : 34
 İçecek Harcaması : 22

Öngörülen Doluluk Oranları ve Günübirlik Müşteri Sayısı

-Oda Doluluk Oranları

YIL	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI	ORTALAMA
2011	%60			
2012	%60			
2013+	%60			

Günübirlik Müşteri Sayısı

YIL	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI	ORTALAMA
2011	25			
2012	25			
2013+	25			

Bu veri ve varsayımlara dayalı olarak 2010 yılı yatak başı yatırım maliyetleri⁷⁰ hesaplamaları sonucunda beş yıldızlı tesisin toplam yatırım tutarı hesaplanmıştır. Bu bilgilere dayanarak eşdeğer tesislerden elde ettiğimiz varsayımlar sonucunda 675 yatak kapasiteli beş yıldızlı otelin işletme gelirleri ve giderleri çizelgesi oluşturulmuştur.

Çizelge 2.6. Beş Yıldızlı Otel İşletme Dönemi Gelir ve Gider Çizelgesi (TL)

		1. YIL	2. YIL	3. YIL
Oda Gelirleri		13.947.994	13.947.994	13.947.994
Yiyecek Gelirleri		3.560.588	3.560.588	3.560.588
-Kahvaltı		1.154.785	1.154.785	1.154.785
-Yarım Pansiyon		2.405.803	2.405.803	2.405.803
-Tam Pansiyon		0	0	0
-Ekstra Yiyecek		0	0	0
İçecek Gelirleri		1.972.758	1.972.758	1.972.758
-Alkollü		1.010.437	1.010.437	1.010.437
-Alkolsüz		962.321	962.321	962.321
Diğer Gelirler		3.896.268	3.896.268	3.896.268
TOPLAM GELİRLER		23.377.608	23.377.608	23.377.608
Yiyecek Giderleri	30%	1.068.176	1.068.176	1.068.176
İçecek Giderleri	18%	355.096	355.096	355.096
Diğer Giderler	50%	1.948.134	1.948.134	1.948.134
İşletme Malzemesi	5,0%	1.168.880	1.168.880	1.168.880
Elektrik	2,0%	685.743	685.743	685.743
Yakıt	2,0%	685.743	685.743	685.743
Su	1,0%	280.531	280.531	280.531
İşçilik-Personel		4.440.000	4.440.000	4.440.000
Bakım-Onarım	3,0%	1.122.125	1.122.125	1.122.125
Genel Giderler	3,0%	417.427	417.427	417.427
Beklenebilecek Farklar	4,0%	453.628	453.628	453.628
TOPLAM HİZMET GİDERLERİ		12.625.485	12.625.485	12.625.485
Rek.,Eğitim,Paz.ve Kom.	2,5%	935.104	935.104	935.104
TOPLAM İŞLETME GİDERLERİ		13.560.589	13.560.589	13.560.589
BRÜT KAR		9.817.019	9.817.019	9.817.019
YILLAR İTİBARI İLE PASAN GELİRLERİ (TL)				
GELİRLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek Gelirleri		314.484	314.484	314.484
İçecek Gelirleri		196.553	196.553	196.553
TOPLAM PASAN GELİRLERİ		511.037	511.037	511.037
YILLAR İTİBARI İLE PASAN GİDERLERİ (TL)				
GİDERLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek		94.345	94.345	94.345
İçecek		35.379	35.379	35.379
TOPLAM PASAN GİDERLERİ		129.725	129.725	129.725

İşletme dönemi gelir gider analizleri çerçevesinde beş yıldızlı otel için proforma gelir gider tablosu hesaplamalarından hareketle kurumlar vergisi matrahı ve kurumlar vergisi hesaplama sonuçları çizelge:2.7' den izlenebilmektedir.

⁷⁰ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. , (2010) , *Belgeli Turizm Tesisleri2010 Yılı Yatak Başı Yatırım Maliyetleri Çalışması*.Ankara

Çizelge 2.7. Beş Yıldızlı Otel Proforma Gelir Gider Çizelgesi

AÇIKLAMALAR / YILLAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Doluluk Oranları	60%	60%	60%	60%	60%	60%	60%	60%	60%	60%	60%	60%
1- İşletme Gelirleri	23.888.645	23.888.645	23.888.645	23.888.645	23.888.645	23.888.645	23.888.645	23.888.645	23.888.645	23.888.645	23.888.645	23.888.645
2- Sabırlan Hizmet Maliyeti	18.284.311	18.284.311	18.284.311	18.284.311	18.284.311	18.284.311	18.284.311	18.284.311	18.284.311	18.284.311	18.284.311	18.284.311
3- Kanuni Kar / Zarar (1-2)	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334
4- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5- Döviz Geliri İstisnası	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6- Yatırım İndirimi ve Dış İnd.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7- K.V. Matrahı (3-(4+5+6))	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334	5.604.334
8- K.V. (7*(%20))	1.120.867	1.120.867	1.120.867	1.120.867	1.120.867	1.120.867	1.120.867	1.120.867	1.120.867	1.120.867	1.120.867	1.120.867
9- Gelir Vergisi Stopajı (6*(%0))	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10- Dönem Kar / Zararı (3-(8+9))	4.483.467	4.483.467	4.483.467	4.483.467	4.483.467	4.483.467	4.483.467	4.483.467	4.483.467	4.483.467	4.483.467	4.483.467
11- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12- Kanuni Yedek Akçe ((3-(11)*(%5))	280.217	280.217	280.217	280.217	280.217	280.217	280.217	280.217	280.217	280.217	280.217	280.217
13- 1.Temettü ((10-(11+12))*(%5))	210.163	210.163	210.163	210.163	210.163	210.163	210.163	210.163	210.163	210.163	210.163	210.163
14- Kullanılabilir Kar (10-(12+13))	3.993.088	3.993.088	3.993.088	3.993.088	3.993.088	3.993.088	3.993.088	3.993.088	3.993.088	3.993.088	3.993.088	3.993.088
Top.İşl.Gd.Üzerinden B.B.N. Dol.Oranı	25,92%	25,92%	25,92%	25,92%	25,92%	25,92%	#SAYI/01	#SAYI/01	#SAYI/01	#SAYI/01	#SAYI/01	#SAYI/01
S.H.M.Üzer.B.B.N.Dol.Or.(Amort.Haric)	25,92%	25,92%	25,92%	25,92%	25,92%	25,92%	27,20%	27,20%	27,20%	27,20%	27,20%	27,20%
S.H.M.Üzerinden B.B.N.Dol.Or.	41,27%	41,27%	41,27%	41,27%	41,27%	41,27%	42,55%	42,55%	42,55%	42,55%	42,55%	42,55%

-Dört Yıldızlı Otel Özet Proje Değerlendirme Raporu

Proje konusu dört yıldızlı tesisin öngörülen varsayımları tesise eşdeğer faaliyette olan tesislerden edinilen bilgiler değerlendirilerek tespit edilmiştir^{71,72,73}. Bu veri ve varsayımlar çerçevesinde dört yıldızlı 300 yatak kapasiteli 655 tesise dayanak olacak örnek tesis proje değerlendirme raporu aşağıda detaylandırılmıştır. Bu konuda daha detaylı bilgi için bknz. Ek:9. Euro üzerinden öngörülen fiyatlar 01.01.2011 tarihindeki Euro kuru (2,15 TL) baz alınarak TL' ye dönüştürülerek hesaplamalar yapılmıştır.

-Dört Yıldızlı Otel Varsayımları

Varsayımlar

1. Yıl Diğer Yıllar

1.Tesisin açık olduğu gün sayısı

Sezon : 365

Yarı Sezon :

2.Münferit Konaklama Oranı :% 50

3.Grup Konaklama Oranı :% 50

4.Tek Kişi Konaklama Oranı :% 50

5.Çift Kişi Konaklama Oranı :% 45

6.Üç Kişi Konaklama Oranı :% 5

7.Kahvaltılı Alma Oranı :% 10

8.Yarım Pansiyon Alma Oranı :% 90

9.Alkollü İçecek Alma Oranı :% 40

10 .Alkolsüz İçecek Alma Oranı : 1,0

11.Diğer Gelirler Oranı :%20

12.Grup İndirim Oranı :% 0

13.Çalışan Personel Sayısı : 100 Kişi

⁷¹ Türkiye Kalkınma bankası A.Ş. , (Mayıs 2010) , *Acar Otelcilik Dört Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu*.Ankara

⁷² Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. , (Temmuz 2011), *Malkoç Otelcilik Dört Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu*.Ankara

⁷³ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. , (Temmuz 2010), *Sakel Dört Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu*.Ankara

Öngörülen Fiyatlar (KDV Hariç) :

-Oda Fiyatları

Münferit Oda (EURO)

	SEZON	YARI SEZON
Tek Kişi	53	
Çift Kişi	82	
Üç Kişi	99	

Grup Oda (EURO)

	SEZON	YARI SEZON
Tek Kişi	39	
Çift Kişi	61	
Üç Kişi	74	

-Otel Müşterisi İçin Yiyecek İçecek Fiyatları (Euro)

Kahvaltı Fiyatı	: 6
Tabldot Fiyatı	: 12
Alkollü İçecek Fiyatı	: 5
Alkolsüz İçecek Fiyatı	: 3

-Günübirlik Müşteri için Yiyecek İçecek Harcamaları (Euro)

Yiyecek Harcaması	: 10
İçecek Harcaması	: 4

Öngörülen Doluluk Oranları ve Günübirlik Müşteri Sayısı

-Oda Doluluk Oranları

YIL	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI	ORTALAMA
2011	%55			
2012	%55			
2013+	%55			

Günübirlik Müşteri Sayısı

YIL	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI	ORTALAMA
2011	55			
2012	55			
2013+	55			

Bu veri ve varsayımlara dayalı olarak 2010 yılı yatak başı yatırım maliyetleri hesaplamaları Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. belgeli turistik tesisler yatak başı yatırım maliyetleri çalışmalarından hareketle dört yıldızlı tesisin toplam yatırım

tutarı hesaplanmıştır. Bu bilgilere dayanarak eşdeğer tesislerden elde ettiğimiz varsayımlar sonucunda 300 yatak kapasiteli dört yıldızlı otelin işletme gelirleri ve giderleri çizelgesi, çizelge 2.8 'de oluşturulmuştur.

Çizelge 2.8. Dört Yıldızlı Otel İşletme Dönemi Gelir ve Gider Çizelgesi (TL)

		1. YIL	2. YIL	3. YIL
Oda Gelirleri		4.137.784	4.137.784	4.137.784
Yiyecek Gelirleri		1.801.616	1.801.616	1.801.616
-Kahvaltı		56.300	56.300	56.300
-Yarım Pansiyon		1.520.113	1.520.113	1.520.113
-Tam Pansiyon		0	0	0
-Ekstra Yiyecek		225.202	225.202	225.202
İçecek Gelirleri		469.171	469.171	469.171
-Alkollü		187.668	187.668	187.668
-Alkolsüz		281.502	281.502	281.502
Diğer Gelirler		1.281.714	1.281.714	1.281.714
TOPLAM GELİRLER		7.690.285	7.690.285	7.690.285
Yiyecek Giderleri	30%	540.485	540.485	540.485
İçecek Giderleri	22%	103.218	103.218	103.218
Diğer Giderler	50%	640.857	640.857	640.857
İşletme Malzemesi	4,0%	307.611	307.611	307.611
Elektrik	2,0%	241.894	241.894	241.894
Yakıt	2,0%	241.894	241.894	241.894
Su	1,0%	95.779	95.779	95.779
İşçilik-Personel		1.620.000	1.620.000	1.620.000
Bakım-Onarım	2,5%	333.828	333.828	333.828
Genel Giderler	2,0%	101.256	254.479	254.479
Beklenebilecek Farklar	3,0%	118.149	291.112	291.112
TOPLAM HİZMET GİDERLERİ		4.344.973	4.671.158	4.671.158
Rek.,Eğitim,Paz.ve Kom.	2,0%	267.063	267.063	267.063
TOPLAM İŞLETME GİDERLERİ		4.612.035	4.938.220	4.938.220
BRÜT KAR		3.078.250	2.752.065	2.752.065
YILLAR İTİBARI İLE PASAN GELİRLERİ (TL)				
GELİRLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek Gelirleri		432.416	432.416	432.416
İçecek Gelirleri		172.966	172.966	172.966
TOPLAM PASAN GELİRLERİ		605.382	605.382	605.382
YILLAR İTİBARI İLE PASAN GİDERLERİ (TL)				
GİDERLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek		129.725	129.725	129.725
İçecek		38.053	38.053	38.053
TOPLAM PASAN GİDERLERİ		167.777	167.777	167.777

İşletme dönemi gelir gider analizleri çerçevesinde dört yıldızlı otel için proforma gelir gider çizelgesi hesaplamalarından hareketle kurumlar vergisi matrahı ve tahakkuk edecek tahmin edilen kurumlar vergisi hesaplama sonuçları çizelge: 2.9'den izlenebilmektedir.

Çizelge 2.9. Dört Yıldızlı Otel Proforma Gelir –Gider Çizelgesi(TL)

AÇIKLAMALAR / YILLAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Doluluk Oranları	55%	55%	55%	55%	55%	55%	55%	55%	55%	55%	55%	55%
1- İşletme Gelirleri	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667
2- Sabitlar Hizmet Maliyeti	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911
3- Kanuni Kar / Zarar (1-2)	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756
4- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5- Döviz Geliri İhtisası	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6- Yatırım İndirimi ve Dİİ İnd.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7- K.V. Matrahı (3-(4+5+6))	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756
8- K.V. (7*%20)	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751
9- Gelir Vergisi Stopajı (6*%0)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10- Dönem Kar / Zararı (3-(8+9))	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005
11- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12- Kanuni Yedek Akçe ((3-11)*%5)	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938
13- 1.Temettü ((10-(11+12))*%5)	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453
14- Kullanılabilir Kar (10-(12+13))	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614
Top. İst. Gid. Üzerinden B.B.N. Dol. Oran	9,19%	23,19%	23,19%	23,19%	23,19%	23,19%	#SAVİ/0!	#SAVİ/0!	#SAVİ/0!	#SAVİ/0!	#SAVİ/0!	#SAVİ/0!
S.H.M.Üzer.B.B.N.Dol.Or.(Amort.Hariç)	9,19%	23,19%	23,19%	23,19%	23,19%	23,19%	27,56%	27,56%	27,56%	27,56%	27,56%	27,56%
S.H.M.Üzerinden B.B.N.Dol.Or.	26,35%	36,33%	36,33%	36,33%	36,33%	36,33%	40,69%	40,69%	40,69%	40,69%	40,69%	40,69%

-Üç Yıldızlı Otel Özet Proje Değerlendirme Raporu

Proje konusu üç yıldızlı tesisin öngörülen varsayımları tesise eşdeğer faaliyette olan tesislerden edinilen bilgiler değerlendirilerek tespit edilmiştir^{74,75,76}. Bu veri varsayımlar çerçevesinde üç yıldızlı 130 yatak kapasiteli 803 tesise dayanak olacak örnek tesis proje değerlendirme raporu aşağıda detaylandırılmıştır. Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz: Ek:10. Euro üzerinden öngörülen fiyatlar 01.01.2011 tarihindeki Euro kuru (2,15 TL) baz alınarak TL' ye dönüştürülerek hesaplamalar yapılmıştır.

Üç Yıldız Otel Varsayımları

Varsayımlar

1. Yıl Diğer Yıllar

1.Tesisin açık olduğu gün sayısı	184
Sezon	: 62
Yarı Sezon	: 60
Sezon Sonrası	: 62

2.Münferit Konaklama Oranı	: % 50
3.Grup Konaklama Oranı	: % 50
4.Tek Kişi Konaklama Oranı	: % 0
5.Çift Kişi Konaklama Oranı	: % 75
6.Üç Kişi Konaklama Oranı	: % 25
7.Kahvaltılı Alma Oranı	: % 0
8.Yarım Pansiyon Alma Oranı	: % 0
9. Tam Pansiyon Alma Oranı	: 1.0
10.Alkollü İçecek Alma Oranı	: % 80
11.Alkolsüz İçecek Alma Oranı	: 1.0
12.Diğer Gelirler Oranı	: % 2
13.Grup İndirim Oranı	: % 0
14.Çalışan Personel Sayısı	: 30 Kişi

⁷⁴ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. ,(Şubat 2011) *Aslanyürekler Üç Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu*.Ankara

⁷⁵ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. ,(Nisan2011) *Akman Üç Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu*.Ankara

⁷⁶ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. , (Mart 2011) *Orty Üç Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu*.Ankara

Öngörülen Fiyatlar (KDV Hariç) :

-Tam Pansiyon Fiyatları

Münferit Oda

(EURO)

	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI
Tek Kişi			
Çift Kişi	111	81	62,5
Üç Kişi	127	99	76,5

Grup Oda

(EURO)

	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI
Tek Kişi			
Çift Kişi	87	72	58
Üç Kişi	109	91	72

-Otel Müşterisi İçin Yiyecek İçecek Fiyatları (Euro)

Kahvaltı Fiyatı : 5
 Tabldot Fiyatı : 7,2
 Alkollü İçecek Fiyatı: 3,6
 Alkolsüz İçecek Fiyatı : 2,4

-Günübirlik Müşteri için Yiyecek İçecek Harcamaları (Euro)

Yiyecek Harcaması : 12
 İçecek Harcaması : 7

Öngörülen Doluluk Oranları ve Günübirlik Müşteri Sayısı

-Oda Doluluk Oranları

YIL	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI	ORTALAMA
2011	%90	%65	%30	%62
2012	%90	%65	%30	%62
2013+	%90	%65	%30	%62

Günübirlik Müşteri Sayısı

YIL	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI	ORTALAMA
2011	30	20		
2012	30	20		
2013+	30	20		

Bu veri ve varsayımlara dayalı olarak 2010 yılı yatak başı yatırım maliyetleri hesaplamaları Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. belgeli turistik tesisler yatak başı yatırım maliyetleri çalışmalarından hareketle dört yıldızlı tesisin toplam yatırım tutarı hesaplanmıştır. Bu bilgilere dayanarak eşdeğer tesislerden elde ettiğimiz varsayımlar sonucunda 130 yatak kapasiteli dört yıldızlı otelin işletme gelirleri ve giderleri çizelgesi, çizelge 2.10 'da oluşturulmuştur.

Çizelge 2.10. Üç Yıldızlı Otel İşletme Dönemi Gelir ve Gider Çizelgesi(TL)

		1. YIL	2. YIL	3. YIL
Oda Gelirleri		713.486	713.486	713.486
Yiyecek Gelirleri		586.416	586.416	586.416
-Kahvaltı		0	0	0
-Yarım Pansiyon		0	0	0
-Tam Pansiyon		586.416	586.416	586.416
-Ekstra Yiyecek		0	0	0
İçecek Gelirleri		159.602	159.602	159.602
-Alkollü		87.056	87.056	87.056
-Alkolsüz		72.546	72.546	72.546
Diğer Gelirler		29.190	29.190	29.190
TOPLAM GELİRLER		1.488.693	1.488.693	1.488.693
Yiyecek Giderleri	33%	193.517	193.517	193.517
İçecek Giderleri	27%	43.092	43.092	43.092
Diğer Giderler	60%	17.514	17.514	17.514
İşletme Malzemesi	3,5%	52.104	52.104	52.104
Elektrik	2,0%	40.289	40.289	40.289
Yakıt	2,0%	40.289	40.289	40.289
Su	1,0%	17.140	17.140	17.140
İşçilik-Personel		292.500	292.500	292.500
Bakım-Onarım	2,0%	43.293	43.293	43.293
Genel Giderler	2,0%	17.501	17.501	17.501
Beklenebilecek Farklar	5,0%	36.927	36.927	36.927
TOPLAM HİZMET GİDERLERİ		794.167	794.167	794.167
Rek.,Eğitim,Paz.ve Kom.	1,5%	32.470	32.470	32.470
TOPLAM İŞLETME GİDERLERİ		826.637	826.637	826.637
BRÜT KAR		662.057	662.057	662.057
YILLAR İTİBARIYLA PASAN GELİRLERİ (TL)				
GELİRLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek Gelirleri		79.095	79.095	79.095
İçecek Gelirleri		46.139	46.139	46.139
TOPLAM PASAN GELİRLERİ		125.234	125.234	125.234
YILLAR İTİBARIYLA PASAN GİDERLERİ (TL)				
GİDERLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek		26.101	26.101	26.101
İçecek		12.457	12.457	12.457
TOPLAM PASAN GİDERLERİ		38.559	38.559	38.559

İşletme dönemi gelir gider analizleri çerçevesinde üç yıldızlı otel için proforma gelir gider çizelgesi hesaplamalarından hareketle kurumlar vergisi matrahı ve tahakkuk edecek tahmin edilen kurumlar vergisi hesaplama sonuçları çizelge: 2.11'den izlenebilmektedir.

Çizelge 2.11. Üç Yıldızlı Otel Proforma Gelir-Gider Çizelgesi(TL)

AÇIKLAMALAR / YILLAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Doluluk Oranları	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%
1- İşletme Gelirleri	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927
2- Saldırı Hizmet Maliyeti	1.274.341	1.274.341	1.274.341	1.274.341	1.274.341	1.274.341	1.274.341	1.274.341	1.274.341	1.274.341	1.274.341	1.274.341
3- Kanuni Kar / Zarar (1-2)	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585
4- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5- Döviz Geliri İstisnası	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6- Yatırım İndirimi ve Dış.İnd.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7- K.V. Matrahı (3-(4+5+6))	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585	339.585
8- K.V. (7*%20)	67.917	67.917	67.917	67.917	67.917	67.917	67.917	67.917	67.917	67.917	67.917	67.917
9- Gelir Vergisi Stopajı (6*%0)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10- Dönem Kar / Zararı (3-(8+9))	271.668	271.668	271.668	271.668	271.668	271.668	271.668	271.668	271.668	271.668	271.668	271.668
11- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12- Kanuni Yedek Akçe ((3-11)*%5)	16.979	16.979	16.979	16.979	16.979	16.979	16.979	16.979	16.979	16.979	16.979	16.979
13- 1.Temettü ((10-(11+12))*%5)	12.734	12.734	12.734	12.734	12.734	12.734	12.734	12.734	12.734	12.734	12.734	12.734
14- Kullanılabilir Kar (10-(12+13))	241.955	241.955	241.955	241.955	241.955	241.955	241.955	241.955	241.955	241.955	241.955	241.955
Top.İş.Gid.Üzerinden B.B.N. Dol.Oranı	22,22%	22,22%	22,22%	22,22%	22,22%	22,22%	#SAYI/01	#SAYI/01	#SAYI/01	#SAYI/01	#SAYI/01	#SAYI/01
S.H.M.Üzer.B.B.N.Dol.Or.(Amort.Hariç)	22,22%	22,22%	22,22%	22,22%	22,22%	22,22%	27,35%	27,35%	27,35%	27,35%	27,35%	27,35%
S.H.M.Üzerinden B.B.N.Dol.Or.	46,40%	46,40%	46,40%	46,40%	46,40%	46,40%	51,52%	51,52%	51,52%	51,52%	51,52%	51,52%

-İki Yıldızlı Otel Özet Proje Değerlendirme Raporu

Proje konusu iki yıldızlı tesisin öngörülen varsayımları tesise eşdeğer faaliyette olan tesislerden edinilen bilgiler değerlendirilerek tespit edilmiştir^{77,78}. Bu veri varsayımlar çerçevesinde iki yıldızlı 80 yatak kapasiteli 701 tesise dayanak olacak örnek tesis proje değerlendirme raporu aşağıda detaylandırılmıştır. Bu konuda daha detaylı bilgi için bkznz: Ek:11. Euro üzerinden öngörülen fiyatlar 01.01.2011 tarihindeki Euro kuru (2,15 TL) baz alınarak TL' ye dönüştürülerek hesaplamalar yapılmıştır.

İki Yıldız Otel Varsayımları

Varsayımlar

1. Yıl Diğer Yıllar

1.Tesisin açık olduğu gün sayısı : 184
 Sezon : 62
 Yarı Sezon : 122
 Sezon Dışı :

2.Münferit Konaklama Oranı : % 50
 3.Grup Konaklama Oranı : % 50
 4.Tek Kişi Konaklama Oranı : % 10
 5.Çift Kişi Konaklama Oranı : % 60
 6.Üç Kişi Konaklama Oranı : % 30
 7.Kahvaltılı Alma Oranı : % 0
 8.Yarım Pansiyon Alma Oranı : % 0
 9. Tam Pansiyon Alma Oranı : 1.0
 10.Alkollü İçecek Alma Oranı : %30
 11.Alkolsüz İçecek Alma Oranı : 1.0
 12.Diğer Gelirler Oranı : % 20
 13.Grup İndirim Oranı : % 25 Yarı Sezonda %30
 14.Çalışan Personel Sayısı : 25 Kişi

⁷⁷ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. ,(Ocak 2009) *Karatoprak İki Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu*.Ankara

⁷⁸ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. ,(Kasım 2008) *Duygulu İki Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu*.Ankara

Öngörülen Fiyatlar (KDV Hariç) :

-Tam Pansiyon Fiyatları

Münferit Oda

(EURO)

	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI
Tek Kişi	40	32	0
Çift Kişi	52	42	0
Üç Kişi	65	52	0

Grup Oda

(EURO)

	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI
Tek Kişi	50	45	0
Çift Kişi	68	60	0
Üç Kişi	85	75	0

-Otel Müşterisi İçin Yiyecek İçecek Fiyatları (Euro)

Kahvaltı Fiyatı : 4,5
 Tabldot Fiyatı : 7
 Alkollü İçecek Fiyatı: 3,5
 Alkolsüz İçecek Fiyatı : 2,5
 Extra Yiyecek Harcaması: 5

-Günübirlik Müşteri için Yiyecek İçecek Harcamaları (Euro)

Yiyecek Harcaması : 8
 İçecek Harcaması : 3,5

Öngörülen Doluluk Oranları ve Günübirlik Müşteri Sayısı

-Oda Doluluk Oranları

YIL	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI	ORTALAMA
2011	%95	%60		%72
2012	%95	%0		%72
2013+	%95	%60		%72

Günübirlik Müşteri Sayısı

YIL	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI	ORTALAMA
2011	0	0		
2012	0	0		
2013+	0	0		

Bu veri ve varsayımlara dayalı olarak 2010 yılı yatak başı yatırım maliyetleri hesaplamaları Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. belgeli turistik tesisler yatak başı yatırım maliyetleri çalışmalarından hareketle dört yıldızlı tesisin toplam yatırım tutarı hesaplanmıştır. Bu bilgilere dayanarak eşdeğer tesislerden elde ettiğimiz varsayımlar sonucunda 80 yatak kapasiteli iki yıldızlı otelin işletme gelirleri ve giderleri çizelgesi, çizelge 2.12 'de oluşturulmuştur.

Çizelge 2.12. İki Yıldızlı Otel İşletme Dönemi Gelir ve Gider Çizelgesi (TL)

		1. YIL	2. YIL	3. YIL
Oda Gelirleri		572.548	572.548	572.548
Yiyecek Gelirleri		405.332	405.332	405.332
-Kahvaltı		0	0	0
-Yarım Pansiyon		0	0	0
-Tam Pansiyon		405.332	405.332	405.332
-Ekstra Yiyecek		0	0	0
İçecek Gelirleri		77.780	77.780	77.780
-Alkollü		23.005	23.005	23.005
-Alkolsüz		54.775	54.775	54.775
Diğer Gelirler		10.557	10.557	10.557
TOPLAM GELİRLER		1.066.217	1.066.217	1.066.217
Yiyecek Giderleri	35%	141.866	141.866	141.866
İçecek Giderleri	32%	24.890	24.890	24.890
Diğer Giderler	70%	7.390	7.390	7.390
İşletme Malzemesi	2,0%	21.324	21.324	21.324
Elektrik	2,0%	27.000	27.000	27.000
Yakıt	2,0%	27.000	27.000	27.000
Su	1,0%	11.878	11.878	11.878
İşçilik-Personel		210.000	210.000	210.000
Bakım-Onarım	2,0%	28.622	28.622	28.622
Genel Giderler	2,0%	11.054	11.054	11.054
Beklenebilecek Farklar	2,0%	9.697	9.697	9.697
TOPLAM HİZMET GİDERLERİ		520.721	520.721	520.721
Rek.,Eğitim,Paz.ve Kom.	1,0%	14.311	14.311	14.311
TOPLAM İŞLETME GİDERLERİ		535.032	535.032	535.032
BRÜT KAR		531.185	531.185	531.185
YILLAR İTİBARI İLE PASAN GELİRLERİ (TL)				
GELİRLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek Gelirleri		0	0	0
İçecek Gelirleri		0	0	0
TOPLAM PASAN GELİRLERİ		0	0	0
YILLAR İTİBARI İLE PASAN GİDERLERİ (TL)				
GİDERLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek		0	0	0
İçecek		0	0	0
TOPLAM PASAN GİDERLERİ		0	0	0

İşletme dönemi gelir gider analizleri çerçevesinde iki yıldızlı otel için proforma gelir gider çizelgesi hesaplamalarından hareketle kurumlar vergisi matrahı ve tahakkuk edecek tahmin edilen kurumlar vergisi hesaplama sonuçları çizelge: 2.13'den izlenebilmektedir.

Çizelge 2.13. İki Yıldızlı Otel Proforma Gelir GiderÇizelgesi (TL)

AÇIKLAMALAR / YILLAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Doluluk Oranları	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%
1- İşletme Gelirleri	1.066.217	1.066.217	1.066.217	1.066.217	1.066.217	1.066.217	1.066.217	1.066.217	1.066.217	1.066.217	1.066.217	1.066.217
2- Sabırlan Hizmet Maliyeti	634.238	634.238	634.238	634.238	634.238	634.238	634.238	634.238	634.238	634.238	634.238	634.238
3- Kanuni Kar / Zarar (1-2)	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978
4- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5- Döviz Geliri İstisnası	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6- Yatırım İndirimi ve Dış.İnd.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7- K.V. Matrahı (3-(4+5+6))	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978	431.978
8- K.V. (7*%20)	86.396	86.396	86.396	86.396	86.396	86.396	86.396	86.396	86.396	86.396	86.396	86.396
9- Gelir Vergisi Stopajı (6*% 0)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10- Dönem Kar / Zararı (3-(8+9))	345.583	345.583	345.583	345.583	345.583	345.583	345.583	345.583	345.583	345.583	345.583	345.583
11- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12- Kanuni Yedek Akçe ((3-11)*%5)	21.599	21.599	21.599	21.599	21.599	21.599	21.599	21.599	21.599	21.599	21.599	21.599
13- 1.Temettü ((10-(11+12))*%5)	16.199	16.199	16.199	16.199	16.199	16.199	16.199	16.199	16.199	16.199	16.199	16.199
14- Kullanılabilir Kar ((10-(12+13))	307.785	307.785	307.785	307.785	307.785	307.785	307.785	307.785	307.785	307.785	307.785	307.785
Top.İşl.Gd.Üzerinden B.B.N. Dol.Oranı	26,62%	26,62%	26,62%	26,62%	26,62%	26,62%	#SAYI/0!	#SAYI/0!	#SAYI/0!	#SAYI/0!	#SAYI/0!	#SAYI/0!
S.H.M.Üzer.B.B.N.Dol.Or.(Amort.Hariç)	26,62%	26,62%	26,62%	26,62%	26,62%	26,62%	26,62%	26,62%	26,62%	26,62%	26,62%	26,62%
S.H.M.Üzerinden B.B.N.Dol.Or.	35,18%	35,18%	35,18%	35,18%	35,18%	35,18%	35,18%	35,18%	35,18%	35,18%	35,18%	35,18%

-Bir Yıldızlı Otel Özet Proje Değerlendirme Raporu

Proje konusu iki yıldızlı tesisin öngörülen varsayımları tesise eşdeğer faaliyette olan tesislerden edinilen bilgilerle birlikte Aydem ve Cemre Otel Turgutreis yetkililerinden edinilen bilgiler değerlendirilerek tespit edilmiştir. Bu veri varsayımlar çerçevesinde bir yıldızlı 50 yatak kapasiteli 91 tesise dayanak olacak örnek tesis proje değerlendirme raporu aşağıda detaylandırılmıştır. Bu konuda daha detaylı bilgi için bknz: Ek:12. Euro üzerinden öngörülen fiyatlar 01.01.2011 tarihindeki Euro kuru (2,15 TL) baz alınarak TL' ye dönüştürülerek hesaplamalar yapılmıştır

Bir Yıldız Otel Varsayımları**Varsayımlar****1. Yıl Diğer Yıllar**

1.Tesisin açık olduğu gün sayısı 184
 Sezon : 62
 Yarı Sezon : 122
 Sezon Dışı :

2.Münferit Konaklama Oranı :% 50
 3.Grup Konaklama Oranı :% 50
 4.Tek Kişi Konaklama Oranı :% 10
 5.Çift Kişi Konaklama Oranı :% 60
 6.Üç Kişi Konaklama Oranı :% 30
 7.Kahvaltılı Alma Oranı :% 0
 8.Yarım Pansiyon Alma Oranı :% 0
 9. Tam Pansiyon Alma Oranı : 1.0
 10..Alkollü İçecek Alma Oranı :%30
 11.Alkolsüz İçecek Alma Oranı : 1.0
 12.Diğer Gelirler Oranı :% 20
 13.Grup İndirim Oranı :% 25 Yarı Sezonda %30
 14.Çalışan Personel Sayısı : 11 Kişi

Öngörülen Fiyatlar (KDV Hariç) :

-Tam Pansiyon Fiyatları

Münferit Oda

(EURO)

	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI
Tek Kişi	45	40	
Çift Kişi	62	55	
Üç Kişi	78	70	

Grup Oda

(EURO)

	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI
Tek Kişi	35	29	
Çift Kişi	47	38	
Üç Kişi	60	48	

-Otel Müşterisi İçin Yiyecek İçecek Fiyatları (Euro)

Kahvaltı Fiyatı : 4

Tabldot Fiyatı : 6

Alkollü İçecek Fiyatı: 3

Alkolsüz İçecek Fiyatı : 2

Extra Yiyecek Harcaması: 4,5

-Günübirlik Müşteri için Yiyecek İçecek Harcamaları (Euro)

Yiyecek Harcaması : 7

İçecek Harcaması : 2,5

Öngörülen Doluluk Oranları ve Günübirlik Müşteri Sayısı

-Oda Doluluk Oranları

YIL	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI	ORTALAMA
2011	%95	%60		%72
2012	%95	%60		%72
2013+	%95	%60		%72

Günübirlik Müşteri Sayısı

YIL	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI	ORTALAMA
2011	0	0		
2012	0	0		
2013+	0	0		

Bu veri ve varsayımlara dayalı olarak 2010 yılı yatak başı yatırım maliyetleri hesaplamaları Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. belgeli turistik tesisler yatak başı yatırım maliyetleri çalışmalarından hareketle dört yıldızlı tesisin toplam yatırım tutarı hesaplanmıştır. Bu bilgilere dayanarak eşdeğer tesislerden elde ettiğimiz varsayımlar sonucunda 50 yatak kapasiteli bir yıldızlı otelin işletme gelirleri ve giderleri çizelgesi, çizelge 2.14 'te oluşturulmuştur.

Çizelge 2.14. Bir Yıldızlı Otel İşletme Dönemi Gelir ve Gider Tablosu (TL)

		1. YIL	2. YIL	3. YIL
Oda Gelirleri		330.003	330.003	330.003
Yiyecek Gelirleri		220.350	220.350	220.350
-Kahvaltı		0	0	0
-Yarım Pansiyon		0	0	0
-Tam Pansiyon		220.350	220.350	220.350
-Ekstra Yiyecek		0	0	0
İçecek Gelirleri		39.939	39.939	39.939
-Alkollü		12.395	12.395	12.395
-Alkolsüz		27.544	27.544	27.544
Diğer Gelirler		5.903	5.903	5.903
TOPLAM GELİRLER		596.195	596.195	596.195
Yiyecek Giderleri	37%	81.530	81.530	81.530
İçecek Giderleri	35%	13.978	13.978	13.978
Diğer Giderler	70%	4.132	4.132	4.132
İşletme Malzemesi	2,0%	11.924	11.924	11.924
Elektrik	2,0%	15.100	15.100	15.100
Yakıt	2,0%	15.100	15.100	15.100
Su	1,0%	6.643	6.643	6.643
İşçilik-Personel		102.000	102.000	102.000
Bakım-Onarım	2,0%	16.008	16.008	16.008
Genel Giderler	1,0%	2.975	2.975	2.975
Beklenebilecek Farklar	2,0%	5.167	5.167	5.167
TOPLAM HİZMET GİDERLERİ		274.557	274.557	274.557
Rek.,Eğitim,Paz.ve Kom.	1,0%	8.004	8.004	8.004
TOPLAM İŞLETME GİDERLERİ		282.561	282.561	282.561
BRÜT KAR		313.634	313.634	313.634
YILLAR İTİBARIYLA PASAN GELİRLERİ (TL)				
GELİRLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek Gelirleri		0	0	0
İçecek Gelirleri		0	0	0
TOPLAM PASAN GELİRLERİ		0	0	0
YILLAR İTİBARIYLA PASAN GİDERLERİ (TL)				
GİDERLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek		0	0	0
İçecek		0	0	0
TOPLAM PASAN GİDERLERİ		0	0	0

İşletme dönemi gelir gider analizleri çerçevesinde bir yıldızlı otel için proforma gelir gider çizelgesi hesaplamalarından hareketle kurumlar vergisi matrahı ve tahakkuk edecek tahmin edilen kurumlar vergisi hesaplama sonuçları çizelge: 2.15'den izlenebilmektedir.

Çizelge 2.15. Bir Yıldızlı Otel Proforma Gelir Gider Çizelgesi (TL)

AÇIKLAMALAR / YILLAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Doluluk Oranları	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%
1- İşletme Gelirleri	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195
2- Satılan Hizmet Maliyeti	333.672	333.672	333.672	333.672	333.672	333.672	333.672	333.672	333.672	333.672	333.672	333.672
3- Kanuni Kar / Zarar (1-2)	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523
4- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5- Döviz Geliri İstisnası	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6- Yatırım İndirimi ve Diğ.İnd.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7- K.V Matrahı (3-(4+5+6))	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523	262.523
8- K.V. (7*%20)	52.505	52.505	52.505	52.505	52.505	52.505	52.505	52.505	52.505	52.505	52.505	52.505
9- Gelir Vergisi Stopajı (6*% 0)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10- Dönem Kar / Zararı (3-(8+9))	210.018	210.018	210.018	210.018	210.018	210.018	210.018	210.018	210.018	210.018	210.018	210.018
11- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12- Kanuni Yedek Akçe ((3-11)*%5)	13.126	13.126	13.126	13.126	13.126	13.126	13.126	13.126	13.126	13.126	13.126	13.126
13- 1.Temettü ((10-(11+12))*%5)	9.845	9.845	9.845	9.845	9.845	9.845	9.845	9.845	9.845	9.845	9.845	9.845
14- Kullanılabilir Kar (10-(12+13))	187.047	187.047	187.047	187.047	187.047	187.047	187.047	187.047	187.047	187.047	187.047	187.047
Top.İşl.Gd.Üzerinden B.B.N. Dol.Oranı	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	#SAYI/01	#SAYI/01	#SAYI/01	#SAYI/01	#SAYI/01	#SAYI/01
S.H.M.Üzer.B.B.N.Dol.Or.(Amort.Haric)	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%
S.H.M.Üzerinden B.B.N.Dol.Or.	31,80%	31,80%	31,80%	31,80%	31,80%	31,80%	31,80%	31,80%	31,80%	31,80%	31,80%	31,80%

Proforma gelir-gider tablolarını 2011 yılı kapsamında her bir tesis türüne göre birleşik çizelgeleri kredi kullanımı ve kredi kullanılmadığı duruma göre çizelge.2.16 ve çizelge.2.17' de detaylarıyla verilmiştir. Bu çizelgelere dayanarak her bir tesis türüne göre maximum ve minimum kurumlar vergisi tahakkukları hesaplanmakta tesis sayıları ile çarpılarak toplam kurumlar vergisi potansiyeli kurumlar vergisi mükellefleri için tahmin edilmektedir.

Çizelge 2.16. Beş Yıldızlı, Dört Yıldızlı, Üç Yıldızlı, İki Yıldızlı, Bir Yıldızlı Oteller (Kredi Kullanımı Yok) Proforma Gelir Gider Çizelgesi.(TL)

AÇIKLAMALAR / YILLAR	2011	2011	2011	2011	2011
-	Beş Yıldız	Dört Yıldız	Üç Yıldız	İki Yıldız	Bir Yıldız
Doluluk Oranları	60%	55%	62%	72%	72%
1- İşletme Gelirleri	23.888.645	8.295.667	1.613.927	1.066.217	596.195
2- Satılan Hizmet Maliyeti	18.284.311	6.096.911	1.274.341	634.238	333.672
3- Kanuni Kar / Zarar (1-2)	5.604.334	2.198.756	339.585	431.978	262.523
4- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0
5- Döviz Geliri İstisnası	0	0	0	0	0
6- Yatırım İndirimi ve Diğ.İnd.	0	0	0	0	0
7- K.V Matrahı (3-(4+5+6))	5.604.334	2.198.756	339.585	431.978	262.523
8- K.V. (7*%20)	1.120.867	439.751	67.917	86.396	52.505
9- Gelir Vergisi Stopajı (6*% 0)	0	0	0	0	0
10- Dönem Kar / Zararı (3-(8+9))	4.483.467	1.759.005	271.668	345.583	210.018
11- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0
12- Kanuni Yedek Akçe ((3-11)*%5)	280.217	109.938	16.979	21.599	13.126
13- 1.Temettü ((10-(11+12))*%5)	210.163	82.453	12.734	16.199	9.845
14- Kullanılabilir Kar (10-(12+13))	3.993.088	1.566.614	241.955	307.785	187.047

Çizelge 2.17. Beş Yıldızlı, Dört Yıldızlı, Üç Yıldızlı, İki Yıldızlı, Bir Yıldızlı Oteller Kredi Kullanımlı Proforma Gelir Gider Çizelgesi.(TL)

AÇIKLAMALAR / YILLAR	2011	2011	2011	2011	2011
-	Beş Yıldız	Dört Yıldız	Üç Yıldız	İki Yıldız	Bir Yıldız
Doluluk Oranları	60%	55%	62%	72%	72%
1- İşletme Gelirleri	23.888.645	8.295.667	1.613.927	1.066.217	596.195
2- Satılan Hizmet Maliyeti	21.720.733	7.094.321	1.585.754	721.243	380.222
3- Kanuni Kar / Zarar (1-2)	2.167.912	1.201.346	28.173	344.974	215.973
4- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0
5- Döviz Geliri İstisnası	0	0	0	0	0
6- Yatırım İndirimi ve Diğ.İnd.	0	0	0	0	0
7- K.V Matrahı (3-(4+5+6))	2.167.912	1.201.346	28.173	344.974	215.973
8- K.V. (7*%20)	433.582	240.269	5.635	68.995	43.195
9- Gelir Vergisi Stopajı (6*% 0)	0	0	0	0	0
10- Dönem Kar / Zararı (3-(8+9))	1.734.330	961.077	22.539	275.979	172.778
11- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0
12- Kanuni Yedek Akçe ((3-11)*%5)	108.396	60.067	1.409	17.249	10.799
13- 1.Temettü ((10-(11+12))*%5)	81.297	45.050	1.056	12.937	8.099
14- Kullanılabilir Kar (10-(12+13))	1.544.637	855.959	20.073	245.794	153.881

Turizm işletme belgeli tesisler ortalama olarak 1 yıldızlı 50 yatak kapasiteli 91 tesis, 2 yıldızlı 80 yatak kapasiteli 701 tesis, 3 yıldızlı 130 yatak kapasiteli 803 tesis, 4 yıldızlı 300 yatak kapasiteli 655 tesis, 5 yıldızlı 675 yatak kapasiteli 397 tesis oteller olarak vurgulanmıştır. Belirlenen kurumlar vergisi tahakkuk miktarları Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. verilerine göre tesis türlerine göre proforma gelir-gider çizelgelerinden elde edilmiştir. Tesis türlerine göre kurumlar vergisi hesaplama sonuçları tesis sayısı ile çarpılarak toplam kurumlar vergisi vergi kapasitesi tahmin edilmiştir. Bu hesaplamalara göre;

H1- Yıldız Otel(Ek:12)

2011 yılı Kurumlar Vergisi Matrahı Min. 215.973 TL, Max. 262.523 TL.

2011yılı Kurumlar Vergisi Tutarı Min. 43.195 TL, Max. 52.505 TL.

Kapasite 50 Yatak. Toplam 91 Tesis

Min. Matrah 19.653.543 TL, Max. Matrah 23.889.593 TL

Min . Kurumlar Vergisi Tutarı 3.930.745 TL, Max. 4.777.955 TL

H2- Yıldız Otel(Ek:11)

2011yılı Kurumlar Vergisi Matrahı Min. 344.974 TL, Max. 431.978 TL

2011 yılı Kurumlar Vergisi Tutarı Min. 68.995 TL, Max. 86.396 TL.

Kapasite 80 Yatak Toplam 701 Tesis

Min. Matrah. 241.826.774 TL,Max. 302.816.578 TL

Min.kurumlar vergisi tutarı 48.365.495 TL, Max. 60.635.596 TL

H3- Yıldız Otel(Ek:10)

2011yılı Kurumlar Vergisi Matrahı Min 28.173 TL, Max.339.585 TL

2011 yılı Kurumlar Vergisi Tutarı Min. 5.635 TL, . Max. 67.917 TL.

Kapasite 130 Yatak Toplam 803 Tesis

Min. Matrah 22.622.919 TL, Max. 272.686.755 TL

Min. Kurumlar Vergisi Tutarı 4.524.905 TL, . Max. 54.537.351TL

H4- Yıldız Otel (Ek:9)

2011 Yılı Kurumlar Vergisi Matrahı Min. 1.201.346 TL, . Max. 2.198.756 TL.

2011 Yılı Kurumlar Vergisi Tutarı Min. 240.269 TL, . Max. 439.751 TL.

Kapasite 300 Yatak Toplam 655 Tesis

Min. Matrah 786.881.630 TL, . Max. 1.440.185.180 TL.

Min. Kurumlar Vergisi Tutarı 157.376.195 TL, . Max. 288.036.905 TL.

H5- Yıldız Otel (Ek:8)

2011 Yılı Kurumlar Vergisi Matrahı Min. 2.167.912 TL.,Max. 5.604.334 TL.

2011 Yılı Kurumlar Vergisi Tutarı Min. 433.582 TL.,Max. 1.120.867. TL.

Kapasite 675 Yatak Toplam 397 Tesis

Min. Matrah 860.661.064 TL .,Max . 2 .224.920.598 TL.

Min. Kurumlar Vergisi Tutarı 172.132.054 TL, . Max. 444.984.199 TL.

Toplam Turizm Bakanlığı İşletme Belgeli 2647 tesisin tahmini kurumlar vergisi kapasitesi ve toplam matrahı aşağıdaki gibidir.

2011 yılı kurumlar vergisi Min. Matrah 1.931.645.930 TL. Max. 4.264.498.704 TL.

2011 yılı kurumlar vergisi kapasitesi minimum 386.329.394. TL ve maximum 852.992.006.TL'dir.

Sonuç olarak 2011 yılı için Turizm Bakanlığı İşletme Belgeli 2647 tesisin minimum tahmini kurumlar vergisi kapasitesi 386.329.394 TL' yi bulmaktadır. (bknz: EK:8-12) Aynı tesislerin maksimum kurumlar vergisi kapasitesi ise 852.992.006 TL.' ye ulaşmaktadır. Diğer taraftan Gelir İdaresi Başkanlığı web sitesindeki vergi istatistiklerine göre; 2011 yılı kurumlar vergisi olarak turizm sektörü oteller-moteller kategorisinde 9.982.126 TL' sı tahakkuk etmiştir. Bu tahakkuk tutarı ile vergi gayretinin turizm sektöründe son derece düşük olduğunu göstermektedir. Kayıp-kaçak ve teşvikler olmasaydı vergi kapasitesi tahmini olarak 852.992.006 TL olacaktı. Bu oranın 2011 yılı Türkiye toplam vergi gelirlerine oranı %0,4' tür. Bu oran turizm sektörü kurumlar vergisi/ toplam vergi gelirleri oranının dört katıdır. Tahmini olarak hesaplanan oteller-moteller kurumlar vergisi kapasitesi 2011 yılında hesaplanan vergi tutarının 85,5 katıdır. Bu analizlere gelir vergisi mükellefleri ile seyahat acentelerinin analizleri de dahil edilebilseydi hesaplanan kurumlar ve gelir vergisi kapasiteleri çok daha yüksek olacağı gibi vergi gayretinin son derece yetersiz olduğu ortaya çıkacaktı. İleri bir çalışmada bu konuların ön plana alınması önem kazanacaktır. Dolayısıyla yatırım teşvikleri oluşturulurken politika yapıcılarına bu çalışmalar yol gösterici olabilir. Bu analizlerin sonucunda, turizm sektörünün vergi kapasitesinin kullanılmadığı ortaya çıkmaktadır.

3. BÖLÜM

TURİZM SEKTÖRÜNÜN BÖLGESEL GELİŞME FARKLILIKLARINI GİDERME YÖNÜNDEN ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Türkiye’de Kalkınma Planlarında Turizm Sektörünün Yeri

3.1.1. Planlı Dönemde Turizm Sektörü

Türkiye’ de 1963 sonrası dönemden “Planlı Kalkınma Dönemi” olarak nitelenir. İktisadi plancılık “belirli bir dönemde belirli sosyo-ekonomik amaçlara ve sayısal olarak ifade edilen hedeflere ulaşmak için, bu işle görevlendirilmiş organlar tarafından ve daha önceden saptanan araçları kullanmak suretiyle belli bir bölgede yürütülen faaliyetlerin tümü” olarak tanımlanabilir⁷⁹. Bu bağlamda beş yıllık kalkınma planları kamu yatırımları için zorunlu hedefler, özel kesim yatırımları için ise yol gösterici amaçlar önermektedir. Özel sektör önerilen hedeflere ulaşmak için çeşitli teşviklerle özendirilmiştir. 1961 Anayasasıyla kurulan Devlet Planlama Teşkilatı özel yatırımların teşviklerini belirleyen kurum halini almıştır.

3.1.2. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planıyla yabancı ülkelerde gelişen turizm sektörünün Türkiye’ de de gelişmesi için birtakım ilke ve politikalar belirlenmiştir. Bunlar;

- Turizmin geliştirilmesinde ana ilke mevcut potansiyeli kısa zamanda yurdumuza çekebilmek ve bunun içinde gerekli yatırımların yapılması, yapılacak yatırımlarda geceleme yerleri tesislerine olduğu kadar propaganda işlerine, hizmet tesislerine ve hatıra eşyası sanayine de büyük önem verilmesi,
- Plan dönemi sonunda turistlerin ortalama 6 gün kalmalarının ve 100 dolar bırakmalarının sağlanabileceği kabul edilmesi,

⁷⁹Öney, E. ; (1987). *İktisadi Planlama*, Ankara, Savaş Yayınları, Sy:20-21.

- Semeresiz bir dağınıklığın önlenmesi için, çalışmalar turist çekme kabiliyeti yüksek olan ve kısa zamanda netice alınabilecek bölgelere teksif edilmesi, bunun dışında turizm yönünden gelişmiş ve gelişmekte olan bazı merkezlerin de ele alınması,
- Turist çekmek üzere Türkiye'nin çok iyi propagandasının yapılması, bu propaganda bu konuda tecrübeli yabancı reklam müesseseleri ile işbirliğinin yapılarak sağlanması, ayrıca gereken ülkelerde bir "Turist Eğilimleri Araştırması" ve turizmle ilgili görülecek diğer araştırmaların yaptırılması, buna paralel olarak dış turizmin gelişmesi bakımından öncülük görevi olan iç turizmin de geliştirilmesinin teşvik edilmesi,
- Türkiye'nin bütün turizm işlerini gerekli yetki ve imkanlarla düzenli olarak yürütmek üzere, bir teşkilatın en kısa zamanda kurulması,
- Şehir ve kasabalarda turizm ile ilgili kurum ve kuruluşların katıldığı "Turizmi Geliştirme Kurulu" kurulmasının teşvik edilmesi için bu kurul, o çevrenin turizm gelişmesini planlayacak, proje yapılmasını teşvik ve yapılan işleri kontrol edecektir. Bu kurulların çevredeki kaynakları harekete getirmekte başarı gösterdiği yerlere Devlet desteklemesinde her bakımdan öncelik tanınması,
- Turistlerin yurdumuzda kalmalarını kolaylaştırıcı tedbirler alınması, özellikle gümrük ve kambiyo işlemleri basitleştirilmesi, danışma büroları açılması, turistlerin gezi ve dinlenmelerini kolaylaştırıcı hizmetlerin düzenlenmesi,
- Turizm Bankasının bünyesi ıslah edilerek, dayanak ve imkanları süratle geliştirilerek, turistik tesislere yeterli ve turizm sanayinin gereklerine uygun krediler vermesi sağlanması,
- Yasa ve tüzüklerin turizmin gelişmesini engelleyen hükümlerin değiştirilmesi,
- Yurdumuzda belli zamanlarda ve yerlerde festivaller ile ikinci beş yıllık plan döneminde bir olimpiyat tertiplenmesi için gerekli inceleme ve araştırmalar yapılması,

- Turizm personeli eğitime öncelik verilmesi,
- Yeni yapılacak turizme elverişli otel ve motellere bir süre için bina vergisinden muafiyet tanınması imkanlarının araştırılması,
- Kamu kesimindeki dinlenme kamplarından turistlerin faydalanma imkanlarının aranması,
- Eğitim ve halk eğitim programlarında bölgedeki turistik eserlerin tanıtılması ve benimsetilmesi hususlarının göz önünde tutulması,
- Turistik tesislerin kurulduğu yerlerde turistlerin ihtiyaçlarını karşılayacak yiyecek, içecek ve hatıra eşyasının mahalli gayretlerle üretiminin ve satışa arzının desteklenip düzenlenmesi,
- Turizme ve turistik maksatlarla geliştirilmeye elverişli tabiat değerlerinin kullanılmasını tayin etmek ve bu gibi yerlerde spekülasyona mani olmak için ilgili makamlara gerekli yetkileri veren kanuni hükümlerin getirilmesi IBYKP hedefler ve ilkeleri olarak benimsenmiştir⁸⁰

İlk planın uygulanması sonucunda gelen turist sayısı 1963 yılında 198 bin iken, 1967 yılında 574 bine ulaşmıştır. Aynı dönemde 1963'te 7,7 milyon ABD doları olan turizm geliri 13,2 milyon ABD dolarına yükselmiştir⁸¹. Birçok konunun mevzuat değişikliği gerektirmesi, imkanların kısıtlı olması nedenleriyle amaçlara istenildiği ölçüde ulaşamamasına neden olmuştur.

3.1.3.İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Akdeniz ülkelerinde turizmin yoğun bir şekilde geliştiği saptanmıştır. Dolayısıyla bu plan döneminde yapılacak yatırımlar temel turizm yatırımları, tamamlayıcı turizm yatırımları; altyapı, mahalli, hizmetler ve ulaştırma yatırımları olarak ele alınmıştır. Bu dönemde alınan politika tedbirleri;

⁸⁰Devlet Planlama Teşkilatı, *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1963-1967)*, s,425-428
Web:<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan1.pdf> adresinden 21.09.2012' de alınmıştır.

⁸¹ Kültür ve Turizm Bakanlığı(30.10.2012);TCMB;Tüik verileri.

-İkinci Plan süresince turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel fonksiyonlarından tam olarak yararlanılması,

-Özellikle dış turizm gelirleri, yabancı turist sayısı ve ortalama tüketimleri artırılarak yükseltilecek ve iç turizm hareketlerinin geliştirilmesi,

-Turizm yatırımları turistik potansiyeli yüksek bölgeler içindeki belli yörelerde (yerlerde) yoğunlaştırılması, kitle turizmine uygun konaklama ve ulaşım imkanları sağlanması, bu yatırımlar kredi yoluyla, mali ve hukuki tedbirlerle desteklenerek, fiziki plana göre yapılmalarının gerçekleştirilmesi,

- Sektördeki fiyat politikasının uluslararası rekabet şartlarına göre düzenlenmesi,

-Sektördeki teşkilatlanmanın yeniden düzenlenmesi, turistik tanıtmaya ve kredi politikasına yeni bir yön verilmesi,

-Turizm sektöründeki yatırım politikasında altyapı tesisleri ve buna yardımcı imkanlar, örnek tesislerin kamu sektöründe ele alınması, diğer turistik yatırımların özel sektörce yapılması,

-Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın sadece turizm sektörü ile uğraşmasını sağlayacak şekilde teşkilatlanmasının gerçekleştirilmesi, bugünkü kuruluş kanununda gerekli değişikliklerin yapılması,

-İkinci Beş Yıllık Plan döneminde Türkiye'nin turizm tanıtması sadece Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından ve gerekli durumlarda diğer kamu kuruluşları ile işbirliğinin sağlanarak yapılması,

-Turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için çevre sağlığının gıda kontrolüne önem verilmesi, bu amaçla soğuk hava zincirinin kurulması için gerekli çalışmaların yapılması,

-Kamu sektörü elindeki turistik işletmelerin aynı elden yönetilmesi ve belirli bir işletme politikasının izlenmesi için "Turizm İşletmeleri Kurumu" kurulması veya mevcut örgütlerden birine bu görevin verilmesi,

-Turizm kredileri artırılabacak, sadece bu konuda çalışacak bir teşekkülün kurulması sağlanacak ve turizm sektöründeki kredi politikasının bu örgütçe yürütülmesi, turistik öncelik bölgeleri arasında farklı faiz oranları uygulanmasına da çalışılması,

-Çeşitli kamu kuruluşları tarafından yürütülen turizm eğitimi ve öğretimi çalışmalarının koordine halde ele alınabilmesi için bir " Turizm Eğitimi ve Öğretimi Milli Merkezi 'nin kurulması,

-İkinci Beş Yıllık Plan süresinin başlarında Türkiye'nin turizm yönünden fiziki planı bütün turistik öncelik bölgelerini kapsayacak şekilde tamamlanması, turizm yatırımları bu plana uygun olarak gerçekleştirilmesi,

-İkinci Plan döneminde uluslararası alanda ve özellikle Akdeniz ülkeleri ile ortak turizm tanıtması konusunda çeşitli işbirliği imkanlarının aranması,

-İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde tabii, tarihi ve arkeolojik değerlerin, anıt ve eserlerin korunması, değerlendirilmesi, onarımı çalışmalarında Planda öngörülen bölgelere ve turistik konaklama tesislerinin yoğunlaştırılacağı yerlere önceliklerin tanınması,

-Yıllık programların hazırlanışında ulaştırma ve turizm faaliyetleri arasındaki bağıntının daha ayrıntılı olarak ele alınması olarak hedeflenmiştir⁸².

Bu dönemde turizmin gelişmesi için kalkınma planından ayrıca bölgesel ve yerel planlarda hazırlanmıştır. Uygulanan politikalar sonucunda 1968 yılında 602 bin olan gelen turist sayısı 1972 yılında 1034 bin kişi olmuştur. Bu dönemde Ortadoğu'daki karışıklıklar nedeniyle hedeflere ulaşamamıştır. 1968 yılında 24,1 milyon ABD doları olan turizm geliri 1972 yılında 103,7 milyon dolar yükselmiştir⁸³.

⁸²Devlet Planlama Teşkilatı İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1968-1972),s,593-602, Web:<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan2.pdf> adresinden 21.09.2012' de alınmıştır.

⁸³ Kültür ve Turizm Bakanlığı(30.10.2012); TCMB; Tüik verileri.

3.1.4.Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde turizmin yükselen bir değer olduğu vurgulanmış, uluslararası düzeyde ülkelerle turizm gelirleri ve turist sayısı açısından kıyaslamalar yapılmıştır. Planın hedefler, ilkeler, politikalar kısmında ;

- Yatırımların, tanıtma faaliyetlerinin, sektörün tüm organizasyonunun ve kamu denetiminin kitle turizmi esaslarına uygunluğunun sağlanması,
- Turizm yatırım ve işletmeciliğinde dış ve iç turizm talebine uygun biçimde özel sektör esas alınacaktır. Kamunun yatırımı ve işletmeciliği öncü ve örnek tesislere veya yabancı yatırımlara özel milli sektörün kifayetsizliğinin ölçüsünde eşlik amacına yönelmesi,
- Turizmin hızla geliştiği alanlarda, arazi kullanımını ve tesis alt yapı ilişkilerini düzenlemek, otel ve rekreasyon tesislerinin düzensiz gelişmesini önlemek amacıyla fiziksel planlama çalışmalarına devam edilmesi, turizm alt ve üst yapı yatırımlarının fiziksel planlara uygun olarak yapılmasının sağlanması, Fiziksel planların yapılması ve uygulamasında İmar ve İskan Bakanlığı ile Turizm ve Tanıtma Bakanlığı arasında işbirliğinin sağlanması,
- Kıyıların turistik ve milli park niteliğindeki alanların toplum yararına kullanılmasını ve korunmasını sağlayacak mevzuatın hazırlanması, toplum yararına kullanmada önceliğin fiziksel planları yapılmış veya turizmin hızla geliştiği yörelere verilmesi,
- Turizm sektörünün kredi ihtiyacının Turizm Bankası yanında genel banka sisteminden karşılanması olanaklarının da hazırlanması, kredi uygulamasında yatırımların turistik önceliği olan bölge ve merkezlere yönlendirilmesini sağlamak için özendirici tedbirlerin alınması,
- Turizm faaliyetlerinin bütünü içinde sosyal turizmin gelişmesine önem verilmesi, bu gelişim tatillerin yayılması tedbiriyle birlikte temin edilerek, sosyal turizm faaliyetlerine iştirak eden kamu turistik konaklama tesislerinin dış turizme de hizmet etmek suretiyle, kamu personelinin bu tesislerde geçirecekleri tatillerinin

maliyetlerinin düşürülmesi olanaklarının geliştirilmesi, ayrıca iç turizmin milli bütünlüğe katkısını sağlamak amacıyla ülke içi turizmin teşvik edilmesi,

- Turistik konaklama tesisleri, personel eğitiminin başarıya ulaştırılması gayesiyle eğitimin akademik eğitim yerine beceriye dönüşmesi sağlanacak, konaklama tesislerinde resmi eğitim görmüş personel istihdamı sağlamak yanında bu personelin yıl boyunca istihdamını sağlayıcı tedbirlerin de alınması amaçlanmıştır⁸⁴.

1973 yılında, üçüncü planın uygulanmasıyla 1,3 milyon olan turist sayısı 1977 yılında 1,66 milyon kişi olmuştur. Turizm geliri ise, 172 milyon ABD dolarından 205 milyon ABD dolarına yükselmiştir⁸⁵. Döneme ait istikrarsız rakamların gözlenmesi; bu dönemde Kıbrıs Barış Harekatının gerçekleşmesi ve petrol krizi hem dünyayı hem Türkiye' yi en çok etkileyen olaylar olmuştur. Petrol fiyatlarının artması da ulaşım maliyetlerine etkisi nedeniyle turizm sektörünü derinden etkilemiştir.

3.1.5.Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında ilk olarak Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi incelenmiş, petrol krizi nedeniyle istenilen hedeflere ulaşamadığı belirtilmiştir. Bu planın ilkeler ve politikalar bölümünde sırasıyla;

- Sektörün işleyişi öncelikle kitle turizminin ilkesine göre düzenlenmesi, kitle turizminin, özellikle turistik önceliği olan yörelerde, ülkenin altyapı ve turistik üstyapısına koşut olarak geliştirilmesi; altyapı ve turistik üstyapı kitle turizminin gereklerini karşılayacak düzeye gelinceye kadar, bireysel turizm ile kitle turizminin bir arada değerlendirilmesi,
- Turizm yatırım ve işletmeciliğinde kamunun etkinliğinin artırılması; özel kesim yabancı sermaye ve küçük tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesinin özendirilmesi, bu yolla özellikle konaklama kapasitesinin artırılmasına çalışılması,

⁸⁴Devlet Planlama Teşkilatı,Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(1973-1977), s,614-621, Web:<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan3.pdf> adresinden21.09.2012 ' de alınmıştır.

⁸⁵ Kültür ve Turizm Bakanlığı(30.10.2012);TCMB; Tük verileri.

- Uluslararası optimal büyüklüklerin altında olmamak koşulu ile yabancı turizm yatırımcılarının yatırımlarının, sermaye paylarına bakılmaksızın özendirilmesi, işletme aşamasında önemli ölçüde döviz girdisi sağlayacak, yabancı işleticilerin ülkedeki turistik tesislerinin işletmesine izin verilmesi, yabancı uyruklu personel çalıştırılmasında kolaylıklar getirilmesi,
- Kamu kuruluşlarına ait kamplar, dinlenme tesisleri ve turistik yörelerdeki eğitim tesislerindeki yatak kapasitelerinin tek merkezden yönetimi ve bu tesislerden daha geniş kitlelerin yararlanmasının sağlanması, nitelikleri dış turizme açılmaya uygun olanların kapsam içinde yönetilmesinin öncelikle ele alınması; bu kampların iç turizme dönük kullanımlarında kar amacı gütmeyen işletilmeleri sağlanacak; yeni kurulma hali dışında, kuruluş bütçelerinden işletme maliyetlerini ve idame yatırımı gereklerini karşılamak üzere herhangi bir yardım yapılmaması,
- Tek bir merkez tarafından yönetilen ve denetlenen yatak kapasitesinin etkin bir biçimde pazarlanabilmesini sağlamak amacıyla T.C. Turizm Bankası A.Ş., Türk Hava Yolları ve Devlet Hava Meydanları ve Limanlar Genel Müdürlükleri arasında işbirliği yapılması; mevsim içi uçak filosunun artırılması ile "charter" seferleri düzenlenmesi; sefer fiyatlarının saptanmasında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın görüşünün alınması,
- Çalışanların, dinlenme ve tatil gereksinimini karşılamak için gerekli önlemlerin alınması,
- Deniz, göl ve nehir kıyılarının kamu yararlarına kullanılmasını sağlamak ikinci konut yapımını önlemek amacıyla yasal düzenlemelere ilişkin çalışmaların sonuçlandırılmasına,
- Her turiste ve günübirlikçilere, Türkiye'de kalacağı gün başına önceden belirlenecek miktarlarda döviz bozma zorunluluğunun getirilmesi,

- Bireysel, dış turizmin gereksinimleri göz önünde bulundurularak ana güzergahlar üzerinde belirli aralıklarla servis çekirdekleri oluşturulacak ve bunları Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın sürekli denetimi altında işlerliğinin sağlanması,
- Yılın belirli aylarında yığılma gösteren talebin dengeli dağılımını sağlamak amacıyla, yönlendirici önlemlerin alınması ve gerekli yatırımların yapılması,
- Giriş kapılarındaki yığılmaları önlemek amacıyla her türlü önlemin alınması, turist ve işçi geçiş işlemlerinin kolaylaştırılması,
- IV. Planın genel ve mesleki eğitim ilkeleri çerçevesinde turizm eğitimi politikası yeniden gözden geçirilerek, ülke gereksinimini karşılayacak biçimde yönlendirilmesi ve ilgili kuruluşlar arasındaki eşgüdümün Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nca sağlanması,
- IV. Planda saptanan politikalara ilişkin veri toplama ilkelerine uygun olarak turizm istatistiklerinin geliştirilmesi ve gerekli eşgüdümün sağlanması hedeflenmiştir⁸⁶.

Dördüncü plan döneminde 1979 yılında 1523 bin kişi olan gelen turist sayısı, 1983'te 1625 bin kişiye ulaşmıştır. Turizm gelirleri ise aynı dönemde 280,7 milyon ABD dolarından 411,1 milyon ABD dolarına yükselmiştir⁸⁷. Bu dönemde Türkiye'nin hem siyasi hem de iktisadi gelişiminde 24 Ocak kararları ve 12 Eylül Askeri Darbesi etkili olmuş ve ithal ikameci sistem terkedilerek, liberal muhafazakar politikalarla sermayenin önündeki engeller kaldırılmış, emeğin demokratik hakları kısıtlanarak, turizm sektöründe yeni bir döneme geçilmiştir. 24 Ocak 1980 kararları bağlamında 1982 yılında "Turizmi Teşvik Yasası" yürürlüğe sokulmuştur. Bu yasa ile turizm sektörünün gelişimine önemli bir ivme kazandırılmıştır. Turizmi Teşvik Yasasına bağlı olarak kamu arazilerinin turizm sektörüne tahsisine yönelik yönetmeliklerle turizm yatırımlarına 49 yıllığına tahsisine yönelik cazip teşvikler sunulmuştur.

⁸⁶Devlet Planlama Teşkilatı Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(1979-1983), s429-433, Web:<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan4.pdf> adresinden 21.09.2012'de alınmıştır.

⁸⁷ Kültür ve Turizm Bakanlığı; TCMB; TÜİK verileri

3.1.6.Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

1980 sonrası hazırlanan ilk plan olarak Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile ülkemizin turizmi önemli bir potansiyele ulaşmıştır. Birkaç yıllık bir sürede turizm arz kapasitesi , elde edilen turizm gelirleri, gelen yabancı turist sayılarında önemli gelişmeler sağlanmıştır. Bu planın ilkeler ve politikaları olarak sırasıyla;

- Türkiye'nin tabii, tarihi, arkeolojik ve kültürel varlığı, kış, av ve su sporları, festival, sağlık ve gençlik turizmi ile mevcut diğer turizm potansiyeli, ekolojik dengeyi koruma ,çevreyi temiz ve sağlıklı tutma ve güzelleştirme ilkelerinin doğrultusunda değerlendirilmesi,
- Kitle turizmine öncelik verilecek ancak bireysel turizm de ihmal edilmeyecektir. Çalışanların en uygun şartlarda tatil yapmalarının ve dinlenmelerinin sağlanması,
- Turizm hareketleri ile ilgili istatistik verilerinin yetersizliği dikkate alınarak, yurda gelen yabancılar ve işçi aileleri ile yurt dışına çıkan vatandaşlar konusunda ayrıntılı ve güncel bilgilerin toplanmasında, modern teknik imkanlardan yararlanılacak, iç turizm hareketleriyle ilgili bilgilerin de sağlanmaya çalışılması,
- Doğal ve kültürel çevre değerlerinin turizm amaçlı kullanımından koruma stratejileri ile turizm geliştirme stratejilerinin entegrasyonunun sağlanması, turizm kaynakları envanteri ile fiziksel planlama çalışmalarında ilgili kamu kuruluşları, bilim kurumları, gönüllü kuruluşlar ve özel sektör kurumları arasında işbirliğinin sağlanması,
- Turizm Bankasının doğrudan yatırım yapması yerine, fonların kredi olarak kullandırılmasının tercih olunması,
- Türkiye, OECD ve OPEC ülkelerinin yanı sıra Balkan ve Üçüncü Dünya Ülkeleri ile turistik ilişkilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir⁸⁸.

⁸⁸Devlet Planlama Teşkilatı,*Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1985-1989)*, ,s, 120-121, Web:<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan5.pdf> adresinden 20.09.2012' de alınmıştır.

Uygulanan politikalar sonucunda bu plan döneminde 2614 bin olan gelen turist sayısı, plan dönemi sonunda 4459 bin kişiye ulaşmıştır. Aynı dönemdeki turizm geliri de 1482 milyon ABD dolarından 2556,3 milyon ABD dolarına yükselmiştir⁸⁹.

3.1.7.Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plan döneminde turizm sektörünün ekonomi içindeki önemi gözlenmeye başlanmıştır. Bir önceki dönemdeki başarı bu sonucu ortaya çıkarmıştır. Planın ilkeler ve politikalar kısmında;

- Sektörde kış, av ve su sporları ile festival, sağlık, gençlik, kongre, termal, golf ve 3. yaş turizmini daha cazip hale getirecek teşvik politikalarının geliştirilmesi,
- Turizm sektörüne doğrudan veya dolaylı olarak hizmet verenlerin, sayıca yeterli düzeye getirilmesi ve eğitilmek suretiyle bilgi ve becerilerinin artırılmasının sağlanması,
- Turizm alt ve üst yapısının nitelik ve niceliğinin yükseltilmesine önem verilmesi,
- İnsanlığın kültür ve tabiat mirası durumundaki değerlerin etkin şekilde korunması, çevre ile kültür peyzaj ilkeleri esas alınarak turizm faaliyet ve yatırımlarının planlanması ve uygulanması,
- Charter taşımacılığının geliştirilmesi ve yerli seyahat acentelerinin tur operatörlüğünün teşvik edilmesi,
- Mevcut tesislerde doluluk oranlarını artırıcı, faaliyet mevsimini uzatıcı ve nitelik yükseltici önlemlerin alınması,
- Doğal güzelliklerin ve kültürel değerlerin korunmasına öncelik verilmesi, belirli sahaların korumaya alınarak turizme açılmasının teşvik edilmesi,
- Turistik tesis işletmeciliğinin geliştirilmesi, küçük kapasiteli tesisler ve aile işletmeciliğinin teşvik edilmesi,

⁸⁹ Kültür ve Turizm Bakanlığı(30.10.2012); TCMB; Tüik verileri

Toplumun en uygun ve sağlıklı şartlarda tatil yapmasının sağlanması hedeflenmiştir⁹⁰.

Bu plan döneminde 5359 bin kişi olan gelen turist sayısı, dönem sonunda 6670 bin kişiye çıkmıştır. Aynı dönemde turizm geliri de 3225 milyon ABD dolarından 4321 milyon ABD dolarına yükselmiştir⁹¹. Bu plan döneminde deniz, kum ve güneş üçgenine dayalı tatil anlayışı yanında, dünyada kültür turizmde ağırlık kazanmaya başlamıştır.

3.1.8.Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

Bu planla geçmiş döneme ait bir analiz yapılarak, 1989' da 146 bin olan belgeli yatak sayısının VI. Plan dönemi sonunda 314 bine ulaştığı görülmüştür. Gelen turist sayısının 6,7 milyona, turizm gelirinin 4,3 milyar ABD dolarına çıktığı belirtilmiştir. Planın amaçlar, ilkeler ve politikalar kısmında;

- VII' nci Plan döneminde mevcut üst yapılardan daha etkin yararlanılması ve doğal sermayenin korunmasının esas olması,
- Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarda değişen tüketici tercihleri de dikkate alınarak yeni potansiyel alanlar yaratmak amacı ile golf, kış, dağ, yayla, termal, sağlık, yat, karavan, kruvaziyer, kongre ve eğlence turizmini geliştirme faaliyetlerine devam edilmesi,
- Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde, yerel yönetimlerin ve halkın turizm ile ilgili kararlara katılmasının sağlanması,
- Sektörde fiziki planların amaçlarına yönelik olarak uygulanmasına özen gösterilmesi,
- Talep yapısındaki yeni eğilimlere bağlı olarak, sektörde küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine öncelik verilmesi,

⁹⁰Devlet Planlama Teşkilatı, *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı(1990-1994)*, s,281-282,Web: <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan6.pdf> adresinden 20.09.2012' de alınmıştır.

⁹¹Tüik verileri, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı(30.10.2012)

- Yerli tur operatörlüğünün yaygınlaştırılmasına çalışılacak, tanıtma ve pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi ve uygulanması için yeni finansman kaynaklarının oluşturulmasına kamu kesiminin yanı sıra, özel sektörün katılımının da sağlanması,
 - Turizm üst yapısının yeterli bir altyapı ile bütünleşmesi için gerekli düzenleme ve teknik önlemlere ağırlık verilecek, Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) projesinin hızla uygulanması için gerekli düzenlemelerin yapılması,
 - Kullanan öder- kirleten öder ilkesi uyarınca kamu eliyle yapılacak teknik altyapının finansmanına kullanıcıların katılımının sağlanması,
 - Turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak amacına yönelik dinamik ve stratejik TUSAP Ana Planının uygulamaya geçirilmesi,
 - Sektörde hizmet kalitesinin yükseltilmesi için sertifikasyon sistemine geçilmesinin sağlanması,
 - Öncelikli bölgelerde mevcut ikinci konutların pazarlanmasına yönelik organizasyonların geliştirilmesi hedeflenmiştir⁹².
- Ayrıca bu planda ,diğer planlardan farklı olarak bazı hukuki ve kurumsal düzenlemelerden bahsedilmektedir. Bunlar;
- Turizm Bakanlığı'nın ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik değişikliklere hızla ayak uydurabilecek dinamik bir yapıya kavuşturulması için Turizm Bakanlığı Turizm Teşkilat Kanununun çıkarılması,
 - Gümrük Birliğinin getireceği koşullar içinde, uluslararası pazarda rekabet gücüne sahip bir yapı oluşturmak amacıyla seyahat acentalarını bir meslek disiplini içine almak ve bir otokontrol mekanizması oluşturmak üzere Türkiye Seyahat

⁹²Devlet Planlama Teşkilatı, *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1996-2000)*, , s,162-164; Web:<http://ekutup.dpt.gov.tr/7.plan.pdf> adresinden 20.09.2012'de alınmıştır.

Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Yasasının günün koşullarına uygun hale getirilmesi,

- Uluslararası pazarda rekabet gücünü koruyacak ve fiyat ayarlamalarını disipline edecek bir yapı oluşturmak üzere Türkiye Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği Yasasının  kartılması,
- Deniz turizmi ile ilgili faaliyetlerin koordinasyonu ve sağlıklı bir yapıya kavuşturulabilmesi için, Deniz Turizmi Birliği Yasasının  karılması,
- Mahalli kaynakların daha verimli kullanılması, meslek  yeleri arasında mesleki işbirliği ve otokontrol n sağlanması amacıyla Pansiyon İşletmecileri Birliği Yasasının  karılması,
- Turist rehberliği mesleğine mensup olanların ortak sorunlarına  z m bulmak, mesleki etkinliklerini artırmak, seyahat acenteleri ve birbirleri ile olan ilişkilerini meslek disiplini altında düzenlemek amacıyla Rehberler Birliği Yasasının  karılmasıdır⁹³.

Uygulanan planla gelen turist sayısı 7726 bin kişiden, 10412 bin kişiye ulaşmıştır. Aynı Dönem turizm geliri ise 4957 milyon ABD dolarından 7636 milyon ABD dolarına y kselmiřtir⁹⁴.

3.1.9.Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında 1998 yılında gelen turist sayısı açısından ülkeler arasında Türkiye, 12. Sıradan 8. Sıraya yükseldiği belirtilmiştir. Planın amaçlar, ilkeler ve politikalar kısmında;

- Öncelikle turizm sektörünün direncini artırıcı önlemler alınarak; kriz dönemlerinde ayakta kalabilen, kendi kaynağını yaratabilen ve özdenetim yapabilen sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasının sağlanması,

⁹³A.g.e., Devlet Planlama Teşkilatı, s, 162-164

⁹⁴T ik Verileri , Kültür Turizm Bakanlığı İstatistikleri(30.10.2012); TCMB;

- Değişen tüketici tercihlerini dikkate alarak geliştirilecek yeni alanlarla turizm mevsiminin yılın tamamına ve turizmin, potansiyeli olan ancak bugüne kadar yeterince ele alınmamış bölgelere yayılmasına yönelik tedbirlerin alınması,
- Sektörle ilgili tüm yatırımların doğal, tarihsel ve sosyal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde olmasına azami özenin gösterilmesi,
- Dünya turizm gelirlerinden alınan payın artırılması,
- Mevcut kapasiteler kullanılıncaya kadar, turizm teşviklerinde ağırlık öncelikle, pazarlama alanına, hava ulaştırmasına ve toplam kalite iyileştirmesine verilmesi,
- Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel yönetimlerin ve halkın turizm ile ilgili kararlara katılmasının sağlanması,
- Kullanan öder-Kirleten öder ilkesi uyarınca kamu eliyle yapılacak fiziki altyapının finansmanına kullanıcıların katılımının sağlanması,
- Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesi kapsamına girebilecek projelerin yürütülmesinde, idari ve mali sorunların çözümlenmesi ve Hazine garantisine gerek duyulmayacak bir model çerçevesinde proje uygulamasının hızlandırılmasının sağlanması,
- Talep yapısındaki yeni eğilimlere bağlı olarak, sektörde küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine öncelik verilecek ve bunların KOBİ statüsünde değerlendirilmelerinin sağlanması,
- Turizm eğitimi ve kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak, belgelendirme sisteminin getirilmesi,
- Turizme yönelik arazi kullanım programlarını yapma, yaptırma, onarma sürecini yeniden tanımlayan, yetkileri belirleyen ve etkin bir denetim sistemi getiren bir yasal düzenlemenin yapılması,

- Turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak amacına yönelik, dinamik ve stratejik Turizm Sektörü Ana Planının (TUSAP) uygulamaya geçirilmesi, AB' nin tek pazar uygulamasının beraberinde getireceği muhtemel talep azalması ve diğer konjonktürel dalgalanmalara karşı sektörün gücünü artırmak üzere, dış pazarlarda optimum talep dağılımının yaratılması,
- Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri de dikkate alınarak yeni potansiyel alanlar yaratmak amacıyla golf, kış, dağ, termal, sağlık, yat, kongre turizmi ve eko turizm ile ilgili yönlendirme faaliyetlerinin sürdürülmesi,
- Ekolojik yönden aşırı duyarlı Milli Park alanlarında sürdürülebilir turizm gelişimi için gerekli düzenlemelerin yapılması hedeflenmiştir⁹⁵.

Planda hukuki ve kuramsal düzenlemeler olarak;

- Turizm Bakanlığı'nın sosyal, kültürel ve teknolojik değişikliklere hızla ayak uydurabilmesini sağlamak üzere Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevlerine İlişkin Kanun Tasarısı çalışmalarının tamamlanması,
- Seyahat acentelerini bir meslek disiplini içine almak ve özdenetim yapabilen bir yapıya kavuşturmak üzere, Türkiye Seyahat Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Yasasının günün koşullarına uygun hale getirilmesi,
- Uluslararası pazarda rekabet gücüne sahip bir yapı oluşturmak amacıyla, Turistik Otelciler ve Turizm İşletmecileri Birliği Kanunu çalışmalarının tamamlanması,
- Deniz turizmi ile ilgili faaliyetlerin eşgüdümü ve sağlıklı bir yapıya kavuşturulabilmesi için Deniz Turizmi Birliği Kanun Tasarısı çalışmalarının tamamlanması,
- Turist rehberliği mesleğine mensup olanların, mesleki etkinliklerini artırmak ve bir meslek disiplini altında örgütlenmelerini sağlamak üzere, Türkiye Turist

⁹⁵Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(2001-2005), s, 166-169, Web: <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan8.pdf> adresinden 20.09.2012' de alınmıştır.

Rehberleri Birliği ve Turist Rehber Odaları Kanunu Tasarısı çalışmalarının tamamlanması,

-Mahalli kaynakların daha verimli kullanılması, meslek üyeleri arasında işbirliği ve özdenetimin sağlanması amacıyla Pansiyon İşletmecileri ve Türkiye Pansiyon İşletmecileri Birliği Kanunu Tasarısı çalışmalarının tamamlanması,

-Yat Turizmi Yönetmeliğinin yeniden düzenlenmesi hedeflenmiştir.

Sekizinci plan dönem başında 11619 bin kişi olan gelen turist sayısı dönem sonunda 21125 bin kişiye ulaşmıştır. 2001 yılında 10066 milyon ABD doları olan turizm geliri 2005 yılında 18153 milyon ABD dolarına yükselmiştir⁹⁶. Planda diğer planlardan farklı olarak “Tanıtma” başlığında turizme yeni bir bölüm açılmıştır. Tanıtım bölümüyle amaç, yurtdışında Türkiye ’nin kültürel, tarihi zenginliklerinin dünya kamuoyuna anlatılması, böylelikle Türkiye ’nin yurtdışındaki imajının düzeltilmesi hedeflenmiştir.

3.1.10.Dokuzuncu Yedi Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, turizm sektörünün katma değer, istihdam, döviz geliri olarak Türkiye Ekonomisindeki önemi vurgulanmıştır. 2005 yılında gelen turist sayısı 21,1 milyona çıkarken, turizm geliri de 18,2 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Bu plan döneminde belirlenen ilkeler ve politikalar olarak;

-Turizm sektörünün ülkedeki refah ve gelişmişlik dengesizliklerini azaltıcı doğrultuda yönlendirilmesi, turizm potansiyeli olan ancak bugüne kadar yeterince ele alınmamış yörelerde turizm geliştirilerek ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması,

-Sektörle ilgili tüm yatırımların doğal, tarihsel ve sosyal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde olmasına azami özenin gösterilmesine,

⁹⁶Tüik verileri, Kültür Turizm Bakanlığı verileri(30.10.2012).

- Sektörde yeni kapasite yaratmanın yanı sıra, mevcut ürünün niteliğinin yükseltilmesine ağırlık verilecek, yeni aktörlerin, tanıtım, pazarlama, altyapı, turizm eğitimi ve çevre konularında görevleri ile kamunun turizm sektöründeki rolünün yeniden tanımlanması,
- Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri de dikkate alınarak, yeni potansiyel alanlar yaratmak amacıyla varış noktası yönetimine ağırlık verilerek golf, kış, dağ, termal, yat, kongre turizmi ve eko turizm ile ilgili yönlendirme faaliyetlerinin sürdürülmesi,
- Türkiye'nin fiyat, hizmet kalitesi ve jeotermal kaynaklar açısından rekabet üstünlüğü göz önüne alınarak sağlık hizmetleri turizminin desteklenmesi,
- Mevcut kapasiteleri, karlılık sağlayacak fiyat ve doluluk oranlarında dolduracak talep yaratılıncaya kadar turizm teşviklerinde pazarlama alanına, hava ulaştırmasına ve toplam kalite iyileştirmesine öncelik verilmesi,
- Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde, yerel yönetimlerin ve kullanıcıların turizmle ilgili kararlara ve kamu eliyle yapılacak fiziki altyapının finansmanına katılımının sağlanması,
- Turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak üzere Turizm Sektörü Ana Planı hazırlanması, turizm eğitimi ve kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak belgelendirme düzeninin getirilmesi hedeflenmiştir⁹⁷.

Dokuzuncu plan döneminde turizm geliri 2007 yılında 18487 milyon ABD doları iken 2011 yılında 23020 milyon ABD dolarına yükselmiştir. 2007 yılında gelen turist sayısı 23340 bin kişi iken 2011 yılında 31456 bin kişiye ulaşmıştır⁹⁸.

Planlı dönemle ilgili genel bir değerlendirme yapacak olursak;

⁹⁷Devlet Planlama Teşkilatı,*Dokuzuncu Yedi Yıllık Kalkınma Planı(2007-2013)*, , s,35-61;81-82,Web: <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan9> adresinden20.09.2012'de alınmıştır.

⁹⁸Tüik verileri, Kültür Turizm bakanlığı İstatistikleri(30.10.2012)

Birinci planda belirlenen hedefler ilk üç yılda genel olarak gerçekleşmiş olsa da öngörülen tedbirler zamanında alınamadığından gelen turist sayısına ulaşılsa da arz kapasitesi gerekli gerçekleşmeyi gösterememiştir.

İkinci plan döneminde de hedeflenen turist sayısına ulaşılmasa da, turizm geliri de beklentileri karşılamamıştır.

1973 yılında başlayan ekonomik durgunluk ve petrol bunalımı, dünyada olduğu gibi ülkemizde de turizm hareketlerini geriletmiş, bunun sonucu olarak da üçüncü plan döneminde de gelen turist sayısı ve turizm gelirleri istenen düzeye ulaşamamıştır. Dördüncü plan döneminde de turizmden istenen sonuç elde edilememiştir.

Beşinci plan döneminde bütün hedefler aşılmıştır. Daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz, bu dönemde çıkarılan kanunlar, yönetmelikler ve sosyal düzenlemeler sermayenin önündeki engelleri kaldırarak, anti demokratik uygulamalarla hedeflenen sayıların üzerinde gerçekleşmelere ulaşılmıştır. Beşinci plan döneminde turizm sektörü, özel kesim arazi tahsis, ilerdeki bölümde inceleyeceğimiz KKDP hibe tarzındaki teşvikler ve diğer teşvik tedbirleriyle desteklenmiş, yabancı sermayenin ise öz kaynak ve kredi olarak ülkeye girmesine izin verilmiştir. Ayrıca yabancı sermayeye yönelik özendirici faaliyetlerde bulunulmasıyla birlikte ülkemize gelen turistlerin giriş-çıkışlarındaki zorlaştıracı gümrük ve vize uygulamalarında formalitelerin asgariye indirilmesi de turizm gelirlerindeki önemli artışa neden olmuştur.

Altıncı plan döneminde dünyada yaşanan olaylar ve özellikle Ortadoğu'da meydana gelen olaylar ülkemiz turizmini de olumsuz etkilemiş, hedeflenen turist sayısı ve turizm gelirlerinde daha düşük gelişmelere ulaşılmıştır⁹⁹.

Yedinci plan döneminde de yaşanan olumsuz gelişmeler nedeniyle yabancı turist gelişlerinde ve turizm gelirlerinde istenen düzeye ulaşılamamıştır.

⁹⁹ İnan, B. ,(2009) . *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Turizmi ve Bir Turizm Modeli Önerisi*; T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Sy:119.

Sekizinci plan döneminde ise yatak kapasitesindeki hızlı artışa rağmen teknik altyapı konusundaki eksiklikler, doğal ve tarihi çevrenin tahribatı, turizm merkezlerindeki kentleşme baskısı, ülke turizmini etkileyen önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli olan beceri düzeyinin belirlenmesini sağlayan, belgelendirme sistemine geçilememesi kayıt dışı istihdamın artarak devamına neden olmuştur. Dolayısıyla turizmden elde edilen gelirlerin, belirli bir azınlığın elinde kalmasına etken olmakta, turizm gelirlerinin çoğaltan katsayısı etkisinden tüm çalışan kesimler yeterince pay alamamaktadır. Bu durumda turizm sektöründeki çarpık gelişmenin bir yönünü daha ortaya çıkarmaktadır.

3.2. Türkiye’de Uygulanan Bölgesel Gelişme Politikaları ve Turizm Teşvikleri

3.2.1. Bölgesel Gelişme Politikaları

Türkiye’nin ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan düzeyini geliştirmek için beş yıllık kalkınma planlarının uygulanmasıyla, 1960’dan itibaren, bölgesel gelişme ve bölgelerarası gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmaya yönelik politikalar önem kazanmıştır.

Ülkemizde bölgeler arasında büyük farklılıklar mevcuttur. Turizm sektöründe de yatırım teşvikleri ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere uygulamaları ile verilen teşviklere rağmen bölgesel dengesizliklerin azaltılmasında etkili olmadığı görülmüştür. Gelişmiş bölgelere doğru oluşan göç nedeniyle daha gelişmiş bölgelerinde en önemli sorunlarından biri de, bölgesel farklılıkların bulunması olmuştur. Planlı dönemle birlikte, bu konuda yapılan çalışmalarda bölgesel dengesizliklerin azalmadığı ve yakınsamanın olmadığı yönünde bulgular edinilmiştir.¹⁰⁰

Beş yıllık kalkınma planlarının yapılmaya başlamasıyla 1963’ten itibaren bölgesel gelişme ve bölgelerarası gelişmişlik düzeylerini azaltma için politikalar araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları gelir dağılımını bozmuş, doğudan batıya doğru göçe yol açmış ve gelişmiş bölgelerde kötü

(¹⁰⁰) Ayrıntılı bilgi için bkz : Arslan Yiğidim ve Ahmet Demir(2004), Sürdürülebilir Kalkınma ve Türkiye’de Bölgesel Yakınsama Analizi:1987-2000 Dönemi, İzmir İktisat Kongresi, DPT Yayınları

kentleşme düzeni ve asayiş sorunlarına yol açmıştır. Bu durum, gelişmiş illerde aşırı nüfus artışına sebep olurken, göç veren illerde de çalışabilir işgücünün azalmasıyla mevcut yatırımların yer aldığı sektörlerde çalışacak işgücünün kalmamasına ve göç edilen illerde de nüfus artışından dolayı altyapı, eğitim, sağlık, ulaşım gibi hizmetlerde kalite düşmekte bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farkları sadece geri kalmış bölgeleri değil gelişmiş bölgeleri de etkilemektedir.

Türkiye’de bölgesel kalkınma politikalarının en önemli hedefi, bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmaktır. Bu çerçevede 28 Şubat 1963 tarih ve 202 sayılı Kanun gereği 1968 yılında başta doğu ve güneydoğu bölgelerindeki iller olmak üzere, ülkenin sosyo ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından geri kalmış bazı yöreleri Kalkınmada Öncelikli Yöre (KÖY) olarak adlandırılmıştır¹⁰¹ .Gelişmiş bölgelerin içindeki göreceli geri kalmış illerin gelişmiş bir ilin bünyesindeki ilçelerinde olacağı görüşünden dolayı, KÖY ’lerin her yıl tespit edilerek, kalkınma planının yıllık program kararnamelele ile ilan edilmesi öngörülmüştür. KÖY kapsamındaki iller YPK (Yüksek Planlama Kurulu) tarafından belirlenmektedir. İlk kez 1968 yılı Program Kararnamesinde 22 il KÖY olarak ilan edilmiştir.¹⁰²

1981 yılına kadar KÖY olan iller bir bütün olarak incelenmiş, teşvik tedbirleri bakımından ayrıcalık olmamıştır. Ancak bu illerin aynı gelişmişlik düzeyi göstermediğinden 1981 yılından itibaren daha az gelişmiş olan illere teşvik tedbirleri açısından daha fazla önem verilmesi hedeflenmiştir. Daha sonraki yıllarda Birinci derecede KÖY olmak üzere iki ayrı grup ele alınmıştır.¹⁰³

¹⁰¹İldıran, M., (2004), *Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri*, Nobel Yayıncılık, 1. Baskı,Ankara Sy:190 ;

Elmas , G., (2001). *Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler*, Nobel Yayıncılık ,Ankara Sy:110

¹⁰²Ergüden, C., (2004). *Avrupa Birliği bölgesel Politikaları*, Asil Yayınları ,Birinci Baskı. Sy: 126

¹⁰³ Devlet Planlama Teşkilatı, (2000). *Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu*, Ankara, Sy:52

Çizelge 3.1. KÖY Kapsamındaki İllerin Yıllar İtibariyle Değişimi

YILLAR	İLLER
1968	Adıyaman, Ağrı, Artvin, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, Gümüşhane, Hakkari, Kars, Malatya, Kahramanmaraş, Mardin, Muş, Siirt, Sivas, Tunceli, Şanlıurfa, Van
1969	Eklenen İller: Edirne
1972	Eklenen İller: Afyon, Burdur, Çankırı, Çorum, Giresun, Kastamonu, Niğde, Ordu, Sinop, Yozgat
1973	Eklenen İller: Bilecik, Bolu, Çanakkale, Denizli, Kırşehir, Tokat, Uşak, Çıkarılan İller: Edirne, Elazığ, Gaziantep, ve Malatya
1977	Eklenen İller: Kırklareli
1978	Eklenen İller: Antep, Malatya, Elazığ
1979	Eklenen İller: Nevşehir
1980	Çıkarılan İller: Denizli
1981	I. Derecede Öncelikli İller: Adıyaman, Ağrı, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkari, Kars, K. Maraş, Mardin, Muş II. Derece Öncelikli İller: Siirt, Sivas, Tunceli, Şanlıurfa, Van, Çankırı, Çorum, Kastamonu, Sinop, Yozgat
1984	Eklenen İller: Amasya, Artvin, Tokat
1990	Eklenen İller: Batman, Bayburt, Şırnak, Zonguldak (Merkez ve Çaycuma İlçeleri)
1992	Eklenen İller: Ardahan, Bartın, Iğdır
1994	Eklenen İller: Karabük
1995	Eklenen İller: Kastamonu, Sinop, Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada İlçeleri)
1996	Eklenen İller: Kilis
1997	Aksaray, Giresun, Karaman, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Ordu, Osmaniye, Rize, Samsun, ve Trabzon, Adıyaman, Afyon, Ağrı, Aksaray, Amasya, Ardahan, Artvin, Bartın, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Düzce, Elazığ

Kaynak: www.dpt.gov.tr. Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2002: 51-60 ve Yıllık Mevzuatlar

Çizelge 3.1' den de görülebileceği gibi 1968 yılında 22 il KÖY kapsamında iken, 2006 yılında bu sayı 49'a çıkmıştır. Otuz yedi yıllık dönemde, KÖY kapsamında sadece 6 il çıkartılmıştır. Bunların da KÖY uygulamalarının olumlu sonuçlarından dolayı kapsam dışına çıktıkları tartışmalıdır. Gaziantep, Bilecik, Kahramanmaraş, Denizli, Çorum ve Malatya illeri teşviklerin yanında pazar büyüklüğü, işlenecek hammadde varlığı daha iyi ulaşım fırsatlarının verdiği imkanlar ve bölgesel kurumsal altyapı nedeniyle gelişmiş bölgeye geçmişlerdir. 2009 yılındaki Yatırım Teşvik uygulamalarında III. Ve IV. Bölge olarak il sayısı 57'ye çıkmıştır. 19.06.2012 tarihinde yayınlanan son yatırım teşvik uygulamalarında bölgeler 4'ten 6'ya çıkarılmış, altı bölgenin 4., 5. Ve 6. Bölgelerindeki il sayısı da 48 olarak belirlenmiştir.

Göstergeler KÖY niteliğindeki il sayısındaki artış KÖY uygulamalarıyla verilen teşviklerin bölgesel gelişmeye ve kalkınmaya yeteri düzeyde etkisi olmadığı

sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Aslında turizm, bir bölgesel gelişme aracıdır. Ekonomik büyümeye katkısı ve emek yoğun bir sektör olarak turizm politikası, bölgesel gelişme ve bölgenin mirası, geliştirilmesi için önem arz etmektedir. Turizmin gelişmesi kırsal alanlarda çok sayıda mal ve hizmet sağlayıcı için fırsatlar yaratmakta ve yeni iş imkanları sağlamaktadır. Özellikle geri kalmış, yada sanayi yatırımları için uygun olmayan bölgelerde tarihi ve doğal değerler kullanılarak turizm bölgesel gelişmelere destek sağlamakta ve bölgenin refah düzeyini artırmaktadır. Turizm altyapı ve üstyapı yatırımlarını getirmesiyle birçok yan sektörde de gelir artırıcı fonksiyonlar sağlayarak bölgesel gelişmeye katkı sağlayabilmektedir.

3.2.2. Turizm Teşviklerinin Tarihçesi

Türkiye’de turizm ekonomisinin gelişmesi, planlı dönem öncesi (1923-1963) ve 1963’ten günümüze planlı dönem olmak üzere iki aşamada ele alınabilir. Planlı dönem öncesinde son derece sınırlı olan turizm sektörü gelişmesi, yerli ve yabancı yatırımcılar için vergi indirimleri ve teşvik unsurlarını kapsayan “Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunun” 22 Mayıs 1953’te yürürlüğe girmesiyle ivme kazanmıştır.

Turizm sektöründeki gelişme planlı dönemde ortaya çıkmış, planlı dönem 1963-1983 yıllarında, devletin turizm gelişimindeki şartları oluşturduğu “ öncü- örnek” tesislerle öncü olduğu birinci dönem ve 1983’ten bugüne süren “liberalizasyon dönemi” olarak iki dönemde gerçekleşmiştir. Bir sonraki bölümde detaylı incelenecek olan planlı dönemde turizm politikasının temel hedefi, turizm gelirleriyle ödemeler dengesine katkıda bulunmak; döviz gelirlerini artırmak; yeni iş alanları yaratmak ve Türk vatandaşlarına tatil imkanları sağlamaktır. Bu hedeflere ulaşmak için organizasyonlar, yasal ve finansal düzenlemeler, özel projeler olmak üzere birçok araç kullanılmıştır. Turizm Bakanlığı bu dönemin en önemli organizasyonel kuruluşudur. Ayrıca yatırımlara kredi desteği ile birlikte proje ve teknik destek sağlamak üzere 1955 yılında kurulan Turizm Bankası, önemli bir araç olmuştur. Bunun yanında Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB) kurulmuş ve devreye girmiştir.

Tüm dünyada turizm sektörünün gelişmesi 1980' li yıllarda ivme kazanmış, Türkiye' de uygulamaya koyduğu teşviklerle ciddi bir gelişme göstermiştir. 1980' li yıllarla birlikte ABD' de Reagan'ın ve İngiltere'de Thatcher' in yönetime gelmeleriyle, iktisat ve sosyal politikalar bağlamında; korumacı politikalara, devlet girişimciliği ve müdahalesine son verilmiş, mal- hizmet-sermaye hareketlerinin önündeki tüm engeller kaldırılmıştır. Dünyadaki bu uygulamalar Türkiye' yi de etkilemiş, 24 Ocak Ekonomik İstikrar Tedbirleri ve 12 Eylül darbesi ile yeni liberal döneme ayak uydurulmuştur. Bu çerçevede 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı “Turizm Teşvik Kanunu” ile yatırımlar, öncelikli turizm gelişme alanlarına yönlendirilmiştir. Turizm Bakanlığı, devlet arazilerinin tahsisi işlemlerini bu dönemde kolaylaştırmıştır. Fiyat belirleme kamu denetiminden çıkarak yeni bir teşvik sistemini ortaya koymuştur. Teşvik Belgesi almak için öncelikle Turizm Bakanlığı'ndan yatırım belgesi alınması gereği bu dönemde ortaya çıkmıştır .1985-1991 yılları, Kaynak Kullanımı Destekleme Priminden destekli belgelerin nakit desteği içerdiğinden toplam yatırım tutarının en fazla olduğu yıllardır. 12.05.1988 tarih ve 88/12944 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile T. C. Merkez Bankası nezdinde “Kaynak Kullanımı destekleme fonu kurulmuştur. Kredi maliyetlerinin düşürülmesi sonucunda , kalkınma planı ve yıllık programlarda öngörülen hedeflere ulaşarak yatırımların yönlendirilmesi amaçlanmıştır. T. Kalkınma Bankası A.Ş. 26.08.1989 tarihine kadar sadece turizm sektörü ile ilgili kaynak kullanımı destekleme primi incelemelerini yapıp ödenmek üzere T.C Merkez Bankası'na göndermekte iken; 09.08.1989 tarih ve 89/14410 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “yatırımlar (teşvik belgesine bağlanmamış yatırımlar dahil) için Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu'ndan yapılacak ödemelerin oranları ile bu ödemelere ilişkin esas ve şartlar yıllık program kararnameleri çerçevesinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın yayınlayacağı tebliğlerle düzenlenir ve uygulama T. Kalkınma Bankası A.Ş. tarafından yürütülür” şeklinde hüküm getirilmiş; bu suretle inceleme ve doğrudan prim ödeme yetkisi banka sorumluluğuna verilmiş ve kullandırılan tüm kredilerin prime ilişkin dosyaları bankaya devredilmiştir. Bu çerçevede, T. Kalkınma Bankası A.Ş. 1990 yılında 760 turizm firmasına 368 milyar TL, 1991 yılında da 587,2 milyar TL kaynak kullanımı destekleme primi ödemesi yapmıştır¹⁰⁴.

¹⁰⁴ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş , 1990 Yılı Yıllık Rapor, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., sy:97

Ancak 05.02.1991 tarih, 91/1468 sayılı ve 06.04.1991 tarih 91/1737 sayılı kararnamelerle kaynak kullanımı destekleme fonu kredileri uygulaması başlatılmıştır. Buna rağmen KKDP ödemelerine, tamamlama vizesi aranmaksızın devam edileceği hükmü getirilince yürürlüğe konulan teşvik kararlarında KKDP ihtiva eden teşvik belgelerine 31.12.1996 tarihine kadar kaynak kullanımı destekleme primi ödeneceği hükme bağlanmıştır. 1996 yılından sonra yapılan harcamalara prim ödemesi yapılmayacak olmasına rağmen henüz tamamlanmayan önceki yıllara ilişkin prim ödemeleri 1998 yılında da devam etmiştir. Böylelikle 1992 yılında 645,2 milyar TL turizm firmalarına KKDP ödemesi yapılmıştır¹⁰⁵. Takip eden yıllarda sırasıyla 1993 yılında 654 turizm firmasına 883,8 milyar TL¹⁰⁶, 1994 yılında 474 turizm firmasına 582,5 milyar TL¹⁰⁷, 1995 yılında da 284 turizm firmasına 717,6 milyar TL KKDP ödemesi yapılmıştır¹⁰⁸. Hibe şeklinde olan yatırım teşvik uygulaması ile Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. tarafından, 1986-1990 döneminde 87272 yeni turizm işletme belgeli yatak kapasitesine 317.994 turizm yatırım belgesine sahip yatak kapasitesine, 1991-1995 yılları arasında da 134470 turizm işletme belgeli yatak kapasitesine KKDP ödemeleri yapılmıştır¹⁰⁹. Ayrıca Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. vasıtasıyla, 1986-1990 yılları arasında 102.872 yatak kapasitesine kredi tahsisi yapılmış olup, 1991-1995 yılları arasında ise 46.013 yatak kapasitesine kredi tahsisi sağlanmıştır¹¹⁰. Bankanın Kaynak kullanımı uygulamasında gerek mevzuattan ve gerekse Bankanın yapısı, çalışma sistemi ve bazı ilgili personelin kötü niyetinden kaynaklanan sağlıklı uyulama örneklerinin mevcut olduğu; bazı yatırımcılara usulsüz ve haksız ödemelerin yapıldığı yapılan teftişlerle ortaya konmuştur. Usulsüz işlemlerle ilgili olarak temas edilen firmaların ortaklarının aynı olduğu veya bazılarında paravan ortakların mevcut olduğu, şirketlerin genellikle aynı veya yaklaşık tarihlerde kurulduğu, yatırım yerlerinin aynı vilayet olduğu, firmaların veya ortakların birbirlerine karşı yüksek tutarda sahte fatura kestikleri ve bu faturaların bankaca işleme konulduğu tespit edilmiştir¹¹¹. Dolayısıyla yanlış alınan teşvik kararları uygulamada büyük

¹⁰⁵ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. 1991 Yılı Yıllık Rapor, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., sy:96

¹⁰⁶ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., 1992 Yılı Yıllık Rapor, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., sy:10

¹⁰⁷ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., 1993 Yılı Yıllık Rapor, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., sy:72

¹⁰⁸ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., 1995 Yılı Yıllık Rapor, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., sy:B49

¹⁰⁹ Yamanoglu, Kemal Buğra, (2010). Turizm Sektör Raporu, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Ankara, Sy:30,

¹¹⁰ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Yönetici Sunumu, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Kasım 2011

¹¹¹ Türkiye Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. 1990 Yılı Raporu, sy:103

yolsuzluklara neden olarak kamu kaynaklarının ve vergi gelirlerinin yanlış kesimlere ve yanlış işlere aktarılmasına yol açmıştır. Kaynaklar etkin kullanılsaydı ve doğru teşvik kararları yaratılsaydı yukarda belirttiğimiz turizm yatak kapasitesi çok daha yüksek rakamlara ulaşacaktı.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, 1991-1994 yılları arasındaki Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Kaynaklı ve Fon Kaynaklı Kredi destekleriyle bu yıllarda da toplam yatırım tutarları çok yüksek olmuş, dolayısıyla toplam yatak kapasitesinde ciddi artışlar olmuştur. 1982 -2005 yılları Turizm Teşvik Yasası ile turizm alan ve merkezleri ilan edilerek imar planı yapma ve onama yetkisi ile turizm amaçlı planlanan kamu arazilerinin 49 yıl süreliğine turizm yatırımcılarına kiralanarak 1983-1997 yılları arasında 18 tahsis listesi yayınlanarak 297 yatırımcıya, 139 turizm gelişme alanında ve merkezinde toplam 95.178 yatak kapasiteli turistik tesis yapım izni verilmiştir.¹¹² 1980-1990 dönemi Turizm sektörünün en hızlı geliştiği dönemdir. Bu yıllarda yatak arzı 56.000' den 173.000'e, yabancı gelen turist sayısı 1,2 milyondan 5,3 milyona ulaşmıştır. 1990-1997 yılları arasında iç turizm önem kazanmış, ciddi bir pazar olarak ortaya çıkmıştır.

1998 sonrası devlet desteğinin turizm sektöründe azaldığı ve çevre ile ilgili duyarlılığın arttığını görülmektedir. 2011 yılı Turizm rakamları bir önceki yıla göre turist sayısı 2,8 milyon artışla 31,456 milyona çıkarken, elde edilen gelir 20,8 milyar dolardan 23,02 milyar dolara yükselmiştir¹¹³. Gelen turist sayısında yüzde 9,5 artışa karşılık gelirlerde yüzde 10,6 büyüme gerçekleşmiştir. 2000 yılında dünyada 16. Sırada yer alan Türkiye 2010 yılında 10. sıraya yükselmiştir. Yani turizm de planlı dönemde, teşvik tedbirlerinin de etkisiyle büyük bir atılım gerçekleşmiştir. Yatırımları teşvik tedbirleri, ödemeler dengesi krizlerini de önleyici etkisi bulunan turizm döviz gelirlerinin artmasında büyük katkı sağlamıştır. Ancak 2008 krizi ve sonrasında cari açığın döviz kazandırıcı işlemlere (ihracat +turizm gelirleri) oranı hızla arttı ve %30'un üstüne çıkmıştır.¹¹⁴

¹¹² T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *2007 Turizm Özel İhtisas Komisyon Raporu* , Ankara. s-7.

¹¹³ Tük verileri, Kültür Turizm Bakanlığı İstatistikleri

¹¹⁴ Durmuş, (2011) a.g.e, ; 3. Baskı. sy.319.

3.2.3. Turizm Sektörüne Sağlanan Devlet Yardımları ile 16.07.2009 ve 19.06.2012 “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararların” incelenmesi

Türkiye’de 1970-1982 yılları boyunca devlet desteğinin ön planda olduğu ve bu şekilde yönlendirilen sektör 1982’den itibaren , özel önem taşıyan sektör olarak değerlendirilmiştir. 1986-1989 yılları arasında turizm sektörü yatırımcıları “Turizm Teşvik Yasası ’nın, “Yatırımların, Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Teşvik edilmesine İlişkin Karar ’ın, “Yabancı Sermaye Yasası ’nın, 32 sayılı “Türk Parasının Kıymetini Koruma Kararı” nın ve ”Kurumlar Vergisi ile Katma Değer Vergisi ’ne ilişkin yasaların ortaya koyduğu teşviklerden yararlanmıştır. Önündeki fırsatları çok iyi değerlendiren turizm yatırımcılarına yönelik arazi tahsisi ile birlikte tesislerin sınıflandırılması ve belgelendirilmesi sonucunda, niteliklerinin artması ve denetlenmesi sağlanarak, konaklama tesislerinin su ve elektrik giderlerinde indirimli tarifeleri kapsayan teşvikler uygulanmıştır. 2009 ve 2012 teşvik kararnameleri ile de yatırım unsurları ve teşvik unsurları genişletilmiştir. Bu kararnamelerin etkileriyle, aşağıdaki bölümlerde sözü geçen uygulamalar yatırım ve teşvik unsurları olarak detaylı incelenmiştir. Böylelikle 1980 yılında 400 milyon dolar olan turizm gelirlerinde 57 kat artışla 2011 yılında 23 milyar dolara erişmiş, 1980 yılında 1,2 milyon olan turist sayısı 26,5 kat artışla 2011 yılında 31,5 milyon turiste ulaşmıştır.¹¹⁵

Teşvik sisteminin bölgesel gelişmeye yönelik yatırımlara ilişkin Fon Kaynaklı kredi uygulaması 2001 yılında başlamıştır. 23.01.2001 tarih ve 24296 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Yarım Kalmış, İşletme Sermayesi Yetersizliği Nedeniyle İşletmeye Geçememiş veya kısmen İşletmeye Geçmiş Yatırımların Ekonomiye Kazandırılmasına Dair 22.11.2000 tarihli ve 2000/1821 Sayılı Kararın Uygulanmasına İlişkin 2001/1 Sayılı Tebliğ” ile Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Bayburt, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkari, Hatay, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Ordu, Siirt, Sivas, Şanlıurfa, Şırnak, Tunceli, Van ve Yozgat illerinde yarım kalmış, işletme sermayesi yetersizliği nedeniyle işletmeye geçememiş veya kısmen işletmeye geçmiş konaklama tesisleri için imkanlar sağlanmıştır.17.06.2009 ve 19.06.2012 yılındaki teşvik

¹¹⁵ TTYD, *Türkiye Turizmi ile ilgili seçilmiş veriler*, Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği, 2011 sy.2.

kararnameleriyle 3. Ve 4. Bölgelerde il sayısı 57' ye çıkmıştır. 19.06.2012 tarihinde yayınlanan son yatırımlarla ilgili devlet yardımları kararında bölgeler 4' den 6' ya çıkarılmış, 4,5 ve 6. Bölgelerde il sayısı da 48 olarak belirlenmiştir.(bir sonraki bölümde Yakınsama Analizi uygulamasıyla turizm teşviklerinin bölgesel gelişme ve kalkınmaya etkisinin olup olmadığı analiz edilmiştir.)

19.06.2012 yılında getirilen Teşvik sisteminin 16.07.2009 yılındaki teşvik sisteminden farklılıkları:

16.07.2009 tarihli 27290 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren teşvik sisteminde genel teşvik uygulamaları, bölgesel teşvik uygulamaları, büyük ölçekli yatırımlar uygulanan yatırım unsurlarıdır. Çizelge 3.2' de görüldüğü gibi 2012 tarihli 28329 sayılı teşvik kararnamesinde bunlara stratejik yatırımlar ilave edilmiştir. Buradaki karşılaştırma ile iki kararname arasındaki farklılıkları vurgulamak ve sonraki bölümde yapılacak yakınsama analizinin sonuçlarının 2009 kararnamesinin bölgesel gelişme ve kalkınma açısından analizi amaçlanmıştır. 2012 kararnamesinin verileri olgunlaşmadığından ve ortaya çıkmadığından son kararnamenin uygulama sonuçlarına ilişkin yakınsama analizi başka bir çalışmada yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak analiz öncesinde, iki kararnamenin kıyaslanması da bu konuda bazı ipuçları verebilir.

3.2.3.1. Teşviklerin Uygulandığı Yatırım Unsurları

Çizelge 3. 2. Teşvik Sisteminin Uygulandığı Yatırım Unsurları

2009 Yılı Teşvik sistemi	Yeni Teşvik Sistemi
-Genel Teşvik uygulamaları -Bölgesel Teşvik uygulamaları Büyük ölçekli yatırımlar	-Genel Teşvik uygulamaları -Bölgesel teşvik uygulamaları -Büyük ölçekli yatırımlar -Stratejik yatırımlar

Kaynak:17.07.2009 ve 19.06.2012 Resmi Gazetede Yayınlanan Yatırımlarda Devlet yardımları Kararı

Mevcut teşvik sistemindeki uygulamalara ek olarak, ithalat bağımlılığı yüksek ara mallar ve ürünlerin yerli üretimine yönelik olan yatırımlar olarak tanımlanan stratejik yatırımlar, ayrı bir grupta değerlendirilmiştir(bknz: Çizelge 3.2)

3.2.3.2. Genel Teşvik Uygulamaları

Bölgesel, büyük ölçekli ve stratejik yatırımlar ile kararname ekindeki teşvik edilmeyecek yatırım konuları hariç olmak üzere, yatırım destek unsurlarından yararlanabilecek yatırımların asgari sabit yatırım tutarının; 1. ci ve 2.ci bölgelerde 1 milyon Türk Lirası, 3. cü, 4.cü, 5.ci ve 6. cı bölgelerde ise beş yüz bin Türk Lirası olması gerekmektedir. Turizm yatırımlarının genel teşvik unsurlarından yararlanabilmesi için, turizm yatırım/işletme belgeli oteller, butik oteller, tatil köyleri, özel konaklama tesisleri ve dağ/yayla evleri yatırımları olması gerekmektedir.

Çizelge 3.3. Genel Teşvik Uygulamaları

2009 Yılı Teşvik sistemi	Yeni Teşvik sistemi
-KDV İstisnası -Gümrük Vergisi Muafiyeti	-KDV İstisnası -Gümrük Vergisi Muafiyeti
KDV İstisnası ve gümrük vergisi muafiyeti yönünden bir değişiklik öngörülmemiştir	

Kaynak: 17.07.2009 ve 19.06.2012 Resmi Gazetede Yayınlanan Yatırımlarda Devlet yardımları kararı

Bu tür yatırımlar gümrük vergisi muafiyeti, KDV istisnası, gelir vergisi stopajı desteği (altıncı bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için), sigorta primi işveren desteği destek unsurlarından yararlandırılmaktadır.

3.2.3.3. Bölgesel Teşvik Uygulamaları ve Büyük Ölçekli Yatırımlar

Bölgesel teşvik uygulamalarını incelediğimiz turizm yatırımlarında 1, 2, 3, 4 ve 5. ci bölgelerde 3 yıldız ve üzeri oteller, 6. cı bölgede ise 500.000 TL nin üzerindeki yatırımlar destek unsurlarından faydalanabilmektedir. Belirtilen koşulları yerine getiren yatırımcılar gümrük vergisi muafiyeti, KDV istisnası, vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsisi, faiz desteği (3., 4., 5. ve 6. Bölgelerdeki yatırımlar için) destek unsurlarından yararlandırılmaktadır. Büyük ölçekli yatırımlar Faiz desteğinden yararlanmaktadır. Stratejik yatırımlar ise kriterleri sağladığı takdirde bölge farkı gözetilmeksizin yukardaki belirtilen destek unsurlarından faydalanabilmektedir.

Çizelge 3.4. Bölgesel Teşvik Uygulamaları

2009 Yılı Teşvik sistemi	Yeni Teşvik Sistemi
Türkiye Sosyal Ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre 4 bölgeye ayrılmış olup 2. Bölgede yer alan Çanakkale ili sınırlarında bulunan Gökçeada ile Bozcaada 4. Bölgede sayılmıştır.	Sosyal Ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre bölge sayısı 6'ya çıkarılmış ve destek unsurlarından yararlanma oranları buna göre güncellenmiştir.

Kaynak:17.07.2009 ve 19.06.2012 Resmi Gazetede Yayınlanan Yatırımlarda Devlet yardımları Kararı

Mevcut teşvik sistemindeki bölge ayrımı, Kalkınma Bakanlığı'nın 2003 yılında gerçekleştirdiği İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına dayanmakta iken, gelen eleştiriler nedeniyle 2011 yılında gerçekleştirilen yeni çalışma doğrultusunda, bölgelerde yer alan iller ve bölge sayısının bu yeni çalışmaya göre yeniden sınıflandırılmıştır. Bölge sayısının 6'ya çıkarılması bir çok ilin daha avantajlı bölgelere kaydırılması ile sonuçlanmışken 6 ilin (Antalya, Muğla, Kayseri, Konya, Trabzon ile önceki sınıflamada ayrıca değerlendirilen Bozcaada ve Gökçeada) önceki sınıflamaya göre daha üst (daha az avantajlı) bölgelere kaydırıldığı görülmektedir. Daha alt (daha avantajlı) bölgelere kaydırılan il sayısı ise toplamda 52 olmakla birlikte, bölge değişikliğinin özellikle 3. ve 4. Bölgelerden 5. ve 6. Bölgelere doğru yapılmıştır. Üst bölgelerde yapılan değişiklikler, genellikle bir alt bölgeye doğru olmakla birlikte, dikkat çeken iki değişiklik Bilecik İlinin 1'den 3'e ile Düzce İli 1'den 4'e olarak değiştirilmiştir. Ekonomik faaliyetlerin büyük kısmını içinde barındıran İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Kocaeli, Eskişehir, Adana'nın içinde bulunduğu 24 il aynı bölgede yer almıştır.

3.2.4. Destek Unsurları

3.2.4.1. KDV İstisnası ve İadesi

KDV, harcama üzerinden alınan vergilerin başında gelmektedir. Harcama üzerinden alınan vergiler ürünü ya da hizmeti son kullanan tarafça ödenmesi gereken bir vergi niteliği taşır. Ancak bu durum, son kullanıcının satış esnasında tanımlanması sorununu doğurmaktadır. Katma değer vergisin de bu sorun, sadece yaratılan katma değer vergilendirilmesi yoluyla aşılmıştır. Son kullanıcı olmayan alıcılar, ödemiş oldukları KDV' yi toplamış oldukları KDV'den indirebilmekte,

indirim yoluyla giderilmeyen KDV ise Maliye Bakanlığı'nca iade edilebilmektedir. Son kullanıcılar ise vergi yükünü taşımaktadır¹¹⁶.

KDV ye ilişkin düzenlemeler 25.10.1984 tarihli ve 3065 tarihli ve 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu gereğince yapılmaktadır. Teşvik belgesine haiz yatırımcılara teşvik belgesi kapsamında yapılacak makine ve teçhizat ithal ve yerli teslimleri KDV'den istisna edilebilir. Aynı hüküm, teşvik belgesinin veya teşvik belgesi kapsamı makine ve teçhizatın devir işlemleri ile makine ve teçhizat listelerinde set, ünite, takım, vb. olarak belirtilen malların kısmi teslimlerinde de uygulanmaktadır¹¹⁷. Keza sabit yatırım tutarı beş yüz milyon Türk Lirasının üzerindeki stratejik yatırımlar kapsamında yapılacak bina- inşaat harcamaları KDV iadesinden yararlandırılır.

3.2.4.2. Gümrük Vergisi Muafiyeti

Gümrük vergisi dış ticaret yapan iki veya daha fazla ülke arasında mal ve hizmetlerin ülkeye girişlerinde, o ülke ekonomisinin aldığı paradır. Ülkemizin uyguladığı gümrük vergisi oranları, Ekonomi Bakanlığı'nca yayınlanan İthalat Rejimi Kararı ile belirlenmektedir. Yatırım teşvik belgesi kapsamında yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat , İthalat Rejim Kararında belirtilen gümrük vergisinden muaf olarak temin edilmektedir. Dolayısıyla yatırım teşvik belgesi kapsamında gümrük vergisi muafiyeti uygulanabilmesi için, belge kapsamında temin edilecek yatırım mallarının 'makine teçhizat' niteliği taşıması gerekmektedir¹¹⁸.

Teşvik belgesi kapsamındaki yatırım malı makine ve teçhizatın ithali, otomobil ve hafif ticari araç yatırımlarında yatırım dönemi içerisinde kalmak kaydıyla monte edilmemiş haldeki (CKD) aksam ve parçaların ithali, gem, ve elli metrenin altındaki

¹¹⁶ Ekonomi Bakanlığı , (Nisan 2013). *Yatırım Teşvik Belgesi Kapsamında Devlet Destekleri* Ekonomi Bakanlığı Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü, . Sy:2.

¹¹⁷“ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2012). *Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı Kapsamında Sağlanan Teşvikler*”,T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı,

¹¹⁸Ekonmi Bakanlığı,(Nisan 2013), *Yatırım Teşvik Belgesi Kapsamında Devlet Destekleri* Ekonomi Bakanlığı TUGM, Sy:8-10

yat inşa yatırımlarında tekne kabuğu ithali yürürlükteki İthalat Rejimi Kararı gereğince ödenmesi gereken gümrük vergisinden muaftır.¹¹⁹

3.2.4.3. Vergi İndirimi

3.2.4.3.1. Yatırıma Katkı Oranı (Bölgesel Teşvik Uygulamaları İçin)

Mevcut sistemde olduğu üzere, yeni sistemde de yatırımlarını belirli bir sürede (31.12.2013 öncesinde) başlatan yatırımcıların daha yüksek katkı oranlarından faydalanması sağlanacaktır. Yatırıma katkı oranı, önceki yatırım indirimi uygulamalarını aksine, yatırımcıların tüm kazançları yerine sadece teşvik belgesine konu yatırımlar dolayısıyla elde ettikleri kazançlara uygulanacaktır. İndirimli vergi oranları yatırımcıların teşvik belgesine bağlanmış olan yatırımlarından elde edecekleri kazançta uygulanacaktır. Yatırıma katkı tutarı, yatırımların indirimli kurumlar vergisi uygulanmak suretiyle tahsilinden vaz geçilen vergi yoluyla devletçe karşılanan kısımdır. Yatırıma katkı oranı ise yatırıma katkı tutarının yapılan toplam yatırıma bölünmesi suretiyle bulunacak orandır. Ancak yeni sistemde bu avantajın mevcut sisteme göre daha düşük artışlarla sağlandığı görülmektedir. Yeni sistemde süreye bağlı olmayan genel katkı oranları korunmuş ancak belirlenen süreden önce başlatılan yatırımlar için sağlanan avantaj oransal olarak azalmıştır. Yani mevcut sistemde 31.12.2010 veya 31.12.2011 öncesi başlanan yatırımlar için sağlanan katkı oranları ile kıyaslandığında, yeni sistemde 31.12.2013 öncesi başlayan yatırımlar için sağlanan katkı oranı farkları düşük kalmıştır. Bu durum, genel yatırıma katkı oranları yönünden süreye bağlı olmayan yatırımlar için, yukarıda bölgesel harita kısmında açıklanan 24 ildeki katkı oranlarının aynı kalması, 6 ilin katkı oranlarının azalması ve geriye kalan 52 ilin katkı oranlarının artmasını sağlamıştır

¹¹⁹ Detaylı Bilgi İçin Bknz. 19.06.2012 tarihli Resmi Gazete “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar”

Çizelge 3.5. Yatırıma Katkı Oranı

2009 Yılı Teşvik Sistemi				Yeni Teşvik Sistemi		
Bölgeler	Genel Oran	31.12.2010 Öncesi Başlanan Yatırımlar	31.12.2012 Öncesi Başlanan Yatırımlar	Bölgeler	31.12.2013 Sonrası Başlanan Yatırımlar	31.12.2013 Öncesi Başlanan Yatırımlar
1	%10	%20	%15	1	%10	%15
2	%15	%30	%25	2	%15	%20
3	%20	%40	%35	3	%20	%25
4	%25	%60	%55	4	%25	%30
				5	%30	%40
				6	%35	%50

Kaynak:17.07.2009 ,2011/1 Tebliği ve 19.06.2012 Resmi Gazetede Yayınlanan Yatırımlarda Devlet yardımları Kararı

3.2.4.3.2. Yatırıma Katkı Oranı (Büyük Ölçekli Yatırımlar İçin)

Büyük ölçekli yatırımlar, hem mevcut hem de yeni teşvik sisteminde yatırıma katkı desteğinden daha avantajlı oranlarda yararlanmaktadırlar. Ancak hem süreye bağlı olmayan genel katkı oranları, hem de 31.12.2013 öncesinde başlanan yatırımlarda sağlanan avantajlı oranlar, mevcut sisteme kıyasla düşük kalmıştır. Bu durum yeni bölgesel haritada daha avantajlı bölgelere geçirilen birkaç il dışında büyük ölçekli yatırımlara sağlanan yatırıma katkı oranının azalması sonucunu doğurmaktadır. Fark 1. 2. ve 3. bölgelerde çok yüksek olmamakla birlikte, 4. 5. ve 6. bölgelerde %30'a kadar daha düşük oranlarda katkı sağlanacağı görülmektedir. Aşağıdaki Çizelge 3.6' da büyük ölçekli yatırımlardaki durum net olarak görülebilmektedir.

Çizelge 3.6. Yatırıma Katkı Tutarı

2009 Yılı Teşvik Sistemi				Yeni Teşvik Sistemi		
Bölgeler	Genel Oran	31.12.2010 Öncesi Başlanan Yatırımlar	31.12.2012 Öncesi Başlanan Yatırımlar	Bölgeler	31.12.2013 Sonrası Başlanan Yatırımlar	31.12.2013 Öncesi Başlanan Yatırımlar
1	%25	%30	%25	1	%20	%25
2	%30	%40	%35	2	%25	%30
3	%40	%50	%45	3	%30	%35
4	%45	%70	%65	4	%35	%40
				5	%40	%50
				6	%45	%60

Kaynak:17.07.2009 ,2011/1 Tebliği ve 19.06.2012 Resmi Gazetede Yayınlanan Yatırımlarda Devlet yardımları Kararı

3.2.4.3.3. Vergi İndirim Oranı (Bölgesel ve Büyük Ölçekli Yatırımlar İçin)

Vergi indirimi destek unsuru ihtiva eden bir yatırım, teşvik belgesi kapsamında yatırım yapmakta olan bir yatırımcı, yatırım yapmakta olduğu bölgeye göre değişen oranlarda gelir veya kurumlar vergisini, indirimli olarak ödeyebilmekte ve bu indirimden yine bölgeye göre değişen oranlardaki yatırıma katkı tutarına ulaşıncaya kadar yararlanmaya devam edebilmektedir¹²⁰.

Çizelge 3.7. Vergi İndirim Oranı

2009 Yılı Teşvik Sistemi				Yeni Teşvik Sistemi		
Bölgeler	Genel Oran	31.12.2010 Öncesi Başlanan Yatırımlar	31.12.2012 Öncesi Başlanan Yatırımlar	Bölgeler	31.12.2013 Sonrası Başlanan Yatırımlar	31.12.2013 Öncesi Başlanan Yatırımlar
1	%25	%50	%50	1	%30	%50
2	%40	%60	%60	2	%40	%55
3	%60	%80	%80	3	%30	%60
4	%80	%90	%90	4	%60	%70
				5	%70	%80
				6	%90	%90

Kaynak:17.07.2009, 2011/1 Tebliği ve 19.06.2012 Resmi Gazetede Yayınlanan Yatırımlarda Devlet yardımları Kararı

Mevcut sistemde belirlenen tarihlerden önce başlanan yatırımlar için sağlanan yüksek orandan indirim avantajı, yeni sistemde başlama tarihine bağlı kalmaksızın tüm yatırımlara sağlanmaktadır. Yatırımın büyük ölçekli olması, 31.12.2013 tarihinden başlatılması veya organize sanayi bölgelerinde olması halinde daha avantajlı hale gelmektedir.

3.2.4.4. Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği

Büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar ve bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında desteklenen yatırımlar, tamamlama vizesi yapılmış teşvik belgesinde kayıtlı istihdamı aşmamak koşuluyla sigorta primi işveren hissesi desteğinden yararlandırılır. Sigorta destekleri komple yeni yatırımlar için teşvik belgesi üzerinde kayıtlı ilave istihdam rakamına kadar, diğer yatırım cinslerinde ise müracaat tarihinden önceki son altı aydaki ortalama istihdama ilave olarak teşvik belgesi üzerinde kayıtlı ilave istihdam rakamına kadar işletmelerin desteklerden

¹²⁰Ekonomi Bakanlığı, (Nisan 2013), *Yatırım Teşvik Belgesi Kapsamında Devlet Destekleri*, Ekonomi Bakanlığı TUGM, Sy:11-14.

yararlanması mümkündür. Kişi başına yararlanılabilecek destek miktarı kişiye ödenen sigorta primi işveren payı ne kadar olursa olsun sigorta primi işveren hissesinin ya da işçi hissesinin asgari ücret karşılık gelen kısmının tamamıdır.

2013 yılı içerisinde her bir işveren asgari ücretin aylık tutarı üzerinden ocak ayı itibarıyla 190 TL, temmuz ayı itibarıyla 199 TL sigorta primi işveren payı ödemektedir. Genel olarak bütün çalışanlar için uygulanan sigorta primi işveren hissesi desteği dikkate alındığında, yeni yatırımlarla sağlanan her bir çalışan istihdamı için işverene, aylık destek sağlanmaktadır¹²¹. Çizelge 3.8’ de belirtilen süreler için Ekonomi Bakanlığı bütçesinden karşılanacaktır.

3.2.5. Destek Verilecek Süreler (Bölgesel ve Büyük Ölçekli Yatırımlar İçin)

Çizelge 3.8. Sigorta İşveren Hissesi Desteği

2009 Yılı Teşvik Sistemi			Yeni Teşvik Sistemi		
Bölgeler	31.12.2010 Öncesi Başlanan Yatırımlar	31.12.2010 Sonrası Başlanan Yatırımlar	Bölgeler	31.12.2013 Öncesi Başlanan Yatırımlar	31.12.2013 Sonrası Başlanan Yatırımlar
1	2 Yıl		1	2 Yıl	-
2	3 Yıl		2	3 Yıl	-
3	5 Yıl	3 Yıl	3	5 Yıl	3 Yıl
4	7 Yıl	5 Yıl	4	6 Yıl	5 Yıl
			5	7 Yıl	6 Yıl
			6	10 Yıl	7 Yıl

Kaynak:17.07.2009 ve 19.06.2012 Resmi Gazetede Yayınlanan Yatırımlarda Devlet yardımları Kararı

Yeni Teşvik sisteminde mevcut bölgelere göre desteklenen sürelerde bir değişiklik olmadığı görülmekle birlikte, bölgesel haritanın güncelleşmesiyle 5. ve 6. Bölgelerde yapılacak yatırımların bu destekten daha uzun sürelerde faydalanacağı görülmektedir.

3.2.6. Destek Tavanı (Bölgesel ve Büyük Ölçekli Yatırımlar İçin Geçerlidir)

Yararlanılan sigorta primi işveren hissesi desteğinin tutarı, bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında desteklenen yatırımlar ile büyük ölçekli yatırımlarda sabit yatırım tutarının aşağıda belirtilen oranlarını geçemez.

¹²¹ Ekonomi Bakanlığı.(Nisan 2013), *Yatırım Teşvik Belgesi Kapsamında Devlet Destekleri*, Ekonomi Bakanlığı TUGM, Sy:24-27.

Çizelge 3.9. Destek Tavanı

2009 Yılı Teşvik Sistemi			Yeni Teşvik Sistemi		
Bölgeler	Destek Tavanı (Sabit Yatırıma Oranı %)		Bölgeler	Destek Tavanı (Sabit Yatırıma Oranı %)	
	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımlar		Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımlar
1	6	2	1	10	3
2	8	3	2	15	5
3	10	5	3	20	8
4	14	7	4	25	10
			5	35	11
			6	50	15

Kaynak:17.07.2009 ,2011/1 Tebliği ve 19.06.2012 Resmi Gazetede Yayınlanan Yatırımlarda Devlet yardımları Kararı

2011/1 sayılı Tebliğ ile getirilen sigorta işveren hissesi için sağlanan desteğin olabileceği azami tutarı belirleyecek destek tavanı oranları yeni sistemde, hem bölgesel hem de büyük ölçekli yatırımlar için oldukça artırılmaktadır.(bknz: Çizelge 3.9)

3.2.6.1. Faiz Desteği

Faiz desteği, bölgesel teşvik uygulamaları ve stratejik yatırımlar ile AR-GE ve çevre yatırımları için düzenlenen yatırım teşvik belgeleri kapsamında, bankalardan kullanılacak en az bir yıl vadeli yatırım kredilerinin, teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının yüzde yetmişine kadar olan kısmı için ödenecek faizin bütçe kaynaklarından karşılanmasını sağlayan destek unsurudur¹²².

3.2.6.1.1. Destek Oranları (Yalnızca Bölgesel Teşvik Uygulamaları İçin Geçerlidir)

Yürürlükte bulunan 19.06.2012 tarihli ve 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar uyarınca, bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında uygulanacak oranlar tablo 28’ de görülmektedir.

¹²² Ekonomi Bakanlığı. (Nisan 2013), *Yatırım Teşvik Belgesi Kapsamında Devlet Destekleri*,Ekonomi Bakanlığı TUGM, Sy:18-21

Çizelge 3.10. Faiz Desteği

2009 Yılı Teşvik Sistemi			Yeni Teşvik Sistemi		
Bölgeler	TL Cinsi Kredi	Döviz Cinsi Kredi	Bölgeler	TL Cinsi Kredi	Döviz Cinsi Kredi
1	-	-	1	-	-
2	-	-	2	-	-
3	3 Puan	1 Puan	3	3 Puan	1 Puan
4	5 Puan	2 Puan	4	4 Puan	1 Puan
			5	5 Puan	2 Puan
			6	7 Puan	2 Puan

Kaynak:17.07.2009 ve 19.06.2012 Resmi Gazetede Yayınlanan Yatırımlarda Devlet yardımları Kararı

Yeni teşvik sisteminde, mevcut bölgelere göre desteklenen puanlarda pek bir değişiklik olmadığı görülmekle birlikte, bölgesel haritanın güncellenmiş olması nedeniyle 5. ve 6. Bölgelerde yapılacak yatırımların bu destekten daha yüksek oranlarda faydalanacağı görülmektedir.

3.2.6.1.2. Azami Destek Tutarları(Yalnızca Bölgesel Teşvik Uygulamaları İçin Geçerlidir.)

Yürürlükte bulunan 19.06.2012 tarihli karar uyarınca , bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında ödenecek azami tutarlar Çizelge 3.11’ de izlenebilir.

Çizelge 3. 11. Azami Destek Oranları

2009 Yılı Teşvik Sistemi		Yeni Teşvik Sistemi	
Bölgeler	Azami Destek Tutarı	Bölgeler	Azami Destek Tutarı
1	-	1	-
2	-	2	-
3	500.000	3	500.000
4	500.000	4	600.000
		5	700.000
		6	900.000

Kaynak:17.07.2009 ve 19.06.2012 Resmi Gazetede Yayınlanan Yatırımlarda Devlet yardımları Kararı

Mevcut Teşvik sisteminde, sabit yatırım tutarının azami %70 ile sınırlı olan ve en fazla 500.000 TL tutarında sağlanan faiz desteği, yeni sistemde 900.000 TL tutarına kadar çıkabilmektedir. Tüm bölgeleri içeren AR-GE ve çevre yatırımları ile stratejik yatırımlarda TL kredisi için 5 puan döviz kredisi için 2 puan faiz desteği uygulanacaktır. Azami destek tutarları ise AR-GE ve çevre yatırımları için 500 bin TL , stratejik yatırımlarda sabit yatırım tutarının %5’ i tutarında bütçe kaynaklarından ödeme yapılacaktır.

3.2.6.2. Gelir Vergisi Stopajı Desteği (Bölgesel ve Büyük Ölçekli Yatırımlar İçin Geçerlidir)

Gelir vergisinin, özellikle ücretli mükelleflerden kaynağında kesilmesi suretiyle alınmasına stopaj usulü tahsil yöntemi denilmektedir. Stopaj usulü tahsilat neticesinde; işveren maaş ödemesi yapmadan önce, gelir vergisini keserek yasal süresi içinde muhtasar beyannamesi ile vergi dairesine ödemektedir. Bu durumda mükellef maaş sahibi olsa da, verginin sorumlusu işverendir. Gelir vergisi stopajı desteği, yatırım teşvik belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken gelir vergisi stopajının, asgari ücrete tekabül eden kısmının yatırımın kısmen veya tamamen işletilmesine başlanılan tarihten itibaren 10 yıl süreyle verilecek muhtasar beyanname üzerinden tahakkuk edecek vergiden terkin edilmesidir (bkz: Çizelge 3.12). 2012/3305 sayılı yatırımlarda devlet yardımları hakkında karar kapsamında sadece 6. Bölgede; büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar ve bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında yatırım teşvik belgesi düzenlenen işletmeler gelir vergisi desteğinden faydalanabilir¹²³.

Çizelge 3.12. Gelir Vergisi Stopajı Desteği

2009 Yılı Teşvik Sistemi	Yeni Teşvik Sistemi
2009/15199 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile yürürlüğe konulan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar' da buna ilişkin destek bulunmamaktadır. Ancak 5084 sayılı Kanun kapsamında organize sanayi veya endüstri bölgelerinde yaratılacak istihdam için(31.12.2012' de sona ermek üzere) ve 5746 sayılı Kanun kapsamında Ar- Ge ve destek personeline yapılacak ücret ödemeleri için (31.12.2023' de sona ermek üzere) sağlanmış gelir vergisi stopajı destekleri mevcuttu.	6. bölgede düzenlenecek teşvik belgeleri kapsamındaki yatırımlarla sağlanan istihdam için asgari ücret üzerinden hesaplanacak gelir vergisi stopajı 10 yıl süreyle terkin edilecektir

Kaynak: 17.07.2009 ve 19.06.2012 Resmi Gazetede Yayınlanan Yatırımlarda Devlet yardımları Kararı

3.2.6.3. Öncelikli Yatırımların Teşviki

Kültür ve Turizm koruma ve gelişim bölgelerinde yapılacak turizm yatırımlarından, bölgesel desteklerden yararlanabilecek nitelikteki turizm konaklama yatırımları beşinci bölgede uygulanan bölgesel desteklerden faydalanabilir. Bu yatırımlar, altıncı bölgede yer almaları halinde bulunduğu bölge desteklerine tabidir.

¹²³Ekonomi Bakanlığı. (Nisan 2013) *Yatırım Teşvik Belgesi Kapsamında Devlet Destekleri*, Ekonomi Bakanlığı TUGM, Sy:29-31

2012/3305 sayılı yatırımlarda devlet yardımları hakkında karar kapsamında 17 .maddede yer alan yatırım konuları Çizelge 3.13' de belirtilen teşviklerden yararlandırılır.

Çizelge 3.13. Öncelikli Yatırımların Teşviki

2009 Yılı Teşvik Sistemi	Yeni Teşvik Sistemi
Mevcut teşvik sisteminde öncelikli yatırımlar şeklinde bir sınıflanma bulunmamaktadır.	Yapılan açıklamalarda belirtilen alanlarda yapılacak yatırımların 1 2. 3. 4. ve 5. Bölgede yer alması halinde 5.Bölge desteklerinden faydalanabilmesi sağlanacaktır. 6. bölgede yapılan yatırımlarda ise daha avantajlı olan 6.Bölge desteklerinin uygulanacağı anlaşılmaktadır.

Kaynak:17.07.2009 ve 19.06.2012 Resmi Gazetede Yayınlanan Yatırımlarda Devlet yardımları Kararı

3.3. Ekonometrik Analiz 2

Üretim fonksiyonunun azalan verimler kanununa tabi olduğu, işgücünün ve sermayenin marjinal ürününün giderek azaldığı varsayımına dayalı Neoklasik Büyüme Teorisi, durağan durum etrafındaki kişi başına düşen gelirin geçiş süreci dinamiğini aşağıdaki denklem yoluyla açıklamaktadır:

$$\text{Log}(y_t) = e^{-\beta T} \text{Log}(y_0) + (1 - e^{-\beta T}) \text{Log}(y^*) \quad (1)$$

Burada, y_t , kişi başına düşen gelir miktarını, y_0 ve y^* ise sırasıyla başlangıç yılı ve durağan durum gelir düzeylerini ifade etmektedir. (1) nolu denklem, 0'dan T'ye kadar olan zaman aralığında kişi başına düşen ortalama büyüme hızını ifade etmektedir:

$$(1/T)[\text{Log}(y_t) - \text{Log}(y_0)] = x + \left[(1 - e^{-\beta T}) / T \right] [\text{Log}(y^*) - \text{Log}(y_0)] \quad (2)$$

Burada, x , durağan durum gelir düzeyinin büyüme hızını vermektedir. Zaman ve ekonomik birimler arasında durağan durum ve yakınsama oranları sabit tutulduğunda, denklem (2) gelirin büyüme hızının başlangıç gelir düzeyi ile negatif ilişki içinde olduğunu göstermektedir.

İller arasında yakınsama hızını hesaplamak amacıyla aşağıdaki denklem tahmin edilmiştir (Barro ve Sala-i Martin, 1995; 388):

$$(1/T) \text{Log} [y_{i,t}/y_{i,t-T}] = a - [(1 - e^{-\beta T})/T] \text{Log}(y_{i,t-T}) + u_{i,t} \quad (3)$$

Burada, $a = x + [(1 - e^{-\beta T})/T] \text{Log}(y^*)$, T zaman aralığını, $y_{i,t}$, t yılında kişi başına düşen gelir miktarını, $y_{i,t-T}$ ise başlangıç yılı gelir düzeylerini ifade etmektedir. β , yakınsama hızını gösteren katsayıdır. Bu katsayının pozitif olması yakınsamayı, negatif olması ise ıraksamayı göstermektedir. Her iki durumda da tahmin edilen katsayı istatistiksel olarak anlamlı olmalıdır. $u_{i0,T}$, 0 ve T zaman aralığında ortalama hata terimini ifade etmektedir. Aynı zamanda hata terimiyle ilgili aşağıdaki özellikler geçerlidir:

$$E(u_{i,t}) = 0, \quad E(u^2) = \sigma_{u_{i,t}}^2$$

β , katsayısı iki şekilde tahmin edilebilmektedir. İlk olarak yukarıdaki denklem katsayılar da doğrusal forma dönüştürülmektedir:

$$\text{Log}(y_{i,t}/y_{i,t-T}) = \alpha + \delta \text{Log}(y_{i,t-T}) + u_{i,t}$$

Burada, δ katsayısının negatif ve pozitif değerler alması sırasıyla yakınsama katsayısının pozitif ve negatif değerler almasına yol açacaktır. Yakınsama katsayısı aşağıdaki formül yardımıyla elde edilebilmektedir:

$$\delta = \left[\frac{1 - e^{-\beta T}}{T} \right]$$

İkinci alternatif yöntem ise denklemin Doğrusal Olmayan En Küçük Kareler Yöntemiyle tahmin edilerek yakınsama katsayısının direkt olarak elde edilmesidir. Bu çalışmada ise (3) nolu denklem, Doğrusal Olmayan En Küçük Kareler Yöntemiyle tahmin edilerek yakınsama katsayısının direkt olarak elde edilmesi yolu seçilecektir.

(3) nolu denklem ile elde edilen β katsayısı mutlak yakınsamayı göstermektedir. Ancak, mutlak yakınsama, iller ve bölgeler arasındaki yapısal farklılıkları dikkate almamaktadır. Bu yapısal farklılıkların da dikkate alındığı yakınsama ölçüsü koşullu yakınsamadır. Dolayısıyla yapısal farklılıkların yakınsama katsayısı üzerindeki etkilerini inceleyebilmek amacıyla her ilin ve bölgenin kişi başına düşen reel teşvik miktarı modele eklenerek tahmin edilecektir. Koşullu yakınsama analizi aşağıdaki denklem yardımıyla gerçekleştirilmiştir:

$$(1/T) \text{Log} [y_{i,t} / y_{i,t-T}] = \alpha - \left[(1 - e^{-\beta T}) / T \right] \text{Log}(y_{i,t-T}) + \lambda X_{i,T} + u_{i,t}$$

Bu denklemde, $X_{i,T}$, bir ilin ve bölgenin denge büyüme oranını etkileyebilecek teşvik miktarlarının dönem ortalama değerlerini ifade etmektedir.

3.3.1. Ekonometrik Model Yöntem ve Veri Seti

Çalışmada, 2002-2010 dönemi için Türkiye’de 81 il ve IBBS bölgeleri arasında mutlak yakınsamanın varlığı aşağıda belirtilen model kullanılarak yatay-kesit analizi ile test edilecektir.

$$(1/T) \text{Log} [y_{i,t} / y_{i,t-T}] = \alpha - \left[(1 - e^{-\beta T}) / T \right] \text{Log}(y_{i,t-T}) + u_{i,t}$$

Ülke idari bölünüşünde son yıllarda çok sayıda mekansal değişiklik yapılmıştır. 1990 yılının başlarında 67 olan il sayısı, 2000 yılına gelindiğinde 81 ile çıkmıştır. Yeni kurulan illerle birlikte, mevcut il sınırlarında da değişiklikler olmuştur. Dolayısıyla, illerde zaman içerisinde meydana gelen gelişmeler ile değişikliklerin izlenmesini sağlayan ve gelişme dinamiğini yansıtan değişkenlerin, seri olarak elde edilmesi olanağı ortadan kalkmış bulunmaktadır¹²⁴. Avrupa Birliği’nin bölgesel düzeyde uyguladığı müktesebata uyum çerçevesinde; İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (IBBS) uygulamasına geçilmiştir. Bu uygulamada; Düzey

¹²⁴ Aksaray, Bayburt, Karaman, Kırıkkale, 1990 yılında; Batman ve Şırnak, 1991 yılında; Bartın, 1992 yılında; Ardahan ve Iğdır, 1993 yılında; Yalova, Karabük ve Kilis, 1996 yılında; Osmaniye, 1997 yılında; Düzce, 2000 yılında il statüsüne kavuşmuştur.

1 (IBBS 1) olarak 12, Düzey 2 (IBBS 2) olarak 26 ve Düzey 3 (IBBS 3) olarak da 81 (il) İstatistiki Bölge Birimi tanımlanmaktadır¹²⁵.

81 il, IBBS 1 ve IBBS 2 için gerçekleştirilen mutlak yakınsama analizinde (2)nolu model, Doğrusal Olmayan En Küçük Kareler Yöntemiyle tahmin edilmiştir. Bu modelde mutlak yakınsamayı test etmek için 1998 yılına göre hesaplanmış il bazında kişi başına düşen reel gayrisafi yurtiçi hâsıla verileri kullanılmıştır. 81 il düzeyinde kişi başına düşen reel hasıla verilerini TÜİK en son 2001 yılında 1987 yılını baz alarak hesaplamıştır. 2001 yılı sonrası il düzeyinde hasıla verilerine ulaşmak mümkün olmadığından, söz konusu verilerin hesaplanması tarafımızdan gerçekleştirilmiştir. 2002-2010 dönemi için il düzeyinde hasılların hesaplanmasında, Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi'nden temin edilen il düzeyinde elektrik tüketim verilerinden faydalanılmıştır¹²⁶. Diğer bir deyişle, il bazında elektrik tüketimleri proxy (temsili) değişken olarak kullanılmıştır. Tüm yıllar için her ilin tükettiği elektrik miktarı ülke düzeyinde toplam elektrik tüketim miktarına oranlanarak illerin elektrik tüketimindeki payı hesaplanmıştır. TÜİK'ten elde edilen 1998 baz yıllık 2002-2010 dönemi Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) verileri, söz konusu oranlar ile çarpılarak il düzeyinde GSYH verilerine ulaşılmıştır¹²⁷.

2007, 2008, 2009 ve 2010 yılları için il düzeyinde nüfus verileri, TÜİK tarafından yayınlanmakta olan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)'nden temin edilmiştir. 2002-2006 dönemine ait il düzeyinde nüfus verileri ise tarafımızdan düzenlenmiştir. 2000 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımı sonuçlarından elde edilen veriler ışığında 2000-2007 dönemine ait il düzeyinde nüfus artış hızları hesaplanmıştır. Hesaplanan nüfus artış hızları yardımıyla 2002-2006 dönemi için yıllar itibariyle il düzeyinde nüfus verilerine ulaşılmıştır.

1998 baz yıllık hasıla verilerinin il nüfusuna bölünmesiyle il düzeyinde kişi başına düşen reel hasıla verileri elde edilmiştir. IBBS 1 ve IBBS 2 düzeyleri için kişi başına düşen reel GSYH verileri 81 il için hesaplanan kişi başına düşen reel GSYH verilerinin toplulaştırılması yoluyla elde edilmiştir.

¹²⁵ Ayrıntılı bilgi için EK 13'e bakınız.

¹²⁶ Ayrıntılı bilgi için EK 14'e bakınız.

¹²⁷ Ayrıntılı bilgi için EK 15'e bakınız.

Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi amacıyla yatırımlar teşvik edilmektedir. Dolayısıyla, il bazında yararlanılan turizm teşvik miktarlarının yakınsama katsayısı üzerindeki etkilerini inceleyebilmek amacıyla, kişi başına düşen reel teşvik miktarları modele eklenmiştir. Böylece, 2002-2010 dönemi için Türkiye’de iller ve bölgeler arasında koşullu yakınsamanın varlığı aşağıda belirtilen model kullanılarak yatay-kesit analizi ile test edilmiştir.

$$(1/T) \text{Log} [y_{i,t} / y_{i,t-T}] = \alpha - \left[(1 - e^{-\beta T}) / T \right] \text{Log}(y_{i,t-T}) + \lambda X_{i,T} + u_{i,t}$$

Koşullu yakınsama analizinde kullanılan il düzeyinde teşvik göstergeleri T.C. Ekonomi Bakanlığı, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü’nden temin edilmiştir. İl bazında teşvik belgesine bağlanan sabit yatırım tutarları teşvik göstergesi olarak analizde kullanılmıştır. Analiz sonuçlarını olumsuz yönde saptırabileceği düşüncesiyle iptal edilen teşvik belgesine bağlı sabit yatırım tutarları verilerden temizlenmiştir. Cari olarak elde edilen veriler 1998 yılı fiyatlarıyla reel hale getirilerek ilgili yılın nüfusuna bölünmüş ve kişi başına düşen reel teşvik tutarları il bazında hesaplanmıştır. IBBS 1 ve IBBS 2 düzeyleri için kişi başına düşen reel teşvik tutarları 81 il için hesaplanan kişi başına düşen reel teşvik tutarlarının toplulaştırılması yoluyla elde edilmiştir.

3.3.2. Analiz Sonuçları

3.3.2.1 Mutlak Yakınsama Analizi Sonuçları

Doğrusal Olmayan En Küçük Kareler Yöntemiyle hesaplanan mutlak ve koşullu yakınsama analizi 2002-2010 dönemleri için gerçekleştirilmiş, sonuçlar çizelgeler aracılığıyla aktarılmıştır¹²⁸.

¹²⁸ Parantez içindeki sayılar olasılıkları ifade etmektedir.

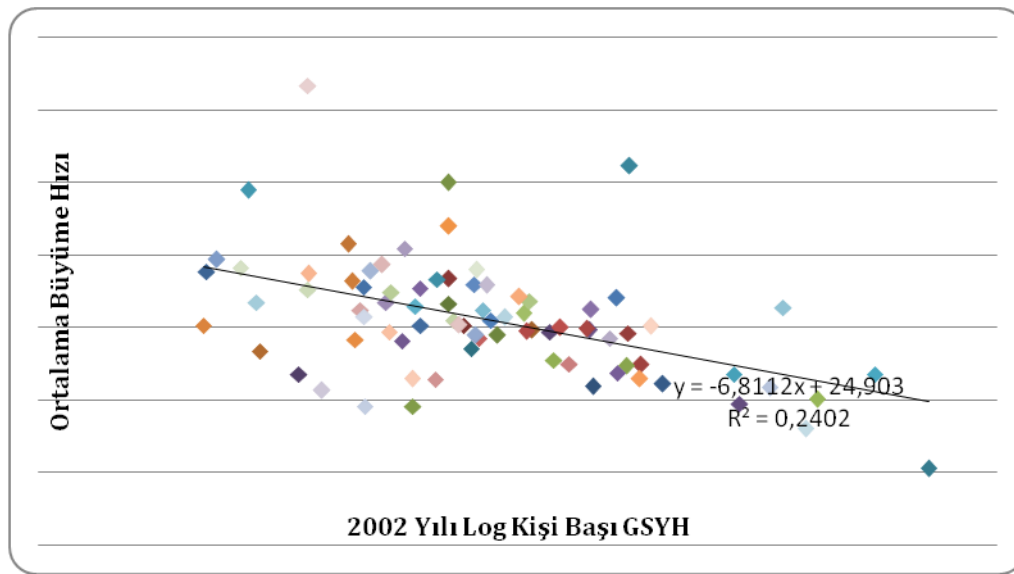
*, %1 seviyesinde anlamlıdır.

**, %5 seviyesinde anlamlıdır.

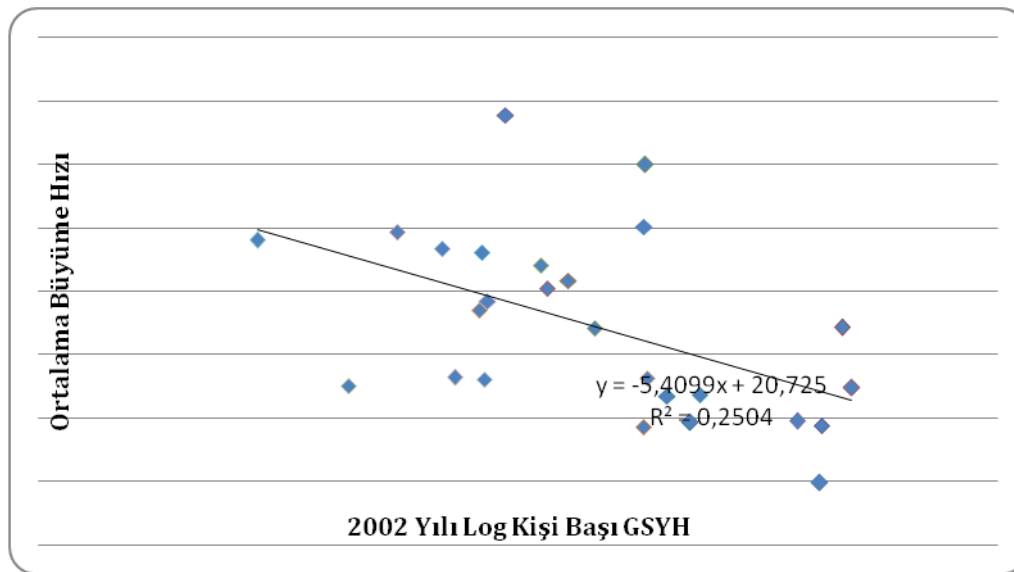
***, %10 seviyesinde anlamlıdır.

Çizelge 3.14. 2002-2010 Dönemi Mutlak Yakınsama Modeli

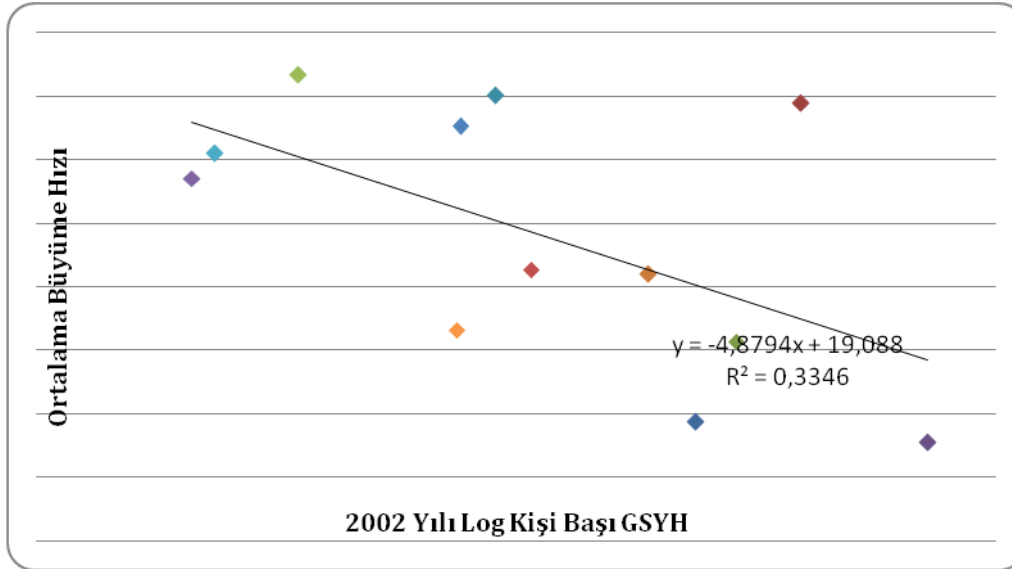
	81 İl	IBBS2	IBBS1
Sabit	0,237652* (0,0000)	0,199177* (0,0010)	0,184525** (0,0127)
β	0,032030* (0,0000)	0,024907** (0,0159)	0,022385*** (0,0655)
F	26,21854 (0,000002)	8,229930 (0,008457)	5,125496 (0,047051)
R^2	0,249182	0,255351	0,338865

Şekil 3.1. 2002-2010 Dönemi Serpilme Diyagramı (81 İl)

Şekil 3.2. 2002-2010 Dönemi Serpilme Diyagramı (IBBS2)

Şekil 3.3. 2002-2010 Dönemi Serpilme Diyagramı (IBBS1)

Çizelge 3.14 'den görüldüğü üzere 2002-2010 döneminde hem IBBS1 ve IBBS2 hem de 81 il bazında kuvvetli yakınsama tespit edilmektedir. Tüm modeller ve tahmin edilen katsayılar istatistiksel açıdan anlamlı sonuçlar vermektedir. Söz konusu dönemde kişi başına düşen gelir açısından 81 il yıllık ortalama %3,2, IBBS1 bölgeleri % 2,2 ve IBBS2 bölgeleri ise yaklaşık %2,5 oranında yakınsama göstermektedir. Tüm modellerin açıklama gücünün yüksek değerler verdiği R^2 değerlerinden anlaşılmaktadır. Bunun yanında, hesaplanan F değerleri modellerin tümüyle anlamlı olduğunu ispatlamaktadır.

Ayrıca mutlak yakınsamanın varlığını araştırmaya yardımcı olmak amacıyla, 2002-2010 dönemi il ve bölge bazında kişi başına düşen reel gayrisafi yurtiçi hasılların ortalama büyüme hızlarını başlangıç yılı logaritmik değerleriyle ilişkilendiren serpilme diyagramlarından faydalanılmıştır. Şekil 3.1, Şekil 3.2 ve Şekil 3.3, 2002-2010 dönemi ortalama büyüme hızlarıyla başlangıç yılı logaritmik değerleri arasında negatif bir ilişkinin söz konusu olduğunu görsel olarak ifade etmektedir.

3.3.2.2. Koşullu Yakınsama Analizi Sonuçları

Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi amacıyla yatırımlar teşvik edilmektedir. Çalışmada il bazında turizm sektörü için yararlanılan teşvik miktarlarının yakınsama katsayısı üzerindeki

etkilerini inceleyebilmek amacıyla, kişi başına düşen reel teşvik miktarları modele eklenmiştir. Böylece, turizm sektöründe faydalanılan teşviklerin 2002-2010 dönemi itibariyle Türkiye’de iller ve bölgeler arasında gelir dengesizliğini gidermede olumlu etkisinin olup olmadığı tespit edilecektir. Yararlanılan teşviklerin yakınsamaya katkısını tespit edebilmek amacıyla, kişi başına düşen reel teşvik miktarları modele eklenerek, koşullu yakınsama modeli tahmin edilerek sonuçlar Çizelge 3.15’ de sunulmaktadır.

Çizelge 3.15. Koşullu Yakınsama Modeli Sonuçları

	81 il	IBBS2	IBBS1
<i>Sabit</i>	0,231098* (0,0000)	0,187099* (0,0022)	0,170208** (0,0298)
β	0,030565* (0,0001)	0,022328** (0,0309)	0,019436 (0,1302)
λ	-0,054727 (0,3375)	-0,267420 (0,3091)	-0,133755 (0,5110)
<i>F</i>	13,56359 (0,000009)	4,669912 (0,019856)	2,660672 (0,123642)
R^2	0,258042	0,288803	0,371567

Çizelge 3.15 ‘deki sonuçlardan anlaşıldığı üzere yakınsama modeline kişi başına düşen reel teşvik miktarı dahil edildiğinde, 81 il düzeyinde yakınsama hızı % 3,2 düzeyinden % 3,0 düzeyine düşmektedir. Modelde yakınsama katsayısı istatistiksel olarak anlamlı, teşvik katsayısı ise istatistiksel olarak anlamsız çıkmaktadır. IBBS2 düzeyinde yakınsama katsayısının % 2,5’ten %2,2 düzeyine düştüğü görülmektedir. Bu modelde de yakınsama katsayısı istatistiksel olarak anlamlı fakat teşvik katsayısı istatistiksel olarak anlamsız sonuç vermektedir. IBBS1 düzeyinde ise hem yakınsama katsayısında % 2,2 düzeyinden %1,9 düzeyine düşüş gözlenmekte hem de modele eklenen teşvik katsayısı ve yakınsama katsayısının istatistiksel olarak anlamsız sonuçlar verdiği görülmektedir. Sonuç olarak 81 il, IBBS2 ve IBBS1 düzeyinde söz konusu dönemde, koşullu yakınsama veya ıraksama bulgusuna rastlanılamamıştır. Bu durum, söz konusu dönemde turizm sektörüne verilen teşviklerin bölgesel kalkınmaya katkı yaratmadığını göstermektedir.

4. BÖLÜM

SONUÇ

Turizm sektörünün hem iktisadi büyüme üzerindeki etkisi, hem de döviz gelirleri yaratmak ve böylece döviz açığını azaltmak anlamında son 30-40 yıldır önemli bir gelişme gösterdiği açıktır. Ayrıca Türkiye'nin de içinde bulunduğu bol ve göreceli olarak ucuz, örgütsüzleştirilmiş emek gücü ve yüksek işsizlik durumu göz önüne alındığında, turizm sektörünün emek yoğun bir sektör olarak işsizliği azaltma konusundaki olumlu etkileri de göz ardı edilemez. Nitekim hizmetler sektörü içinde, Türkiye'de turizm, inşaat sektöründen sonra en çok istihdam yaratan sektörlerin başında gelmektedir.

Diğer taraftan, turizmin, bir sektör olarak, çalışma yaşamı, işçi-işveren ilişkileri, güvencesizlik, düşük ücretli ancak uzun saatli çalıştırma ve sosyal güvenceden yoksun çalıştırma ve çocuk işçiliği gibi çağdaş normlarda kabul edilemez etkilerinin olduğu açıktır.

Bu çalışma da ise yukarıdaki değerlendirmelerin ötesinde sırasıyla; turizm sektörünün milli hasıla, iktisadi büyüme üzerindeki etkileri, yarattığı vergi gelirleri bağlamında kamu ekonomisi üzerinden etkileri, neden olduğu teşvikler nedeniyle bölüşümsel adalet üzerindeki etkileri ve son olarak bölgesel kalkınma farklılıklarının azaltılması bağlamındaki etkileri iki ekonometrik çözümleme ile araştırılmıştır.

Bu çerçevede, ilk olarak, Türkiye'ye gelen toplam yabancı turist sayısı, turizm geliri, turist başına harcama, turizmin milli gelir, ihracat ve ödemeler dengesi içindeki payı ile turizm tesis ve sayısını içeren söz konusu verilere ayrıntılı olarak yer verilerek sektörün gelişimi yorumlanmış ve Türkiye' de ekonomik büyüme ile turizm gelirleri arasındaki ilişki regresyon analizi yardımıyla analiz edilmiştir.

Tahmin sonuçlarına göre, elde edilen katsayı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle, gayrisafi yurtiçi hasıla ile turizm gelirleri için kısa ve uzun dönem arasında hata düzeltme mekanizması çalışmaktadır. Tahmin edilen

modele göre kısa ve uzun dönem arasındaki dengesizlik bir dönem sonunda (1 yıl) yaklaşık % 45 oranında azalmaktadır. Bununla birlikte bozucu bir etkinin ardından gayrisafi yurtiçi hasıla yaklaşık iki dönem sonra dengeye gelmektedir ($1/0,456685=2,19$).

Yapılan regresyon analizi ile elde edilen sonuçlar, turizm gelirlerindeki 1 ABD dolarlık artışın GSYH' de 27 ABD dolarlık gelir artışı sağladığını ortaya koymaktadır. Ancak ekonometrik modellerin içsel kısıtları ve dayandığı varsayımların kısıtlılıkları dikkate alınarak bu tür sonuçların genellemesi sırasında ihtiyatlı davranılmalıdır. Diğer yandan sektörde ciddi bir emek ve çevre tahribatı olduğu, yaratılan gelir ve refahın daha ziyade küçük bir yerli ve yabancı sermaye grubu tarafından el konulması nedeniyle toplumun geniş kesimleri arasında asimetrik dağıldığı da bir gerçektir.

Bu açıdan regresyon analizi sonuçları tekrar değerlendirildiğinde önerilen bu GSYH artışının sektörün ileri ve geri bağlantılarının çok güçlü olması nedeniyle, çok dikkatli olarak ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir. Nitekim 2009 yılı verilerine göre kayıt dışı istihdam, tarım ve otel ve lokantacılık sektörlerinde özellikle yaygındır. Kayıt dışı istihdam oranının tarım' da % 86, turizmde ise % 70'ler düzeyinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu verilerden anlaşılabacağı gibi turizmden elde edilen gelir bir küçük azınlığın refahını artırırken vergi gelirlerinin azalmasıyla sonuçlanmaktadır.

Bu nedenle de turizm yatırım teşviklerinde kayıtlı istihdamı artıracak önlemlere ihtiyaç vardır. Elde edilen gelirlerin, hem bölüşümsel adaleti iyileştirecek hem de toplumsal refahı artıracak şekilde dağılımını sağlayacak bir teşvik sistemi yaratmak, bu sonuçları sosyal olarak anlamlı kılacaktır. Avrupa Yatırım Bankası'nın turizm sektörünü kredilendirirken, tesislerin çevresel etki değerlendirmelerini ve özellikle de kayıtlı istihdam verilerini dikkate alması bu anlamda önemli bir ölçüdür.

'Türkiye Turizm Stratejisi Belgesi'nde belirtildiği gibi, Türkiye'deki kitle turizmine yönelik gelişmeler ve turizm planlamasının parçası yaklaşımlar sonucunda; Akdeniz ve Ege kıyı kesiminde aşırı yığılma, kıyı gerisi ve çevresi alanlarda çarpık

kentleşme/yapılaşma ve altyapı yetersizliği ve çevre sorunları söz konusudur. Bakanlığın resmi belgesindeki bu tespitler, turizmdeki çarpık gelişmenin ve refah artışının kamuoyuna yanlış ya da eksik yansıtıldığını ve 1980'lerdeki yüksek ivmeli turizm sektör gelişmesinin sosyal bedelinin çok ağır olduğunu ortaya koymaktadır.

Toplumun büyük kesiminin yoksulluk ve gelir adaletsizliği içinde yaşadığı, zenginliğin bir avuç insanın elinde toplandığı ekonomideki turizm gelirlerine bağlı GSYH, artışı sadece küçük azınlığın refahının artmakta olduğunu bir göstergesi olmaktan öteye geçememektedir. Kaldı ki Türkiye'nin sorunu, büyümenin ötesinde kalkınma ve sanayileşme sorunudur. Sosyal ve ekonomik olarak kalkınmış bir ülke haline gelebilmek için bazı temel koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir.

Bu nedenlerle, **ilk olarak**, 1980'lerden itibaren sadece hızlı bir büyüme sürecine giren Türkiye'deki turizm sektörüne bakılarak, Türkiye'nin kalkınmakta olduğunu ileri sürülemez. Dolayısıyla siyasi iktidarların hızlı büyüme oranlarına bakarak iktisadi kalkınmadan söz etmeleri gerçekçi değildir. Ayrıca GSYH 'nin sonsuza kadar büyütülmesi gibi gerçekleşmesi imkânsız bir amaca kilitlenmek de doğru değildir. Çünkü böyle bir durum gezegene zarar vereceği gibi küresel sanayi toplumunun tümünden çöküşünü de beraberinde getirecektir.

İkinci olarak, 2012 yılı itibariyle dünyada turizm gelirleri açısından on ikinci, gelen ziyaretçi sıralamasında altıncı sırada yer alan Türkiye'deki turizm sektörünün, dış ticaret açıklarını kapatmada gördüğü işlevle birlikte yarattığı istihdam olanakları ile ekonomi için önem taşıyan bir sektör olması yanında, turizm ekonomisinden elde edilen vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içindeki payı anlamında kamu ekonomisi içindeki önemi araştırılmıştır.

Bu kapsamda sektörden toplanan vergilerin tabanının büyüklüğü veya potansiyelini ifade eden vergi gelirlerinin içinde en önemli bölüm olarak yer alması gereken oteller -moteller ile ilgili proje değerlendirme çalışmaları yapılarak olması gereken kurumlar vergisi potansiyeli hesaplanmıştır. Böylelikle mevcut Gelir İdaresi Başkanlığı vergi istatistiklerinden hesaplanan kurumlar vergisi miktarı ile

proje değerlendirme çalışmaları sonucunda tahmin edilen kurumlar vergisi toplamı karşılaştırılmıştır.

Bunun sonucunda 2011 yılı için Turizm Bakanlığı İşletme Belgeli 2647 tesisin asgari tahmini kurumlar vergisi kapasitesi 386.329.394 TL' olarak ve aynı tesislerin azami kurumlar vergisi kapasitesi ise 852.992.006 TL. olarak hesaplanmıştır. Diğer taraftan Gelir İdaresi Başkanlığı web sitesindeki vergi istatistiklerine göre; 2011 yılı kurumlar vergisi turizm sektörü oteller- moteller kategorisinde 9.982.126 TL tahsilat yapılmıştır. Bu tahsilat tutarı ile vergi gayretinin bu kategoride son derece düşük olduğu görülmektedir.

Bir başka anlatımla, vergi kayıp-kaçak ve teşviklerin olmaması halinde vergi kapasitesi tahmini olarak 852.992.006 TL olacaktır. Bunun toplam vergi gelirlerine oranı % 0,4' tür. Bu oran turizm sektörü kurumlar vergisi/ toplam vergi gelirleri oranının dört katıdır. Bir başka anlatımla tahmini olarak hesaplanan oteller-moteller kurumlar vergisi kapasitesi 2011 yılında hesaplanan vergi tutarının 85,5 katıdır. Bu analizlerin sonucunda turizm sektörünün vergi kapasitesinin hemen hemen hiç kullanılmadığı, bu sektördeki vergi kayıp ve kaçağının çok yüksek ve vergi gayretinin son derece düşük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Üçüncü olarak, Türkiye' de, bölgeler arasında çok büyük gelişme ve kalkınma farklılıkları mevcuttur. Bu nedenle de 1960'lı yıllardan itibaren gündeme getirilen beş yıllık kalkınma planlarının kapsamına bölgesel gelişme farklılıklarının ortadan kaldırılmasına yönelik sosyal ve ekonomik politikalar alınmıştır. Buna karşılık örneğin turizm sektörüne verilen yatırım teşvikleri ve "Kalkınmada Öncelikli Yöreler" uygulamaları ile verilen teşviklere rağmen bölgesel dengesizlikler azaltılamamış, bölgeler arasındaki kalkınma açığı artarak devam etmiş, yani beklenen yakınsama gerçekleşmemiştir.

Beş yıllık kalkınma planlarının yapılmaya başlamasıyla, 1963'ten itibaren bölgesel gelişme ve bölgelerarası gelişmişlik düzeylerini azaltma için politikalar araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları gelir dağılımını bozmuş, doğudan batıya doğru göçe yol açmış ve gelişmiş bölgelerde kötü kentleşme, düzen ve asayiş sorunlarına yol açmıştır. Bu durum, gelişmiş illerde

aşırı nüfus artışına sebep olurken, göç veren illerde de çalışabilir işgücünün azalmasıyla mevcut yatırımların yer aldığı sektörlerde çalışacak işgücünün kalmamasına ve göç edilen illerde de nüfus artışından dolayı altyapı, eğitim, sağlık, ulaşım gibi hizmetlerde kalitenin düşmesine neden olmuştur.

Bölgelerarası sosyal ekonomik gelişmişlik farkları sadece geri kalmış bölgeleri değil, gelişmiş bölgeleri de etkilemektedir. Gelişmiş veya azgelişmiş ülkelerde bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi amacıyla bu bölgelere yapılan yatırımlar teşvik edilmektedir. Çalışmada Türkiye’de il bazında turizm sektörü için yararlanılan teşvik miktarlarının, yakınsama katsayısı üzerindeki etkilerini inceleyebilmek amacıyla, kişi başına düşen reel teşvik miktarları modele eklenmiştir. Böylece, turizm sektöründe faydalanılan teşviklerin 2002-2010 dönemi itibariyle Türkiye’de iller ve bölgeler arasında gelir dengesizliğini gidermede olumlu etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Turizm sektöründe yararlanılan teşviklerin yakınsamaya katkısını tespit edebilmek amacıyla kişi başına düşen reel teşvik miktarları modele eklenerek, koşullu yakınsama modeli tahmin edilmiştir.

Bu tahminleri irdelemek için yakınsama modeline kişi başına düşen reel teşvik miktarı dâhil edildiğinde 81 il düzeyinde yakınsama hızı % 3,2 düzeyinden % 3,0 düzeyine düşmektedir. Modelde yakınsama katsayısı istatistiksel olarak anlamlı, teşvik katsayısı ise istatistiksel olarak anlamsız çıkmaktadır. IBBS2 düzeyinde yakınsama katsayısının % 2,5’ten % 2,2 düzeyine düştüğü görülmektedir. Bu modelde de yakınsama katsayısı istatistiksel olarak anlamlı fakat teşvik katsayısı istatistiksel olarak anlamsız sonuç vermektedir. IBBS1 düzeyinde ise hem yakınsama katsayısında % 2,2 düzeyinden %1,9 düzeyine düşüş gözlenmekte hem de modele eklenen teşvik katsayısı ve yakınsama katsayısının istatistiksel olarak anlamsız sonuçlar verdiği görülmektedir.

Sonuç olarak 81 il, IBBS2 ve IBBS1 düzeyinde söz konusu dönemde koşullu yakınsama veya ıraksama bulgusuna rastlanılamamıştır. Bu durum, söz konusu dönemde turizm sektörüne verilen teşviklerin bölgesel kalkınmaya katkı sağlamadığını göstermektedir. Yapılan yakınsama analizi turizm sektöründeki yatırım teşviklerinin, 2002-2010 dönemine göre, bölgesel gelişmeye kayda değer bir etkisinin olmadığını ortaya çıkartmıştır.

2012 yılında ilan edilen yatırım teşvik tedbirlerinde de bölgesel gelişmeye yönelik bölge sayısı dörtten altıya çıkartılmış, ayrıca verilen teşvik belgelerindeki bazı oranların bir miktar artırıldığı görülmüştür. 2012 teşvik tedbirleriyle yapılan politika değişikliklerinin de bölgesel gelişmeyi ön plana çıkaran, kayıtlı istihdamı artırıcı ve çevre duyarlılığını ön plana alan teşvik unsurları taşımadığı görülmüştür.

Ayrıca bilimsel araştırmalardan uzak, siyasi baskılarla uzatılan teşvik uygulamaları birçok yolsuzluğa da neden olmaktadır. Yanlış uygulamalar sonucunda kamu kaynakları sorumsuzca kullanılmakta, yeterince kamu geliri sağlayamamanın ve bütçe açıklarının ve bunların borçlanma yoluyla finansmanı gereğinin ortaya çıkmasının yanı sıra kaynakların etkin kullanılmaması beklenen büyüme artışını yavaşlatmıştır. Dolayısıyla turizm yatırım teşvik tedbirlerini içeren toplumsal refahı artırmaya dönük bir turizm stratejisinin, yerli ve uluslararası büyük sermaye gruplarının çıkarlarını gözetten bir perspektiften değil, ekonomik ve sosyal rasyonaliteler bilimsel araştırmalarla ortaya konularak; bölgesel kalkınma farklılıklarını azaltmaya, kayıtlı istihdamı artırmaya, bütüncül bir kalkınma ve sanayileşmeye, sektör çalışanlarının sosyal ve demokratik haklarını geliştirmeye, sektörden elde edilen gelirin adil bölüşümünü sağlamaya, ve çevre ile uyumlu bir turizm ana planı uygulanmasına dönük olarak hazırlanması gerektiği ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- Aydın, S. ve Çaşkurlu, E. (2013). *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi, Nisan, Ankara.
- Bahar, O., (2006), Turizm Sektörünün Türkiye' nin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkisi: Var Analizi Yaklaşımı. Yönetim Ve Ekonomi Dergisi Cilt:13 Sayı2, Doğuş Üniversitesi, İİBF Manisa, s:147
- Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. 1990 Yılı Raporu. Ankara.
- Blackman, C. N., (1991) Tourism and Other Services in the Anglophone Labor Flows! Experiences in the Caribbean (Volume,V, Edt.a. p. Maingob),
- Boratav, K.<http://haber.sol.org.tr/KorkutBoratav>, adresinden 10 Şubat 2012'de alınmıştır. *Sermaye Hareketleri ve Denge*
- Bres, J.D. (1972). *Late Capitalism*.
- Bryden, J.M., (1976) Tourism and Development: A case Study of the Commonwealth Caribbean, Cambridge: Cambridge University Press,1973. De Kadt
- Bulb, A., (1992) ,The Economics of Travel and Tourism.
- Burgess, R. And Stren, N. Vergileme ve Kalkınma, Çeviren: Mustafa Durmuş, *Maliye Dergisi* , 152.
- Can, E. (2004). *Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları*, Asil Yayınları, Birinci Baskı,
- Caribbean Development Bank, (1994). Nelson C. Modeswte, The Impact of Growth in the tourism sector on Economic Development: The Experience of Selected Caribbean Countries
- Cünedioğlu, E. (2011). *İhracatın Çeşitliliği ve Niteliği* , TEPAV Politika Notu.
- Çakır, M. ve Bostan, A. (2000). Turizm Sektörünün Ekonominin Diğer Sektörleri İle Bağlantılarının Girdi-Çıktı Analizi İle Değerlendirilmesi, *Anatolia Dergisi*.
- Çetintaş, H.; Bektaş, Ç.; (2008), Türkiye' de Turizm ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Kısa ve Uzun Dönemli İlişkiler, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt:19 Sayı:1, s:7.
- Çoban, O., Özcan, C. Can; (2013), Türkiye' de Turizm Gelirleri-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nedensellik Analizi (1963-2010),Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:8 Sayı:1, s:243-261.
- Devlet Planlama Teşkilatı *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı(1990-1994)*, Devlet Planlama Teşkilatı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan6.pdf> adresinden 20 Eylül 2012'de alınmıştır.

Devlet Planlama Teşkilatı *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*(1985-1989),Devlet Planlama Teşkilatı,<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan5.pdf> adresinden 20 Eylül 2012’de alınmıştır.

Devlet Planlama Teşkilatı *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*(1963-1967),DevletPlanlamaTeşkilatı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan1.pdf> adresinden 21 Eylül 2012’de alınmıştır.

Devlet Planlama Teşkilatı *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı*(2007-2013), Devlet planlama Teşkilatı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan9> adresinden 20 Eylül 2012’de alınmıştır.

Devlet Planlama Teşkilatı *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı*(1979-1983), Devlet Planlama teşkilatı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan4.pdf> adresinden 21 Eylül 2012’de alınmıştır.

Devlet Planlama Teşkilatı *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*(1968-1972),DevletPlanlamaTeşkilatı,<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan2.pdf> adresinden 21 Eylül 2012’de alınmıştır.

Devlet Planlama Teşkilatı *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*(2001-2005),Devlet Planlama Teşkilatı,<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan8.pdf> adresinden 20 Eylül 2012’de alınmıştır.

Devlet Planlama Teşkilatı *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı*(1973-1977), Devlet Planlama Teşkilatı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan3.pdf> adresinden 21 Eylül 2012’de alınmıştır.

Devlet Planlama Teşkilatı *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*(1996-2000), Devlet Planlama Teşkilatı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/7.plan.pdf> adresinden 20 Eylül 2012’de alınmıştır.

Devlet Planlama Teşkilatı, (2000).*Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu*, Ankara ,

Devlet Planlama Teşkilatı, (2007).*Turizm Özel İhtisas Komisyon Raporu*, Ankara ,

Durgun, A. (2010). *Dünyada ve Türkiye’ de Yaşanan Ekonomik Krizlerin Turizm Üzerine Etkileri*, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisat Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi,

Durgun, A. (2011).*1990 Sonrası Ekonomik Krizlerin Turizm Üzerine Etkileri*, Eğirdir Turizm Sempozyumu.

Durmuş, M. (2008).*Kamu Ekonomisi*, Gazi Kitabevi.

Durmuş, M. (2011).*12 Eylül Askeri Darbesinin Ekonomi Politikası*, Memleket, Siyaset, Yönetim, 15.

Durmuş, M. (2011).*Kapitalizmin Krizi*, 3. Baskı.

Durmuş, M. (2013).*Kapitalizmin Krizi, Küresel Krizin Eleştirel Bir Çözümlemesi*, 4. Baskı, Gazi Kitabevi.

Durmuş, M. Büyüme, Neyin Büyümesi?, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 83.

Elmas, G. (2001).*Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler*, Nobel Yayıncılık, Ankara ,

Fawaz F.,Rahnama M., and Stout B.,(2014), An Empirical Refinement of the Relationship between Tourism and Economic Growth, *Anatolia. An International Journal of Tourism and Hospitality Research* Volume 25 No:3, s:352-363.

Foster, J. B. and Amin, S. (2011). At80: An Introduction And Tribute, *Montly Review*, 2011, Volume 63, Issue 05, (October) <https://montlyreview.org>

http://www.gib.gov.tr/index.php?id=271/vergi_istatistikleri adresinden 21 Eylül 2012'de alınmıştır.

Ildıran, M. (2004).*Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri*, Nobel Yayıncılık, 1. Baskı , Ankara.

Ishikawa N. andFukushige M.,(2007) Impacts of Tourism and Fiscal Expenditure Toremote Islands: the case of the Amami Islands in Japan,*Applied Economics Letters*,Sayı:14, s:661-666.

İnan, B. (2009).*Cumhuriyet Dönemi Türkiye Turizmi ve Bir Turizm Modeli Önerisi*, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Turizm İşletmeciliği An Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

İnternet: www.çsgb.gov.tr/istatistikler adresinden 30 Kasın 2013'te alınmıştır.

İnternet: www.dpt.gov.tr/planlarprogramlarbolumu adresinden 21 Eylül 2012'de alınmıştır.

İnternet:www.imf.orginternet:http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sRF_ActivePath=p,4&sRF_Expanded=p,;
<http://www.imf.org/external/datamapper/index.php> adreslerinden 30.10.2013'de alınmıştır

İnternet: www.sendika.org/2011/02/ulusalistihdamstratejibelgesi adresinden 04/02/2011'de alınmıştır.

İnternet: www.ttyd.org.tr/İnternet:Web:<http://www.ttyd.org.tr/sayfa/2023e-Dogru-Turk-Turizmde-Yatirim-Hamlesi-19/28> adresinden 30.10.2012'de alınmıştır.

İnternet: www.tuyed.org.tr/İnternet: Web: http://www.tuyed.org.tr/turizmde_istihdam adresinden 30.10.2013'de alınmıştır

İnternet:
www.unctad.org/internet:<http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/repo>

rtFolders.aspx?sRF_ActivePath=p,4&sRF_Expanded=p,;
http://www.imf.org/external/datamapper/index.php adreslerinden 30.10.2013'
de alınmıştır.

İnternet: www.unwto.org/İnternet:Web:http://mkt.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2012-edition TourismHighlights adresinden 30.10.2012'
de alınmıştır .

İnternet: www.wttc.org/İnternet: Web:http:// www.wttc.org/researc/economic-data
adresinden 30.10.2012 'de alınmıştır

Kalkan, S. (2011).*Cari İşlemler Açığında Neler Oluyor?*, TEPAV Değerlendirme Notu.

Kamacı, A.; Oğan, Y.; (2014), Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: Panel Eşbütünleşme ve Nedensellik Analizi, International Conference On EurasianEconomies 2014, Sy:5.

Kaynak, M. (2011).*Büyüme Teorileri*, Gazi Kitabevi, İkinci Baskı, Haziran, Ankara.

Kızılgöl, Ö.,Erbaykal, E. ;(2008), Türkiye' de Turizm Gelirleri İle Ekonomik büyüme İlişkisi : Bir Nedensellik Analizi, Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:13 Sayı:2 s: 351-360

Köse, N. ; Yalçın, Y. ; (2006) , Türkiye Turizm Sektörünün Talep Analizi, Gazi Üniversitesi, İİBF Ekonometri Bölümü, s:13

Kumar R.,Loganathan N., Patel A., Devi Kumar R.,(22.May .2014) , Nexus between Tourism Earnings and Economic Growth: a study of Malaysia, Springer Science+ Business Media Dordrecht, s:15.

Kumcu, E. (21.03.2013).*Bütçedeki Harcama Artışları Sürdürülebilir Değil*. Hürriyet.

Kurşuncu, H., (Ekim 2014) Bir Tahribat Olarak Turizm , Heinrich Böll Stiftung, Perspectives Dergisi, Sayı 10.

Liviu Scutariu A.,(4.2012) Measuring the Regional Tourism Activity in Romania: an EU Pre- and Post-Accession Comparative Analysis, Economic Insights Trends and Challenges Vol.1 (LXIV) , s: 79-88.

Luis Eugenio-Martín J.,MartínMorales N. And Scarpa R.,(February 2004), Tourism and Economic Growth in Latin American Countries: A Panel Data Approach, Natural Resources Management, s:17.

Mandel, E, (1969), The Laws of Uneven Development, (December 1969), New Left Review I/59, January-February, 1970, https://www.marxists.org/archive/mandel/1969/nicolaus/us2.html

Mandel, E. E. (1972). *Der Spatkapitalismus*.

- McAleer, M.;Shareef, R.; da Veiga, B.,(November 2005) Risk Management of Daily Tourist Tax Revenues for the Maldives, Natural Resources Management, s:15
- Meledden, M.,Tourism, Residents Welfare and Economic Choice: A Literature Review, Journal of Economic Surveys,2013
- Olalı, H. ve Timur, A. (1988.) *Turizm Ekonomisi*, Ofis Ticaret Matbaacılık Ş.t.i. İzmir.
- Önal, Y. B.,Düzakın, E. ve Çiftçi, H. (2000).*Ekonominin Yükselen Değeri Turizm ve Türkiye Ekonomisine Etkisinin Analizi*, İstanbul.
- Öney, E. (1987).*İktisadi Planlama*, Savaş Yayınları, Ankara.
- Özatay, F. (Şubat 2011).*Bütçeyi Biraz Daha Sıkmak*, Radikal.
- Papadimitriou, D.,Nikiforas, M. And Zezza, G., Will Tourism Save Greece?, Levy Economics Institute of Bard College, Strategic Analysis, August 2014.
- Petrevska, B.,Tourism Contribution to Regional Development: Best Practice in Macedonia, Journal of Community Positive Practices, Issue 3/2012, s. 425-440. www.ceeol.com.
- Resmi Gazete, 17.07.2009 Tarihinde yayınlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Kararları.
- Resmi Gazete, 19.06.2012 tarihinde yayınlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Kararı
- Resmi Gazete, Yatırımlarda Devlet Yardımları Kararı 2011/1 Tebliği.
- Robinson, J., *Essays in the Theory of Economic Growth*, St. Martin's Press, (1962).Newyork
- Saariben, J. ve Lenal, Mankgogi, Integrating Tourism Rural Development and Planning and Planning in the Developing World, October 2014.
- Samırkaş, M.,Bahar, O., Tuncer, İ., (2013) Turizm Sektörünün Yakınsamaya Etkisi: 1990-2000 Yılları Türkiye Uygulaması, Muğla Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi Cilt 11, Sayı(22),s.99-119
- Seckelmann, A. (February,2002).Domestic Tourism on Chance for Regional Development in Turkey, *Tourism Management*, 23,(1).
- Sombart, W. (1902).*Der Moderne Kapitalismus*.
- Sönmez, S. (2005).*Dünya Ekonomisindeki Dönüşüm*. İmge Kitabevi, Eylül, Ankara.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı, (Nisan 2013). Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü, *Yatırım Teşvik Belgesi Kapsamında Devlet Destekleri*.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2007).*Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı*, 2007-2013, Ankara.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2012).*Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı Kapsamında Sağlanan Teşvikler*,

Türkiye Kalkınma Bankası A. Ş. (Temmuz 2011) , Atayol Otelcilik Beş Yıldızlı Otel Proje Değerlendirme Raporu. Ankara.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. , (2010) , Belgeli Turizm Tesisleri2010 Yılı Yatak Başı Yatırım Maliyetleri Çalışması.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. (Ekim 2010) , İmtaş Beş Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu. Ankara.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. (Temmuz 2011), Güvercinlik Beş Yıldızlı Otel Proje Değerlendirme Raporu. Ankara.

Türkiye Kalkınma bankası A.Ş. , (Mayıs 2010) , Acar Otelcilik Dört Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu. Ankara.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. , (Mart 2011) Orty ç Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu. Ankara.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. , (Temmuz 2010), Sakel Dört Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. , (Temmuz 2011), Malkoç Otelcilik Dört Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu. Ankara.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. ,(Kasım 2008) Duygulu İki Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu. Ankara.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. ,(Nisan2011) Akman ç Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu. Ankara.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. ,(Ocak 2009) Karatoprak İki Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu. Ankara.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. ,(Şubat 2011) Aslanyrekler ç Yıldızlı Otel Projesi Değerlendirme Raporu.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.,*1990 Yılı Yıllık Rapor.*

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.,*1991 Yılı Yıllık Rapor.*

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.,*1992 Yılı Yıllık Rapor.*

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.,*1993 Yılı Yıllık Rapor.*

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.,*1995 Yılı Yıllık Rapor.*

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.,*Yönetici Sunumu , Kasım 2011.*

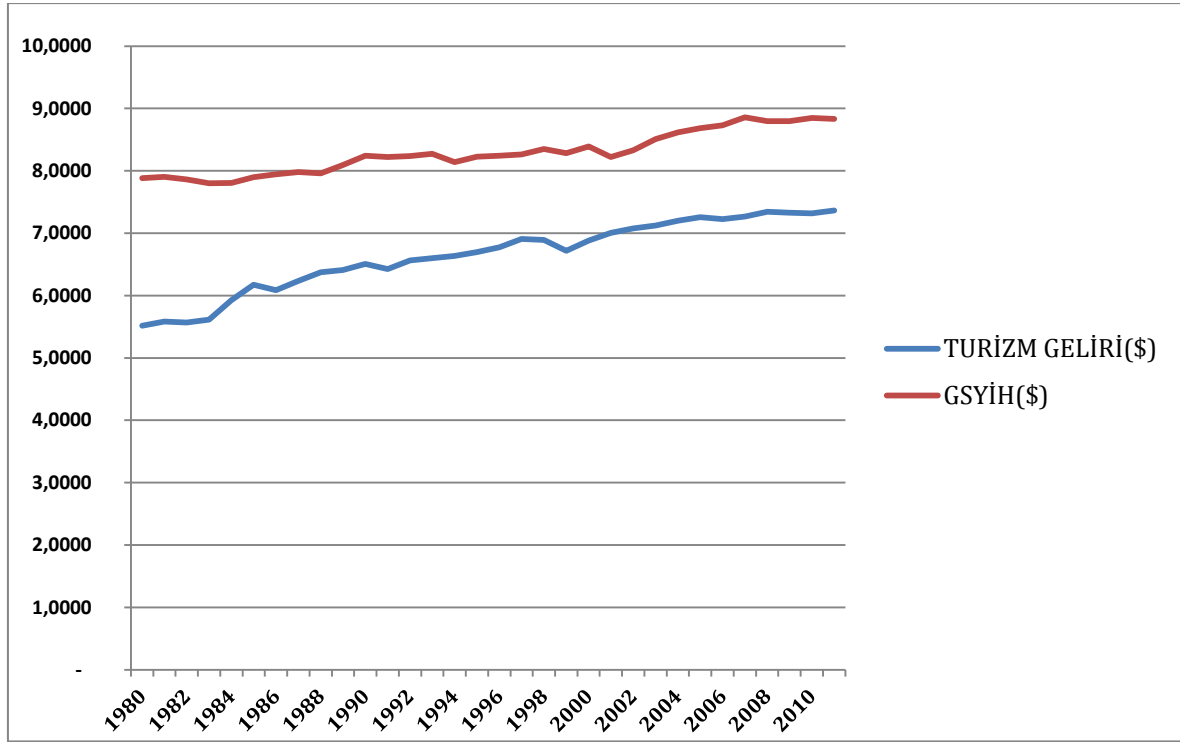
- Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği, (2011) *Türkiye Turizmi ile İlgili Seçilmiş Veriler*.
- Yamanoğlu, K. B. (2010). *Turizm Sektörü Raporu*, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Ankara.
- Yavuz, N. Ç. , (2006), Türkiye’de Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyümeye Etkisinin Testi: Yapısal Kırılma ve Nedensellik Analizi, Doğuş Üniversitesi Dergisi, Cilt:7,Sayı:2, İstanbul Üniversitesi Ekonometri Bölümü, s:101.
- Yıldırım, H. M. (2008). *Türkiye’de Turizmin Ekonomik Kalkınma Üzerine Etkisinin Analizi*, T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yiğidim, A. ve Demir, A. (2004). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Türkiye’de Bölgesel Yakınsama Analizi: 1987-2000 Dönemi*, İzmir İktisat Kongresi, DPT Yayınları.

EKLER

Ek-1. Yıllara Göre Turizm Geliri İle GSYH Arasındaki Logaritmik İlişki

YILLAR	TURİZM GELİRİ(\$)	GSYH(\$)	Log Tur	Log GSYH
1980	326654	76230167	5,5141	7,8821
1981	381268	79718032	5,5812	7,9016
1982	370320	72431713	5,5686	7,8599
1983	411088	62894804	5,6139	7,7986
1984	840000	64116558	5,9243	7,8070
1985	1482000	79366935	6,1708	7,8996
1986	1215000	88155248	6,0846	7,9452
1987	1721117	95693644	6,2358	7,9809
1988	2355295	90662790	6,3720	7,9574
1989	2556529	124465944	6,4077	8,0951
1990	3225000	175259846	6,5085	8,2437
1991	2654000	167072295	6,4239	8,2229
1992	3639000	172857615	6,5610	8,2377
1993	3959000	186670649	6,5976	8,2711
1994	4321000	137147754	6,6356	8,1372
1995	4957000	169435641	6,6952	8,2290
1996	5962100	174142451	6,7754	8,2409
1997	8088549	183101496	6,9079	8,2627
1998	7808940	223413255	6,8926	8,3491
1999	5203000	192732478	6,7163	8,2850
2000	7636000	246900773	6,8829	8,3925
2001	10067155	166071498	7,0029	8,2203
2002	11900925	213395249	7,0756	8,3292
2003	13203144	324248101	7,1207	8,5109
2004	15887699	414528419	7,2011	8,6176
2005	18153504	480868256	7,2590	8,6820
2006	16850947	534115632	7,2266	8,7276
2007	18487008	720480579	7,2669	8,8576
2008	21950807	625516090	7,3415	8,7962
2009	21249334	629582669	7,3273	8,7991
2010	20806708	707305664	7,3182	8,8496
2011	23020392	675937200	7,3621	8,8299

Ek-2.Turizm Geliriyle GSYH Arasındaki Logaritmik İlişki

Ek-3. Yıllara Göre Turizm Geliri

YILLAR	TURİZM GELİRİ(\$)
1980	326654
1981	381268
1982	370320
1983	411088
1984	840000
1985	1482000
1986	1215000
1987	1721117
1988	2355295
1989	2556529
1990	3225000
1991	2654000
1992	3639000
1993	3959000
1994	4321000
1995	4957000
1996	5962100
1997	8088549
1998	7808940
1999	5203000
2000	7636000
2001	10067155
2002	11900925
2003	13203144
2004	15887699
2005	18153504
2006	16850947
2007	18487008
2008	21950807
2009	21249334
2010	20806708
2011	23020392

Ek-4. Döviz Kuru (ABD doları)

YILLAR	DOLAR
1980	0,00009
1981	0,00013
1982	0,00019
1983	0,00029
1984	0,00045
1985	0,00058
1986	0,00076
1987	0,00102
1988	0,00182
1989	0,00232
1990	0,00293
1991	0,00509
1992	0,00857
1993	0,01449
1994	0,03850
1995	0,06136
1996	0,10805
1997	0,20574
1998	0,31423
1999	0,54270
2000	0,67500
2001	1,44651
2002	1,64238
2003	1,40257
2004	1,34860
2005	1,34950
2006	1,41990
2007	1,17030
2008	1,51960
2009	1,51300
2010	1,55350
2011	1,91570

Ek-5. GSYH'nin ABD dolarına Çevrilmesi

Yıllar	GSYH(TL)		GSYH(Dolar)
1980	6.861	0,3380	76230167
1981	10.363	0,2470	79718032
1982	13.762	0,2455	72431713
1983	18.239	0,3678	62894804
1984	28.852	0,3732	64116558
1985	46.033	0,3129	79366935
1986	66.998	0,3136	88155248
1987	97.608	0,4085	95693644
1988	165.006	0,4286	90662790
1989	288.761	0,4377	124465944
1990	513.511	0,3962	175259846
1991	850.398	0,4259	167072295
1992	1.481.390	0,4523	172857615
1993	2.704.858	0,4877	186670649
1994	5.280.189	0,4921	137147754
1995	10.396.571	0,4475	169435641
1996	18.816.092	0,5005	174142451
1997	37.671.302	0,4634	183101496
1998	70.203.147		223413255
1999	104.595.916		192732478
2000	166.658.021		246900773
2001	240.224.083		166071498
2002	350.476.089		213395249
2003	454.780.659		324248101
2004	559.033.026		414528419
2005	648.931.712		480868256
2006	758.390.785		534115632
2007	843.178.421		720480579
2008	950.534.251		625516090
2009	952.558.579		629582669
2010	1.098.799.348		707305664
2011	1.294.892.893		675937200

Ek-6. GSYH

YILLAR	GSYH
1998	70.203.147
1999	104.595.916
2000	166.658.021
2001	240.224.083
2002	350.476.089
2003	454.780.659
2004	559.033.026
2005	648.931.712
2006	758.390.785
2007	843.178.421
2008	950.534.251
2009	952.558.579
2010	1.098.799.348
2011	1.294.892.893

Ek-7. GSYH 87 Bazlı

Yıllar	GSYH	
1980	5.230.618	0,3380
1981	7.901.027	0,2470
1982	10.492.186	0,2455
1983	13.905.813	0,3678
1984	21.997.146	0,3732
1985	35.095.483	0,3129
1986	51.079.353	0,3136
1987	74.416.097	0,4085
1988	125.800.999	0,4286
1989	220.151.751	0,4377
1990	391.501.714	0,3962
1991	648.344.519	0,4259
1992	1.129.413.462	0,4523
1993	2.062.187.002	0,4877
1994	4.025.622.543	0,4921
1995	7.926.359.073	0,4475
1996	14.345.412.636	0,5005
1997	28.720.649.000	0,4634
1998	53.522.969.924	
1999	82.925.537.513	
2000	127.844.312.343	
2001	188.141.290.929	
2002	278.220.630.648	
2003	358.699.628.542	
2004	427.151.939.807	
2005	480.922.786.993	
2006	551.859.588.566	
2007		
2008		
2009		
2010		
2011		

Ek-8. Beş Yıldızlı 675 Yatak Kapasiteli Otel Proje Değerlendirme Raporu

FİRMANIN ADI	: TUĞRUL OTEL		
YATIRIMIN SINIFI	: H5		
ODA SAYISI	: 300		
YATAK SAYISI	: 675		
YATIRIM İNDİRİMİ ORANI	: 0,00		
DÖVİZ GELİRİ VERGİ İST.ORANI	: 0,00		
DÖVİZ GELİRİ / TOPLAM GELİR	: 0,00		
DÖVİZ GEL.İST.BAŞLANGIÇ YILI	: 0		
YATIRIM KREDİ ORANI	: 0,00		
İŞLETME KREDİ ORANI	: 0,00		
YATIRIM KREDİ FAİZİ	: 0,00		
İŞL.KREDİ FAİZİ	: 0,00		
	1.YIL	DİĞ.YIL	
SEZON GÜN SAYISI	: 365	365	
YARI SEZON GÜN SAYISI	: 0	0	
SEZON DIŞI GÜN SAYISI	: 0	0	
	1.YIL	2.YIL	3.YIL
SEZON DOLULUK ORANI	: 0,60	0,60	0,60
YARI SEZON DOLULUK ORANI	: 0,00	0,00	0,00
SEZON DIŞI DOLULUK ORANI	: 0,00	0,00	0,00
ORT. DOLULUK ORANI(FİYAT. AĞIRLIKLAN.)	: 0,60	0,60	0,60
ORT. DOLULUK ORANI	0,6	0,6	0,6
GRUP KONAKLAMA ORANI	: 0,70		
MÜNFERİT KONAKLAMA ORANI	: 0,30		
TEK KİŞİ KONAKLAMA ORANI	: 0,30		
ÇİFT KİŞİ KONAKLAMA ORANI	: 0,70		
ÜÇ KİŞİ KONAKLAMA ORANI	: 0,00		
KAHVALTI ORANI	: 0,60		
YARIM PANSİYON ORANI	: 0,40		
TAM PANSİYON ORANI	: 0,00		
ALKOLLÜ İÇECEK ALMA ORANI	: 0,60		
ALKOLSÜZ İÇECEK ALMA ORANI	: 1,00		
EKSTRA YİYECEK ALMA ORANI	: 0,00		
MÜNFERİT ODA FİYATLARI (TL)			
	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI
TEK KİŞİ	: 201	0	0
ÇİFT KİŞİ	: 281	0	0
ÜÇ KİŞİ	: 0	0	0
GRUP ODA FİYATLARI (EURO)	2,15		
	SEZON	TL (01/01/2011 TARİHİ İTİBARIYLA) YARI SEZON	SEZON DIŞI
TEK KİŞİ	: 70	0	0
I. ÇİFT KİŞİ	: 98	0	0
ÜÇ KİŞİ	: 0	0	0
GRUP YP FİYATLARI (EURO)			
	SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI

TEK KİŞİ :	95	25	25
ÇİFT KİŞİ :	148	50	50
ÜÇ KİŞİ :	75	75	75

TL (EURO)

	-	-
KAHVALTI FİYATI :	17	8,00
TABLDOT :	37	17,00
ORT.ALKOLLÜ İÇECEK FİYATI :	15	7,00
ORT.ALKOLSÜZ İÇECEK FİYATI :	9	4,00
EKSTRA YİYECEK HARCAMASI :	0	0,00

GRUP İNDİRİMİ

SEZONDA :	0,25
YARI SEZONDA :	0,00
SEZON DIŞINDA :	0,00

DIĞER GELİRLER ORANI : 0,20

PASAN MÜŞTERİ SAYISI (GÜNDE)	1.YIL	2.YIL	3.YIL
SEZON :	25	25	25
YARI SEZON :	0	0	0
SEZON DIŞI :	0	0	0

PASAN YİYECEK HARCAMASI :	34
PASAN İÇECEK HARCAMASI :	22

TAM DOLULUKTA PERSONEL GİDERİ : 4.440.000 (TL)

İŞLETMEYE AÇILACAĞI TARİH : 2011

YILLAR	ARTIŞ ORANI
2011	1,00
2012	1,00
2013	1,00
2014	1,00
2015	1,00
2016	1,00
2017	1,00
2018	1,00
2019	1,00
2020	1,00
2021	1,00
2022	1,00
2023	1,00
2024	1,00
2025	1,00
2026	1,00

0,00

TOPLAM YATIRIM TUTARI VE YILLARA DAĞILIMI TABLOSU (TL)

YATIRIM UNSURLARI	YILLAR	KÜMÜLATİF			2010	
		TOPLAM	İÇ	DIŞ	İÇ	DIŞ
		0	0	0	0	0
A-Arsa Yatırımı		0	0	0	55.563.546	0
B-Sabit Tesis Yatırımı		55.563.546	55.563.546	0	835.977	0
1-Etüd, Proje		835.977	835.977	0	639.276	0
2-Teknik Yardım ve Lisans		639.276	639.276	0	24.068.261	0
3-İnşaat		24.068.261	24.068.261	0	16.219.915	0
4-Tesisat		16.219.915	16.219.915	0	7.325.013	0
5-Tefriş		7.325.013	7.325.013	0	3.139.291	0
6-Techizat		3.139.291	3.139.291	0	0	0
7-Taşıma ve Sigorta		0	0	0	0	0
8-İthalat ve Gümrükleme Gider.		0	0	0	146.238	0
9-Fiyat Art. ve Kur Farkları		146.238	146.238	0	1.571.219	0
10-Genel Giderler		1.571.219	1.571.219	0	1.618.356	0
11-Beklenebilecek Farklar		1.618.356	1.618.356	0		
					55.563.546	0
SABİT YATIRIM TUTARI		55.563.546	55.563.546	0	1.819.007	0
C-İşletme Sermayesi yatırımı		1.819.007	1.819.007	0		
					57.382.553	0
TOPLAM YATIRIM TUTARI		57.382.553	57.382.553	0		
					0	0
D-İ.K.D.V.		0	0	0		
					0	0
E-PROJE DIŞI YATIRIMLAR		0	0	0		

EK : YILLAR İTİBARIYLA ANAPARA VE FAİZ ÖDEMELERİ (TL)

KREDİLER / YILLAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	TOPLAM
FAİZ ÖDEMELERİ												
ÖNGÖRÜLEN TKB YATIRIM KREDİSİ	3.300.000	3.150.000	2.550.000	1.950.000	1.350.000	750.000	150.000	0	0	0	0	13.200.000
ÖNGÖRÜLEN İŞLETME KREDİSİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
EK İTFA-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2. DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3. DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4. DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	3.300.000	3.150.000	2.550.000	1.950.000	1.350.000	750.000	150.000	0	0	0	0	13.200.000
ANAPARA ÖDEMELERİ												
ÖNGÖRÜLEN TKB YATIRIM KREDİSİ	0	5.000.000	5.000.000	5.000.000	5.000.000	5.000.000	2.500.000	0	0	0	0	27.500.000
ÖNGÖRÜLEN İŞLETME KREDİSİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
EK İTFA-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2. DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3. DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4. DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	0	5.000.000	5.000.000	5.000.000	5.000.000	5.000.000	2.500.000	0	0	0	0	27.500.000
ANAPARA FAİZ VE ÖDEMELERİ TOPLAMI	3.300.000	8.150.000	7.550.000	6.950.000	6.350.000	5.750.000	2.650.000	0	0	0	0	40.700.000

AMORTİSMAN HESABI
(TL)

AMORTİSMANA TABİ KIYMETLER	AMORTİSMAN DEĞERİ	ORANI	AMORTİSMAN TUTARI
İnşaat	24.068.261	2,00%	481.365
Tesisat	16.219.915	10,00%	1.621.992
Tefriş	7.325.013	20,00%	1.465.003
Teçhizat	3.139.291	20,00%	627.858
TOPLAM	50.752.480		4.196.218
Ortalama Amortisman Oranı :		8,27%	
İnşaat/Toplam Yatırım Oranı :		47,42%	

AMORTİSMANA TABİ KIYMETLER	DEĞERİ
Sabit Tesis Yatırımı	50.752.480
Fiyat Artışları	146.238
Finansman Giderleri	1.650.000
Kur Farkları	0
Taşıma Sigorta ve İth.Güm.Gid.	0
Beklenebilecek Farklar	1.618.356
Genel Giderler	1.571.219
Etüd Proje ve Teknik Yardım	1.475.253
Amortis.Tabi Sabit Kıy.Top.	57.213.546
(-) Birikmiş Amortismanlar	0
Net Kıymet Tut.	57.213.546
Ortalama Yıllık Amortisman	4.730.419

YILLAR	YILLIK AMORTİSMAN TUTARI	YEN.DEĞ. SAB.KIY. TUTAR
2011	4.730.419	57.213.546
2012	4.730.419	57.213.546
2013	4.730.419	57.213.546
2014	4.730.419	57.213.546
2015	4.730.419	57.213.546
2016	4.730.419	57.213.546
2017	4.730.419	57.213.546
2018	4.730.419	57.213.546
2019	4.730.419	57.213.546
2020	4.730.419	57.213.546
2021	4.730.419	57.213.546

İŞLETME GELİRLERİ VE GİDERLERİ TABLOSU (TL)

		1. YIL	2. YIL	3. YIL
Oda Gelirleri		13.947.994	13.947.994	13.947.994
Yiyecek Gelirleri		3.560.588	3.560.588	3.560.588
-Kahvaltı		1.154.785	1.154.785	1.154.785
-Yarım Pansiyon		2.405.803	2.405.803	2.405.803
-Tam Pansiyon		0	0	0
-Ekstra Yiyecek		0	0	0
İçecek Gelirleri		1.972.758	1.972.758	1.972.758
-Alkollü		1.010.437	1.010.437	1.010.437
-Alkolsüz		962.321	962.321	962.321
Diğer Gelirler		3.896.268	3.896.268	3.896.268
TOPLAM GELİRLER		23.377.608	23.377.608	23.377.608
Yiyecek Giderleri	30%	1.068.176	1.068.176	1.068.176
İçecek Giderleri	18%	355.096	355.096	355.096
Diğer Giderler	50%	1.948.134	1.948.134	1.948.134
İşletme Malzemesi	5,0%	1.168.880	1.168.880	1.168.880
Elektrik	2,0%	685.743	685.743	685.743
Yakıt	2,0%	685.743	685.743	685.743
Su	1,0%	280.531	280.531	280.531
İşçilik-Personel		4.440.000	4.440.000	4.440.000
Bakım-Onarım	3,0%	1.122.125	1.122.125	1.122.125
Genel Giderler	3,0%	417.427	417.427	417.427
Beklenebilecek Farklar	4,0%	453.628	453.628	453.628
TOPLAM HİZMET GİDERLERİ		12.625.485	12.625.485	12.625.485
Rek.,Eğitim,Paz.ve Kom.	2,5%	935.104	935.104	935.104
TOPLAM İŞLETME GİDERLERİ		13.560.589	13.560.589	13.560.589
BRÜT KAR		9.817.019	9.817.019	9.817.019
YILLAR İTİBARI İLE PASAN GELİRLERİ (TL)				
GELİRLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek Gelirleri		314.484	314.484	314.484
İçecek Gelirleri		196.553	196.553	196.553
TOPLAM PASAN GELİRLERİ		511.037	511.037	511.037
YILLAR İTİBARI İLE PASAN GİDERLERİ (TL)				
GİDERLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek		94.345	94.345	94.345
İçecek		35.379	35.379	35.379
TOPLAM PASAN GİDERLERİ		129.725	129.725	129.725

ÖNGÖRÜLEN TKB YATIRIM KREDİSİ

KREDİ TUTARI : 27.500.000
 AÇILIŞ TARİHİ : 30.06.2010
 KREDİ BAKİYESİ : 27.500.000
 VADE : 7
 ÖDEMESİZ DÖNEM : 2
 FAİZ ORANI : 12%

(TL)

TARİH	ANAPARA	TAKSİT	FAİZ	TOPLAM
30.06. 2010	27.500.000	0	0	0
31.12. 2010	27.500.000	0	1.650.000	1.650.000
30.06. 2011	27.500.000	0	1.650.000	1.650.000
31.12. 2011	27.500.000	0	1.650.000	1.650.000
30.06. 2012	25.000.000	2.500.000	1.650.000	4.150.000
31.12. 2012	22.500.000	2.500.000	1.500.000	4.000.000
30.06. 2013	20.000.000	2.500.000	1.350.000	3.850.000
31.12. 2013	17.500.000	2.500.000	1.200.000	3.700.000
30.06. 2014	15.000.000	2.500.000	1.050.000	3.550.000
31.12. 2014	12.500.000	2.500.000	900.000	3.400.000
30.06. 2015	10.000.000	2.500.000	750.000	3.250.000
31.12. 2015	7.500.000	2.500.000	600.000	3.100.000
30.06. 2016	5.000.000	2.500.000	450.000	2.950.000
31.12. 2016	2.500.000	2.500.000	300.000	2.800.000
30.06. 2017	0	2.500.000	150.000	2.650.000
31.12. 2017	0	0	0	0
TOPLAM ---->		27.500.000	14.850.000	42.350.000

MALİYET TABLOSU

(TL)

AÇIKLAMALAR / YILLAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Doluluk Oranları	60%	60%	60%	60%	60%	60%	60%	60%	60%	60%	60%	60%
Toplam Hizmet Giderleri	12.755.210	12.755.210	12.755.210	12.755.210	12.755.210	12.755.210	12.755.210	12.755.210	12.755.210	12.755.210	12.755.210	12.755.210
Amortismanlar	4.730.419	4.730.419	4.730.419	4.730.419	4.730.419	4.730.419	4.730.419	4.730.419	4.730.419	4.730.419	4.730.419	4.730.419
Reklamasyon,Eğitim,Paz. ve Komisyon	935.104	935.104	935.104	935.104	935.104	935.104	935.104	935.104	935.104	935.104	935.104	935.104
Kur Farkları	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Finansman Giderleri	3.300.000	3.150.000	2.550.000	1.950.000	1.350.000	750.000	150.000	0	0	0	0	0
Arsa Kira Giderleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Satılan Hizmet Maliyeti	21.720.733	21.570.733	20.970.733	20.370.733	19.770.733	19.170.733	18.570.733	18.420.733	18.420.733	18.420.733	18.420.733	18.420.733

5.2. PROFORMA GELİR-GİDER TABLOSU (TL)

GRUP YP FİYATLARI (TL)		SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI
			0	0
TEK KİŞİ	: 84		0	0
ÇİFT KİŞİ	: 131		0	0
ÜÇ KİŞİ	: 159			
			(EURO)	
		TL	-	
		-	0,00	
KAHVALTI FİYATI	: 13		0,00	
TABLDOT	: 26		0,00	
ORT.ALKOLLÜ İÇECEK FİYATI	: 11		0,00	
ORT.ALKOLSÜZ İÇECEK FİYATI	: 6		0,00	
EKSTRA YİYECEK HARCAMASI	: 26			
GRUP İNDİRİMİ				
SEZONDA	: 0,30			
YARI SEZONDA	: 0,00			
SEZON DIŞINDA	: 0,00			
DİĞER GELİRLER ORANI : 0,40				
			2.YIL	3.YIL
PASAN MÜŞTERİ SAYISI (GÜNDE)		1.YIL	0	0
SEZON	: 40		0	0
YARI SEZON	: 0		0	0
SEZON DIŞI	: 0			
PASAN YİYECEK HARCAMASI	: 22			
PASAN İÇECEK HARCAMASI	: 9			
(TL)				
TAM DOLULUKTA PERSONEL GİDERİ	: 1.860.000			
İŞLETMEYE AÇILACAĞI TARİH : 2011				
		ARTIŞ ORANI		
YILLAR				
2011	1,00			0,00
2012	1,00			
2013	1,00			
2014	1,00			
2015	1,00			
2016	1,00			
2017	1,00			
2018	1,00			
2019	1,00			
2020	1,00			
2021	1,00			
2022	1,00			
2023	1,00			
2024	1,00			
2025	1,00			
2026	1,00			

TOPLAM YATIRIM TUTARI VE YILLARA DAĞILIMI TABLOSU (TL)

YILLAR	YATIRIM UNSURLARI	KÜMÜLATİF		2010	
		İÇ	DIŞ	İÇ	DIŞ
	TOPLAM				
		0	0	0	0
A-Arsa Yatırımı	0	16.899.346	0	16.899.346	0
B-Sabit Tesis Yatırımı	16.899.346	256.744	0	256.744	0
1-Etüd, Proje	256.744	196.334	0	196.334	0
2-Teknik Yardım ve Lisans	196.334	7.713.200	0	7.713.200	0
3-İnşaat	7.713.200	5.142.133	0	5.142.133	0
4-Tesisat	5.142.133	1.928.271	0	1.928.271	0
5-Tefriş	1.928.271	803.446	0	803.446	0
6-Teçhizat	803.446	0	0	0	0
7-Taşıma ve Sigorta	0	0	0	0	0
8-İthalat ve Gümrükleme Gider.	0	44.912	0	44.912	0
9-Fiyat Art. ve Kur Farkları	44.912	402.126	0	402.126	0
10-Genel Giderler	402.126	412.179	0	412.179	0
11-Beklenebilecek Farklar	412.179				
		16.899.346	0	16.899.346	0
SABİT YATIRIM TUTARI	16.899.346				
		565.630	0	565.630	0
C-İşletme Sermayesi yatırımı	565.630				
		17.464.976	0	17.464.976	0
TOPLAM YATIRIM TUTARI	17.464.976				
		0	0	0	0
D-İ.K.D.V.	0				
		0	0	0	0
E-PROJE DIŞI YATIRIMLAR	0				

5.MALİ İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

5.1.PROJENİN TOPLAM FİNANSMAN İHTİYACI VE KAYNAKLARI

TOPLAM FİNANSMAN İHTİYACI VE KAYNAKLARI TABLOSU (TL)					
YILLAR		KÜMÜLATİF		2010	
		İÇ	DIŞ	İÇ	DIŞ
TOPLAM FİNANSMAN İHTİYACI	TOPLAM				
		0	0	0	0
A-Arsa Yatırımı	0	16.854.434	0	16.854.434	0
B-Sabit Tesis Yatırımı	16.854.434	0	0	0	0
C-Yeniden Değerleme Değer Art.	0	44.912	0	44.912	0
D-Fiyat Artışları	44.912	0	0	0	0
E-Finansman Giderleri	0	0	0	0	0
F-Kur Farkları	0	16.899.346	0	16.899.346	0
Sabit Yatırım Toplamı	16.899.346	0	0	0	0
G-İ.K.D.V.	0				
		565.630	0	565.630	0
H-İşletme Sermayesi Yatırımı	565.630	0	0	0	0
I-Fiyat Artışları	0	565.630	0	565.630	0
İşletme Sermayesi	565.630	0	0	0	0
İ-Yatırım Avansları	0	0	0	0	0
J-Yatırım Akreditifleri	0	0	0	0	0
K-Proje Dışı Yatırımlar	0	0	0	0	0
L-Bağlı Değerler	0				
		17.464.976	0	17.464.976	0
GENEL YATIRIM TUTARI (TOPLAM FİNANSMAN İHTİYACI)	17.464.976				
TOPLAM FİNANSMAN KAYNAKLARI					
		9.464.976	0	9.464.976	0
A-Özkaynaklar	9.464.976	9.464.976	0	9.464.976	0
1-Sermaye	9.464.976	0	0	0	0
2-Öngörülen Sermaye Arttırımı	0	0	0	0	0
3-Proje Fonları	0	0	0	0	0
3.1-Kar (Zarar)	0	0	0	0	0
3.2-Birikmiş Amortismanlar	0	0	0	0	0
4-Yeniden Değerleme Fonu	0	0	0	0	0
5-Tesvik Primi	0	0	0	0	0
6-K.K.D.P.	0				
		8.000.000	0	8.000.000	0
B-Yabancı Kaynaklar	8.000.000	8.000.000	0	8.000.000	0
1-Orta ve Uzun Vadeli Krediler	8.000.000	8.000.000	0	8.000.000	0
- Öngörülen Yatırım Kredisi	8.000.000	0	0	0	0
- Öngörülen İşletme Kredisi	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
2-Kısa Vadeli Yab. Kaynaklar	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
	0				
		17.464.976	0	17.464.976	0
TOPLAM FİNANSMAN KAYNAKLARI	17.464.976				

EK : YILLAR İTİBARIYLA ANAPARA VE FAİZ ÖDEMELERİ (TL)

KREDİLER / YILLAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	TOPLAM
FAİZ ÖDEMELERİ												
ÖNGÖRÜLEN TKB YATIRIM KREDİSİ	960.000	916.364	741.818	567.273	392.727	218.182	43.636	(0)	0	0	0	3.840.000
ÖNGÖRÜLEN İŞLETME KREDİSİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
EK İTFA-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2. DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3. DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4. DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	960.000	916.364	741.818	567.273	392.727	218.182	43.636	(0)	0	0	0	3.840.000
ANAPARA ÖDEMELERİ												
ÖNGÖRÜLEN TKB YATIRIM KREDİSİ	0	1.454.545	1.454.545	1.454.545	1.454.545	1.454.545	727.273	0	0	0	0	8.000.000
ÖNGÖRÜLEN İŞLETME KREDİSİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
EK İTFA-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2. DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3. DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4. DÖVİZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	0	1.454.545	1.454.545	1.454.545	1.454.545	1.454.545	727.273	0	0	0	0	8.000.000
ANAPARA FAİZ VE ÖDEMELERİ TOPLAMI	960.000	2.370.909	2.196.364	2.021.818	1.847.273	1.672.727	770.909	(0)	0	0	0	11.840.000

AMORTİSMAN HESABI
(TL)

AMORTİSMANA TABİ KIYMETLER	AMORTİSMAN DEĞERİ	ORANI	AMORTİSMAN TUTARI
İnşaat	7.713.200	2,00%	154.264
Tesisat	5.142.133	10,00%	514.213
Tefriş	1.928.271	20,00%	385.654
Teçhizat	803.446	20,00%	160.689
TOPLAM	15.587.050		1.214.821
Ortalama Amortisman Oranı :		7,79%	
İnşaat/Toplam Yatırım Oranı :		49,48%	

AMORTİSMANA TABİ KIYMETLER	DEĞERİ
Sabit Tesis Yatırımı	15.587.050
Fiyat Artışları	44.912
Finansman Giderleri	0
Kur Farkları	0
Taşıma Sigorta ve İth.Güm.Gid.	0
Beklenebilecek Farklar	412.179
Genel Giderler	402.126
Etüd Proje ve Teknik Yardım	453.078
Amortis.Tabi Sabit Kıy.Top.	16.899.345
(-) Birikmiş Amortismanlar	0
Net Kıymet Tut.	16.899.345
Ortalama Yıllık Amortisman	1.317.098

YILLAR	YILLIK AMORTİSMAN TUTARI	YEN.DEĞ. SAB.KIY. TUTAR
2011	1.317.098	16.899.345
2012	1.317.098	16.899.345
2013	1.317.098	16.899.345
2014	1.317.098	16.899.345
2015	1.317.098	16.899.345
2016	1.317.098	16.899.345
2017	1.317.098	16.899.345
2018	1.317.098	16.899.345
2019	1.317.098	16.899.345
2020	1.317.098	16.899.345
2021	1.317.098	16.899.345

İŞLETME GELİRLERİ VE GİDERLERİ TABLOSU (TL)

		1. YIL	2. YIL	3. YIL
Oda Gelirleri		6.023.094	6.023.094	6.023.094
Yiyecek Gelirleri		2.904.016	2.904.016	2.904.016
-Kahvaltı		118.049	118.049	118.049
-Yarım Pansiyon		2.124.890	2.124.890	2.124.890
-Tam Pansiyon		0	0	0
-Ekstra Yiyecek		661.077	661.077	661.077
İçecek Gelirleri		1.593.667	1.593.667	1.593.667
-Alkollü		1.475.618	1.475.618	1.475.618
-Alkolsüz		118.049	118.049	118.049
Diğer Gelirler		4.208.311	4.208.311	4.208.311
TOPLAM GELİRLER		14.729.088	14.729.088	14.729.088
Yiyecek Giderleri	30%	871.205	871.205	871.205
İçecek Giderleri	22%	350.607	350.607	350.607
Diğer Giderler	50%	2.104.155	2.104.155	2.104.155
İşletme Malzemesi	4,0%	589.164	589.164	589.164
Elektrik	2,0%	463.297	463.297	463.297
Yakıt	2,0%	463.297	463.297	463.297
Su	1,0%	183.444	183.444	183.444
İşçilik-Personel		1.860.000	1.860.000	1.860.000
Bakım-Onarım	2,5%	639.376	639.376	639.376
Genel Giderler	2,0%	199.962	487.399	487.399
Beklenebilecek Farklar	5,0%	388.871	929.272	929.272
TOPLAM HİZMET GİDERLERİ		8.113.378	8.941.215	8.941.215
Rek.,Eğitim,Paz.ve Kom.	2,0%	511.501	511.501	511.501
TOPLAM İŞLETME GİDERLERİ		8.624.879	9.452.716	9.452.716
BRÜT KAR		6.104.209	5.276.372	5.276.372
YILLAR İTİBARI İLE PASAN GELİRLERİ (TL)				
GELİRLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek Gelirleri		314.484	0	0
İçecek Gelirleri		125.794	0	0
TOPLAM PASAN GELİRLERİ		440.278	0	0
YILLAR İTİBARI İLE PASAN GİDERLERİ (TL)				
GİDERLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek		94.345	0	0
İçecek		27.675	0	0
TOPLAM PASAN GİDERLERİ		122.020	0	0

ÖNGÖRÜLEN TKB YATIRIM KREDİSİ

KREDİ TUTARI : 8.000.000
 AÇILIŞ TARİHİ : 30.06.2010
 KREDİ BAKİYESİ : 8.000.000
 VADE : 7
 ÖDEMESİZ DÖNEM : 2
 FAİZ ORANI : 12,00%

(TL)

TAR	İH	ANAPARA	TAKSİT	FAİZ	TOPLAM
31.12. 2010		8.000.000	0	480.000	0
30.06. 2011		8.000.000	0	480.000	480.000
31.12. 2011		8.000.000	0	480.000	480.000
30.06. 2012		7.272.727	727.273	480.000	1.207.273
31.12. 2012		6.545.455	727.273	436.364	1.163.636
30.06. 2013		5.818.182	727.273	392.727	1.120.000
31.12. 2013		5.090.909	727.273	349.091	1.076.364
30.06. 2014		4.363.636	727.273	305.455	1.032.727
31.12. 2014		3.636.364	727.273	261.818	989.091
30.06. 2015		2.909.091	727.273	218.182	945.455
31.12. 2015		2.181.818	727.273	174.545	901.818
30.06. 2016		1.454.545	727.273	130.909	858.182
31.12. 2016		727.273	727.273	87.273	814.545
30.06. 2017		(0)	727.273	43.636	770.909
31.12. 2017		(0)	0	(0)	(0)
30.06. 2018		(0)	0	0	0
31.12. 2018		(0)	0	(0)	(0)
30.06. 2009		(0)	0	(0)	(0)
31.12. 2010		(0)	0	0	0
30.06. 2010		(0)	0	(0)	(0)
31.12. 2010		(0)	0	(0)	(0)
30.06. 2011		(0)	0	0	0
31.08. 2011		(0)	0	(0)	(0)
31.12. 2011		(0)	0	(0)	(0)
30.06. 2012		(0)	0	0	0
31.08. 2012		(0)	0	(0)	(0)
31.12. 2012		(0)	0	(0)	(0)
30.06. 2013		(0)	0	0	0
31.08. 2013		(0)	0	(0)	(0)
31.12. 2013		(0)	0	(0)	(0)
30.06. 2014		(0)	0	0	0
31.08. 2014		(0)	0	(0)	(0)
31.12. 2014		(0)	0	(0)	(0)
30.06. 2015		(0)	0	0	0
TOPLAM ---->			8.000.000	3.840.000	11.840.000

Ek-10. Üç Yıldızlı 130 Yatak Kapasiteli Otel Proje Değerlendirme Raporu

FİRMANIN ADI :	MERAL OTEL			
YATIRIMIN SINIFI :	H3			
ODA SAYISI :	55			
YATAK SAYISI :	130			
YATIRIM İNDİRİMİ ORANI :	0,00			
DÖVİZ GELİRİ VERGİ İST.ORANI :	0,00			
DÖVİZ GELİRİ / TOPLAM GELİR :	0,00			
DÖVİZ GEL.İST.BAŞLANGIÇ YILI :	0			
YATIRIM KREDİ ORANI :	0,00			
İŞLETME KREDİ ORANI :	0,00			
YATIRIM KREDİ FAİZİ :	0,00			
İŞL.KREDİ FAİZİ :	0,00			
			DIĞ.YIL	
		1.YIL	62	
SEZON GÜN SAYISI :	62		60	
YARI SEZON GÜN SAYISI :	60		62	
SEZON DIŞI GÜN SAYISI :	62			
			2.YIL	3.YIL
		1.YIL	0,90	0,90
SEZON DOLULUK ORANI :	0,90		0,65	0,65
YARI SEZON DOLULUK ORANI :	0,65		0,30	0,30
SEZON DIŞI DOLULUK ORANI :	0,30		0,66	0,66
ORT. DOLULUK ORANI(FİYAT. AĞIRLIKLAN.) :	0,66		0,62	0,62
ORT. DOLULUK ORANI :	0,62			
GRUP KONAKLAMA ORANI :	0,50			
MÜNFERİT KONAKLAMA ORANI :	0,50			
TEK KİŞİ KONAKLAMA ORANI :	0,00			
ÇİFT KİŞİ KONAKLAMA ORANI :	0,75			
ÜÇ KİŞİ KONAKLAMA ORANI :	0,25			
KAHVALTI ORANI :	0,00			
YARIM PANSİYON ORANI :	0,00			
TAM PANSİYON ORANI :	1,00			
ALKOLLÜ İÇECEK ALMA ORANI :	0,80			
ALKOLSÜZ İÇECEK ALMA ORANI :	1,00			
EKSTRA YİYECEK ALMA ORANI :	0,00			
MÜNFERİT ODA FİYATLARI (TL)		YARI SEZON	SEZON DIŞI	
SEZON		0	0	
TEK KİŞİ :	0	90	52	
ÇİFT KİŞİ :	155	88	39	
ÜÇ KİŞİ :	149			
		TL (01/01/2011 TARİHİ İTİBARIYLA)		
GRUP ODA FİYATLARI (TL)	2,15	YARI SEZON	SEZON DIŞI	
SEZON		0	0	
TEK KİŞİ :	0	71	41	
ÇİFT KİŞİ :	103	71	30	
ÜÇ KİŞİ :	110			

GRUP TP FİYATLARI (TL)		SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI
TEK KİŞİ :	42		42	42
ÇİFT KİŞİ :	187		155	125
ÜÇ KİŞİ :	235		196	156
		(EURO)		
		TL	-	
		-	5,00	
KAHVALTI FİYATI :	11		7,20	
TABLDOT :	16		3,60	
ORT.ALKOLLÜ İÇECEK FİYATI :	8		2,40	
ORT.ALKOLSÜZ İÇECEK FİYATI :	5		0,00	
EKSTRA YİYECEK HARCAMASI :	0			
GRUP İNDİRİMİ				
SEZONDA :		0,00		
YARI SEZONDA :		0,00		
SEZON DIŞINDA :		0,00		
DİĞER GELİRLER ORANI : 0,02				
PASAN MÜŞTERİ SAYISI (GÜNDE)		1.YIL	2.YIL	3.YIL
SEZON :		30	30	
YARI SEZON :		20	20	
SEZON DIŞI :		0	0	
PASAN YİYECEK HARCAMASI :		26		
PASAN İÇECEK HARCAMASI :		15		
		(TL)		
TAM DOLULUKTA PERSONEL GİDERİ :		292.500		
İŞLETMEYE AÇILACAĞI TARİH : 2011				
YILLAR		ARTIŞ ORANI		
2011	1,00		0,00	
2012	1,00			
2013	1,00			
2014	1,00			
2015	1,00			
2016	1,00			
2017	1,00			
2018	1,00			
2019	1,00			
2020	1,00			
2021	1,00			
2022	1,00			
2023	1,00			
2024	1,00			
2025	1,00			
2026	1,00			

TOPLAM YATIRIM TUTARI VE YILLARA DAĞILIMI TABLOSU (TL)

YILLAR	YATIRIM UNSURLARI	TOPLAM	KÜMÜLATİF		2010	
			İÇ	DIŞ	İÇ	DIŞ
			0	0	0	0
	A-Arsa Yatırımı	0	5.377.686	0	5.377.686	0
	B-Sabit Tesis Yatırımı	5.377.686	82.504	0	82.504	0
	1-Etüd, Proje	82.504	63.091	0	63.091	0
	2-Teknik Yardım ve Lisans	63.091	2.530.243	0	2.530.243	0
	3-İnşaat	2.530.243	1.652.404	0	1.652.404	0
	4-Tesisat	1.652.404	619.642	0	619.642	0
	5-Tefriş	619.642	206.547	0	206.547	0
	6-Techizat	206.547	0	0	0	0
	7-Taşıma ve Sigorta	0	0	0	0	0
	8-İthalat ve Gümrükleme Gider.	0	14.432	0	14.432	0
	9-Fiyat Art. ve Kur Farkları	14.432	103.377	0	103.377	0
	10-Genel Giderler	103.377	105.445	0	105.445	0
	11-Beklenebilecek Farklar	105.445				
	SABİT YATIRIM TUTARI	5.377.686	5.377.686	0	5.377.686	0
	C-İşletme Sermayesi yatırımı	220.267	220.267	0	220.267	0
	TOPLAM YATIRIM TUTARI	5.597.953	5.597.953	0	5.597.953	0
	D-İ.K.D.V.	0	0	0	0	0
	E-PROJE DIŞI YATIRIMLAR	0	0	0	0	0

İŞLETME GELİRLERİ VE GİDERLERİ TABLOSU (TL)

		1. YIL	2. YIL	3. YIL
-	-	-	-	-
Oda Gelirleri		713.486	713.486	713.486
Yiyecek Gelirleri		586.416	586.416	586.416
-Kahvaltı		0	0	0
-Yarım Pansiyon		0	0	0
-Tam Pansiyon		586.416	586.416	586.416
-Ekstra Yiyecek		0	0	0
İçecek Gelirleri		159.602	159.602	159.602
-Alkollü		87.056	87.056	87.056
-Alkolsüz		72.546	72.546	72.546
Diğer Gelirler		29.190	29.190	29.190
-	-	-	-	-
TOPLAM GELİRLER		1.488.693	1.488.693	1.488.693
-	-	-	-	-
Yiyecek Giderleri	33%	193.517	193.517	193.517
İçecek Giderleri	27%	43.092	43.092	43.092
Diğer Giderler	60%	17.514	17.514	17.514
İşletme Malzemesi	3,5%	52.104	52.104	52.104
Elektrik	2,0%	40.289	40.289	40.289

Yakıt	2,0%	40.289	40.289	40.289
Su	1,0%	17.140	17.140	17.140
İşçilik-Personel		292.500	292.500	292.500
Bakım-Onarım	2,0%	43.293	43.293	43.293
Genel Giderler	2,0%	17.501	17.501	17.501
Beklenebilecek Farklar	5,0%	36.927	36.927	36.927
-	-	-	-	-
TOPLAM HİZMET GİDERLERİ		794.167	794.167	794.167
-	-	-	-	-
Rek.,Eğitim,Paz.ve Kom.	1,5%	32.470	32.470	32.470
-	-	-	-	-
TOPLAM İŞLETME GİDERLERİ		826.637	826.637	826.637
-	-	-	-	-
BRÜT KAR		662.057	662.057	662.057
YILLAR İTİBARIYLA PASAN GELİRLERİ (TL)				
-	-	-	--	
GELİRLER / YILLAR		2011	2012	2013
-	-	-	-	-
Yiyecek Gelirleri		79.095	79.095	79.095
İçecek Gelirleri		46.139	46.139	46.139
-	-	-	-	-
TOPLAM PASAN GELİRLERİ		125.234	125.234	125.234
-	-	-	-	-
YILLAR İTİBARIYLA PASAN GİDERLERİ (TL)				
-	-	-	--	
GİDERLER / YILLAR		2011	2012	2013
-	-	-	-	-
Yiyecek		26.101	26.101	26.101
İçecek		12.457	12.457	12.457
-	-	-	-	-
TOPLAM PASAN GİDERLERİ		38.559	38.559	38.559
-	-	-	-	-

AMORTİSMAN HESABI
(TL)

AMORTİSMANA TABİ KIYMETLER		AMORTİSMAN		AMORTİSMAN
		DEĞERİ	ORANI	TUTARI
-	-	-	-	-
İnşaat	-	2.530.243	2,00%	50.605
Tesisat	-	1.652.404	10,00%	165.240
Tefriş	-	619.642	20,00%	123.928
Teçhizat	-	206.547	20,00%	41.309
-	-	-	-	-
TOPLAM		5.008.836		381.083
-	-	-	-	-
Ortalama Amortisman Oranı	:		7,61%	
İnşaat/Toplam Yatırım Oranı	:		50,52%	

AMORTİSMANA TABİ KIYMETLER		DEĞERİ
-	-	-
Sabit Tesis Yatırımı	-	5.008.836
Fiyat Artışları	-	14.432
Finansman Giderleri	-	150.000
Kur Farkları	-	0
Taşıma Sigorta ve İth.Güm.Gid.	-	0
Beklenebilecek Farklar	-	105.445
Genel Giderler	-	103.377
Etüd Proje ve Teknik Yardım	-	145.595
-	-	-
Amortis.Tabi Sabit Kıy.Top.	-	5.527.685
(-) Birikmiş Amortismanlar	-	0
-	-	-
Net Kıymet Tut.	-	5.527.685
Ortalama Yıllık Amortisman	-	420.558
-	-	-

YILLAR	YILLIK AMORTİSMAN TUTARI	YEN.DEĞ. SAB.KIY. TUTAR
-	-	-
2011	420.558	5.107.127
2012	420.558	4.686.569
2013	420.558	4.266.010
2014	420.558	3.845.452
2015	420.558	3.424.894
2016	420.558	3.004.336
2017	420.558	2.583.778
2018	420.558	2.163.219
2019	420.558	1.742.661
2020	420.558	1.322.103
2021	420.558	901.545

ÖNGÖRÜLEN TKB YATIRIM KREDİSİ

KREDİ TUTARI :	2.500.000	
AÇILIŞ TARİHİ :	30.06.2010	
KREDİ BAKİYESİ :	2.500.000	
VADE :	7	
ÖDEMESİZ DÖNEM :	2	
FAİZ ORANI :	12,00%	(TL)

TARİH	ANAPARA	TAKSİT	FAİZ	TOPLAM
30.06. 2010	2.500.000	0	0	0
31.12. 2010	2.500.000	0	150.000	150.000
30.06. 2011	2.500.000	0	150.000	150.000
31.12. 2011	2.500.000	0	150.000	150.000
30.06. 2012	2.272.727	227.273	150.000	377.273
31.12. 2012	2.045.455	227.273	136.364	363.636
30.06. 2013	1.818.182	227.273	122.727	350.000
31.12. 2013	1.590.909	227.273	109.091	336.364
30.06. 2014	1.363.636	227.273	95.455	322.727
31.12. 2014	1.136.364	227.273	81.818	309.091
30.06. 2015	909.091	227.273	68.182	295.455
31.12. 2015	681.818	227.273	54.545	281.818
30.06. 2016	454.545	227.273	40.909	268.182
31.12. 2016	227.273	227.273	27.273	254.545
30.06. 2017	0	227.273	13.636	240.909
31.12. 2017	0	0	0	0
TOPLAM ---->		2.500.000	1.350.000	3.850.000

5.2. PROFORMA GELİR-GİDER TABLOSU (TL)

AÇIKLAMALAR / YILLAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Doluluk Oranları	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%
1- İşletme Gelirleri	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927
2- Sabitler Hizmet Maliyeti	1.585.754	1.572.117	1.517.572	1.463.026	1.408.481	1.353.936	1.299.390	1.285.754	1.285.754	1.285.754	1.285.754	1.285.754
3- Kanuni Kar / Zarar (1-2)	28.173	41.809	96.355	150.900	205.446	259.991	314.537	328.173	328.173	328.173	328.173	328.173
4- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5- Döviz Geliri İstisnası	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6- Yatırım İndirimi ve Dış.İnd.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7- K.V. Matrahı (3-(4+5+6))	28.173	41.809	96.355	150.900	205.446	259.991	314.537	328.173	328.173	328.173	328.173	328.173
8- K.V. (7*%20)	5.635	8.362	19.271	30.180	41.089	51.998	62.907	65.635	65.635	65.635	65.635	65.635
9- Gelir Vergisi Stopajı (6*% 0)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10- Dönem Kar / Zararı (3-(8+9))	22.539	33.448	77.084	120.720	164.357	207.993	251.629	262.539	262.539	262.539	262.539	262.539
11- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12- Kanuni Yedek Alıca ((3-11)*%5)	1.409	2.090	4.818	7.545	10.272	13.000	15.727	16.409	16.409	16.409	16.409	16.409
13- 1.Temettü ((10-(11+12))*%5)	1.056	1.568	3.613	5.659	7.704	9.750	11.795	12.306	12.306	12.306	12.306	12.306
14- Kullanılabilir Kar (10-(12+13))	20.073	29.789	68.653	107.517	146.380	185.244	224.107	233.823	233.823	233.823	233.823	233.823
Top.İşl.Gid.Üzerinden B.B.N. Dol.Oranı	22,22%	22,22%	22,22%	22,22%	22,22%	22,22%	#SAYI/0!	#SAYI/0!	#SAYI/0!	#SAYI/0!	#SAYI/0!	#SAYI/0!
S.H.M.Üzer.B.B.N.Dol.Or.(Amort.Haric)	39,95%	39,15%	35,92%	32,70%	29,48%	26,25%	28,15%	27,35%	27,35%	27,35%	27,35%	27,35%
S.H.M.Üzerinden B.B.N.Dol.Or.	64,80%	64,00%	60,77%	57,55%	54,33%	51,10%	53,00%	52,20%	52,20%	52,20%	52,20%	52,20%

5.3. PROFORMA NAKİT AKIM TABLOSU (TL)

AÇIKLAMALAR / YILLAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Doluluk Oranları	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%	62%
A- Nakit Girişleri	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927
1- Net İşletme Geliri	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927	1.613.927
- Oda Gelirleri	713.486	713.486	713.486	713.486	713.486	713.486	713.486	713.486	713.486	713.486	713.486	713.486
- Yiyecek Gelirleri	665.511	665.511	665.511	665.511	665.511	665.511	665.511	665.511	665.511	665.511	665.511	665.511
- İçecek Gelirleri	205.741	205.741	205.741	205.741	205.741	205.741	205.741	205.741	205.741	205.741	205.741	205.741
- Diğer Gelirler	29.190	29.190	29.190	29.190	29.190	29.190	29.190	29.190	29.190	29.190	29.190	29.190
2- Teşvik Primi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3- K.K.D.P.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4- K.D.V. Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B- Nakit Çıkışları	1.165.196	1.612.796	1.642.185	1.600.594	1.639.700	1.517.413	1.248.549	1.020.594	1.023.833	1.023.833	1.023.833	1.023.833
1- İşletme Dönemi Yat. Harcamaları	0	0	80.696	80.696	161.393	80.696	80.696	80.696	80.696	80.696	80.696	80.696
2- Net İşletme Giderleri (a+b+c)	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196
a. İşletme Giderleri	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196	865.196
b. İşletmecilik Giderleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
c. Arsa Kira Giderleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3- Zorunlu Ödemeler (a+b)	0	6.691	9.930	22.884	35.839	48.793	61.748	74.702	77.941	77.941	77.941	77.941
a. Vergi ve Stopaj	0	5.635	8.362	19.271	30.180	41.089	51.998	62.907	65.635	65.635	65.635	65.635
b. Temettü	0	1.056	1.568	3.613	5.659	7.704	9.750	11.795	12.306	12.306	12.306	12.306
4- Kredi Ödemeleri	300.000	740.909	686.364	631.818	577.273	522.727	240.909	0	0	0	0	0
a. Faizler	300.000	286.364	231.818	177.273	122.727	68.182	13.636	0	0	0	0	0
b. Anapara Geri Ödemeleri	0	454.545	454.545	454.545	454.545	454.545	227.273	0	0	0	0	0
C- Nakit Farkı (A-B)	448.731	1.131	(28.258)	13.333	(25.773)	96.514	365.378	593.333	590.094	590.094	590.094	590.094
D- Borç Ödeme Gücü (A-(B1+B2+B3))/B4	2,50	1,00	0,96	1,02	0,96	1,18	2,52	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
E- Brüt Nakit Akımı (A-B2)	748.731	748.731	748.731	748.731	748.731	748.731	748.731	748.731	748.731	748.731	748.731	748.731

5.2. PROFORMA GELİR-GİDER TABLOSU (TL)

AÇIKLAMALAR / YILLAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Doluluk Oranları	55%	55%	55%	55%	55%	55%	55%	55%	55%	55%	55%	55%
1- İşletme Gelirleri	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667	8.295.667
2- Satılan Hizmet Maliyeti	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911	6.096.911
3- Kanunî Kar / Zarar (1-2)	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756
4- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5- Döviz Geliri İstisnası	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6- Yatırım İndirimi ve Diğ.İnd.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7- KV Matrahı (3-(4+5+6))	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756	2.198.756
8- KV. (7*%20)	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751	439.751
9- Gelir Vergisi Stopajı (6*%0)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10- Dönem Kar / Zararı (3-(8+9))	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005	1.759.005
11- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12- Kanunî Yedek Alınca ((3-11)*%65)	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938	109.938
13- 1.Temettü ((10-(11+12))*%5)	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453	82.453
14- Kullanılabilir Kar (10-(12+13))	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614	1.566.614
Top.İşl./Gid.Üzerinden B.B.N. Dol.Oran	9,19%	23,19%	23,19%	23,19%	23,19%	23,19%	#SAVQ/0! ^r	#SAVQ/0! ^r	#SAVQ/0! ^r	#SAVQ/0! ^r	#SAVQ/0! ^r	#SAVQ/0! ^r
S.H.M.Üzer.B.B.N.Dol.Or.(Amort.Harc)	9,19%	23,19%	23,19%	23,19%	23,19%	23,19%	27,56%	27,56%	27,56%	27,56%	27,56%	27,56%
S.H.M.Üzerinden B.B.N.Dol.Or.	26,35%	36,33%	36,33%	36,33%	36,33%	36,33%	40,69%	40,69%	40,69%	40,69%	40,69%	40,69%

5.3. PROFORMA NAKİT AKIM TABLOSU (TL)

[illegible]

Ek-11. İki Yıldızlı 80 Yatak Kapasiteli Otel Proje Değerlendirme Raporu

FİRMANIN ADI	: SEYHAN OTEL			
YATIRIMIN SINIFI	: H2			
ODA SAYISI	: 35			
YATAK SAYISI	: 80			
YATIRIM İNDİRİMİ ORANI	: 0,00			
DÖVİZ GELİRİ VERGİ İST.ORANI	: 0,00			
DÖVİZ GELİRİ / TOPLAM GELİR	: 0,00			
DÖVİZ GEL.İST.BAŞLANGIÇ YILI	: 0			
YATIRIM KREDİ ORANI	: 0,00			
İŞLETME KREDİ ORANI	: 0,00			
YATIRIM KREDİ FAİZİ	: 0,00			
İŞL.KREDİ FAİZİ	: 0,00			
			DIĞ.YIL	
		1.YIL	62	
SEZON GÜN SAYISI	: 62		122	
YARI SEZON GÜN SAYISI	: 122		0	
SEZON DIŞI GÜN SAYISI	: 0			
			2.YIL	3.YIL
		1.YIL	0,95	0,95
SEZON DOLULUK ORANI	: 0,95		0,60	0,60
YARI SEZON DOLULUK ORANI	: 0,60		0,00	0,00
SEZON DIŞI DOLULUK ORANI	: 0,00		0,72	0,72
ORT. DOLULUK ORANI(FİYAT. AĞIRLIKLAN.)	: 0,72		0,72	0,72
ORT. DOLULUK ORANI	: 0,72			
GRUP KONAKLAMA ORANI	: 0,50			
MÜNFERİT KONAKLAMA ORANI	: 0,50			
TEK KİŞİ KONAKLAMA ORANI	: 0,10			
ÇİFT KİŞİ KONAKLAMA ORANI	: 0,60			
ÜÇ KİŞİ KONAKLAMA ORANI	: 0,30			
KAHVALTI ORANI	: 0,00			
YARIM PANSİYON ORANI	: 0,00			
TAM PANSİYON ORANI	: 1,00			
ALKOLLÜ İÇECEK ALMA ORANI	: 0,30			
ALKOLSÜZ İÇECEK ALMA ORANI	: 1,00			
EKSTRA YİYECEK ALMA ORANI	: 0,20			
MÜNFERİT ODA FİYATLARI (TL)		YARI SEZON	SEZON DIŞI	
	SEZON	97	0	
TEK KİŞİ	: 108	129	0	
ÇİFT KİŞİ	: 146	162	0	
ÜÇ KİŞİ	: 183			
		TL (../../2010 TARİHİ İTİBARIYLA)		
GRUP ODA FİYATLARI (TL)	2,15	YARI SEZON	SEZON DIŞI	
	SEZON	69	0	
TEK KİŞİ	: 86	90	0	
ÇİFT KİŞİ	: 112	112	0	
ÜÇ KİŞİ	: 140			

GRUP TP FİYATLARI (TL)		SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI
TEK KİŞİ :	126		109	12
ÇİFT KİŞİ :	192		170	23
ÜÇ KİŞİ :	260		232	35
			(EURO)	
		TL	-	
		-	4,50	
KAHVALTI FİYATI :	10		7,00	
TABLDOT :	15		3,50	
ORT.ALKOLLÜ İÇECEK FİYATI :	8		2,50	
ORT.ALKOLSÜZ İÇECEK FİYATI :	5		5,00	
EKSTRA YİYECEK HARCAMASI :	11			
GRUP İNDİRİMİ				
SEZONDA :	0,25			
YARI SEZONDA :	0,30			
SEZON DIŞINDA :	0,00			
DİĞER GELİRLER ORANI :		0,01		
PASAN MÜŞTERİ SAYISI (GÜNDE)		1.YIL	2.YIL	3.YIL
SEZON :	0	0	0	
YARI SEZON :	0	0	0	
SEZON DIŞI :	0	0	0	
PASAN YİYECEK HARCAMASI :	0			
PASAN İÇECEK HARCAMASI :	0			
			(TL)	
TAM DOLULUKTA PERSONEL GİDERİ :	210.000			
İŞLETMEYE AÇILACAĞI TARİH :		2011		
YILLAR	ARTIŞ ORANI			
2011	1,00		0,00	
2012	1,00			
2013	1,00			
2014	1,00			
2015	1,00			
2016	1,00			
2017	1,00			
2018	1,00			
2019	1,00			
2020	1,00			
2021	1,00			
2022	1,00			
2023	1,00			
2024	1,00			
2025	1,00			
2026	1,00			

TOPLAM YATIRIM TUTARI VE YILLARA DAĞILIMI TABLOSU (TL)

YILLAR	YATIRIM UNSURLARI	TOPLAM	KÜMÜLATİF		2010	
			İÇ	DIŞ	İÇ	DIŞ
			0	0	0	0
	A-Arsa Yatırımı	0	1.386.607	0	1.386.607	0
	B-Sabit Tesis Yatırımı	1.386.607	21.273	0	21.273	0
	1-Etüd, Proje	21.273	16.268	0	16.268	0
	2-Teknik Yardım ve Lisans	16.268	692.352	0	692.352	0
	3-İnşaat	692.352	412.749	0	412.749	0
	4-Tesisat	412.749	146.457	0	146.457	0
	5-Tefriş	146.457	39.943	0	39.943	0
	6-Techizat	39.943	0	0	0	0
	7-Taşıma ve Sigorta	0	0	0	0	0
	8-İthalat ve Gümrükleme Gider.	0	3.721	0	3.721	0
	9-Fiyat Art. ve Kur Farkları	3.721	26.655	0	26.655	0
	10-Genel Giderler	26.655	27.188	0	27.188	0
	11-Beklenebilecek Farklar	27.188				
	SABİT YATIRIM TUTARI	1.386.607	1.386.607	0	1.386.607	0
	C-İşletme Sermayesi yatırımı	130.036	130.036	0	130.036	0
	TOPLAM YATIRIM TUTARI	1.516.643	1.516.643	0	1.516.643	0
	D-İ.K.D.V.	0	0	0	0	0
	E-PROJE DIŞI YATIRIMLAR	0	0	0	0	0

TABLO 1
TAM DOLULUKTA GELİRLER

	SATILAN ODA SAYISI			TOPLAM GELİRLER(TL)	
	1. YIL	DIĞ.YIL.	FİYATLAR	1. YIL	DIĞ.YIL.
SEZON	2.170	2.170		523.538	523.538
Grup Oda Gelirleri	1.085	1.085		124.976	124.976
-Tek Yatak	109	109	81	8.764	8.764
-Çift Yatak	651	651	110	71.515	71.515
-Üç Yatak	326	326	137	44.697	44.697
Münferit Oda Gelirleri	1.085	1.085		166.635	166.635
-Tek Yatak	109	109	108	11.685	11.685
-Çift Yatak	651	651	146	95.353	95.353
-Üç Yatak	326	326	183	59.596	59.596
Yiyecek Gelirleri				190.239	190.239
-Kahvaltı	0	0	10	0	0
-Yarım Pansiyon	0	0	25	0	0
-Tam Pansiyon	4.774	4.774	40	190.239	190.239
-Ekstra Yiyecek	0	0	11	0	0
İçecek Gelirleri				36.505	36.505
-Alkollü	1.432	1.432	8	10.797	10.797

-Alkolsüz	4.774	4.774	5	25.708	25.708	
Diğer Gelirler				5.184	5.184	
YARI SEZON	4.270	4.270		948.092	948.092	
- - -						
Grup Oda Gelirleri	2.135	2.135		202.807	202.807	
-Tek Yatak	214	214	68	14.486	14.486	
-Çift Yatak	1.281	1.281	90	115.890	115.890	
-Üç Yatak	641	641	113	72.431	72.431	
Münferit Oda Gelirleri	2.135	2.135		289.724	289.724	
-Tek Yatak	214	214	97	20.695	20.695	
-Çift Yatak	1.281	1.281	129	165.556	165.556	
-Üç Yatak	641	641	162	103.473	103.473	1.
Yiyecek Gelirleri				374.342	374.342	2.
-Kahvaltı	0	0	10	0	0	3.
-Yarım Pansiyon	0	0	25	0	0	
-Tam Pansiyon	9.394	9.394	40	374.342	374.342	
-Ekstra Yiyecek	0	0	11	0	0	
İçecek Gelirleri				71.833	71.833	
-Alkollü	2.818	2.818	8	21.246	21.246	
-Alkolsüz	9.394	9.394	5	50.587	50.587	
Diğer Gelirler				9.387	9.387	
SEZON DIŞI	0	0		0	0	
- - -						
Grup Oda Gelirleri	0	0		0	0	
-Tek Yatak	0	0	0	0	0	
-Çift Yatak	0	0	0	0	0	
-Üç Yatak	0	0	0	0	0	
Münferit Oda Gelirleri	0	0		0	0	
-Tek Yatak	0	0	0	0	0	
-Çift Yatak	0	0	0	0	0	
-Üç Yatak	0	0	0	0	0	
Yiyecek Gelirleri				0	0	
-Kahvaltı	0	0	10	0	0	
-Yarım Pansiyon	0	0	25	0	0	
-Tam Pansiyon	0	0	40	0	0	
-Ekstra Yiyecek	0	0	11	0	0	
İçecek Gelirleri				0	0	
-Alkollü	0	0	8	0	0	
-Alkolsüz	0	0	5	0	0	
Diğer Gelirler				0	0	
- - -	-	-	-	-	-	-
TOPLAM				1.471.630	1.471.630	
- - -	-	-	-	-	-	-

AMORTİSMAN HESABI
(TL)

AMORTİSMANA TABİ KIYMETLER	AMORTİSMAN DEĞERİ	ORANI	AMORTİSMAN TUTARI
İnşaat	692.352	2,00%	13.847
Tesisat	412.749	10,00%	41.275
Tefriş	146.457	20,00%	29.291
Teçhizat	39.943	20,00%	7.989
TOPLAM	1.291.501		92.402
Ortalama Amortisman Oranı :		7,15%	
İnşaat/Toplam Yatırım Oranı :		53,61%	

AMORTİSMANA TABİ KIYMETLER	DEĞERİ
Sabit Tesis Yatırımı	1.291.501
Fiyat Artışları	3.721
Finansman Giderleri	42.000
Kur Farkları	0
Taşıma Sigorta ve İth.Güm.Gid.	0
Beklenebilecek Farklar	27.188
Genel Giderler	26.655
Etüd Proje ve Teknik Yardım	37.541
Amortis.Tabi Sabit Kıy.Top.	1.428.606
(-) Birikmiş Amortismanlar	0
Net Kıymet Tut.	1.428.606
Ortalama Yıllık Amortisman	102.211

YILLAR	YILLIK AMORTİSMAN TUTARI	YEN.DEĞ. SAB.KIY. TUTAR
2011	102.211	1.326.395
2012	102.211	1.224.183
2013	102.211	1.121.972
2014	102.211	1.019.761
2015	102.211	917.550
2016	102.211	815.338
2017	102.211	713.127
2018	102.211	610.916
2019	102.211	508.705
2020	102.211	406.493
2021	102.211	304.282

ÖNGÖRÜLEN TKB YATIRIM KREDİSİ

KREDİ TUTARI : 700.000
 AÇILIŞ TARİHİ : 30.06.2010
 KREDİ BAKİYESİ : 700.000
 VADE : 7
 ÖDEMESİZ DÖNEM : 2
 FAİZ ORANI : 12,00%

(TL)

TARİH	ANAPARA	TAKSİT	FAİZ	TOPLAM
30.06. 2010	700.000	0	0	0
31.12. 2010	700.000	0	42.000	42.000
30.06. 2011	700.000	0	42.000	42.000
31.12. 2011	700.000	0	42.000	42.000
30.06. 2012	636.364	63.636	42.000	105.636
31.12. 2012	572.727	63.636	38.182	101.818
30.06. 2013	509.091	63.636	34.364	98.000
31.12. 2013	445.455	63.636	30.545	94.182
30.06. 2014	381.818	63.636	26.727	90.364
31.12. 2014	318.182	63.636	22.909	86.545
30.06. 2015	254.545	63.636	19.091	82.727
31.12. 2015	190.909	63.636	15.273	78.909
30.06. 2016	127.273	63.636	11.455	75.091
31.12. 2016	63.636	63.636	7.636	71.273
30.06. 2017	(0)	63.636	3.818	67.455
31.12. 2017	(0)	0	(0)	(0)
TOPLAM ---->		700.000	378.000	1.078.000

İŞLETME GELİRLERİ VE GİDERLERİ TABLOSU (TL)

		1. YIL	2. YIL	3. YIL
Oda Gelirleri		572.548	572.548	572.548
Yiyecek Gelirleri		405.332	405.332	405.332
-Kahvaltı		0	0	0
-Yarım Pansiyon		0	0	0
-Tam Pansiyon		405.332	405.332	405.332
-Ekstra Yiyecek		0	0	0
İçecek Gelirleri		77.780	77.780	77.780
-Alkollü		23.005	23.005	23.005
-Alkolsüz		54.775	54.775	54.775
Diğer Gelirler		10.557	10.557	10.557
TOPLAM GELİRLER		1.066.217	1.066.217	1.066.217
Yiyecek Giderleri	35%	141.866	141.866	141.866
İçecek Giderleri	32%	24.890	24.890	24.890
Diğer Giderler	70%	7.390	7.390	7.390
İşletme Malzemesi	2,0%	21.324	21.324	21.324
Elektrik	2,0%	27.000	27.000	27.000
Yakıt	2,0%	27.000	27.000	27.000
Su	1,0%	11.878	11.878	11.878
İşçilik-Personel		210.000	210.000	210.000
Bakım-Onarım	2,0%	28.622	28.622	28.622
Genel Giderler	2,0%	11.054	11.054	11.054
Beklenebilecek Farklar	2,0%	9.697	9.697	9.697
TOPLAM HİZMET GİDERLERİ		520.721	520.721	520.721
Rek.,Eğitim,Paz.ve Kom.	1,0%	14.311	14.311	14.311
TOPLAM İŞLETME GİDERLERİ		535.032	535.032	535.032
BRÜT KAR		531.185	531.185	531.185
YILLAR İTİBARI İLE PASAN GELİRLERİ (TL)				
GELİRLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek Gelirleri		0	0	0
İçecek Gelirleri		0	0	0
TOPLAM PASAN GELİRLERİ		0	0	0
YILLAR İTİBARI İLE PASAN GİDERLERİ (TL)				
GİDERLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek		0	0	0
İçecek		0	0	0
TOPLAM PASAN GİDERLERİ		0	0	0

Ek-12. Bir Yıldızlı 50 Yatak Kapasiteli Otel Proje Değerlendirme Raporu

FİRMANIN ADI :	FİRuze OTEL			
YATIRIMIN SINIFI :	H1			
ODA SAYISI :	22			
YATAK SAYISI :	50			
YATIRIM İNDİRİMİ ORANI :	0,00			
DÖVİZ GELİRİ VERGİ İST.ORANI :	0,00			
DÖVİZ GELİRİ / TOPLAM GELİR :	0,00			
DÖVİZ GEL.İST.BAŞLANGIÇ YILI :	0			
YATIRIM KREDİ ORANI :	0,00			
İŞLETME KREDİ ORANI :	0,00			
YATIRIM KREDİ FAİZİ :	0,00			
İŞL.KREDİ FAİZİ :	0,00			
			DIĞ.YIL	
		1.YIL	62	
SEZON GÜN SAYISI :	62		122	
YARI SEZON GÜN SAYISI :	122		0	
SEZON DIŞI GÜN SAYISI :	0			
			2.YIL	3.YIL
		1.YIL	0,95	0,95
SEZON DOLULUK ORANI :	0,95		0,60	0,60
YARI SEZON DOLULUK ORANI :	0,60		0,00	0,00
SEZON DIŞI DOLULUK ORANI :	0,00		0,72	0,72
ORT. DOLULUK ORANI(FİYAT. AĞIRLIKLAN.) :	0,72		0,72	0,72
ORT. DOLULUK ORANI :	0,72			
GRUP KONAKLAMA ORANI :	0,50			
MÜNFERİT KONAKLAMA ORANI :	0,50			
TEK KİŞİ KONAKLAMA ORANI :	0,10			
ÇİFT KİŞİ KONAKLAMA ORANI :	0,60			
ÜÇ KİŞİ KONAKLAMA ORANI :	0,30			
KAHVALTI ORANI :	0,00			
YARIM PANSİYON ORANI :	0,00			
TAM PANSİYON ORANI :	1,00			
ALKOLLÜ İÇECEK ALMA ORANI :	0,30			
ALKOLSÜZ İÇECEK ALMA ORANI :	1,00			
EKSTRA YİYECEK ALMA ORANI :	0,20			
MÜNFERİT ODA FİYATLARI (TL)		YARI SEZON	SEZON DIŞI	
	SEZON	86	0	
TEK KİŞİ :	97	118	0	
ÇİFT KİŞİ :	134	151	0	
ÜÇ KİŞİ :	168			
		TL (../../2010 TARİHİ İTİBARIYLA)		
GRUP ODA FİYATLARI (TL)	2,15	YARI SEZON	SEZON DIŞI	
	SEZON	62	0	
TEK KİŞİ :	75	82	0	
ÇİFT KİŞİ :	101	103	0	
ÜÇ KİŞİ :	129			

GRUP TP FİYATLARI (TL)		SEZON	YARI SEZON	SEZON DIŞI
TEK KİŞİ :	110		97	10
ÇİFT KİŞİ :	170		151	20
ÜÇ KİŞİ :	233		207	30
			(EURO)	
		TL	-	
		-	4,00	
KAHVALTI FİYATI :	9		6,00	
TABLDOT :	13		3,00	
ORT.ALKOLLÜ İÇECEK FİYATI :	6		2,00	
ORT.ALKOLSÜZ İÇECEK FİYATI :	4		4,50	
EKSTRA YİYECEK HARCAMASI :	10			
GRUP İNDİRİMİ				
SEZONDA :	0,25			
YARI SEZONDA :	0,30			
SEZON DIŞINDA :	0,00			
DİĞER GELİRLER ORANI :		0,01		
PASAN MÜŞTERİ SAYISI (GÜNDE)		1.YIL	2.YIL	3.YIL
SEZON :	0	0	0	
YARI SEZON :	0	0	0	
SEZON DIŞI :	0	0	0	
PASAN YİYECEK HARCAMASI :	0			
PASAN İÇECEK HARCAMASI :	0			
			(TL)	
TAM DOLULUKTA PERSONEL GİDERİ :	102.000			
İŞLETMEYE AÇILACAĞI TARİH :		2011		
YILLAR	ARTIŞ ORANI			
2011	1,00		0,00	
2012	1,00			
2013	1,00			
2014	1,00			
2015	1,00			
2016	1,00			
2017	1,00			
2018	1,00			
2019	1,00			
2020	1,00			
2021	1,00			
2022	1,00			
2023	1,00			
2024	1,00			
2025	1,00			
2026	1,00			

TOPLAM YATIRIM TUTARI VE YILLARA DAĞILIMI TABLOSU (TL)

YILLAR	YATIRIM UNSURLARI	TOPLAM	KÜMÜLATİF		2010	
			İÇ	DIŞ	İÇ	DIŞ
			0	0	0	0
A-Arsa Yatırımı	0	742.191	742.191	0	742.191	0
B-Sabit Tesis Yatırımı	742.191	11.387	11.387	0	11.387	0
1-Etüd, Proje	11.387	8.707	8.707	0	8.707	0
2-Teknik Yardım ve Lisans	8.707	384.840	384.840	0	384.840	0
3-İnşaat	384.840	213.800	213.800	0	213.800	0
4-Tesisat	213.800	78.392	78.392	0	78.392	0
5-Tefriş	78.392	14.253	14.253	0	14.253	0
6-Teçhizat	14.253	0	0	0	0	0
7-Taşıma ve Sigorta	0	0	0	0	0	0
8-İthalat ve Gümrükleme Gider.	0	1.992	1.992	0	1.992	0
9-Fiyat Art. ve Kur Farkları	1.992	14.267	14.267	0	14.267	0
10-Genel Giderler	14.267	14.553	14.553	0	14.553	0
11-Beklenebilecek Farklar	14.553					
		742.191	742.191	0	742.191	0
SABİT YATIRIM TUTARI	742.191					
		35.931	35.931	0	35.931	0
C-İşletme Sermayesi yatırımı	35.931					
		778.122	778.122	0	778.122	0
TOPLAM YATIRIM TUTARI	778.122					
		0	0	0	0	0
D-İ.K.D.V.	0					
		0	0	0	0	0
E-PROJE DIŞI YATIRIMLAR	0					

5.MALİ İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

5.1.PROJENİN TOPLAM FİNANSMAN İHTİYACI VE KAYNAKLARI

TOPLAM FİNANSMAN İHTİYACI VE KAYNAKLARI TABLOSU (TL)

YILLAR	TOPLAM	KÜMÜLATİF		2010	
		İÇ	DIŞ	İÇ	DIŞ
TOPLAM FİNANSMAN İHTİYACI					
A-Arsa Yatırımı	0	0	0	0	0
B-Sabit Tesis Yatırımı	740.199	740.199	0	740.199	0
C-Yeniden Değerleme Değer Art.	0	1.992	0	1.992	0
D-Fiyat Artışları	1.992	22.500	0	22.500	0
E-Finansman Giderleri	22.500	0	0	0	0
F-Kur Farkları	0	764.691	0	764.691	0
Sabit Yatırım Toplamı	764.691	0	0	0	0
G-İ.K.D.V.	0				
H-İşletme Sermayesi Yatırımı	0	0	0	0	0
I-Fiyat Artışları	0	0	0	0	0
İşletme Sermayesi	0	0	0	0	0
İ-Yatırım Avansları	0	0	0	0	0
J-Yatırım Akreditifleri	0	0	0	0	0
K-Proje Dışı Yatırımlar	0	0	0	0	0
L-Bağlı Değerler	0				
GENEL YATIRIM TUTARI (TOPLAM FİNANSMAN İHTİYACI)	764.691	764.691	0	764.691	0
TOPLAM FİNANSMAN KAYNAKLARI					
A-Özkaynaklar	389.691	389.691	0	389.691	0
1-Sermaye	389.691	0	0	0	0
2-Öngörülen Sermaye Arttırımı	0	0	0	0	0
3-Proje Fonları	0	0	0	0	0
3.1-Kar (Zarar)	0	0	0	0	0
3.2-Birikmiş Amortismanlar	0	0	0	0	0
4-Yeniden Değerleme Fonu	0	0	0	0	0
5-Teşvik Primi	0	0	0	0	0
6-K.K.D.P.	0				
B-Yabancı Kaynaklar	375.000	375.000	0	375.000	0
1-Orta ve Uzun Vadeli Krediler	375.000	375.000	0	375.000	0
- Öngörülen Yatırım Kredisi	375.000	0	0	0	0
- Öngörülen İşletme Kredisi	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
2-Kısa Vadeli Yab. Kaynaklar	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
TOPLAM FİNANSMAN KAYNAKLARI	764.691	764.691	0	764.691	0

AMORTİSMAN HESABI
(TL)

AMORTİSMANA TABİ KIYMETLER	AMORTİSMAN DEĞERİ	ORANI	AMORTİSMAN TUTARI
İnşaat	384.840	2,00%	7.697
Tesisat	213.800	10,00%	21.380
Tefriş	78.392	20,00%	15.678
Teçhizat	14.253	20,00%	2.851
TOPLAM	691.285		47.606
Ortalama Amortisman Oranı :		6,89%	
İnşaat/Toplam Yatırım Oranı :		55,67%	

AMORTİSMANA TABİ KIYMETLER	DEĞERİ
Sabit Tesis Yatırımı	691.285
Fiyat Artışları	1.992
Finansman Giderleri	22.500
Kur Farkları	0
Taşıma Sigorta ve İth.Güm.Gid.	0
Beklenebilecek Farklar	14.553
Genel Giderler	14.267
Etüd Proje ve Teknik Yardım	20.094
Amortis.Tabi Sabit Kıy.Top.	764.691
(-) Birikmiş Amortismanlar	0
Net Kıymet Tut.	764.691
Ortalama Yıllık Amortisman	52.661

YILLAR	YILLIK AMORTİSMAN TUTARI	YEN.DEĞ. SAB.KIY. TUTAR
2011	52.661	712.030
2012	52.661	659.369
2013	52.661	606.708
2014	52.661	554.047
2015	52.661	501.386
2016	52.661	448.725
2017	52.661	396.064
2018	52.661	343.403
2019	52.661	290.742
2020	52.661	238.081
2021	52.661	185.421

ÖNGÖRÜLEN TKB YATIRIM KREDİSİ

KREDİ TUTARI : 375.000
 AÇILIŞ TARİHİ : 30.06.2010
 KREDİ BAKİYESİ : 375.000
 VADE : 7
 ÖDEMESİZ DÖNEM : 2
 FAİZ ORANI : 12,00%

(TL)

TARİH	ANAPARA	TAKSİT	FAİZ	TOPLAM
30.06. 2010	375.000	0	0	0
31.12. 2010	375.000	0	22.500	22.500
30.06. 2011	375.000	0	22.500	22.500
31.12. 2011	375.000	0	22.500	22.500
30.06. 2012	340.909	34.091	22.500	56.591
31.12. 2012	306.818	34.091	20.455	54.545
30.06. 2013	272.727	34.091	18.409	52.500
31.12. 2013	238.636	34.091	16.364	50.455
30.06. 2014	204.545	34.091	14.318	48.409
31.12. 2014	170.455	34.091	12.273	46.364
30.06. 2015	136.364	34.091	10.227	44.318
31.12. 2015	102.273	34.091	8.182	42.273
30.06. 2016	68.182	34.091	6.136	40.227
31.12. 2016	34.091	34.091	4.091	38.182
30.06. 2017	0	34.091	2.045	36.136
TOPLAM ---->		375.000	202.500	577.500

İŞLETME GELİRLERİ VE GİDERLERİ TABLOSU (TL)

		1. YIL	2. YIL	3. YIL
Oda Gelirleri		330.003	330.003	330.003
Yiyecek Gelirleri		220.350	220.350	220.350
-Kahvaltı		0	0	0
-Yarım Pansiyon		0	0	0
-Tam Pansiyon		220.350	220.350	220.350
-Ekstra Yiyecek		0	0	0
İçecek Gelirleri		39.939	39.939	39.939
-Alkollü		12.395	12.395	12.395
-Alkolsüz		27.544	27.544	27.544
Diğer Gelirler		5.903	5.903	5.903
TOPLAM GELİRLER		596.195	596.195	596.195
Yiyecek Giderleri	37%	81.530	81.530	81.530
İçecek Giderleri	35%	13.978	13.978	13.978
Diğer Giderler	70%	4.132	4.132	4.132
İşletme Malzemesi	2,0%	11.924	11.924	11.924
Elektrik	2,0%	15.100	15.100	15.100
Yakıt	2,0%	15.100	15.100	15.100
Su	1,0%	6.643	6.643	6.643
İşçilik-Personel		102.000	102.000	102.000
Bakım-Onarım	2,0%	16.008	16.008	16.008
Genel Giderler	1,0%	2.975	2.975	2.975
Beklenebilecek Farklar	2,0%	5.167	5.167	5.167
TOPLAM HİZMET GİDERLERİ		274.557	274.557	274.557
Rek.,Eğitim,Paz.ve Kom.	1,0%	8.004	8.004	8.004
TOPLAM İŞLETME GİDERLERİ		282.561	282.561	282.561
BRÜT KAR		313.634	313.634	313.634
YILLAR İTİBARI İLE PASAN GELİRLERİ (TL)				
GELİRLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek Gelirleri		0	0	0
İçecek Gelirleri		0	0	0
TOPLAM PASAN GELİRLERİ		0	0	0
YILLAR İTİBARI İLE PASAN GİDERLERİ (TL)				
GİDERLER / YILLAR		2011	2012	2013
Yiyecek		0	0	0
İçecek		0	0	0
TOPLAM PASAN GİDERLERİ		0	0	0

5.2. PROFORMA GELİR-GİDER TABLOSU (TL)

AÇIKLAMALAR / YILLAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Doluluk Oranları	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%
1- İşletme Gelirleri	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195
2- Satılan Hizmet Maliyeti	380.222	378.176	369.995	361.813	353.631	345.449	337.267	335.222	335.222	335.222	335.222	335.222
3- Kanunî Kar / Zarar (1-2)	215.973	218.018	226.200	234.382	242.564	250.746	258.928	260.973	260.973	260.973	260.973	260.973
4- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5- Döviz Geliri İstisnası	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6- Yatırım İndirimi ve Diğ.İnd.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7- K.V Matrahı (3-(4+5+6))	215.973	218.018	226.200	234.382	242.564	250.746	258.928	260.973	260.973	260.973	260.973	260.973
8- K.V. (7*%20)	43.195	43.604	45.240	46.876	48.513	50.149	51.786	52.195	52.195	52.195	52.195	52.195
9- Gelir Vergisi Stopajı (6*%0)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10- Dönem Kar / Zararı (3-(8+9))	172.778	174.415	180.960	187.506	194.051	200.597	207.142	208.778	208.778	208.778	208.778	208.778
11- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12- Kanunî Yedek Alıç (13-11)*%5	10.799	10.901	11.310	11.719	12.128	12.537	8.544	0	0	0	0	0
13- 1. Temettü ((10-(11+12))*%5)	8.099	8.176	8.483	8.789	9.096	9.403	9.930	10.439	10.439	10.439	10.439	10.439
14- Kullanılabilir Kar (10-(12+13))	153.881	155.338	161.168	166.997	172.827	178.656	188.668	198.340	198.340	198.340	198.340	198.340
Top.İşl.Gid.Üzerinden B.B.N. Dol.Oran	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	#SAVQ!0!	#SAVQ!0!	#SAVQ!0!	#SAVQ!0!	#SAVQ!0!	#SAVQ!0!
S.H.M.Üzer.B.B.N.Dol.Or.(Amort.Hariç)	30,85%	30,53%	29,27%	28,00%	26,73%	25,47%	24,20%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%
S.H.M.Üzerinden B.B.N.Dol.Or.	39,00%	38,69%	37,42%	36,15%	34,89%	33,62%	32,35%	32,04%	32,04%	32,04%	32,04%	32,04%

5.2. PROFORMA GELİR-GİDER TABLOSU (TL)

AÇIKLAMALAR / YILLAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Doluluk Oranları	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%	72%
1- İşletme Gelirleri	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195	596.195
2- Satılan Hizmet Maliyeti	380.222	378.176	369.995	361.813	353.631	345.449	337.267	335.222	335.222	335.222	335.222	335.222
3- Kanunî Kar / Zarar (1-2)	215.973	218.018	226.200	234.382	242.564	250.746	258.928	260.973	260.973	260.973	260.973	260.973
4- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5- Döviz Geliri İstisnası	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6- Yatırım İndirimi ve Diğ.İnd.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7- K.V Matrahı (3-(4+5+6))	215.973	218.018	226.200	234.382	242.564	250.746	258.928	260.973	260.973	260.973	260.973	260.973
8- K.V. (7*%20)	43.195	43.604	45.240	46.876	48.513	50.149	51.786	52.195	52.195	52.195	52.195	52.195
9- Gelir Vergisi Stopajı (6*%0)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10- Dönem Kar / Zararı (3-(8+9))	172.778	174.415	180.960	187.506	194.051	200.597	207.142	208.778	208.778	208.778	208.778	208.778
11- Zarar Mahsubu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12- Kanunî Yedek Alıç (13-11)*%5	10.799	10.901	11.310	11.719	12.128	12.537	8.544	0	0	0	0	0
13- 1. Temettü ((10-(11+12))*%5)	8.099	8.176	8.483	8.789	9.096	9.403	9.930	10.439	10.439	10.439	10.439	10.439
14- Kullanılabilir Kar (10-(12+13))	153.881	155.338	161.168	166.997	172.827	178.656	188.668	198.340	198.340	198.340	198.340	198.340
Top.İşl.Gid.Üzerinden B.B.N. Dol.Oran	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	#SAVQ!0!	#SAVQ!0!	#SAVQ!0!	#SAVQ!0!	#SAVQ!0!	#SAVQ!0!
S.H.M.Üzer.B.B.N.Dol.Or.(Amort.Hariç)	30,85%	30,53%	29,27%	28,00%	26,73%	25,47%	24,20%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%	23,88%
S.H.M.Üzerinden B.B.N.Dol.Or.	39,00%	38,69%	37,42%	36,15%	34,89%	33,62%	32,35%	32,04%	32,04%	32,04%	32,04%	32,04%

5.2. PROFORMA GELİR-GİDER TABLOSU (TL)

Ek-13. Elektrik Tüketimi, Turizm Sektörü Teşvik Tutarları, Sektörlerarası Teşvikli Yatırımlar Karşılaştırma Verileri

	EK-13-ELEKTRİK TÜKETİMİ									
İL	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
ADANA	2.951.605	3.092.526	3.709.263	3.887.871	3.907.265	4.135.636	4.112.090	3.874.304	4.003.428	
ADIYAMAN	545.072	573.353	593.185	703.720	777.385	832.558	844.709	835.840	900.381	
AFYON	651.683	653.469	697.510	800.434	888.464	997.479	1.061.326	1.013.420	1.116.419	
AĞRI	231.187	268.529	281.807	250.213	241.275	236.338	262.439	286.950	311.838	
AMASYA	326.445	307.706	331.379	339.210	376.836	421.044	439.313	447.189	466.139	
ANKARA	4.958.375	5.571.286	6.501.395	6.606.337	7.320.030	8.135.070	8.607.650	8.611.587	9.565.913	
ANTALYA	3.675.147	3.083.342	3.299.614	3.772.134	3.877.343	4.599.745	4.844.751	4.679.153	5.223.958	
ARTVİN	154.335	161.765	161.655	158.248	201.355	243.399	265.507	244.513	299.328	
AYDIN	980.297	1.041.895	1.170.776	1.331.650	1.472.131	1.669.551	1.614.235	1.531.907	1.662.543	
BALIKESİR	1.411.418	1.439.067	1.436.298	1.699.325	1.846.260	2.045.503	2.120.485	2.156.166	2.469.181	
BİLECİK	1.313.227	1.482.239	1.619.537	1.170.555	1.028.362	1.202.754	962.005	969.858	1.167.249	
BİNGÖL	93.355	86.333	85.685	86.839	99.815	111.562	129.108	139.897	140.624	
BİTLİS	108.520	105.793	100.038	124.632	144.834	163.104	194.205	227.383	217.354	
BOLU	491.109	462.334	542.512	612.093	636.663	692.575	754.259	720.983	807.088	
BURDUR	213.047	223.690	252.449	338.167	367.240	495.283	852.135	968.998	757.263	
BURSA	6.499.476	7.233.304	7.538.698	7.196.498	7.774.004	7.543.531	7.972.474	7.625.780	8.573.704	
ÇANAKKALE	855.366	1.124.497	1.886.046	2.055.597	2.262.175	2.616.501	2.458.622	3.009.411	3.403.981	
ÇANKIRI	128.872	138.953	153.880	168.837	193.464	207.788	228.781	216.597	251.107	
ÇORUM	431.540	448.035	480.876	536.061	598.335	643.338	659.109	626.626	676.744	
DENİZLİ	1.664.919	1.779.464	1.974.680	2.103.262	2.138.674	2.473.853	2.353.864	2.120.619	2.486.518	
DİYARBAKIR	996.600	981.557	1.124.149	1.071.054	1.337.680	1.169.898	1.248.844	1.115.711	1.213.119	
EDİRNE	615.864	646.320	662.472	752.666	822.254	863.684	862.269	895.186	1.001.818	
ELAZIĞ	446.659	554.659	592.898	598.388	758.540	842.712	908.592	817.964	953.660	
ERZİNCAN	155.672	159.337	158.642	170.304	184.552	196.704	216.673	239.713	265.546	
ERZURUM	514.937	531.131	548.713	603.119	656.535	716.127	832.558	838.506	927.531	
ESKİŞEHİR	1.079.362	1.328.014	1.455.284	1.480.090	1.578.062	1.715.521	1.838.120	1.734.952	1.950.433	
GAZİANTEP	2.497.285	2.797.824	2.902.715	3.308.895	3.572.500	3.874.044	3.867.680	3.851.778	4.221.841	
GİRESUN	335.402	309.520	302.940	343.852	388.129	402.952	421.621	422.058	451.094	
GÜMÜŞHANE	59.215	59.991	63.851	64.654	77.479	85.267	90.993	124.028	153.344	
HAKKARİ	69.165	88.562	93.482	104.549	117.406	136.359	150.685	164.836	124.194	
HATAY	2.233.533	2.514.838	2.783.677	3.229.439	3.597.710	4.073.089	4.595.424	4.921.860	5.062.553	
ISPARTA	567.038	665.424	740.455	766.609	641.937	803.707	952.168	950.498	869.063	
MERSİN	2.153.580	2.042.170	2.101.692	2.290.596	2.612.980	2.803.185	2.949.977	2.830.606	3.080.174	
İSTANBUL	18.539.634	20.432.218	20.647.640	23.234.212	25.751.131	28.501.616	30.008.801	29.147.130	30.525.034	
İZMİR	9.960.821	10.620.177	11.369.861	11.801.456	13.532.583	15.478.086	15.728.899	13.419.636	14.902.574	
KARS	179.044	180.596	190.444	207.136	220.510	237.645	257.400	258.740	266.459	
KASTAMONU	372.308	342.709	375.854	408.159	442.491	486.892	582.405	616.686	636.222	
KAYSERİ	1.475.192	1.646.453	1.788.784	2.114.106	2.250.441	2.346.471	2.328.363	2.273.296	2.828.059	
KIRKLARELİ	1.358.939	1.426.225	1.465.591	1.327.140	1.510.416	1.770.844	1.680.453	1.604.707	1.574.076	
KIRŞEHİR	180.545	200.633	209.562	234.263	259.559	269.440	296.710	300.324	340.215	
KOCAELİ	6.698.872	6.938.180	7.525.175	8.212.149	8.598.528	9.561.570	10.076.404	10.105.153	10.847.569	
KONYA	1.777.542	2.955.590	3.335.399	3.773.737	4.264.406	4.545.963	4.580.276	3.919.075	4.776.247	
KÜTAHYA	593.646	584.907	654.493	766.346	847.405	872.077	956.408	1.003.866	1.165.541	
MALATYA	774.244	770.414	844.444	937.238	1.024.819	1.118.067	1.054.274	1.022.546	1.124.362	
MANİSA	1.478.424	1.644.039	1.805.105	1.961.678	2.262.676	2.556.077	2.674.586	2.395.886	2.911.462	
K.MARAŞ	1.550.580	1.668.787	1.905.811	2.067.380	2.195.159	2.334.027	2.501.786	2.786.003	2.999.913	
MARDİN	518.594	511.929	574.069	556.458	825.444	534.831	858.492	749.494	1.019.911	
MUĞLA	1.395.154	1.532.854	1.760.987	1.708.157	1.809.072	1.893.318	1.925.934	1.914.762	2.008.087	
MUŞ	134.719	155.799	178.308	183.280	170.628	194.010	221.404	281.712	299.351	
NEVŞEHİR	424.483	473.078	480.692	442.867	498.024	534.630	556.349	532.846	553.832	
NİĞDE	406.786	544.615	559.865	603.643	690.050	738.842	730.956	688.080	776.934	
ORDU	531.350	547.317	614.020	679.182	746.671	814.110	847.547	853.391	881.991	
RİZE	340.297	354.370	378.912	418.635	458.495	499.823	536.787	617.291	573.172	
SAKARYA	881.322	985.314	1.161.139	1.419.657	1.509.498	1.781.899	1.953.023	1.793.702	1.965.821	
SAMSUN	1.140.018	1.194.816	1.259.763	1.390.797	1.674.028	1.854.457	1.959.868	1.927.090	1.908.558	
SİİRT	213.876	230.282	251.650	268.690	280.445	307.734	300.173	311.127	303.620	
SİNOP	141.872	151.720	153.591	168.729	193.713	221.284	234.148	239.313	268.391	
SİVAS	496.547	500.761	554.694	724.446	844.976	979.436	990.740	1.049.812	1.121.969	
TEKİRDAĞ	2.318.584	2.960.247	3.450.306	3.894.215	4.589.566	4.840.913	4.829.830	4.689.242	5.326.923	
TOKAT	347.751	388.755	399.782	419.759	458.016	506.561	604.610	622.323	629.125	
TRABZON	536.882	570.587	618.262	683.197	754.309	885.285	965.148	979.833	1.030.115	
TUNCELİ	51.757	54.618	55.937	60.684	66.042	72.399	80.543	81.571	81.077	
ŞURFA	1.249.498	1.370.846	1.438.454	1.544.159	1.668.333	1.847.692	2.109.739	1.258.671	2.489.184	
UŞAK	545.678	587.912	656.222	693.215	763.142	832.051	867.082	867.172	904.860	
VAN	329.584	312.568	398.266	358.167	334.128	519.743	581.504	639.627	725.509	
YOZGAT	402.241	374.131	429.504	452.482	494.545	527.866	534.293	524.908	507.985	
ZONGULDAK	2.067.467	2.109.370	2.262.233	2.271.942	2.348.392	2.392.826	2.434.195	2.512.403	2.548.789	
AKSARAY	242.839	259.374	293.610	321.174	375.594	422.910	476.976	476.668	553.243	
BAYBURT	41.276	42.196	44.188	46.572	53.655	56.406	58.827	61.433	69.643	
KARAMAN	234.608	268.544	294.615	344.891	363.931	419.168	456.351	464.092	482.166	
KIRIKKALE	372.750	394.634	355.706	391.904	416.095	433.902	505.882	522.663	525.445	
BATMAN	329.355	303.351	326.701	349.347	419.254	369.289	393.380	422.743	467.839	
ŞIRNAK	215.463	166.173	232.114	239.293	242.950	233.880	307.671	334.225	276.260	
BARTIN	160.447	177.275	186.294	208.841	217.078	238.856	251.034	260.006	281.731	
ARDAHAN	43.213	46.119	50.232	53.455	59.159	63.957	72.606	75.669	82.251	
İGDIR	83.176	103.746	58.137	94.953	87.388	109.249	106.571	107.901	107.477	
YALOVA	675.203	754.978	781.240	831.315	781.594	725.377	715.618	534.733	777.345	
KARABÜK	446.339	520.663	541.743	599.119	656.858	680.315	732.298	745.085	774.472	
KİLİS	67.233	74.451	77.691	78.807	84.132	92.310	106.667	118.479	128.088	
OSMANİYE	207.935	231.278	250.010	271.327	330.063	427.794	626.058	925.114	1.200.923	
DÜZCE	298.717	366.052	376.059	458.083	515.468	570.580	615.789	642.961	725.679	
TOPLAM	102.947.861	111.766.067	121.141.852	130.262.759	143.070.499	155.135.260	161.947.528	156.894.070	172.050.629	

Ek:13- Turizm Teşvik Tutarları

Yıllar	İstihdam	Belge Adedi	Sabit Yatırım Tutarı (TL)
2002	16.544	167	1.176.407.180
2003	27.264	228	2.256.844.790
2004	25.535	179	1.421.412.290
2005	35.088	211	2.664.562.793
2006	13.709	139	1.340.647.523
2007	11.106	142	1.233.684.900
2008	10.809	134	1.076.549.345
2009	11.861	155	2.062.458.214
2010	20.512	378	5.466.823.241
2011	15.389	344	3.816.164.833
TOPLAM	187.817	2.077	22.515.555.110

Ek:13- Hizmetler Sektörü Teşvik Tutarları

Yıllar	İstihdam	Belge Adedi	Sabit Yatırım (TL)
2002	40.379	784	4.074.298.570
2003	47.746	976	5.902.193.957
2004	55.211	1.175	7.120.861.289
2005	69.587	1.605	5.790.110.663
2006	48.993	1.179	7.692.278.654
2007	54.796	721	9.256.202.462
2008	40.239	720	8.089.022.709
2009	28.257	562	9.257.021.621
2010	51.872	1.108	13.389.025.115
2011	41.869	1.280	15.079.639.418
TOPLAM	478.949	10.110	85.650.654.459

EK:13- Toplam Teşvik Yatırım Tutarları

Yıllar	İstihdam	Belge Adedi	Sabit Yatırım (TL)
2002	140.961	2.723	13.079.614.530
2003	153.505	3.392	14.967.328.346
2004	176.587	3.802	18.230.302.851
2005	185.196	4.169	19.585.648.806
2006	123.893	3.004	18.180.000.740
2007	161.928	3.213	26.342.371.733
2008	126.868	3.674	30.545.830.898
2009	91.276	2.571	33.074.340.395
2010	157.140	4.444	66.518.996.630
2011	131.422	4.595	57.931.836.176
TOPLAM	1.448.776	35.587	298.456.271.103

Ek:13- Turizm ,Hizmetlerve toplam Teşvikli Yatırımlar Karşılaştırma

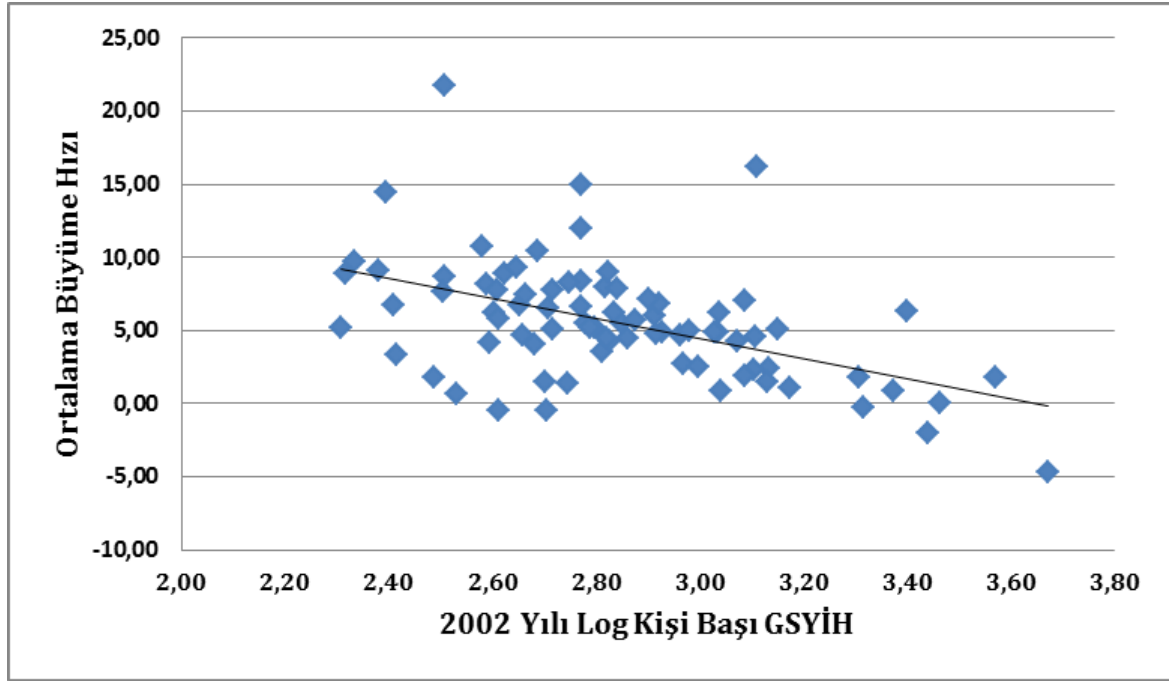
Yıllar	Turizm	Hizmetler	Tüm Sektörler
2002	1.176.407.180	4.074.298.570	13.079.614.530
2003	2.256.844.790	5.902.193.957	14.967.328.346
2004	1.421.412.290	7.120.861.289	18.230.302.851
2005	2.664.562.793	5.790.110.663	19.585.648.806
2006	1.340.647.523	7.692.278.654	18.180.000.740
2007	1.233.684.900	9.256.202.462	26.342.371.733
2008	1.076.549.345	8.089.022.709	30.545.830.898
2009	2.062.458.214	9.257.021.621	33.074.340.395
2010	5.466.823.241	13.389.025.115	66.518.996.630
2011	3.816.164.833	15.079.639.418	57.931.836.176
TOPLAM	22.515.555.110	85.650.654.459	298.456.271.103

Ek:13 - Sektörler Arası Karşılaştırma

Yıllar	Turizm/Hizmetler	Turizm/Tüm Sektörler	Hizmetler/Tüm Sektörler
2002	29%	9%	31%
2003	38%	15%	39%
2004	20%	8%	39%
2005	46%	14%	30%
2006	17%	7%	42%
2007	13%	5%	35%
2008	13%	4%	26%
2009	22%	6%	28%
2010	41%	8%	20%
2011	25%	7%	26%
TOPLAM	26%	8%	29%

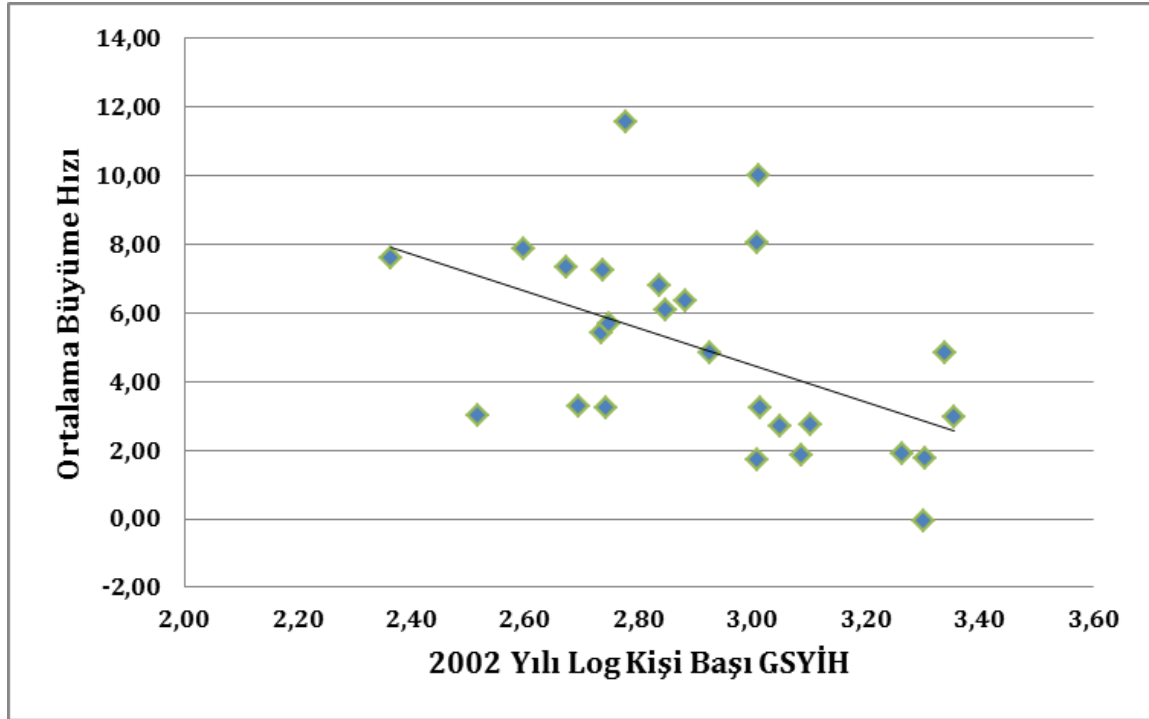
Ek-14. İl bazında, IBBS1, IBBS2 ,GSYH Ortalama Log. Değerleri

EK:14- İl Bazında Kişi Başı Reel GSYH Ortalama Log. Değer				
İL	2002	2010	OBH	LOG2002
ADANA	1.098,3171	1.181,5713	0,92	3,04
ADİYAMAN	627,6049	937,7076	5,15	2,80
AFYON	589,2492	984,9793	6,63	2,77
AĞRI	307,6507	354,0731	1,77	2,49
AMASYA	648,8856	856,8977	3,54	2,81
ANKARA	844,9188	1.233,7656	4,85	2,93
ANTALYA	1.488,4341	1.625,1038	1,10	3,17
ARTVİN	588,3166	1.118,0958	8,36	2,77
AYDIN	727,1477	1.033,6632	4,49	2,86
BALIKESİR	913,6859	1.318,7410	4,69	2,96
BİLECİK	4.696,2996	3.187,3300	-4,73	3,67
BİNGÖL	259,8135	339,1647	3,39	2,41
BİTLİS	206,4743	406,8743	8,85	2,31
BOLU	1.278,5315	1.831,4675	4,60	3,11
BURDUR	588,1144	1.800,3178	15,01	2,77
BURSA	2.071,0617	2.025,1587	-0,28	3,32
ÇANAKKALE	1.287,1255	4.271,8908	16,18	3,11
ÇANKIRI	380,8333	863,0264	10,77	2,58
ÇORUM	521,2735	777,8983	5,13	2,72
DENİZLİ	1.354,2683	1.642,2490	2,44	3,13
DIYARBAKIR	505,0564	488,3022	-0,42	2,70
EDİRNE	1.082,3113	1.579,1693	4,84	3,03
ELAZIĞ	560,4925	1.062,0069	8,32	2,75
ERZİNCAN	387,4094	726,5015	8,18	2,59
ERZURUM	407,0964	742,2239	7,80	2,61
ESKİŞEHİR	1.068,8793	1.569,9530	4,92	3,03
GAZİANTEP	1.268,2290	1.527,7029	2,35	3,10
GİRESUN	481,2520	662,1686	4,07	2,68
GÜMÜŞHANE	247,0788	728,0853	14,46	2,39
HAKKARİ	203,5465	304,1484	5,15	2,31
HATAY	1.219,4480	2.104,3654	7,06	3,09
İSPARTA	823,7365	1.193,0682	4,74	2,92
MERSİN	927,6561	1.150,3380	2,73	2,97
İSTANBUL	1.221,6326	1.417,2119	1,87	3,09
İZMİR	2.020,7856	2.322,5854	1,76	3,31
KARS	392,5415	543,4266	4,15	2,59
KASTAMONU	706,7345	1.083,9651	5,49	2,85
KAYSERİ	953,9515	1.409,6947	5,00	2,98
KIRKLARELİ	2.902,3991	2.910,9513	0,04	3,46
KİRSEHİR	520,6893	943,6783	7,72	2,72
KOCAELİ	3.720,8870	4.279,0782	1,76	3,57
KONYA	589,8407	1.459,6259	11,99	2,77
KÜTAHYA	658,3830	1.214,7626	7,96	2,82
MALATYA	670,2038	934,2822	4,24	2,83
MANİSA	815,5705	1.298,8987	5,99	2,91
K.MARAŞ	1.089,0515	1.767,0534	6,24	3,04
MARDİN	509,8680	842,9786	6,49	2,71
MUĞLA	1.347,2203	1.511,7291	1,45	3,13
MUŞ	216,0056	452,7816	9,69	2,33
NEVŞEHİR	993,1809	1.207,2329	2,47	3,00
NİĞDE	834,6698	1.414,9364	6,82	2,92
ORDU	448,4414	754,7542	6,72	2,65
RİZE	682,9635	1.103,5925	6,18	2,83
SAKARYA	798,0271	1.386,0351	7,14	2,90
SAMSUN	661,0857	937,6517	4,47	2,82
ŞİRT	555,2285	621,4197	1,42	2,74
SİNOP	459,5880	814,7218	7,42	2,66
SİVAS	485,9806	1.075,1651	10,44	2,69
TEKİRDAĞ	2.505,4508	4.107,6651	6,37	3,40
TOKAT	321,2327	626,7126	8,71	2,51
TRABZON	419,5614	830,1103	8,90	2,62
TUNCELİ	401,7718	650,5621	6,21	2,60
Ş.URFA	600,5021	920,9768	5,49	2,78
UŞAK	1.180,4171	1.647,4836	4,26	3,07
VAN	256,3793	431,2290	6,72	2,41
YOZGAT	455,6285	656,6549	4,67	2,66
ZONGULDAK	2.365,4917	2.531,2271	0,85	3,37
AKSARAY	441,7076	901,9325	9,33	2,65
BAYBURT	319,8169	575,9905	7,63	2,50
KARAMAN	693,8726	1.275,5752	7,91	2,84
KIRIKKALE	748,8804	1.168,9128	5,72	2,87
BATMAN	503,0746	564,3347	1,45	2,70
ŞIRNAK	410,0977	395,2941	-0,46	2,61
BARTIN	615,6323	923,4577	5,20	2,79
ARDAHAN	238,9857	480,0196	9,11	2,38
İĞDIR	340,0305	358,6683	0,67	2,53
YALOVA	2.761,2406	2.348,0979	-2,01	3,44
KARABÜK	1.408,7696	2.094,0893	5,08	3,15
KİLİS	409,0656	640,1883	5,76	2,61
OSMANİYE	320,4553	1.542,2690	21,70	2,51
DÜZCE	664,1625	1.320,5875	8,97	2,82

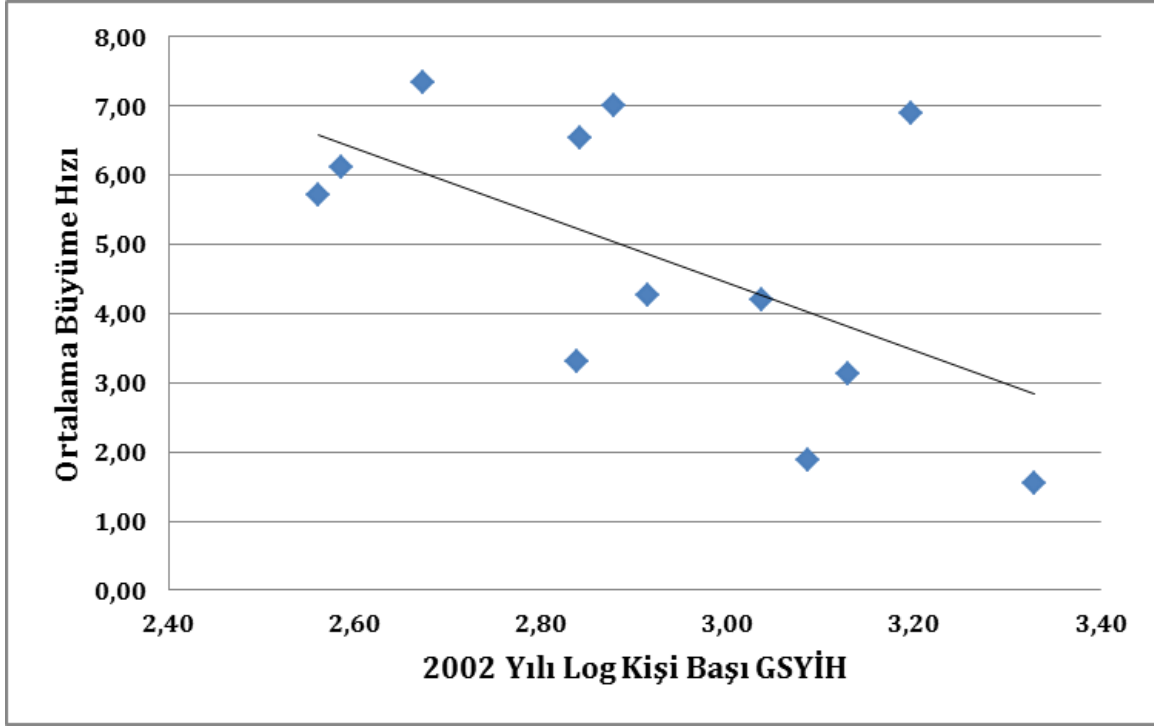
Ek:14- IBBS2 KBH Reel Log Değer

IBBS2	2002	2010	OBH	Log2002
İstanbul Alt Bölgesi	1.221,6326	1.417,2119	1,87	3,09
Tekirdağ Alt Bölgesi	2.187,5404	3.196,9797	4,86	3,34
Balıkesir Alt Bölgesi	1.026,0158	2.200,3373	10,01	3,01
İzmir Alt Bölgesi	2.020,7856	2.322,5854	1,76	3,31
Aydın Alt Bölgesi	1.118,2539	1.383,3707	2,70	3,05
Manisa Alt Bölgesi	763,4129	1.248,7147	6,34	2,88
Bursa Alt Bölgesi	2.008,2938	2.001,2086	-0,04	3,30
Kocaeli Alt Bölgesi	2.270,8820	2.867,2463	2,96	3,36
Ankara Alt Bölgesi	844,9188	1.233,7656	4,85	2,93
Konya Alt Bölgesi	600,3352	1.440,5666	11,56	2,78
Antalya Alt Bölgesi	1.265,7757	1.569,8726	2,73	3,10
Adana Alt Bölgesi	1.019,2193	1.167,7841	1,72	3,01
Hatay Alt Bölgesi	1.022,4861	1.897,4175	8,03	3,01
Kırıkkale Alt Bölgesi	704,8033	1.130,9508	6,09	2,85
Kayseri Alt Bölgesi	687,9166	1.166,0189	6,82	2,84
Zonguldak Alt Bölgesi	1.842,4540	2.143,4580	1,91	3,27
Kastamonu Alt Bölgesi	547,7964	957,2551	7,23	2,74
Samsun Alt Bölgesi	542,7204	826,4872	5,40	2,73
Trabzon Alt Bölgesi	470,3558	828,9313	7,34	2,67
Erzurum Alt Bölgesi	396,4186	727,3364	7,88	2,60
Ağrı Alt Bölgesi	328,6088	416,9398	3,02	2,52
Malatya Alt Bölgesi	559,7786	870,8849	5,68	2,75
Van Alt Bölgesi	231,3802	415,8148	7,60	2,36
Gaziantep Alt Bölgesi	1.035,8516	1.338,0695	3,25	3,02
Şanlıurfa Alt Bölgesi	554,0448	713,7484	3,22	2,74
Mardin Alt Bölgesi	494,6135	640,8549	3,29	2,69

Ek:14- IBBI Reel KBH Log Değer

IBBS1	2002	2010	OBH	Log2002
İstanbul	1.221,6326	1.417,2119	1,87	3,09
Batı Marmara	1.572,4425	2.679,5399	6,89	3,20
Ege	1.346,6438	1.724,2246	3,14	3,13
Doğu Marmara	2.132,6486	2.412,1187	1,55	3,33
Batı Anadolu	756,0080	1.299,9612	7,01	2,88
Akdeniz	1.090,0453	1.515,0186	4,20	3,04
Orta Anadolu	694,6860	1.152,3871	6,53	2,84
Batı Karadeniz	822,5352	1.149,6542	4,27	2,92
Doğu Karadeniz	470,3558	828,9313	7,34	2,67
Kuzeydoğu Anadolu	364,1233	567,5420	5,70	2,56
Ortadoğu Anadolu	385,0526	618,5714	6,10	2,59
Güneydoğu Anadolu	688,1850	893,2471	3,31	2,84

Ek-15. İl Bazında, IBBS1, IBBS2 Bazında Reel Hasıla, Teşvik, ve Turizm Teşvik Sabit Yatırım Tutarları

EK-15- İl 1987-2001 REEL HASILA															
İL	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
ADANA	1.320.437	1.335.718	1.432.746	1.554.839	1.477.828	1.558.639	1.660.105	1.701.809	1.701.439	1.907.176	2.076.174	2.159.774	2.079.614	2.174.081	1.983.342
ADIVAMAN	211.690	216.708	211.440	369.979	307.719	354.510	350.722	271.043	275.549	281.114	322.857	339.135	338.394	299.020	294.037
AFYON	316.203	321.778	362.382	381.680	380.543	406.912	406.912	384.322	398.867	438.130	461.739	482.102	474.411	505.952	477.413
AGRI	67.973	76.684	70.179	70.403	78.206	77.360	78.633	78.370	78.370	80.596	90.394	94.048	106.503	112.164	108.065
AMASYA	173.570	172.694	185.616	190.623	189.012	188.511	202.836	187.086	194.253	202.088	232.769	234.282	247.594	255.695	253.695
ANKARA	3.506.587	3.507.722	3.334.515	3.843.907	3.865.576	4.054.390	4.517.506	4.303.140	4.600.623	4.776.702	5.051.444	5.363.235	5.179.964	5.820.964	5.266.158
ANTALYA	894.089	980.723	1.064.038	1.111.326	1.118.152	1.217.420	1.304.340	1.400.843	1.510.654	1.646.443	1.775.780	1.823.883	1.725.679	1.791.089	1.838.189
ARTVIN	151.209	152.708	177.484	189.386	204.763	224.043	209.669	240.763	239.151	249.312	282.920	260.204	184.562	182.512	178.803
AYDIN	668.135	749.208	675.716	766.051	712.009	753.033	867.081	918.506	968.467	1.049.511	1.039.960	1.117.842	996.136	1.102.295	973.352
BAKİRESİR	763.931	821.221	833.507	848.345	847.936	866.908	909.477	928.977	953.963	1.015.057	999.048	1.079.284	1.006.916	1.091.102	991.165
BİLECEK	185.458	193.406	190.614	220.582	221.961	240.345	270.106	275.282	325.377	349.578	363.832	345.081	350.221	349.647	332.815
BİNGÖL	45.776	45.723	48.873	40.880	40.584	53.851	54.469	53.764	52.599	61.888	63.058	62.652	65.321	70.335	75.349
BİTLİS	66.629	66.119	72.107	80.871	79.933	87.856	89.170	74.254	81.405	92.730	85.481	86.747	85.335	89.653	89.653
BOLU	257.921	281.703	293.007	321.120	345.730	379.494	375.555	384.403	392.197	399.160	403.368	427.327	420.035	524.216	433.919
BURDUR	169.901	172.336	167.418	174.076	176.638	190.100	200.029	192.596	201.231	226.288	239.858	236.376	251.802	253.647	213.845
BURSA	1.597.592	1.720.952	1.781.459	1.930.533	1.977.300	2.187.330	2.431.149	2.172.896	2.230.074	2.480.386	2.643.041	2.853.515	2.822.317	3.058.513	2.860.345
CANAKKALE	376.753	424.805	458.956	466.771	483.660	517.056	526.124	522.322	522.322	594.542	603.964	573.459	557.886	620.515	524.551
CANKIRI	91.761	92.529	93.033	90.912	104.408	100.914	105.928	102.544	104.889	108.114	128.258	142.750	135.400	147.893	136.585
COĞLU	339.110	339.110	337.594	369.907	368.381	375.986	442.191	400.411	417.262	407.494	417.028	485.116	511.028	511.466	464.918
DENİZLİ	577.554	633.379	602.778	677.223	675.591	715.898	759.096	762.349	829.798	922.720	1.005.199	1.042.356	1.044.482	1.108.420	1.106.920
DIYARBAKIR	536.295	646.614	573.593	653.599	676.435	704.530	749.814	672.871	679.668	711.805	735.575	793.165	722.206	729.534	760.534
ERZİRE	263.977	263.994	287.873	281.441	313.741	337.338	327.820	329.431	329.431	380.589	385.695	452.261	415.453	461.807	395.284
ERZLAZ	323.342	336.540	316.506	381.493	331.044	357.690	375.667	316.506	360.613	354.916	372.609	388.372	413.489	390.803	384.601
ERZİNCAN	135.708	137.025	133.047	129.584	126.507	127.247	138.258	132.474	137.279	146.507	152.717	149.259	136.742	141.917	141.917
ERZURUM	292.745	287.882	276.942	300.708	296.679	303.092	322.362	314.174	294.492	305.887	331.265	317.650	342.242	352.157	362.668
GAZİANTEP	548.429	547.926	529.266	529.167	522.162	581.066	628.136	656.671	726.390	764.283	876.345	876.345	876.345	940.150	940.150
GAZİANTEP	686.644	680.861	661.716	778.079	746.202	849.400	756.792	833.172	946.882	1.003.574	995.181	1.062.246	1.062.246	1.047.971	1.047.971
GİRESUN	197.535	205.716	217.240	213.033	214.191	253.876	226.967	240.933	246.235	263.801	270.232	311.560	303.133	289.756	324.860
GÜMÜSHANE	50.093	52.204	52.492	56.829	56.383	57.812	58.726	58.434	58.765	63.833	64.916	72.297	73.596	76.157	76.563
HAKKARİ	296.877	296.877	316.506	316.506	316.506	316.506	316.506	316.506	316.506	316.506	316.506	316.506	316.506	316.506	316.506
HATAY	765.431	777.306	752.429	834.937	793.482	847.496	991.555	922.873	976.749	1.043.476	1.122.203	1.127.631	1.108.617	1.181.753	1.076.136
ISPARTA	234.245	232.449	225.705	255.500	243.873	252.772	280.840	260.794	269.560	353.246	353.246	353.246	346.509	347.760	346.419
İMERİN	1.152.117	1.152.117	1.152.117	1.152.117	1.152.117	1.152.117	1.152.117	1.152.117	1.152.117	1.152.117	1.152.117	1.152.117	1.152.117	1.152.117	1.152.117
İSTANBUL	8.766.892	8.766.892	8.766.892	8.766.892	8.766.892	8.766.892	8.766.892	8.766.892	8.766.892	8.766.892	8.766.892	8.766.892	8.766.892	8.766.892	8.766.892
İZMİR	3.351.170	3.442.851	3.421.734	3.702.740	3.702.740	3.702.740	3.702.740	3.702.740	3.702.740	3.702.740	3.702.740	3.702.740	3.702.740	3.702.740	3.702.740
KARS	88.795	87.245	83.986	95.797	90.429	132.783	100.331	101.494	93.826	98.249	101.686	114.164	112.868	113.638	118.550
KASTAMONU	220.604	212.305	212.305	212.305	212.305	212.305	212.305	212.305	212.305	212.305	212.305	212.305	212.305	212.305	212.305
KAYSERİ	528.904	541.007	503.613	541.148	560.452	597.233	646.457	608.960	643.158	709.800	759.287	777.587	773.637	837.830	828.052
KIRIKLARELİ	309.013	314.833	410.072	462.028	437.079	455.749	426.753	427.413	481.963	507.119	548.782	541.621	518.164	561.743	539.920
KIRSEHİR	136.827	136.827	136.827	136.827	136.827	136.827	136.827	136.827	136.827	136.827	136.827	136.827	136.827	136.827	136.827
KOCAELİ	1.905.132	1.866.754	1.855.114	2.103.643	2.180.112	2.254.053	2.699.037	2.481.618	2.654.510	2.742.393	3.149.932	3.159.733	2.898.637	3.185.407	3.130.304
KONYA	1.069.934	1.147.946	1.021.487	1.143.427	1.199.995	1.271.813	1.241.520	1.181.634	1.217.459	1.339.878	1.438.261	1.478.325	1.699.573	1.699.573	1.412.826
KUTAHYA	445.222	394.572	388.383	392.146	413.500	425.531	460.374	500.567	503.427	575.380	534.858	531.845	522.449	526.667	517.141
MALATYA	385.907	396.420	401.917	413.050	431.233	460.891	480.760	505.567	509.538	524.094	546.716	546.824	513.625	574.450	563.841
MANİSA	1.045.249	1.098.246	1.152.055	1.287.121	1.401.623	1.544.952	1.392.179	1.478.873	1.617.491	1.830.684	1.890.971	1.844.880	1.990.933	1.869.438	1.869.438
M. MARAS	453.010	410.701	486.773	531.953	489.858	504.802	508.890	521.834	556.432	601.199	631.071	671.401	673.245	665.234	683.333
MARDİN	233.143	218.885	178.740	207.816	235.964	264.615	259.084	274.390	308.039	332.538	327.314	297.599	304.835	351.726	351.726
MUGLA	592.769	616.486	642.469	651.358	633.628	703.821	718.143	769.104	824.128	946.952	988.170	1.037.171	954.659	1.156.382	1.030.848
MUS	57.297	75.476	67.308	85.859	86.077	87.236	84.335	81.746	86.002	93.132	95.088	102.962	97.965	101.998	101.998
NEVŞEHİR	253.469	251.000	230.045	250.526	318.542	266.992	297.618	288.904	297.334	339.612	345.934	326.085	304.711	324.560	307.233
NİĞDE	178.254	196.458	184.225	208.489	219.361	217.078	207.283	217.078	229.283	215.702	262.526	267.810	279.807	284.771	270.815
ORDU	255.280	294.552	310.154	331.220	312.678	370.058	353.744	372.224	389.720	442.517	442.128	442.128	459.371	466.984	505.851
RİZE	255.173	256.320	226.457	240.553	257.009	241.453	255.107	251.247	283.591	258.710	258.710	267.973	285.630	286.112	286.399

Ek:15- IBBS2 1987-2001 REEL HASILA															
IBBS2	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
İstanbul Alt Bölgesi	8.766.892	8.776.041	8.988.991	9.932.280	10.084.307	10.717.080	11.971.545	10.785.759	12.394.776	13.540.040	15.270.362	15.508.458	15.011.465	16.024.257	14.675.489
Tekirdağ Alt Bölgesi	1.008.385	1.018.775	1.180.495	1.275.176	1.295.695	1.355.307	1.381.242	1.337.077	1.457.678	1.578.632	1.758.720	1.848.054	1.836.927	1.983.632	1.839.780
Bahçeşehir Alt Bölgesi	1.140.685	1.246.025	1.292.463	1.315.116	1.331.596	1.383.964	1.435.601	1.451.299	1.520.294	1.609.600	1.603.012	1.652.743	1.564.802	1.711.617	1.515.716
İzmir Alt Bölgesi	3.351.170	3.442.851	3.421.734	3.702.748	3.705.610	3.947.859	4.470.420	4.418.455	4.669.116	5.050.146	5.271.817	5.401.862	5.146.359	5.497.947	5.210.346
Aydın Alt Bölgesi	1.838.459	1.999.073	1.920.964	2.094.632	2.021.227	2.172.752	2.344.320	2.449.959	2.622.393	2.919.183	3.033.329	3.197.369	2.995.606	3.367.105	3.111.129
Manisa Alt Bölgesi	1.973.458	1.988.090	2.019.602	2.247.598	2.271.933	2.397.463	2.604.646	2.477.732	2.594.831	2.865.699	3.069.491	3.159.431	3.084.684	3.272.257	3.086.030
Bursa Alt Bölgesi	2.323.478	2.462.302	2.491.360	2.730.272	2.792.023	3.008.763	3.329.592	3.106.496	3.320.122	3.564.354	3.771.157	4.074.946	3.989.084	4.276.880	4.133.319
Kocaeli Alt Bölgesi	2.890.935	2.911.137	2.929.907	3.282.053	3.399.145	3.565.590	4.059.692	3.827.498	4.140.873	4.329.828	4.826.424	4.916.355	4.598.329	5.119.473	4.838.822
Ankara Alt Bölgesi	3.506.587	3.507.722	3.334.515	3.843.907	3.865.576	4.054.390	4.517.506	4.303.140	4.600.623	4.776.702	5.051.441	5.363.235	5.179.961	5.820.901	5.266.158
Konya Alt Bölgesi	1.214.987	1.308.475	1.142.051	1.286.156	1.378.673	1.469.037	1.461.869	1.403.977	1.448.795	1.598.633	1.697.953	1.820.038	1.725.061	1.852.059	1.645.016
Antalya Alt Bölgesi	1.298.235	1.385.508	1.457.161	1.540.902	1.538.663	1.660.291	1.785.209	1.854.233	1.980.054	2.162.292	2.368.684	2.433.620	2.323.990	2.393.404	2.418.453
Adana Alt Bölgesi	2.472.654	2.496.824	2.629.153	2.926.912	2.846.895	2.985.988	3.379.203	3.124.395	3.301.750	3.503.525	3.839.160	3.974.337	3.888.836	4.052.010	3.816.484
Hatay Alt Bölgesi	1.395.430	1.367.117	1.426.373	1.574.298	1.482.645	1.563.806	1.720.897	1.656.305	1.759.779	1.895.298	2.018.377	2.034.601	2.017.692	2.050.015	1.992.403
Kırkkale Alt Bölgesi	890.698	925.065	864.064	994.614	1.068.545	1.029.705	1.130.004	1.088.399	1.149.427	1.302.818	1.355.815	1.304.245	1.341.032	1.353.890	1.269.641
Kayseri Alt Bölgesi	1.044.690	1.042.232	977.414	1.080.516	1.125.250	1.171.680	1.261.163	1.240.776	1.275.694	1.385.866	1.421.746	1.487.019	1.475.970	1.595.935	1.553.596
Zonguldak Alt Bölgesi	668.982	646.466	628.570	674.628	668.822	797.705	835.590	823.989	829.651	882.073	1.160.553	1.133.748	1.112.007	1.153.900	1.043.795
Kastamonu Alt Bölgesi	437.915	430.836	428.981	454.240	468.279	475.317	505.364	471.519	485.097	521.291	574.087	587.162	571.383	600.882	561.513
Samsun Alt Bölgesi	1.495.236	1.520.126	1.631.452	1.723.787	1.705.114	1.793.091	1.917.222	1.762.836	1.851.777	2.038.678	2.131.259	2.347.110	2.232.921	2.333.401	2.154.095
Trabzon Alt Bölgesi	1.372.654	1.399.451	1.428.549	1.487.930	1.488.773	1.612.325	1.579.677	1.631.306	1.667.417	1.796.657	1.803.269	1.903.991	1.896.017	1.869.263	1.975.640
Erzurum Alt Bölgesi	450.532	445.601	429.253	453.653	451.669	458.576	481.489	482.908	457.836	474.414	497.787	503.608	528.779	524.427	540.685
Ağrı Alt Bölgesi	218.858	225.661	210.480	238.059	222.096	276.238	239.896	252.004	242.321	260.955	275.757	296.877	310.947	318.304	322.183
Malatya Alt Bölgesi	797.139	820.026	805.220	886.624	853.680	916.167	954.619	964.794	956.181	998.128	1.035.866	1.061.274	1.008.944	1.066.002	1.040.781
Van Alt Bölgesi	314.320	330.594	338.122	377.395	387.154	410.775	417.914	397.058	386.325	413.839	451.271	468.045	474.127	498.628	520.900
Gaziantep Alt Bölgesi	924.982	989.407	957.437	1.186.895	1.220.220	1.198.558	1.316.488	1.129.789	1.216.851	1.348.995	1.436.195	1.446.454	1.400.869	1.484.086	1.459.736
Şanlıurfa Alt Bölgesi	817.509	968.402	881.350	1.002.175	1.025.775	1.096.894	1.217.877	1.214.537	1.194.581	1.274.413	1.421.644	1.488.770	1.402.771	1.492.016	1.528.707
Mardin Alt Bölgesi	519.764	505.767	472.351	449.487	595.010	635.432	639.970	605.844	628.924	693.945	788.721	789.795	722.009	724.109	788.934
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TÜRKİYE	43.134.632	44.159.576	44.288.010	48.762.052	49.294.376	52.154.752	56.959.016	54.262.084	58.153.165	62.786.003	67.933.896	70.203.147	67.840.570	72.436.399	68.309.352

Ek:15- IBBS1 1987-2001 REEL HASILA

IBBS1	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
İstanbul	8.766.892	8.776.041	8.988.991	9.932.280	10.084.307	10.717.080	11.971.545	10.785.759	12.394.776	13.540.040	15.270.362	15.508.458	15.011.465	16.024.257	14.675.489
Batı Marmara	2.149.069	2.264.801	2.472.957	2.590.292	2.627.292	2.739.272	2.816.843	2.788.376	2.977.972	3.188.232	3.361.732	3.500.797	3.401.729	3.695.249	3.355.496
Ege	7.163.087	7.430.015	7.362.300	8.044.978	7.998.771	8.518.073	9.419.386	9.346.145	9.886.340	10.835.028	11.374.637	11.758.663	11.226.650	12.137.310	11.407.504
Doğu Marmara	5.214.413	5.373.439	5.421.266	6.012.325	6.191.167	6.574.353	7.389.284	6.933.994	7.460.995	7.894.182	8.597.581	8.991.301	8.587.412	9.396.353	8.972.141
Batı Anadolu	4.721.573	4.816.197	4.476.566	5.130.063	5.244.250	5.523.427	5.979.376	5.707.117	6.049.417	6.375.335	6.749.394	7.183.272	6.905.022	7.672.960	6.911.174
Akdeniz	5.166.319	5.249.449	5.512.687	6.042.111	5.868.203	6.210.085	6.885.310	6.634.932	7.041.583	7.561.114	8.226.222	8.442.558	8.230.518	8.495.429	8.227.341
Orta Anadolu	1.935.388	1.967.298	1.841.478	2.075.130	2.193.795	2.201.385	2.391.167	2.329.175	2.425.121	2.688.684	2.777.560	2.791.264	2.817.002	2.949.825	2.823.237
Batı Karadeniz	2.602.133	2.597.428	2.689.002	2.852.655	2.842.214	3.066.113	3.258.176	3.058.344	3.166.524	3.442.042	3.865.899	4.068.020	3.916.311	4.088.183	3.759.402
Doğu Karadeniz	1.372.654	1.399.451	1.428.549	1.487.930	1.488.773	1.612.325	1.579.677	1.631.306	1.667.417	1.796.657	1.803.269	1.903.991	1.896.017	1.869.263	1.975.640
Kuzeydoğu Anadolu	669.389	671.262	639.733	691.712	673.765	734.814	721.385	734.912	700.157	735.369	773.544	800.485	839.726	842.731	862.868
Ortadoğu Anadolu	1.111.459	1.150.620	1.143.343	1.264.019	1.240.834	1.326.942	1.372.532	1.361.853	1.342.506	1.411.967	1.487.137	1.529.319	1.483.070	1.564.629	1.561.681
Güneydoğu Anadolu	2.262.255	2.463.576	2.311.138	2.638.556	2.841.005	2.930.883	3.174.335	2.950.171	3.040.356	3.317.353	3.646.559	3.725.019	3.525.649	3.700.211	3.777.377
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TÜRKİYE	43.134.632	44.159.576	44.288.010	48.762.052	49.294.376	52.154.752	56.959.016	54.262.084	58.153.165	62.786.003	67.933.896	70.203.147	67.840.570	72.436.399	68.309.352

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İller																								
Adana	1.562.442	1.558.027	1.553.424	1.549.233	1.576.921	1.605.104	1.633.791	1.662.990	1.692.712	1.722.964	1.753.757	1.788.101	1.817.084	1.849.478	1.871.354	1.893.084	1.915.271	1.937.718	1.966.428	1.983.484	2.006.650	2.028.319	2.062.226	2.085.225
Adıyaman	461.139	477.140	493.696	510.827	521.137	531.655	542.385	553.332	564.499	575.892	587.515	599.373	611.470	623.811	637.774	651.796	665.876	680.455	694.207	708.456	722.762	736.675	750.935	
Aydın	49.489	709.290	723.982	746.034	753.115	766.284	776.522	774.028	782.294	789.650	797.167	804.755	812.416	819.645	795.549	779.079	762.914	747.993	731.403	716.429	701.372	697.365	701.326	694.789
Azıtlı	437.441	436.437	433.051	427.093	445.493	464.655	482.791	471.475	480.793	489.725	499.335	508.992	518.774	528.744	538.908	549.268	559.833	570.593	581.543	592.773	604.387	616.465	628.025	
Amasya	336.679	350.874	359.075	359.265	359.857	360.650	361.044	361.480	362.236	362.833	363.431	364.030	364.630	365.231	365.779	366.378	366.981	367.584	368.187	368.790	369.393	369.996	370.599	
Ankara	3.119.526	3.150.000	3.196.490	3.236.378	3.306.318	3.377.769	3.450.764	3.525.336	3.601.521	3.679.351	3.758.063	3.840.094	3.923.080	4.007.860	4.078.411	4.133.937	4.198.455	4.263.981	4.330.528	4.398.115	4.466.756	4.548.939	4.600.802	4.771.714
Antalya	980.771	1.028.813	1.070.275	1.112.211	1.168.541	1.230.935	1.318.479	1.382.607	1.395.393	1.454.957	1.517.665	1.581.023	1.649.346	1.719.751	1.795.518	1.799.153	1.769.143	1.779.191	1.789.295	1.809.275	1.819.729	1.819.729	1.819.729	1.819.729
Artvin	22.036	218.136	215.448	212.833	210.445	208.479	206.335	204.213	202.114	200.035	197.979	195.943	193.928	191.934	188.311	184.796	181.328	177.924	174.584	171.307	168.092	166.584	165.580	164.739
Aydoğdu	77.4967	791.239	807.853	824.816	836.620	848.993	860.738	873.056	885.550	898.224	911.078	924.117	937.342	950.757	965.215	969.674	984.133	948.592	948.051	947.511	946.971	946.431	945.891	945.351
Bakırköy	935.358	948.154	961.125	974.274	984.839	993.885	1.000.835	1.013.887	1.024.679	1.034.724	1.044.650	1.054.111	1.063.576	1.074.347	1.084.174	1.094.138	1.100.131	1.106.158	1.112.219	1.118.313	1.124.374	1.130.474	1.136.574	1.142.674
Balıkesir	166.767	169.683	172.713	175.767	177.557	179.356	181.162	182.967	184.829	186.691	188.571	190.470	192.389	194.286	196.169	198.022	199.872	201.631	203.390	205.149	206.907	208.666	210.425	212.184
Bingöl	244.531	246.636	247.550	249.074	249.537	250.000	250.464	250.930	251.396	252.330	252.799	253.269	253.739	254.209	254.679	255.149	255.619	256.089	256.559	257.029	257.499	257.969	258.439	258.909
Bilecik	312.227	318.079	324.041	330.115	335.550	341.075	346.691	352.399	358.202	364.099	370.094	376.188	382.382	388.678	394.948	379.348	370.241	361.354	352.679	344.213	335.951	327.886	320.499	308.767
Bolu	287.533	279.082	270.880	262.919	260.682	264.448	265.216	265.986	266.758	267.533	268.310	269.089	269.868	270.654	270.620	270.586	270.552	270.518	270.485	270.451	270.417	269.882	271.545	272.280
Burdur	254.738	252.117	253.504	254.899	255.889	256.899	257.449	257.609	257.609	257.609	257.609	257.609	257.609	257.609	257.609	257.609	257.609	257.609	257.609	257.609	257.609	257.609	257.609	257.609
Bursa	1.424.061	1.481.144	1.537.588	1.595.161	1.642.509	1.690.233	1.738.796	1.787.796	1.837.796	1.887.796	1.937.796	1.987.796	2.037.796	2.087.796	2.137.796	2.187.796	2.237.796	2.287.796	2.337.796	2.387.796	2.437.796	2.487.796	2.537.796	2.587.796
Çankırı	423.111	426.111	429.111	432.111	435.111	438.111	441.111	444.111	447.111	450.111	453.111	456.111	459.111	462.111	465.111	468.111	471.111	474.111	477.111	480.111	483.111	486.111	489.111	492.111
Çarşamba	230.816	255.092	252.282	249.344	251.369	253.411	255.470	257.545	259.637	261.746	263.872	266.016	268.177	270.355	272.552	274.776	276.931	279.111	281.311	283.531	285.776	288.044	290.333	292.644
Çorum	662.969	664.860	666.757	668.660	669.490	669.323	669.158	668.995	668.832	668.676	668.520	668.364	668.208	668.052	667.896	667.740	667.584	667.428	667.272	667.116	666.960	666.804	666.648	666.492
Denizli	699.666	716.338	733.406	750.882	768.253	786.740	779.346	789.072	788.019	800.889	818.983	829.204	839.552	850.029	857.987	866.020	874.128	882.318	890.572	898.909	907.325	915.736	924.147	932.558
Diyarbakır	996.194	1.028.550	1.061.956	1.096.447	1.128.554	1.158.172	1.170.340	1.186.662	1.222.349	1.249.214	1.276.669	1.304.727	1.332.441	1.360.708	1.376.296	1.390.019	1.405.179	1.417.077	1.432.014	1.444.293	1.460.714	1.492.028	1.515.011	1.528.939
Edişne	395.555	398.547	401.562	404.599	408.399	404.290	404.000	403.801	403.602	403.403	403.204	403.005	402.806	402.607	402.408	402.209	402.010	401.811	401.612	401.413	401.214	401.015	400.816	400.617
Eğirdir	499.468	492.569	499.228	504.942	511.749	518.648	525.640	532.736	539.908	547.186	554.564	561.942	569.320	576.698	584.076	591.454	598.832	606.210	613.588	620.966	628.344	635.722	643.100	650.478
Erzincan	299.691	299.544	299.397	299.250	299.103	298.956	298.809	298.662	298.515	298.368	298.221	298.074	297.927	297.780	297.633	297.486	297.339	297.192	297.045	296.898	296.751	296.604	296.457	296.310
Erzurum	852.976	851.382	849.790	848.201	846.612	845.023	843.434	841.845	840.256	838.667	837.078	835.489	833.900	832.311	830.722	829.133	827.544	825.955	824.366	822.777	821.188	819.599	818.010	816.421
Eskişehir	614.586	623.365	632.269	641.301	649.675	658.320	667.145	676.060	685.075	694.190	703.305	712.420	721.535	730.650	739.765	748.880	757.995	767.110	776.225	785.340	794.455	803.570	812.685	821.800
Gaziantep	920.254	940.370	979.480	1.018.596	1.060.712	1.102.828	1.144.944	1.187.060	1.229.176	1.271.292	1.313.408	1.355.524	1.397.640	1.439.756	1.481.872	1.523.988	1.566.104	1.608.220	1.650.336	1.692.452	1.734.568	1.776.684	1.818.800	1.860.916
Giresun	50.136	508.629	580.123	649.517	501.986	504.566	507.146	509.726	512.306	514.886	517.466	520.046	522.626	525.206	527.786	530.366	532.946	535.526	538.106	540.686	543.266	545.846	548.426	551.006
Gümüşhane	172.211	171.080	169.960	168.840	167.720	166.600	165.480	164.360	163.240	162.120	161.000	159.880	158.760	157.640	156.520	155.400	154.280	153.160	152.040	150.920	149.800	148.680	147.560	146.440
Hakkâri	17.939	176.476	174.466	172.479	170.471	168.473	166.475	164.477	162.479	160.481	158.483	156.485	154.487	152.489	150.491	148.493	146.495	144.497	142.499	140.501	138.503	136.505	134.507	132.509
İstanbul	1.043.943	1.065.435	1.087.369	1.109.754	1.133.374	1.157.141	1.181.111	1.205.245	1.229.545	1.254.000	1.278.612	1.303.380	1.328.304	1.353.384	1.378.518	1.403.706	1.428.948	1.454.244	1.479.594	1.504.998	1.530.456	1.555.968	1.581.536	1.607.164
İzmir	402.826	413.205	423.851	434.771	445.918	457.298	468.914	479.667	490.558	501.589	512.760	524.071	535.522	547.123	558.874	570.775	582.826	594.927	607.078	619.279	631.530	643.831	656.182	668.583
İsparta	1.121.706	1.168.263	1.216.752	1.267.253	1.324.163	1.387.019	1.455.831	1.526.604	1.600.349	1.677.064	1.756.749	1.839.404	1.925.929	2.016.414	2.110.859	2.209.264	2.311.629	2.418.054	2.528.539	2.643.084	2.761.699	2.884.384	3.012.139	3.149.964
İzmit	6.291.535	6.579.560	6.880.772	7.195.773	7.437.911	7.688.198	7.944.906	8.214.320	8.496.733	8.796.447	9.071.775	9.374.041	9.692.579	10.018.735	10.349.192	10.690.549	11.044.165	11.407.412	11.783.673	12.172.344	12.573.036	12.995.167	13.428.119	13.872.565
Jandarma	246.1827	2.537.147	2.614.771	2.694.770	2.775.775	2.858.168	2.881.958	2.907.208	2.933.919	2.961.133	2.988.847	3.017.061	3.045.775	3.074.989	3.104.603	3.134.617	3.164.631	3.194.645	3.224.659	3.254.673	3.284.687	3.314.701	3.344.715	3.374.729
Karabük	473.972	481.816	491.232	495.823	501.414	507.005	512.596	518.187	523.778	529.369	534.960	540.551	546.142	551.733	557.324	562.915	568.506	574.097	579.688	585.279	590.870	596.461	602.052	607.643
Karaman	439.291	433.863	428.501	423.286	418.127	413.028	407.989	402.910	397.891	392.932	387.933	382.994	378.015	373.096	368.137	363.138	358.099	353.020	347.901	342.742	337.543	332.304	327.025	321.706
Kastamonu	895.224	911.226	927.513	944.091	960.920	978.085	995.592	1.013.547	1.032.052	1.051.007	1.070.412	1.090.267	1.110.572	1.131.327	1.152.532	1.174.187	1.196.292	1.218.847	1.241.852	1.265.307	1.289.212	1.313.567	1.338.372	1.363.627
Kayseri	362.003	360.485	360.988	361.512	362.057	362.612	363.167	363.722	364.277	364.832														

Bk-15- İBBS2 1987-2010 NÜFUS																								
İBBS2	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İstanbul Alt Bölgesi	6.291.535	6.579.560	6.880.772	7.195.773	7.437.911	7.688.198	7.946.906	8.214.320	8.490.733	8.776.447	9.071.775	9.377.041	9.692.579	10.018.735	10.349.192	10.690.549	11.043.165	11.407.412	11.783.673	12.172.344	12.573.836	12.997.164	12.915.158	13.255.685
Tekirdağ Alt Bölgesi	1.125.527	1.144.214	1.163.352	1.182.953	1.198.163	1.213.777	1.229.886	1.246.261	1.263.156	1.280.501	1.298.311	1.316.598	1.335.376	1.354.658	1.368.449	1.382.558	1.396.991	1.411.756	1.426.859	1.442.310	1.458.114	1.502.358	1.511.952	1.521.328
Balıkesir Alt Bölgesi	1.358.471	1.374.296	1.390.317	1.406.537	1.419.458	1.432.499	1.445.663	1.458.949	1.472.360	1.485.897	1.499.560	1.513.351	1.527.271	1.541.322	1.548.796	1.556.309	1.563.859	1.571.447	1.579.073	1.586.738	1.594.441	1.605.067	1.617.820	1.642.720
İzmir Alt Bölgesi	2.461.827	2.537.147	2.614.771	2.694.770	2.755.775	2.818.160	2.881.958	2.947.200	3.013.919	3.082.149	3.151.923	3.223.276	3.296.245	3.370.866	3.421.196	3.472.277	3.524.121	3.576.738	3.630.142	3.684.343	3.739.353	3.795.978	3.868.308	3.948.848
Aydın Alt Bölgesi	1.990.196	2.038.430	2.087.857	2.138.507	2.173.341	2.208.792	2.244.873	2.281.595	2.318.972	2.357.014	2.395.737	2.435.152	2.475.273	2.516.114	2.530.580	2.545.189	2.559.945	2.574.848	2.589.899	2.605.100	2.620.452	2.674.760	2.707.898	2.739.188
Manisa Alt Bölgesi	2.621.258	2.667.232	2.714.041	2.761.700	2.789.393	2.817.371	2.845.637	2.874.193	2.903.042	2.932.188	2.961.634	2.991.382	3.021.437	3.051.801	3.034.020	3.016.835	3.000.236	2.984.215	2.968.760	2.953.864	2.939.517	2.914.110	2.940.947	3.005.558
Bursa Alt Bölgesi	2.208.103	2.274.212	2.342.570	2.413.259	2.467.572	2.523.309	2.580.588	2.639.213	2.699.463	2.761.304	2.824.778	2.889.934	2.956.816	3.025.475	3.071.884	3.118.996	3.167.068	3.216.037	3.265.920	3.316.736	3.368.502	3.442.871	3.508.133	3.595.460
Kocaeli Alt Bölgesi	2.067.545	2.132.863	2.202.035	2.275.255	2.315.045	2.355.721	2.397.384	2.439.817	2.483.284	2.527.727	2.573.172	2.619.642	2.667.165	2.715.766	2.768.327	2.805.848	2.852.351	2.899.859	2.948.396	2.997.985	3.048.651	3.136.555	3.193.210	3.246.147
Ankara Alt Bölgesi	3.119.526	3.158.000	3.196.949	3.236.378	3.306.318	3.377.769	3.450.764	3.525.336	3.601.521	3.679.351	3.758.863	3.840.094	3.923.080	4.007.860	4.070.411	4.133.937	4.198.455	4.263.981	4.330.528	4.398.115	4.466.756	4.548.939	4.650.802	4.771.716
Konya Alt Bölgesi	1.842.714	1.882.381	1.923.948	1.967.839	2.010.149	2.053.389	2.097.580	2.142.742	2.188.899	2.236.071	2.284.281	2.333.553	2.383.910	2.435.376	2.397.924	2.361.054	2.324.758	2.289.026	2.253.850	2.219.222	2.185.131	2.200.013	2.224.547	2.246.478
Antalya Alt Bölgesi	1.634.275	1.694.135	1.756.630	1.821.881	1.877.713	1.935.731	1.996.026	2.058.691	2.123.824	2.191.527	2.261.906	2.335.073	2.411.143	2.490.235	2.484.680	2.479.437	2.474.735	2.470.483	2.466.671	2.463.287	2.460.321	2.514.175	2.592.075	2.685.499
Adana Alt Bölgesi	2.684.148	2.736.289	2.770.375	2.816.486	2.878.176	2.941.272	3.005.810	3.071.821	3.139.343	3.208.409	3.279.058	3.351.327	3.425.254	3.500.878	3.514.514	3.528.444	3.542.669	3.557.194	3.572.020	3.587.150	3.602.588	3.629.227	3.703.114	3.733.124
Hatay Alt Bölgesi	2.128.045	2.204.703	2.290.803	2.388.122	2.418.892	2.450.071	2.481.663	2.513.675	2.546.113	2.578.982	2.612.288	2.646.038	2.680.237	2.714.892	2.732.457	2.750.286	2.768.382	2.786.749	2.805.392	2.824.313	2.843.518	2.907.289	2.957.713	3.004.688
Kırkkale Alt Bölgesi	1.420.458	1.453.855	1.489.916	1.528.813	1.544.004	1.559.411	1.575.036	1.590.884	1.606.957	1.623.259	1.639.793	1.656.563	1.673.573	1.690.826	1.658.213	1.626.547	1.595.794	1.565.919	1.536.890	1.508.677	1.481.248	1.492.804	1.504.789	1.496.296
Kayseri Alt Bölgesi	2.223.704	2.245.310	2.267.284	2.289.631	2.309.146	2.328.953	2.349.056	2.369.460	2.390.169	2.411.187	2.432.519	2.454.169	2.476.142	2.498.442	2.463.686	2.430.976	2.400.239	2.371.406	2.344.410	2.319.188	2.295.679	2.299.704	2.326.584	2.352.971
Zonguldak Alt Bölgesi	1.057.971	1.069.463	1.084.623	1.103.750	1.095.578	1.087.471	1.079.429	1.071.449	1.063.533	1.055.679	1.047.888	1.040.157	1.032.488	1.024.879	1.023.666	1.022.458	1.021.254	1.020.055	1.018.860	1.017.670	1.016.484	1.020.767	1.026.825	1.035.071
Kastamonu Alt Bölgesi	971.553	960.004	948.788	937.703	930.442	923.326	916.353	909.521	902.828	896.274	889.856	883.573	877.423	871.405	848.619	826.925	806.263	786.572	767.797	749.886	732.790	737.308	745.976	743.029
Samsun Alt Bölgesi	2.785.734	2.806.251	2.826.962	2.847.870	2.862.245	2.876.788	2.891.502	2.906.388	2.921.450	2.936.688	2.952.106	2.967.706	2.983.490	2.999.460	2.956.427	2.914.911	2.874.856	2.836.206	2.798.911	2.762.919	2.728.183	2.719.954	2.739.487	2.740.686
Trabzon Alt Bölgesi	2.836.515	2.841.626	2.847.056	2.852.886	2.878.624	2.904.880	2.931.579	2.958.730	2.986.340	3.014.416	3.042.967	3.072.000	3.101.523	3.131.546	3.029.850	2.931.640	2.836.790	2.745.180	2.656.694	2.571.221	2.488.652	2.507.387	2.526.619	2.516.167
Erzurum Alt Bölgesi	1.261.151	1.259.024	1.256.901	1.254.782	1.263.978	1.273.279	1.282.686	1.292.201	1.301.823	1.311.555	1.321.397	1.331.349	1.341.412	1.351.588	1.307.475	1.265.013	1.224.129	1.184.757	1.146.833	1.110.296	1.075.088	1.061.287	1.062.205	1.068.446
Ağrı Alt Bölgesi	1.098.953	1.089.616	1.089.489	1.099.248	1.103.574	1.108.197	1.113.119	1.118.342	1.123.869	1.129.702	1.135.844	1.142.297	1.149.065	1.156.150	1.153.193	1.150.344	1.147.602	1.144.965	1.142.432	1.140.001	1.137.671	1.140.575	1.135.856	1.133.660
Malatya Alt Bölgesi	1.559.261	1.567.715	1.576.376	1.585.242	1.601.423	1.618.124	1.635.345	1.653.088	1.671.355	1.690.145	1.709.463	1.729.309	1.749.686	1.770.597	1.744.539	1.719.010	1.693.998	1.669.492	1.645.481	1.621.952	1.598.897	1.623.891	1.626.357	1.625.158
Van Alt Bölgesi	1.426.249	1.455.502	1.485.601	1.516.570	1.555.329	1.595.161	1.636.097	1.678.171	1.721.414	1.765.863	1.811.553	1.858.519	1.906.801	1.956.437	1.955.195	1.954.520	1.954.408	1.954.857	1.955.864	1.957.424	1.959.535	1.994.165	2.012.044	2.022.373
Gaziantep Alt Bölgesi	1.493.733	1.544.513	1.597.054	1.651.421	1.684.700	1.718.807	1.753.760	1.789.578	1.826.282	1.863.890	1.902.423	1.941.902	1.982.348	2.023.794	2.068.231	2.114.681	2.163.209	2.213.892	2.266.811	2.322.051	2.379.699	2.318.281	2.364.249	2.414.833
Sanlıurfa Alt Bölgesi	1.868.129	1.941.681	2.018.230	2.097.902	2.159.286	2.222.589	2.287.872	2.355.203	2.424.648	2.496.277	2.570.164	2.646.383	2.725.011	2.806.130	2.830.040	2.855.770	2.880.924	2.906.304	2.931.910	2.957.746	2.983.813	3.067.052	3.128.748	3.192.329
Mardin Alt Bölgesi	1.192.422	1.231.041	1.299.319	1.407.837	1.440.802	1.474.619	1.509.310	1.544.900	1.581.412	1.618.872	1.657.304	1.696.736	1.737.193	1.778.705	1.798.760	1.819.125	1.839.804	1.860.805	1.882.132	1.903.793	1.925.794	1.965.419	1.969.896	1.985.610
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
TÜRKİYE	52.728.803	53.878.985	55.122.017	56.473.835	57.477.837	58.507.662	59.565.641	60.651.729	61.766.706	62.911.373	64.086.560	65.293.122	66.531.941	67.803.927	68.122.963	68.473.638	68.856.005	69.270.154	69.716.208	70.194.329	70.704.713	71.517.100	72.561.312	73.722.988

Ek-15- İBBS1 1987-2010 NÜFUS																								
İBBS1	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İstanbul	6.291.535	6.579.560	6.880.772	7.195.773	7.437.911	7.688.198	7.946.906	8.214.320	8.490.733	8.776.447	9.071.775	9.377.041	9.692.579	10.018.735	10.349.192	10.690.549	11.043.165	11.407.412	11.783.673	12.172.344	12.573.836	12.997.164	12.915.158	13.255.685
Batı Marmara	2.483.999	2.518.510	2.553.688	2.589.490	2.617.621	2.646.276	2.675.468	2.705.210	2.735.516	2.766.398	2.797.871	2.829.949	2.862.647	2.895.980	2.917.246	2.938.866	2.960.849	2.983.202	3.005.932	3.029.047	3.052.555	3.107.425	3.129.772	3.164.048
Ege	7.073.280	7.242.809	7.416.669	7.594.977	7.718.509	7.844.324	7.972.468	8.102.988	8.235.433	8.371.351	8.509.293	8.649.810	8.792.955	8.938.781	9.085.795	9.034.301	9.084.302	9.135.801	9.188.801	9.243.307	9.299.322	9.384.848	9.517.153	9.693.594
Doğu Marmara	4.275.648	4.407.075	4.544.605	4.688.514	4.782.617	4.879.029	4.977.812	5.079.030	5.182.747	5.289.031	5.397.950	5.509.576	5.623.981	5.741.241	5.832.131	5.924.844	6.019.419	6.115.896	6.214.316	6.314.721	6.417.153	6.579.426	6.701.343	6.841.607
Batı Anadolu	4.962.239	5.040.302	5.120.896	5.204.217	5.316.467	5.431.158	5.548.343	5.668.079	5.790.419	5.915.422	6.043.144	6.173.647	6.306.990	6.443.236	6.468.334	6.494.991	6.523.213	6.553.007	6.584.379	6.617.336	6.651.887	6.748.952	6.875.349	7.018.194
Akdeniz	6.446.468	6.625.128	6.817.807	7.026.489	7.174.781	7.327.074	7.483.499	7.644.187	7.809.279	7.978.918	8.153.253	8.332.438	8.516.633	8.706.005	8.731.571	8.758.167	8.785.786	8.814.426	8.844.082	8.874.750	8.906.427	9.050.691	9.252.902	9.423.231
Orta Anadolu	3.644.162	3.699.165	3.757.199	3.818.444	3.853.150	3.888.364	3.924.093	3.960.344	3.997.126	4.034.446	4.072.312	4.110.732	4.149.715	4.189.268	4.121.899	4.057.523	3.996.033	3.937.325	3.881.300	3.827.864	3.776.927	3.792.508	3.831.373	3.849.267
Batı Karadeniz	4.815.058	4.835.718	4.860.373	4.889.323	4.888.266	4.887.586	4.887.283	4.887.359	4.887.811	4.888.642	4.889.850	4.891.436	4.893.401	4.895.744	4.828.712	4.764.294	4.702.373	4.642.833	4.585.568	4.530.475	4.477.457	4.478.029	4.512.288	4.518.786
Doğu Karadeniz	2.836.515	2.841.626	2.847.056	2.852.806	2.878.624	2.904.880	2.931.579	2.958.730	2.986.340	3.014.416	3.042.967	3.072.000	3.101.523	3.131.546	3.029.850	2.931.640	2.836.790	2.745.180	2.656.694	2.571.221	2.488.652	2.507.387	2.536.619	2.516.167
Kuzeydoğu Anadolu	2.360.105	2.348.640	2.346.389	2.354.030	2.367.552	2.381.476	2.395.805	2.410.543	2.425.692	2.441.257	2.457.240	2.473.646	2.490.477	2.507.738	2.460.668	2.415.356	2.371.731	2.329.723	2.289.266	2.250.298	2.212.759	2.201.862	2.198.061	2.202.106
Ortadoğu Anadolu	2.985.510	3.023.217	3.061.977	3.101.812	3.156.752	3.213.284	3.271.442	3.331.259	3.392.769	3.456.009	3.521.015	3.587.828	3.656.487	3.727.034	3.699.734	3.673.529	3.648.407	3.624.350	3.601.344	3.579.376	3.558.432	3.618.056	3.638.401	3.647.531
Güneydoğu Anadolu	4.554.283	4.717.234	4.914.603	5.157.160	5.284.788	5.416.014	5.550.942	5.689.681	5.832.341	5.979.038	6.129.891	6.285.020	6.444.553	6.608.619	6.697.831	6.789.576	6.883.937	6.981.000	7.080.853	7.183.590	7.289.306	7.350.752	7.462.893	7.592.772
	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
TÜRKİYE	52.728.803	53.878.985	55.122.017	56.473.035	57.477.837	58.507.662	59.565.641	60.651.729	61.766.706	62.911.373	64.086.560	65.293.122	66.531.941	67.803.927	68.122.963	68.473.638	68.856.005	69.270.154	69.716.208	70.194.329	70.704.713	71.517.100	72.561.312	73.722.988

Ek:15- 81 İL 2001-2011 TURİZM TEŞVİK SABİT YATIRIM TUTARI											
İLLER	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ADANA	1847427	0	5013466	0	2592703	2703772	35359433	8160997	16096493	130063000	76991111
ADIYAMAN	1993895	0	0	0	0	0	0	0	22763310	32326100	0
AFYONKARAHİSAR	1036866	0	52188124	0	25504191	49352014	42871638	3304295	16749499	245027623	131659448
AGRI	524926626	0	0	5677939	0	0	0	0	0	0	9312499
AMASYA	0	0	0	479525	0	0	0	0	0	0	2143980
ANKARA	42377045	179370565	92451659	83337062	38735579	18690540	37628808	40305509	166952423	139899102	99193305
ANTALYA	261184576	398426808	1112875581	791364211	1704706740	600315817	327860937	427802601	500754513	1189002114	952117948
ARTEVIN	0	0	0	0	0	0	2296780	2926220	0	7193990	5324285
AYDIN	8799896	7181774	24542847	68401945	21439919	39685841	63631210	11683234	38917247	97855351	73406321
BALIKESİR	2844341	4427211	1101415	6627035	1366995	7211798	4404787	2767510	6592670	95766774	43985600
BİLECİK	7940229	0	0	0	0	0	0	0	2127714	0	0
BİNGÖL	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20826881	6187065
BITLİS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	23628439
BOLU	0	0	0	561972	0	23923510	0	4439389	19620560	11162056	25954473
BURDUR	0	0	0	0	0	0	5294005	0	0	0	0
BURSA	2541834	86620366	10762499	33819632	21282791	0	4990897	13521782	68980664	109674408	80106539
ÇANAKKALE	510236	17347712	3196373	0	70899	9331742	2676703	3057972	12923206	13274936	5869001
ÇANKIRI	278203	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17421607
ÇORUM	0	295007	0	0	13000000	14226630	9025534	0	794775	0	19999100
DENİZLİ	590495	7782661	2268599	167818	6261527	7271931	0	0	0	8697057	25507416
DIYARBAKIR	0	2568930	0	0	0	6658101	0	0	0	21995000	36640555
EDİRNE	870095	135369	0	1385792	0	0	4076105	687831	9231376	29269402	0
ELAZİĞ	0	11513202	7433729	0	0	0	0	1494904	8896605	31069466	35787022
ERZİNCAN	0	0	0	0	0	0	0	4656644	3666708	0	14368511
ERZURUM	2956027	0	10441905	0	0	0	0	0	0	95388063	0
ESKİŞEHİR	0	0	14629155	0	0	8100830	0	14961250	0	21734996	0
GAZİANTEP	2634334	525778	7523620	0	82818863	23229773	10985686	8492471	42799580	24912918	33555986
GİRESUN	0	0	0	2577001	0	0	3165250	0	2759650	8351882	10540952
GÜMÜŞHANE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7250190	1160000
HAKKARİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
HATAY	2440883	9256713	4707150	0	2344840	0	14929593	0	16847230	125695979	25033794
İSPARTA	0	0	0	10302192	3471980	1307122	0	1434403	0	27111801	0
MERSİN	0	0	2099754	1658532	5757200	3431260	8561089	38411561	28028872	74917918	59309255
İSTANBUL	27325653	238461336	508064585	203816775	303933353	126084615	219083931	179131753	624965481	1715252944	786953108
İZMİR	183423	89922951	60666715	26008100	170901097	38800491	77987269	35938082	22714436	90704380	111219252
KAHRAMANMARAŞ	0	0	0	0	0	0	0	0	12121191	4620762	40992323
KARS	0	0	0	0	25552326	8762567	10038367	0	0	1701036	1006202
KASTAMONU	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1448743	4888150
KAYSERİ	1268122	840000	0	0	7505810	0	12305706	10539758	13918862	56756273	13761830
KIRKLARELİ	0	0	7764304	0	0	0	0	0	10650000	0	6388476
KİRSEHİR	0	0	3522220	0	0	0	41342521	0	0	10000000	4122750
KOCAELİ	1263256	0	0	10880454	5688082	0	7533187	15621432	0	15574078	130202109
KONYA	7864177	0	0	16160178	3129064	50152374	2173500	20001342	38059419	41175086	152754124
KÜTAHYA	0	0	0	0	945034	10995104	0	5753662	7841208	0	0
MALATYA	970836	1202173	34714	98674	0	0	16537003	0	61896120	26474319	0
MANİSA	0	4369244	0	50846	9275046	0	0	17827829	4801900	4086900	1423370
MARDİN	1299234	8136665	0	0	0	4682356	1561631	36930717	54691597	23371272	0
MUGLA	116210958	92079282	310034702	136275389	84246505	189329510	122463395	99245228	152766731	358533107	248566019
MUS	1470000	0	0	0	0	0	0	0	0	3050200	858649
NEVŞEHİR	532044	0	5304477	0	9813627	30379613	47925729	7192820	13684102	36004484	834704
NİĞDE	0	0	0	2903064	269234	0	0	0	0	57845099	5155155
ORDU	975050	0	275150	250000	0	0	2114955	1351873	15456907	29840258	0
RİZE	0	51624	0	0	0	1623930	13908584	0	3096137	16469958	7680335
SAKARYA	0	0	4773185	0	36241957	0	0	0	0	42687290	6139116
SAMSUN	0	4397670	4138510	0	320000	1391812	6505360	0	2306974	17366506	53159339
ŞİRT	0	0	0	2124228	0	0	0	0	0	0	7959890
SINOP	0	0	0	0	2750000	0	0	0	0	0	0
SİVAS	0	0	0	0	0	7927157	0	0	1115861	6623147	3736670
ŞANLIURFA	0	2770943	864268	2086937	3451689	4013856	0	676377	49833729	6836510	7768360
TEKİRDAĞ	0	0	0	1589039	0	14794266	5694940	0	10745881	22020280	14514085
TOKAT	0	0	0	0	3929919	1975443	0	322836	8858085	12000000	0
TRABZON	0	1707759	1290310	0	5969804	14073378	3957215	0	9085470	46395233	36314104
TUNCELİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UŞAK	953755	0	0	0	0	0	0	0	0	26364145	0
YAN	2495545	0	0	0	1756982	0	0	0	0	46203875	61164688
YOZGAT	0	0	0	0	0	0	0	51762910	53279232	8134286	1240625
ZONGULDAK	0	0	0	649943	0	810033	0	5573384	0	6188250	38734850
AKSARAY	0	1048947	1188891	0	0	1212042	14368553	11648480	0	17946383	5525415
BAYBURT	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
KARAMAN	0	0	0	0	10636490	0	0	0	0	19972545	5055370
KIRIKKALE	0	0	0	0	2215034	0	0	0	0	800000	800000
BATMAN	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8148582	1269985
SİRNAK	0	0	0	0	0	0	5442885	0	18603990	0	0
BARTIN	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2500000	10000000
ARDAHAN	0	0	0	0	210487	0	0	0	34228890	0	0
İĞDIR	0	0	0	0	0	5393550	0	0	0	4156564	6548637
VALOVA	0	5966490	3909152	0	0	0	0	1583148	0	28442943	0
KARABÜK	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	39085695
KİLİS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
OSMANİYE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
DÜZCE	0	0	0	0	0	14539686	1743672	1456200	0	0	8680600
Muhtelif İller	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Türkiye	1021438861	1176407180	2251780534	1409757290	2622655503	1340647523	1232076135	1076549345	2054042404	5460771076	3800186787

Ek:15- IBBS2 2001-2011 TURİZM TEŞVİK SABİT YATIRIM TUTARI											
IBBS2	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
İstanbul Alt Bölgesi	27.325.653	238.461.336	508.064.585	203.816.775	303.933.353	126.084.615	219.083.931	179.131.753	624.965.481	1.715.252.944	786.953.108
Tekirdağ Alt Bölgesi	2.138.217	3.746.312	864.268	3.472.729	10.957.499	4.013.856	16.381.891	11.903.966	63.752.591	73.314.159	50.829.592
Bahkesir Alt Bölgesi	3.354.577	21.774.923	4.297.788	6.627.035	1.437.894	16.543.540	7.081.490	5.825.482	19.515.876	109.041.710	49.854.601
İzmir Alt Bölgesi	183.423	89.922.951	60.666.715	26.008.100	170.901.097	38.800.491	77.987.269	35.930.802	22.714.436	90.704.380	111.219.252
Aydın Alt Bölgesi	125.601.349	107.043.717	336.846.148	204.845.152	111.947.951	236.287.282	186.094.605	110.928.462	191.683.978	465.085.515	347.479.756
Manisa Alt Bölgesi	10.825.634	1.202.173	52.222.838	16.258.852	28.633.255	99.504.388	45.045.138	39.842.640	54.808.918	374.462.974	310.887.891
Bursa Alt Bölgesi	3.335.863	86.620.366	25.391.654	33.819.632	21.282.791	8.100.830	4.990.897	28.483.032	71.108.378	131.409.404	80.106.539
Kocaeli Alt Bölgesi	-	5.966.490	8.682.337	4.084.192	36.241.957	38.463.196	43.086.193	7.478.737	20.100.358	92.292.289	44.796.939
Ankara Alt Bölgesi	42.377.045	179.370.565	92.451.658	83.337.062	38.735.578	18.698.540	37.628.808	40.305.509	166.952.423	139.899.102	99.193.305
Konya Alt Bölgesi	1.263.256	-	-	10.880.454	16.324.572	-	7.533.187	15.621.432	-	35.546.623	135.257.479
Antalya Alt Bölgesi	261.184.576	398.426.808	1.112.875.581	791.364.211	1.715.008.932	603.787.797	334.462.064	427.802.601	502.188.916	1.216.113.915	952.117.948
Adana Alt Bölgesi	1.847.427	-	7.113.220	1.658.532	8.349.903	6.135.032	43.920.522	46.572.558	44.125.365	204.980.918	136.300.366
Hatay Alt Bölgesi	2.440.883	13.625.957	4.707.150	50.846	11.619.886	-	14.929.593	17.827.829	21.649.130	129.782.878	26.457.164
Kırıkkale Alt Bölgesi	532.044	1.048.947	6.493.368	10.667.368	12.297.895	31.591.655	62.294.282	18.841.300	24.334.102	112.595.966	18.703.750
Kayseri Alt Bölgesi	-	-	-	-	-	7.927.157	51.762.910	53.279.232	10.444.939	54.271.149	11.396.014
Zonguldak Alt Bölgesi	-	-	-	649.943	-	810.033	-	5.573.384	-	8.688.250	87.820.545
Kastamonu Alt Bölgesi	278.203	-	-	-	25.552.326	11.512.567	10.038.367	3.687.757	1.115.861	8.324.183	22.164.479
Samsun Alt Bölgesi	-	4.692.677	4.138.510	1.589.039	13.799.525	30.412.708	21.225.834	-	16.280.100	39.386.786	89.816.504
Trabzon Alt Bölgesi	975.050	51.624	275.150	2.827.001	3.929.919	1.623.930	23.461.012	4.278.093	6.178.623	63.581.012	66.545.830
Erzurum Alt Bölgesi	2.956.027	-	10.441.905	-	-	-	-	4.656.644	3.666.708	95.388.063	14.368.511
Ağrı Alt Bölgesi	524.926.626	-	-	5.677.939	210.487	5.393.550	-	-	46.350.081	8.777.326	56.853.459
Malatya Alt Bölgesi	-	13.220.961	8.724.039	-	6.914.838	25.068.482	3.957.215	7.248.566	25.823.283	98.291.580	78.288.191
Van Alt Bölgesi	3.965.545	-	-	-	1.756.982	-	-	-	-	49.254.075	85.651.776
Gaziantep Alt Bölgesi	4.628.229	525.778	7.523.620	-	82.818.863	23.229.773	10.985.686	9.767.935	42.799.580	47.676.228	65.882.086
Şanlıurfa Alt Bölgesi	-	2.568.930	-	-	-	6.658.101	-	-	17.948.570	33.809.468	36.640.555
Mardin Alt Bölgesi	1.299.234	8.136.665	-	2.122.428	-	-	10.125.241	1.561.631	55.534.707	62.840.179	34.601.147
MUHTELİF İLLER	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TÜRKİYE	1.021.438.861	1.176.407.180	2.251.780.534	1.409.757.290	2.622.655.503	1.340.647.523	1.232.076.135	1.076.549.345	2.054.042.404	5.460.771.076	3.800.186.787

Ek:15- IBBS1 2001-2011 TURİZM TEŞVİK SABİT YATIRIM TUTARI

IBBS1	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
İstanbul	27.325.653	238.461.336	508.064.585	203.816.775	303.933.353	126.084.615	219.083.931	179.131.753	624.965.481	1.715.252.944	786.953.108
Batı Marmara	5.492.794	25.521.235	5.162.056	10.099.764	12.395.393	20.557.396	23.463.381	17.729.448	83.268.467	182.355.869	100.684.193
Ege	136.610.406	198.168.841	449.735.701	247.112.104	311.482.303	374.592.161	309.127.012	186.701.904	269.207.332	930.252.869	769.586.899
Doğu Marmara	3.335.863	92.586.856	34.073.991	37.903.824	57.524.748	46.564.026	48.077.090	35.961.769	91.208.736	223.701.693	124.903.478
Batı Anadolu	43.640.301	179.370.565	92.451.658	94.217.516	55.060.150	18.698.540	45.161.995	55.926.941	166.952.423	175.445.725	234.450.784
Akdeniz	265.472.886	412.052.765	1.124.695.951	793.073.589	1.734.978.721	609.922.829	393.312.179	492.202.988	567.963.411	1.550.877.711	1.114.875.478
Orta Anadolu	532.044	1.048.947	6.493.368	10.667.368	12.297.895	39.518.812	114.057.192	72.120.532	34.779.041	166.867.115	30.099.764
Batı Karadeniz	278.203	4.692.677	4.138.510	2.238.982	39.351.851	42.735.308	31.264.201	9.261.141	17.395.961	56.399.219	199.801.528
Doğu Karadeniz	975.050	51.624	275.150	2.827.001	3.929.919	1.623.930	23.461.012	4.278.093	6.178.623	63.581.012	66.545.830
Kuzeydoğu Anadolu	527.882.653	-	10.441.905	5.677.939	210.487	5.393.550	-	4.656.644	50.016.789	104.165.389	71.221.970
Ortadoğu Anadolu	3.965.545	13.220.961	8.724.039	-	8.671.820	25.068.482	3.957.215	7.248.566	25.823.283	147.545.655	163.939.967
Güneydoğu Anadolu	5.927.463	11.231.373	7.523.620	2.122.428	82.818.863	29.887.874	21.110.927	11.329.566	116.282.857	144.325.875	137.123.788
MUHTELİF İLLER	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TÜRKİYE	1.021.438.861	1.176.407.180	2.251.780.534	1.409.757.290	2.622.655.503	1.340.647.523	1.232.076.135	1.076.549.345	2.054.042.404	5.460.771.076	3.800.186.787

Ek:15- ENDEKS			
Yıllar	2003=100	87=100	98=100
1987		100,0	0,15
1988		212,2	0,33
1989		348,6	0,54
1990		559,2	0,86
1991		957,0	1,47
1992		1588,3	2,45
1993		2717,2	4,19
1994		6127,0	9,44
1995		10962,3	16,89
1996		19344,8	29,80
1997		38535,8	59,36
1998		64913,5	100
1999		108380,8	166,96
2000		151026,2	232,66
2001		253617,5	390,70
2002		328469,1	506,01
2003	104,12	388495,5	598,48
2004	113,86	422178,9	650,37
2005	122,65	470634,69	725,02
2006	134,49	501812,91	773,05
2007	145,77	543901,162	837,89
2008	160,44	598638,283	922,21
2009	170,91	637704,244	982,39
2010	181,85	678523,883	1045,27

Ek:15- 81 İL 2002-2010 REEL TEŞVİK									
İLLER	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ADANA	0	8377	0	3576	3498	42201	8849	16385	124430
ADYAMAN	0	0	0	0	0	0	1383	0	21777
AFYONKARAHİSAR	0	87201	0	35177	63841	51166	3583	17050	234415
AĞRI	0	0	8730	0	0	0	0	0	0
AMASYA	0	0	0	661	0	0	0	2476	0
ANKARA	354480	154477	128138	53427	24188	44909	43705	169945	133840
ANTALYA	787388	1859498	1216788	2351261	776556	391295	463889	509730	1137503
ARTVİN	0	0	0	0	0	2741	3173	0	6882
AYDIN	14193	41009	105174	29572	51337	75943	12669	39615	93617
BALIKESİR	8749	1840	10190	1885	9329	5257	3001	6711	91619
BİLECİK	0	0	0	0	0	0	0	2166	0
BİNGÖL	0	0	0	0	0	0	0	0	19925
BİTLİS	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BOLU	0	0	864	0	30947	0	4814	19972	10679
BURDUR	0	0	0	0	0	6318	0	0	0
BURSA	171183	17983	52000	29355	0	5957	14662	70217	104924
ÇANAKKALE	34283	5341	0	98	12071	3195	3316	13155	12700
ÇANKIRI	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ÇORUM	583	0	0	17931	18403	10772	0	809	0
DENİZLİ	15380	3791	258	8636	9407	0	0	0	8320
DIYARBAKIR	5077	0	0	0	8613	0	0	0	21042
EDİRNE	268	0	2131	0	0	4865	746	0	9300
ELAZIĞ	22753	12421	0	0	0	0	1621	9056	29724
ERZİNCAN	0	0	0	0	0	0	5049	3732	0
ERZURUM	0	17447	0	0	0	0	0	0	91257
ESKİŞEHİR	0	24444	0	0	10479	0	16223	0	20794
GAZİANTEP	1039	12571	0	114230	30050	13111	9209	43567	23834
GİRESUN	0	0	3962	0	0	3778	0	2809	7990
GÜMÜŞHANE	0	0	0	0	0	0	0	0	6936
HAKKARİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0
HATAY	18294	7865	0	3234	0	17818	0	17149	120252
ISPARTA	0	0	0	14210	4491	1560	0	1460	25938
MERSİN	0	3508	2550	7941	4439	10217	41652	28531	71673
İSTANBUL	471258	848922	313385	419208	163101	261472	194242	636168	1640960
İZMİR	177710	101368	39990	235720	50192	93076	38962	23122	86776
KAHRAMANMARAŞ	0	0	0	0	0	0	0	12338	4421
KARS	0	0	0	35244	11335	11981	0	0	1627
KASTAMONU	0	0	0	0	0	0	0	1475	4676
KAYSERİ	1660	0	0	10353	0	14687	11429	14168	54298
KIRKLARELİ	0	0	11938	0	0	0	0	10841	0
KİRSEHİR	0	0	5416	0	0	49341	0	0	9567
KOCAELİ	0	0	16730	7845	0	8991	16939	0	14900
KONYA	0	0	24848	4316	64876	2594	21689	38742	39392
KÜTAHYA	0	0	0	1303	14223	0	6239	7982	0
MALATYA	2376	58	152	0	0	0	17932	0	59215
MANİSA	8635	0	78	12793	0	0	19332	4888	3910
MARDİN	16080	0	0	0	0	5588	1693	37593	52323
MUĞLA	181971	518035	209535	116199	244913	146158	107617	155505	343004
MUŞ	0	0	0	0	0	0	0	0	2918
NEVŞEHİR	0	8863	0	13536	39298	57198	7800	13929	34445
NİĞDE	0	0	4464	371	0	0	0	0	55340
ORDU	0	460	384	0	0	2524	1466	0	14787
RİZE	102	0	0	0	2101	16600	0	3152	15757
SAKARYA	0	7975	0	49988	0	0	0	488	40838
SAMSUN	8691	6915	0	441	1800	7764	0	2348	16614
SİİRT	0	0	3263	0	0	0	0	0	0
SİNOP	0	0	0	0	3557	0	3999	1136	6336
SİVAS	0	0	0	0	10254	0	0	877	46057
ŞANLIURFA	5476	1444	3209	4761	5192	0	733	50727	6540
TEKİRDAĞ	0	0	2443	0	19138	6797	0	10938	21067
TOKAT	0	0	0	5420	0	2358	0	329	8474
TRABZON	3375	2156	0	8234	18205	4723	0	9248	44386
TUNCELİ	0	0	0	0	0	0	0	18270	11303
UŞAK	0	0	0	0	0	0	0	0	25222
VAN	0	0	0	2423	0	0	0	0	44203
YOZGAT	0	0	0	0	0	61778	57773	8280	1187
ZONGULDAK	0	0	999	0	1048	0	6044	0	5920
AKSARAY	2073	1987	0	0	1568	17149	12631	0	17169
BAYBURT	0	0	0	0	0	0	0	0	0
KARAMAN	0	0	0	14671	0	0	0	0	19107
KIRIKKALE	0	0	0	3055	0	0	0	0	765
BATMAN	0	0	0	0	0	0	0	0	7796
ŞIRNAK	0	0	0	0	0	6496	0	18937	0
BARTIN	0	0	0	0	0	0	0	0	2392
ARDAHAN	0	0	0	290	0	0	0	34842	0
İĞDIR	0	0	0	0	6977	0	0	0	3977
YALOVA	11791	6532	0	0	0	0	1717	0	27211
KARABÜK	0	0	0	0	0	0	0	0	0
KİLİS	0	0	0	0	0	0	0	0	0
OSMANİYE	0	0	0	0	0	0	0	0	0
DÜZCE	0	0	0	0	18808	2081	1579	0	0
Muhtelif İller	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Genel Toplam	2324867	3762488	2167619	3617365	1734234	1470458	1167359	2090861	5224249

Ek:15- IBBS2 2002-2010 REEL TEŞVİK									
IBBS2	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İstanbul Alt Bölgesi	471.258	848.922	313.385	419.208	163.101	261.472	194.242	636.168	1.640.960
Tekirdağ Alt Bölgesi	7.404	1.444	5.340	15.113	5.192	19.551	12.908	64.895	70.139
Bahkesir Alt Bölgesi	43.033	7.181	10.190	1.983	21.400	8.452	6.317	19.866	104.319
İzmir Alt Bölgesi	177.710	101.368	39.990	235.720	50.192	93.076	38.962	23.122	86.776
Aydın Alt Bölgesi	211.544	562.834	314.966	154.407	305.656	222.100	120.286	195.120	444.941
Manisa Alt Bölgesi	2.376	87.259	24.999	39.493	128.717	53.760	43.203	55.791	358.244
Bursa Alt Bölgesi	171.183	42.427	52.000	29.355	10.479	5.957	30.886	72.383	125.718
Kocaeli Alt Bölgesi	11.791	14.507	6.280	49.988	49.755	51.422	8.110	20.461	88.295
Ankara Alt Bölgesi	354.480	154.477	128.138	53.427	24.188	44.909	43.705	169.945	133.840
Konya Alt Bölgesi	-	-	16.730	22.516	-	8.991	16.939	-	34.007
Antalya Alt Bölgesi	787.388	1.859.498	1.216.788	2.365.470	781.048	399.174	463.889	511.191	1.163.440
Adana Alt Bölgesi	-	11.885	2.550	11.517	7.936	52.418	50.501	44.916	196.103
Hatay Alt Bölgesi	26.928	7.865	78	16.027	-	17.818	19.332	22.037	124.162
Kırıkkale Alt Bölgesi	2.073	10.850	16.402	16.962	40.866	74.347	20.431	24.770	107.719
Kayseri Alt Bölgesi	-	-	-	-	10.254	61.778	57.773	10.632	51.921
Zonguldak Alt Bölgesi	-	-	999	-	1.048	-	6.044	-	8.312
Kastamonu Alt Bölgesi	-	-	-	35.244	14.892	11.981	3.999	1.136	7.964
Samsun Alt Bölgesi	9.274	6.915	2.443	19.033	39.341	25.333	-	16.572	37.681
Trabzon Alt Bölgesi	102	460	4.347	5.420	2.101	28.000	4.639	6.289	60.827
Erzurum Alt Bölgesi	-	17.447	-	-	-	-	5.049	3.732	91.257
Ağrı Alt Bölgesi	-	-	8.730	290	6.977	-	-	47.181	8.397
Malatya Alt Bölgesi	26.128	14.577	-	9.537	32.428	4.723	7.860	26.286	94.034
Van Alt Bölgesi	-	-	-	2.423	-	-	-	-	47.121
Gaziantep Alt Bölgesi	1.039	12.571	-	114.230	30.050	13.111	10.592	43.567	45.611
Şanlıurfa Alt Bölgesi	5.077	-	-	-	8.613	-	-	18.270	32.345
Mardin Alt Bölgesi	16.080	-	3.263	-	-	12.084	1.693	56.530	60.118
MUHTELİF İLLER	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TÜRKİYE	2.324.867	3.762.488	2.167.619	3.617.365	1.734.234	1.470.458	1.167.359	2.090.861	5.224.249

Ek:15- IBBS1 2002-2010 REEL TEŞVİK

IBBS1	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İstanbul	471.258	848.922	313.385	419.208	163.101	261.472	194.242	636.168	1.640.960
Batı Marmara	50.436	8.625	15.529	17.097	26.593	28.003	19.225	84.761	174.457
Ege	391.630	751.461	379.955	429.620	484.565	368.937	202.451	274.033	889.961
Doğu Marmara	182.974	56.934	58.280	79.342	60.234	57.379	38.995	92.844	214.013
Batı Anadolu	354.480	154.477	144.867	75.943	24.188	53.900	60.645	169.945	167.847
Akdeniz	814.317	1.879.248	1.219.416	2.393.014	788.984	469.410	533.722	578.144	1.483.705
Orta Anadolu	2.073	10.850	16.402	16.962	51.121	136.125	78.204	35.402	159.640
Batı Karadeniz	9.274	6.915	3.443	54.277	55.282	37.313	10.042	17.708	53.956
Doğu Karadeniz	102	460	4.347	5.420	2.101	28.000	4.639	6.289	60.827
Kuzeydoğu Anadolu	-	17.447	8.730	290	6.977	-	5.049	50.913	99.654
Ortadoğu Anadolu	26.128	14.577	-	11.961	32.428	4.723	7.860	26.286	141.155
Güneydoğu Anadolu	22.196	12.571	3.263	114.230	38.662	25.195	12.285	118.367	138.075
MUHTELİF İLLER	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TÜRKİYE	2.324.867	3.762.488	2.167.619	3.617.365	1.734.234	1.470.458	1.167.359	2.090.861	5.224.249

Ek:15- 81 İL 2002-2010 KİŞİ BAŞI REEL TEŞVİK										
İLLER	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Ort
ADANA	0,000000	0,004374	0,000000	0,001824	0,001763	0,021030	0,004367	0,007945	0,059672	0,011220
ADIYAMAN	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000683	0,000000	0,010444	0,001236
AFYONKARAHİSAR	0,000000	0,045529	0,000000	0,017944	0,032187	0,025498	0,001768	0,008268	0,112417	0,027068
AĞRI	0,000000	0,000000	0,004505	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000501
AMASYA	0,000000	0,000000	0,000000	0,000337	0,000000	0,000000	0,000000	0,001201	0,000000	0,000171
ANKARA	0,187250	0,080655	0,066128	0,027253	0,012195	0,022380	0,021569	0,082409	0,064185	0,062669
ANTALYA	0,415929	0,970880	0,627949	1,199361	0,391527	0,194999	0,228932	0,247175	0,545506	0,535806
ARTVIN	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,001366	0,001566	0,000000	0,003301	0,000693
AYDIN	0,007497	0,021411	0,054277	0,015084	0,025883	0,037845	0,006252	0,019210	0,044895	0,025817
BALIKESİR	0,004622	0,000961	0,005259	0,000962	0,004704	0,002620	0,001481	0,003254	0,043937	0,007533
BİLECİK	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,001050	0,000000	0,000117
BİNGÖL	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,009555	0,001062
BİTLİS	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000
BOLU	0,000000	0,000000	0,000446	0,000000	0,015603	0,000000	0,002376	0,009685	0,005121	0,003692
BURDUR	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,003149	0,000000	0,000000	0,000000	0,000350
BURSA	0,090425	0,009389	0,026836	0,014974	0,000000	0,002968	0,007236	0,034049	0,050318	0,026244
ÇANAKKALE	0,018110	0,002789	0,000000	0,000050	0,006086	0,001592	0,001636	0,006379	0,006090	0,004748
ÇANKIRI	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000
ÇORUM	0,000308	0,000000	0,000000	0,009146	0,009279	0,005368	0,000000	0,000392	0,000000	0,002721
DENİZLİ	0,008125	0,001979	0,000133	0,004405	0,004743	0,000000	0,000000	0,000000	0,003990	0,002597
DIYARBAKIR	0,002682	0,000000	0,000000	0,000000	0,004342	0,000000	0,000000	0,000000	0,010091	0,001902
EDİRNE	0,000141	0,000000	0,001100	0,000000	0,000000	0,002424	0,000368	0,000000	0,004460	0,000944
ELAZIĞ	0,012019	0,006485	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000800	0,004391	0,014254	0,004217
ERZİNCAN	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,002492	0,001810	0,000000	0,000478
ERZURUM	0,000000	0,009110	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,043763	0,005875
ESKİŞEHİR	0,000000	0,012763	0,000000	0,000000	0,005283	0,000000	0,008006	0,000000	0,009972	0,004003
GAZİANTEP	0,000549	0,006564	0,000000	0,058268	0,015150	0,006534	0,004545	0,021126	0,011430	0,013796
GİRESUN	0,000000	0,000000	0,002045	0,000000	0,000000	0,001883	0,000000	0,001362	0,003832	0,001013
GÜMÜŞHANE	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,003326	0,000370
HAKKARİ	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000
HATAY	0,009663	0,004107	0,000000	0,001650	0,000000	0,008880	0,000000	0,008316	0,057668	0,010032
ISPARTA	0,000000	0,000000	0,000000	0,007248	0,002264	0,000777	0,000000	0,000708	0,012439	0,002604
MERSİN	0,000000	0,001832	0,001316	0,004051	0,002238	0,005092	0,020555	0,013835	0,034372	0,009254
İSTANBUL	0,248937	0,443239	0,161729	0,213835	0,082233	0,130303	0,095860	0,308486	0,786946	0,274619
İZMİR	0,093873	0,052926	0,020637	0,120239	0,025306	0,046384	0,019228	0,011212	0,041615	0,047935
KAHRAMANMARAŞ	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,005983	0,002120	0,000900
KARS	0,000000	0,000000	0,000000	0,017978	0,005715	0,005970	0,000000	0,000000	0,000780	0,003383
KASTAMONU	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000715	0,002243	0,000329
KAYSERİ	0,000877	0,000000	0,000000	0,005281	0,000000	0,007319	0,005640	0,006870	0,026039	0,005781
KIRKLARELİ	0,000000	0,000000	0,006161	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,005257	0,000000	0,001269
KİRŞEHİR	0,000000	0,000000	0,002795	0,000000	0,000000	0,024589	0,000000	0,000000	0,004588	0,003552
KOCAELİ	0,000000	0,000000	0,008634	0,004002	0,000000	0,004480	0,008360	0,000000	0,007145	0,003625
KONYA	0,000000	0,000000	0,012823	0,002201	0,032709	0,001293	0,010703	0,018786	0,018891	0,010823
KÜTAHYA	0,000000	0,000000	0,000000	0,000665	0,007171	0,000000	0,003079	0,003870	0,000000	0,001643
MALATYA	0,001255	0,000030	0,000078	0,000000	0,000000	0,000000	0,008850	0,000000	0,028398	0,004290
MANİSA	0,004561	0,000000	0,000040	0,006526	0,000000	0,000000	0,009540	0,002370	0,001875	0,002768
MARDİN	0,008494	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,002785	0,000836	0,018229	0,025092	0,006160
MUĞLA	0,096124	0,270476	0,108135	0,059272	0,123481	0,072837	0,053110	0,075406	0,164493	0,113704
MUŞ	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,001399	0,000155
NEVŞEHİR	0,000000	0,004628	0,000000	0,006904	0,019814	0,028504	0,003849	0,006755	0,016519	0,009664
NİĞDE	0,000000	0,000000	0,002304	0,000189	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,026539	0,003226
ORDU	0,000000	0,000240	0,000198	0,000000	0,000000	0,001258	0,000723	0,000000	0,007092	0,001057
RİZE	0,000054	0,000000	0,000000	0,000000	0,001059	0,008272	0,000000	0,001528	0,007556	0,002052
SAKARYA	0,000000	0,004164	0,000000	0,025498	0,000000	0,000000	0,000000	0,000237	0,019585	0,005498
SAMSUN	0,004591	0,003610	0,000000	0,000225	0,000908	0,003869	0,000000	0,001139	0,007968	0,002479
ŞİRT	0,000000	0,000000	0,001684	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000187
SİNOP	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,001794	0,000000	0,001973	0,000551	0,003039	0,000817
SİVAS	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,005170	0,000000	0,000000	0,000425	0,022087	0,003076
ŞANLIURFA	0,002893	0,000754	0,001656	0,002428	0,002618	0,000000	0,000362	0,024598	0,003137	0,004272
TEKİRDAĞ	0,000000	0,000000	0,001261	0,000000	0,009649	0,003387	0,000000	0,005304	0,010103	0,003300
TOKAT	0,000000	0,000000	0,000000	0,002765	0,000000	0,001175	0,000000	0,000159	0,004064	0,000907
TRABZON	0,001783	0,001126	0,000000	0,004200	0,009179	0,002354	0,000000	0,004485	0,021286	0,004935
TUNCELİ	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,008860	0,005420	0,001587
UŞAK	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,012096	0,001344
VAN	0,000000	0,000000	0,000000	0,001236	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,021198	0,002493
YOZGAT	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,030787	0,028512	0,004015	0,000569	0,007098
ZONGULDAK	0,000000	0,000000	0,000516	0,000000	0,000528	0,000000	0,002983	0,000000	0,002839	0,000763
AKSARAY	0,001095	0,001037	0,000000	0,000000	0,000790	0,008546	0,006234	0,000000	0,008234	0,002882
BAYBURT	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000
KARAMAN	0,000000	0,000000	0,000000	0,007483	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,009163	0,001850
KIRIKKALE	0,000000	0,000000	0,000000	0,001558	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000367	0,000214
BATMAN	0,000000	0,000000	0,							

Ek:15- IBBS2 2002-2010 KİŞİ BAŞI REEL TEŞVİK										
IBBS2	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	ORT
İstanbul Alt Bölgesi	0,044082	0,076873	0,027472	0,035575	0,013399	0,020795	0,015298	0,049257	0,123793	0,045172
Tekirdağ Alt Bölgesi	0,000693	0,000131	0,000468	0,001283	0,000427	0,001555	0,001017	0,005025	0,005291	0,001765
Bahkesir Alt Bölgesi	0,004025	0,000650	0,000893	0,000168	0,001758	0,000672	0,000498	0,001538	0,007870	0,002008
İzmir Alt Bölgesi	0,016623	0,009179	0,003506	0,020004	0,004123	0,007402	0,003069	0,001790	0,006546	0,008027
Aydın Alt Bölgesi	0,019788	0,050967	0,027611	0,013103	0,025111	0,017664	0,009473	0,015108	0,033566	0,023599
Manisa Alt Bölgesi	0,000222	0,007902	0,002191	0,003352	0,010575	0,004276	0,003403	0,004320	0,027026	0,007029
Bursa Alt Bölgesi	0,016013	0,003842	0,004558	0,002491	0,000861	0,000474	0,002432	0,005604	0,009484	0,005084
Kocaeli Alt Bölgesi	0,001103	0,001314	0,000551	0,004242	0,004088	0,004090	0,000639	0,001584	0,006661	0,002697
Ankara Alt Bölgesi	0,033158	0,013988	0,011233	0,004534	0,001987	0,003572	0,003442	0,013159	0,010097	0,010574
Konya Alt Bölgesi	0,000000	0,000000	0,001467	0,001911	0,000000	0,000715	0,001334	0,000000	0,002565	0,000888
Antalya Alt Bölgesi	0,073653	0,168384	0,106666	0,200741	0,064166	0,031746	0,036535	0,039581	0,087769	0,089916
Adana Alt Bölgesi	0,000000	0,001076	0,000224	0,000977	0,000652	0,004169	0,003977	0,003478	0,014794	0,003261
Hatay Alt Bölgesi	0,002519	0,000712	0,000007	0,001360	0,000000	0,001417	0,001523	0,001706	0,009367	0,002068
Kırıkkale Alt Bölgesi	0,000194	0,000982	0,001438	0,001439	0,003357	0,005913	0,001609	0,001918	0,008126	0,002775
Kayseri Alt Bölgesi	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000842	0,004913	0,004550	0,000823	0,003917	0,001672
Zonguldak Alt Bölgesi	0,000000	0,000000	0,000088	0,000000	0,000086	0,000000	0,000476	0,000000	0,000627	0,000142
Kastamonu Alt Bölgesi	0,000000	0,000000	0,000000	0,002991	0,001223	0,000953	0,000315	0,000088	0,000601	0,000686
Samsun Alt Bölgesi	0,000867	0,000626	0,000214	0,001615	0,003232	0,002015	0,000000	0,001283	0,002843	0,001411
Trabzon Alt Bölgesi	0,000010	0,000042	0,000381	0,000460	0,000173	0,002227	0,000365	0,000487	0,004589	0,000970
Erzurum Alt Bölgesi	0,000000	0,001580	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000398	0,000289	0,006884	0,001017
Ağrı Alt Bölgesi	0,000000	0,000000	0,000765	0,000025	0,000573	0,000000	0,000000	0,003653	0,000633	0,000628
Malatya Alt Bölgesi	0,002444	0,001320	0,000000	0,000809	0,002664	0,000376	0,000619	0,002035	0,007094	0,001929
Van Alt Bölgesi	0,000000	0,000000	0,000000	0,000206	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,003555	0,000418
Gaziantep Alt Bölgesi	0,000097	0,001138	0,000000	0,009694	0,002469	0,001043	0,000834	0,003373	0,003441	0,002454
Şanlıurfa Alt Bölgesi	0,000475	0,000000	0,000000	0,000000	0,000708	0,000000	0,000000	0,001415	0,002440	0,000560
Mardin Alt Bölgesi	0,001504	0,000000	0,000286	0,000000	0,000000	0,000961	0,000133	0,004377	0,004535	0,001311
MUHTELİF İLLER	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000
TÜRKİYE	0,217469	0,340707	0,190018	0,306981	0,142473	0,116946	0,091939	0,161892	0,394114	0,218060

Ek:15- IBBS1 KİŞİ BAŞI REEL TEŞVİK

IBBS1	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	ORT
İstanbul	0,044082	0,076873	0,027472	0,035575	0,013399	0,020795	0,015298	0,049257	0,123793	0,045172
Batı Marmara	0,004718	0,000781	0,001361	0,001451	0,002185	0,002227	0,001514	0,006563	0,013161	0,003773
Ege	0,036633	0,068048	0,033308	0,036459	0,039809	0,029342	0,015945	0,021218	0,067138	0,038655
Doğu Marmara	0,017116	0,005156	0,005109	0,006733	0,004948	0,004563	0,003071	0,007189	0,016145	0,007781
Batı Anadolu	0,033158	0,013988	0,012699	0,006445	0,001987	0,004287	0,004776	0,013159	0,012662	0,011462
Akdeniz	0,076172	0,170173	0,106897	0,203079	0,064818	0,037332	0,042035	0,044765	0,111930	0,095244
Orta Anadolu	0,000194	0,000982	0,001438	0,001439	0,004200	0,010826	0,006159	0,002741	0,012043	0,004447
Batı Karadeniz	0,000867	0,000626	0,000302	0,004606	0,004542	0,002968	0,000791	0,001371	0,004070	0,002238
Doğu Karadeniz	0,000010	0,000042	0,000381	0,000460	0,000173	0,002227	0,000365	0,000487	0,004589	0,000970
Kuzeydoğu Anadolu	0,000000	0,001580	0,000765	0,000025	0,000573	0,000000	0,000398	0,003942	0,007518	0,001645
Ortadoğu Anadolu	0,002444	0,001320	0,000000	0,001015	0,002664	0,000376	0,000619	0,002035	0,010649	0,002347
Güneydoğu Anadolu	0,002076	0,001138	0,000286	0,009694	0,003176	0,002004	0,000968	0,009165	0,010416	0,004325
MUHTELİF İLLER	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000
TÜRKİYE	0,217469	0,340707	0,190018	0,306981	0,142473	0,116946	0,091939	0,161892	0,394114	0,218060

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Seyhan, Yaşar Tuğrul
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 15/02/1956 Tirebolu
 Medeni hali : Evli
 Telefon : 0(312) 2848736
 Faks : 0(312) 2293262
 e-posta: seyhan1956@yahoo.com.tr

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Doktora	Gazi Üniversitesi /Maliye Bölümü	Devam Ediyor
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi /İstatistik Bölümü	1979
Lisans	A.Ü. S.B.F. /İktisat Maliye Bölümü	1977
Lise	Ankara Atatürk Lisesi	1973
İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
1978	TC Turizm Bankası AŞ	Uzman Yrd.-Uzman
1981	Gazi Üniversitesi	Öğretim Görevlisi
1982	Türkiye Kalkınma Bankası	Uzman-Müdür Yardımcısı

Yabancı Dili

İngilizce

Yayınlar

Hobiler

Tenis oynamak, kitap okumak, sinemaya gitmek, seyahat

GAZİ GELECEKTİR..

«Çarı geləcəkdir...»

